

ΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 734
Παρασκευή
23 Μαρτίου 2001
Δρχ. 1000/ευρώ 2,93

ΩΡΑ ΒΡΗΚΑΜΕ ΚΑΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ:

ΑΝΩ-ΚΑΤΩ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ»

ΑΛΚΑΝΙΑ: Η κρίση στο Τέτοβο και το τόξο των προτεκτοράτων
κ. Πάγκαλος και τα περί των «ρεταλιών της Αριστεράς»
εμπνευστές της οικονομικής και πολιτικής κρίσης
ΕΘΝ: Τουρκία - Ουκρανία - Ιαπωνία

2 Βιβλία του Δρ. Γιάννη Γαλανού

Δρ. ΓΙΑΝΝΗ Γ. ΓΑΛΑΝΟΥ

ΨΥΧΑΝΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

- τον Μ. Ανδρουλάκη και τους άθεους
- τον Μίκη Θεοδωράκη και τους κομμουνιστές
- τον Χριστόδουλο και τους θεολόγους
- τον Σιμίτη και τους σοσιαλιστές
- την ορθοδοξία σε σχέση με το ιστορικό μέλλον
- τη σχέση Σταυρού και σφυροδρέπανου
- τις σχέσεις πολιτικής και ιδεολογίας
- τη σχέση της ιδεολογίας και ψυχολογίας του ΠΑΣΟΚ
- την ιστορική, κοινωνική και πολιτική ψυχολογία του ΠΑΣΟΚ
- την ερωτοσεξουαλική ψυχολογία του Έλληνα
- τις σχέσεις πνευματικού, ψυχικού και θρησκείας κ.λπ.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ»

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ • ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ 27, ΤΗΛ. (031) 203.720
ΑΘΗΝΑ • ΠΕΖΜΑΖΟΓΛΟΥ 5, ΤΗΛ. (01) 321.1097

ΓΙΑΝΝΗ Γ. ΓΑΛΑΝΟΥ

ΣΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Ένας ψυχίατρος δουλεύοντας πενήντα χρόνια
θυμάται και συμβουλεύει

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Αδελφών Κυριακίδη α.ε.

Ένας ψυχίατρος δουλεύοντας πενήντα χρόνια θυμάται και συμβουλεύει

Το βιβλίο αυτό συμπυκνώνει την πείρα κάποιου που έζησε την ψυχιατρική επιστήμη για μισό σχεδόν αιώνα. Όμως, δεν είναι ένα καθαρά ιατρικό βιβλίο. Γιατί ο συγγραφέας του έζησε τη ζωή του σαν ένα ενεργό πολιτικό πρόσωπο, αλλά και σαν συγγραφέας - ερευνητής της κοινωνικής, εφαρμοσμένης, πολιτικής και ιστορικής ψυχολογίας. Έτσι όλα αυτά τα ζωντανά βιώματα και οι προβληματισμοί του αντανakλούν στο συνολικό συγγραφικό - ερευνητικό έργο σε μια ασταμάτητη προσπάθεια πάνω από σαράντα χρόνια. Ένα άλλο θέμα είναι πως μέσα από το έργο του τείνει να διαμορφωθεί μια συγκεκριμένη «σχολή» ψυχοπαθολογίας (από την επανάσταση, τις ιδεολογίες, την πολιτική, την ψυχοπάθεια, την ερωτοσεξουαλική ζωή κ.λπ.). Ζωντανό - αυθεντικό κομμάτι όλων των παραπάνω αποτελείται το παρόν βιβλίο.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
«ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ Α.Ε.»

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ • ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ 5, ΤΗΛ. (031) 203.720
ΑΘΗΝΑ • ΠΕΖΜΑΖΟΓΛΟΥ 5, ΤΗΛ. (01) 321.1097

Περίοδος Β' • Έτος 28ο • Τεύχος 734

Παρασκευή 23 Μαρτίου 2001

Τιμή τεύχους: 1.000 δρχ./2,93 ευρώ

**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

τηλ. 72.32713-72.32.819, Fax: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrapou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Κωνσταντίνος Νούλας

ΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασιού 5, Περιστερί

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

για συνδρομή: **26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη**

ΕΤΕΡΙΚΟΥ: Εξ. 9.000 δρχ./26,41 ευρώ, Ετήσια

30 δρχ./52,82 ευρώ, Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.:

30 δρχ. Φοιτητική ετήσια: 15.000 δρχ./44,02 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξ. 56 ευρώ, Ετήσια: 112 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξ. 50 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 100 δολ. ΗΠΑ

ΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 2.000 δρχ./5,86 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

πρό του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Πλαστήκη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Το τόξο των προτεκτοράτων	4
• Τάσος Αναστασίου: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Ο πόλεμος μαίνεται στο Τέτοβο, αλλά κάποιοι «χτενίζονται»	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• Βύρων Θεοδωρόπουλος: Η Ε.Ε. και η κρίση στα Βαλκάνια	14
• Κ. Τσαλόγλου: Και τώρα από την οικονομική στην πολιτική κρίση	16
• E-MAIL: Από τον Απόστολο Διαμαντή	18
• Δ. Παπανικολάου: Οι Κωνσταντίνοι	19
• Χ.Γ.Π: Ρετάλια και Ρεμάλια	20
• Αλέκος Τζιόλας: Περί «ρεταλιών της Αριστεράς»	21
• Μ. Στεφανίδης: Η αναθεώρηση που χάθηκε	24
• Κ. Νούλας: Ο νόμος του τρόμου	25
• Στ. Καφαντάρης: Κοσκωτάς	26
• Ελένη Βερυκίου: Η εθνική αντισύληψη	28
• ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Το Παρίσι πάει αριστερά, η Γαλλία δεξιά	29
• Βσέβολοντ Σαμοχβάλοβ: Οι ιστορικές ρίζες της κρίσης στην Ουκρανία	30
• Ανδρέας Θεοφάνους: Η οικονομική κρίση στην Τουρκία και το Κυπριακό	32
• Πλάμεν Τόντσεφ: Ιαπωνία: Απομυθοποίηση του Θαύματος	34
• Βασιλική Παπαγιάννη: Διαμάντω	36
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	40
• Όλγα Σελλά: Ω, τι Ημέρα κι αυτή!	43
• Αναστάσης Βιστωνίτης - Λένα Χοφ: Για τον Νικόλα Κάλας	44
• Δημήτρης Χαρίτος: Το 3ο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ	46
• Βάνα Νεγκοπούλου: Κινηματο-γραφή	48
• Δημήτρης Χαρίτος: Τελικά, διασώθηκε η... «φώκια»;	49
• Γλαύκος Κουμίδης: Πού να στα λέω κυρ Μάνο μου	50
• Μάνος Στεφανίδης: Εκκρίσεις συμπαντικού υγρού	51
• Μαριλένα Κασιμάτη: «Εύθραυστη στερεότητα»	52
• Γρ. Ιωαννίδης: Συνέντευξη με τον Θ. Τερζόπουλο	54
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: Η πρόκληση του θεάτρου	56
• Ειρήνη Μουντράκη: Παιχνίδι ουσίας	57
• Εύα Βαμβούκου: Σεργκί Ραχμάνινοφ	58
• Π. Νάσιουτζικ: Παρωδία γραφής	60
• ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ-ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ	62

ΤΟ ΤΟΞΟ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΚΤΟΡΑΤΩΝ

ΕΝΑ ΤΟΞΟ αναπτύσσεται στα Βαλκάνια: Το «τόξο των προτεκτοράτων». Είναι ήδη υπαρκτό: Περιλαμβάνει το Κοσσυφοπέδιο και την Βοσνία-Ερζεγοβίνη, της οποίας οι δύο οντότητες ήδη τριχοτομούνται: η Κροατομουσουλμανική Ομοσπονδία διασπάται σε δύο κομμάτια τα οποία μαζί(;) με τη Ρεπούμπλικα Σέρμπσκα θα συνιστούν ένα νέο κράτος. Το Μαυροβούνιο με την κυοφορούμενη απόσχισή του από την Νέα Γιουγκοσλαβία θα μπορεί να αντιπροσωπεύεται στο εξής και αυτό στην «διεθνή κοινότητα» και ο ηγέτης του Τζουγκάνοβιτς ανενόχλητος θα εποπτεύει το κρατικό λαθρεμπόριο. Η Αλβανία, μια χώρα «άδεια», είναι βυθισμένη σε μόνιμη υπανάπτυξη στροβιλιζόμενη στο εθνικιστικό της παραλήρημα. Και τώρα στη «μακεδονική σαλάτα» ανακατεύεται και ολίγον Τέτοβο. Ακολουθεί η σειρά της Βοϊβοδίνας, στα βόρεια της Σερβίας.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ είναι παλιά και γνωστή από τα χρόνια της Αυστροουγγαρίας, όταν Ιταλοί και Αυστριακοί φρόντισαν να αναπτύξουν τον αλβανικό εθνικισμό ως αντίπαλο δέος στην επέκταση της Σερβίας. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη μεταπίπτει στο στάτους του αυστριακού προτεκτοράτου και, κάπως αργότερα, η Αλβανία –κατά την μουσολινική περίοδο– γίνεται κανονικό προτεκτοράτο της Ιταλίας.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ του Τείχους η «πρωτοβουλία» της Γερμανίας για την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας –και με την δική μας βεβαίως προσυπογραφή– εγκαινιάζει μια νέα φάση για την διάλυση των Βαλκανίων και τον σταδιακό μετασχηματισμό τους σε ομάδα κρατών-προτεκτοράτων. Όποιος γνωρίζει καλά το εσωτερικό καθεστώς στην Ρουμανία και την Βουλγαρία, δεν μπορεί παρά να είναι αρκετά σκεπτικιστής για το μέλλον και αυτών των χωρών.

ΤΙΣ ΗΜΕΡΕΣ αυτές είδαν το φως της δημοσιότητας αφενός το άρθρο ενός επιφανούς «διαμεσολαβητή» στην γιουγκοσλαβική κρίση, του Λόρδου Όουεν, όπου διατυπώνεται η άποψη ότι «χρειάζεται σήμερα μια παμβαλκανική λύση με προσυμφωνημένες αλλαγές συνόρων τις οποίες θα εγκρίνουν οι μεγάλες δυνάμεις» και αφετέρου οι πληροφορίες του έγκυρου αγγλικού περιοδικού *Jane's* ότι η CIA χρηματοδοτεί τους αλβανούς «εξτρεμιστές» που δρουν στα σύνορα του Κοσσυφοπεδίου.

ΙΣΩΣ ΑΥΤΑ να ακούγονται ως λόγιοι οπαδών της «θεωρίας της συνομωσίας» αλλά αξίζει εδώ να θυμηθούμε και όσα προ δεκαετίας διέρρεαν με την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, ότι δηλαδή επιχειρήθηκε ένα πείραμα για την μελλοντική διάλυση της πάλαι ποτέ κραταιάς ΕΣΣΔ. Θα καθίστατο έτσι πολύ ευκολότερη η διαχείριση του πλανήτη από τις ΗΠΑ.

ΑΛΛΑ ΑΥΤΑ τα μακρινά δεν μας αφορούν τώρα. Αυτό που μας αφορά είναι η προοπτική της σαλαμοποίησης των Βαλκανίων και η «ανασυγκρότησή» τους ως μία δέσμη κρατών-προτεκτοράτων που θα επιτρέπει εύκολα τις παρεμβάσεις δυνάμεων –ευρωπαϊκών και μη– στον βαλκανικό χώρο.

Σ' ΑΥΤΟ το πλαίσιο η χώρα μας θα έπρεπε να έχει σχεδιάσει μια πολύ, πάρα πολύ σοβαρή βαλκανική πολιτική. Όμως δεν χρειάζεται να κάνουμε κανένα σχόλιο πάνω σ' αυτό. Ας υπενθυμίσουμε απλώς την «βαβούρα» που είχε σηκωθεί στο παρελθόν –και που σε κάποιο βαθμό συνεχίζεται– γύρω από την ονοματοθεσία της χώρας που βρίσκεται στα βόρεια σύνορά μας. Τώρα πια είναι η «Άνω-Κάτω Μακεδονία» και αυτό αρχίζει να μας στεναχωρεί. Κάπως αργά βέβαια.

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΣΚΟΤΕΙΝΗ προοπτική της «μακεδονικής σαλάτας» που γευόμαστε και στο ξεφύτρωμα των βαλκανικών προτεκτοράτων πολλοί ακόμη συζητούν περί Μιλόσεβιτς... Λες και η δική του απεχθής διακυβέρνηση της Γιουγκοσλαβίας ήταν η γενεσιουργός αιτία όλων των δεινών!

**ΚΥΡΙΕ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΥ!
ΝΟΜΙΖΩ ΟΤΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΑΜΕ
ΕΝΑΝ ΠΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ
ΤΡΟΠΟ ΑΦΑΙΡΕΣΗΣ
ΤΟΥ DNA!**

ANASIASIOS 2001

Ο πόλεμος μαίνεται στο Τέτοβο, αλλά κάποιοι «χτενίζονται»...

ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ οι αντίπαλοι του ΠΑΣΟΚ; «Οι αντίπαλοι του ΠΑΣΟΚ –δήλωσε ο πρωθυπουργός, κλείνοντας τις εργασίες της συνόδου της Κεντρικής Επιτροπής– βρίσκονται απέναντι, στη συντήρηση», άρα «αντίπαλοι δεν είναι τα στελέχη μας», άρα ο Κώστας Σημίτης –κατά την εκτίμηση του γραμματέα του κόμματος Κ. Σκανδαλίδη– μπορεί ν' αναλάβει μια «γενναία πρωτοβουλία», για την αποκατάσταση της συντροφικότητας μεταξύ συντρόφων...

ΜΕΧΡΙΣ ΟΤΟΥ, όμως, αναληφθεί (αν αναληφθεί...) η «γενναία» αυτή πρωτοβουλία, τι μέλλει γενέσθαι; Οι περισσότεροι πολιτικοί σχολιαστές δέχονται ότι οι εργασίες της συνόδου έκλεισαν με ένα είδος «ανακωχής» μεταξύ των εσωκομματικών «στρατών» του ΠΑΣΟΚ. Πόσο, όμως, μπορεί να κρατήσει η «ανακωχή» αυτή; Ιδού η απορία! Οι «σημιτικοί» υποστηρίζουν ότι «η αναγκαιότητα» των αλλαγών, σε ό,τι αφορά τη φυσιογνωμία, τη δομή, ακόμα και τα σύμβολα του ΠΑΣΟΚ, παραμένει στην ατζέντα. Άρα όλα –από τον ανασχηματισμό ως την ανασύνθεση του Εκτελεστικού Γραφείου...– είναι θέματα ανοικτά. Από την πλευρά της, η «αντισημιτική πτέρυγα» επιμένει ότι αιτία της κακοδαιμονίας (και) του κόμματος είναι η ακολουθούμενη, από την κυβέρνηση, πολιτική, η οποία (εκτός των άλλων) έχει απεμπολήσει τα «οράματα του παλαιού ΠΑΣΟΚ». Και την κριτική αυτή έσπευσε να «εμπλουτίσει» –με τόνους, έστω, χαμηλούς– ο υπουργός Άμυνας Α. Τσοχατζόπουλος, με δηλώσεις όπως: «Ο λαός απαιτεί από μας πολιτική και όχι διαχείριση». Και ο νοών, νοεΐτω.

* * *

ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ οι αντίπαλοι της Νέας Δημοκρατίας; «Αντίπαλοί μας –δήλωσε ο αρχηγός της Κ. Καραμανλής– δεν είναι οι πολίτες, όπου και να ανήκουν, ό,τι και να ψηφίζουν... Αντίπαλός μας είναι τα προβλήματα του τόπου, που πρέπει να λύσουμε». Κατ' επέκταση: Η Νέα Δημοκρατία δεν έχει πρόβλημα –δεν έχει αναστολές– στις προσεχείς δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές, να συνεργασθεί με την αριστερά «στην οποιαδήποτε εκδοχή της». Στόχος: Να υπερκεράσει ανάλογη κίνηση, από πλευράς ΠΑΣΟΚ, αν όχι και από πλευράς Αβραμόπουλου... Πλην, την πρόταση Καραμανλή έσπευσαν ν' απορρίψουν, έστω και με διαφορετικό σκεπτικό, τόσο το ΚΚΕ, όσο και ο Συνασπισμός.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, ο αρχηγός της Ν.Δ. εξακολουθεί να πιστεύει ότι όλα πάνε πρίμα στο κόμμα και ότι οι Μάρτιοι Ειδοί, με τη βοήθεια κάποιων γκάλοπ, γρήγορα θα τον φέρουν στην εξουσία. Και ο μεν αλεξανδρινός ποιητής συμβουλεύει:

«Τα μεγαλεία να φοβάσαι, ω ψυχή», κ.λπ., αλλά ο κ. Καραμανλής επιμένει ότι, από μια τελευταία δημοσκόπηση, που δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί, προκύπτει ότι η Νέα Δημοκρατία προηγείται του ΠΑΣΟΚ κατά έξι εκατοστιαίες μονάδες [Στην ίδια αυτή δημοσκόπηση, το κόμμα του κ. Αβραμόπουλου φέρεται να εισπράττει ένα 15% περίπου από τους δυσχεστερημένους ψηφοφόρους του ΠΑΣΟΚ και της Ν.Δ.]

ΠΩΣ ΑΝΤΙΔΡΑ, όμως, η κυβέρνηση σε όλη αυτή τη φιλολογία που φέρει το ποσοστό συσπείρωσης του ΠΑΣΟΚ γύρω στο 55% και τη Νέα Δημοκρατία να προηγείται σημαντικά του ΠΑΣΟΚ; «Στα χέρια του πρωθυπουργού –απάντησε με ολύμπια αταραξία ο υπουργός Τύπου Δημ. Ρέππας– δεν υπάρχει τέτοια δημοσκόπηση». Και αμέσως παρακάτω: «Καλό είναι να κερδίζεις πρωτιές σε έρευνες του είδους αυτού, αλλά καλύτερο να κερδίζεις την πρωτιά στις εκλογές». Δυστυχώς, όμως, αργότερα, ο Θ. Πάγκαλος, μιλώντας σε σύσκεψη στελεχών του ΠΑΣΟΚ, δήλωσε ότι, «αν δεν αλλάξουμε μυαλά», κ.λπ., είναι ζήτημα αν, στις προσεχείς εκλογές, «θα συγκεντρώσουμε ποσοστό πάνω από το 20%». Και το ακροατήριο του πάγωσε!

* * *

ΚΑΙ ΕΝΩ η «στιχομυθία»(;) αυτή, μεταξύ ΠΑΣΟΚ και Ν.Δ., συνεχίζεται, η κρίση που έχει ξεσπάσει στην ΠΓΔΜ απειλεί όχι μόνο τα ελληνικά ζωτικά συμφέροντα, αλλά και τη βαλκανική ειρήνη. Ένα πρώτο «σενάριο» θέλει τους «Ουτσεκάδες» ν' αποσπούν, από την ΠΓΔΜ, την περιοχή του Τέτοβο (πρώτο στάδιο) και, στη συνέχεια, να κλιμακώνουν τις επιχειρήσεις τους μέσα στα ίδια τα Σκόπια, καθώς και σε άλλες περιοχές. Στην περίπτωση αυτή, το ερώτημα που τίθεται είναι: «Τι θα κάνει, πώς θ' αντιδράσει το σλαβικό κατεστημένο της ΠΓΔΜ; Θα επαναπαυθεί στις ρητορικές σορτίτες του Χαβίε Σολάνα ή θα ζητήσει τη στρατιωτική βοήθεια της «αδελφής Βουλγαρίας»;».

ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ; Ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης, που βρέθηκε στο Λονδίνο, για μια «τετ-α-τετ» δίωρη συνομιλία με τον βρετανό ομόλογό του Τόνι Μπλερ, στο πλαίσιο της οποίας συζητήθηκαν τα πάντα (Βαλκάνια, Ευρώπη, Κυπριακή Δημοκρατία...), διαβεβαίωσε ότι, από τη συνάντηση, «προέκυψε σαφώς η θέληση των δυο κυβερνήσεων για συντονισμένες ενέργειες, προκειμένου να τερματισθεί η ανεξέλεγκτη δράση των εξτρεμιστών στην περιοχή».

ΤΑ ΛΟΓΙΑ είναι, βέβαια, ωραία. Το θέμα είναι πώς θα ανακοπεί –και με ποιες στρατιωτικές δυνάμεις– η δράση των αλβανόφωνων αυτονομιστών... Το θέμα είναι ποιες ευρω...

κές δυνάμεις (των ΗΠΑ, εκ προοιμίου αποκλεισμένων) θελήσουν να περιφρουρήσουν, με δικά τους στρατεύματα σύνορα της ΠΓΔΜ...

ΣΦΑΛΩΣ, η πολιτική και διπλωματική στήριξη της κυνήσης Γκεοργκιέφσκι, έχει τη βαρύτητά της. [Από την υρά αυτή, οι επισκέψεις στα Σκόπια τόσο του προέδρου ΣΥΝ, Ν. Κωνσταντόπουλου, όσο και του προέδρου της Δ., Κ. Καραμανλή, προστιθέμενες στην επίσκεψη του υργού Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου, υπήρξαν επισκέψεις ρώς εποικοδομητικές]. Το προέχον, ωστόσο, αυτή τη στιγμή είναι η ήττα του αλβανικού εθνικισμού. Το χάλασμα των δίων κάποιων ανευθυνοϋπεύθυνων «εμπειρογνομόνων» που λόρδου Όουεν), οι οποίοι –ούτε λίγο, ούτε πολύ– ειρούνται ανεξαρτητοποίηση του Κοσσυφοπεδίου, κατάρη των συμφωνιών του Ντέιτον, ξαναμοίρασμα της Βοσς, ανεξαρτητοποίηση του Μαυροβουνίου κ.λπ. κ.λπ. Επίγασμα: Ο χάρτης των Βαλκανίων πρέπει να ξανασχεδιαεί!

* * *

Α ΥΠΕΘΕΤΕ κανείς, προς στιγμή, ότι αυτή η φωτιά που αψε στα βόρεια σύνορά μας, θα έκανε όλους μας –ακόμα τους ακραιφνείς, τους υπερπατριώτες, τους υπερέλληνες, ως νεομακεδονομάχους και άλλους ομοειδείς– σοφότες. Δεν βαριέστε! «Φύσιν εθνόφρονα μεταβαλίνει», όχι λώς «ου ράδιον», αλλά... αδύνατον εστί! Ο κόσμος χάνεται αυτοί χτενίζονται. Διάλεξαν την ώρα για να μας διαμηνύν ότι «σε περίπτωση συμφωνίας, ως προς την τελική ονοσία του κράτους των Σκοπίων, δεόν να μη περιληφθεί η λέξη “Μακεδονία” ή τα παράγωγά της». Και, βέβαια, ουδεμία πληξίς για τις υπογραφές κάποιων «γνωστών και μη εξαιτέων» βουλευτών του ελληνικού κοινοβουλίου ή για τη συφήρητορεία του εσαεί πολιτικολογούντος κ.κ. Χριστόδου. Αλλά να βγαίνει στο μείντάνι και ο κ. Α. Σαμαράς, για μας πει ότι οι πολιτικές εξελίξεις τον... «δικαίωσαν» και ν «καταξίωσαν», αυτό ξεπερνά κάθε έννοια πολιτικής θραήτητας. Αλλά, επιτέλους, γιατί «δικαιώθηκε» ο κ. Σαμαράς και οι συν αυτώ; Επειδή αποκαλούσαν την ΠΓΔΜ «μόρφων», «κρατίδιο», «πλάσμα», «υβρίδιο», το οποίο... απειλεί την ηνική μας υπόσταση; Αλλά τα ίδια περίπου λένε –σε άλλο επίπεδο– και οι «Ουτσεκάδες»: Η ΠΓΔΜ πρέπει να διαλυθεί ή έστω να διχοτομηθεί– προκειμένου να συγκροτηθεί η Μείον Αλβανία!

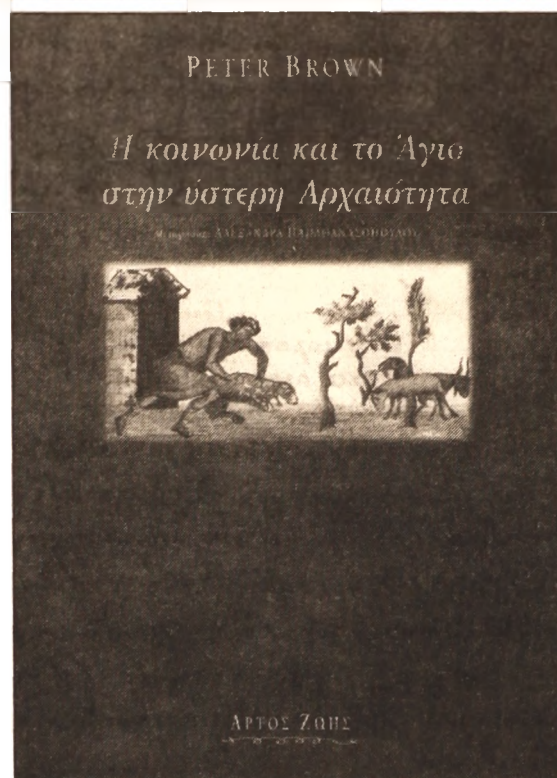
Η 21η Μαρτίου (ημέρα που σύρονται και οι γραμμές αυς...) έχει καθιερωθεί σαν παγκόσμια ημέρα κατά του ραισμού. Και, αντί επιλόγου, μπορούμε, νομίζω, να χαιρετίουμε και μεις ότι τα παιδιά μας «διδάσκουν αντιρατσισμό» τους γονείς τους... Οι γονείς (σύμφωνα με μια τελευταία ρευνα που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα σε μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς), πιστεύουν ότι τα παιδιά των μετανατών πρέπει να φοιτούν σε χωριστά τμήματα – διάβαζε να μη υμφύρονται οι «γναθείς» με τους «ανθρακείς»... Οι μαθητές και οι μαθήτριες, αντίθετα, εκφράζουν θετική γνώμη (σε ποσοστό 88%) για τους αλλοδαπούς συμμαθητές ή συμμαθήριές τους. Επιτέλους, κάπου υπάρχει, φαίνεται, φως...

ANTHΝΩΡ

PETER BROWN

Η κοινωνία και το Άγιο στην ύστερη Αρχαιότητα

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Η ανάδειξη του αγίου είναι το κυρίαρχο θέμα της θρησκευτικής επανάστασης της ύστερης Αρχαιότητας. Ο άγιος διαδραμάτιζε κεντρικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο τα διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα αντιμετώπιζαν την αυξανόμενη ελευθερία και τους κινδύνους που συνεπαγόταν. Στους αγρότες της Συρίας ο άγιος πρόσφερε ηγεσία, στους αστούς την αμεροληψία του ξένου, στους αναρίθμητους απλούς ανθρώπους μια όαση σιγουριάς μέσα σε έναν κόσμο αντικρουόμενων κατευθύνσεων και παραδόσεων. Αυτή η ανάγκη σιγουριάς και καθοδήγησης δεν αναφύεται συνήθως στις σταθερότερες κοινωνίες. Ξέρουμε όμως πως η ύστερη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ήταν ο αντίποδας μιας τέτοιας κοινωνίας. Σε όλα τα επίπεδα της ζωής, οι θεσμοί που ήταν ικανοί να εκπροσωπήσουν τη μυστηριακή γνώση της θείας και αιώνιας αλήθειας είχαν παρακμάσει ή ανατραπεί. Το μόνο σπήριγμα που μπορούσαν πλέον να βρουν οι άνθρωποι ήταν κάποιοι συνάνθρωποί τους.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΤΟΣ ΖΩΗΣ

ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑΣ 28 • ΑΘΗΝΑ 106 82

ΤΗΛ.: 88 24 547 • FAX: 82 28 791

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΜΟΣ
ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ 7

ΤΗΛ.: 33 04 196, 38 30 604 • FAX: 38 19 439

ΟΠΕΡΕΣ

Μπορεί μεν να εξασφάλισε το Μέγαρο 500 δισ. από το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης για τις ανάγκες του υπόγειου πάρκινγκ του κτηρίου που όμως είναι Αίθουσα Συνεδρίων και κατά βάση χθόνια Όπερα υλιγιδιών διαστάσεων, αλλά και το σχέδιο μιας νέας Λυρικής Σκηνής κάπου στο Γκάζι, με ανοιχτές διαδικασίες, αρχιτεκτονικό διαγωνισμό κ.λπ., δεν πηγαίνει άσχημα. Το όλο project το προικοδότησε ο κ. Βενιζέλος με ολόκληρα 50 εκατομμύρια. Ο χουβαρντάς!

Σ.Π.

ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ

Σύμφωνα με στοιχεία δημοσκόπησης που δημοσιεύθηκαν στην *Καθημερινή* οι περισσότεροι «εγκλωβισμένοι», όταν ρωτήθηκαν για τις πολιτικές τους προτιμήσεις, δήλωσαν οπαδοί του Συνασπισμού. Και μάλιστα επιμένουν στην προσήλωσή τους στο Χ.Α.Α. Για την άλλη προσήλωσή τους, την πολιτική εννοούμε, κανείς δεν μπορεί να το βεβαιώσει. Σκοράρουν, ποντάρουν και αρμενίζουν οι άνθρωποι...

Χ.Ν.

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΠΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

Η χωροθέτηση του ολυμπιακού κέντρου κωπηλασίας-καγιάκ κ.ά. εγκαταστάσεων στην περιοχή Μαραθώνα-Σχοινιά, στη θέση όπου έχει διεξαχθεί η ιστορική μάχη του 490 π.Χ., έχει τύχει της γενικής αποδοκιμασίας του επιστημονικού κόσμου.

Πράγματι, η Ακαδημία Αθηνών, η Αρχαιολογική Εταιρεία, η Αντιπροσωπεία του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων-ΠΕΑ, το ελληνικό τμήμα του ICOMOS, όλα τα κόμματα της Αντιπολίτευσης, το Δ.Σ. του Δήμου της Αθήνας, οι οικολογικές οργανώσεις, αλλά και καθηγητές Πανεπιστημίων της Ευρώπης, αντιτίθενται σ' αυτή την χωροθέτηση, για τους εξής λόγους:

- Η εγκατάσταση ενός τεράστιου, αναπτυξιακού τελικά έργου στον χώρο αυτό είναι ανεπίτρεπτη και θα αποκλείσει την δυνατότητα ανάδειξης και προβολής του τόπου της ιστορικής μάχης, που καταγράφηκε ως σύμβολο προάσπισης των αρχών της Δημοκρατίας.

- Ο υγροβιότοπος του Σχοινιά – ο μοναδικός που απέμεινε στην Αττική – του οποίου η αναβάθμιση με το πρόγραμμα Natura αποκλείστηκε με ευθύνη του υπουργού ΠΕΧΩΔΕ, θα καταστραφεί οριστικά με αποτέλεσμα την εκδίωξη 170 ειδών πουλιών.

Η κυβέρνηση πρέπει να απαλλαγεί από την αλαζονεία της εξουσίας, ώστε να προκρίνει άλλη εφικτή λύση που να εγγυάται και την γρήγορη αποπεράτωση του έργου και ένα κατά πολύ μικρότερο κόστος, και να προβεί:

1. Στην άμεση κήρυξη του χώρου του Μαραθώνα σε μνημείο παγκόσμιας σημασίας και στην προστασία και ανάδειξή του ως ιστορικού τόπου.

2. Στην απομάκρυνση των αυθαίρετων κτισμάτων και των μη συμβατών με τον ιστορικό του χαρακτήρα χρήσεων.

3. Στην ένταξη του ιστορικού τόπου του Μαραθώνα-Σχοινιά στο πρόγραμμα της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας με ανάλογες εκδηλώσεις.

Ρ.Λ.

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΗΣ «ΑΝΤΙ-ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ»

Νέα πρόκληση του διεθνούς και ενιαίου «αντι-τρομοκρατικού» λόμπυ με την σύλληψη και ανάκριση από τις μυστικές υπηρεσίες της Ιορδανίας των δημοσιογράφων της *Ελευθεροτυπίας* Ιωάννας Σωτήρχου και Ν. Γιαννόπουλου. Όπου και αποκαλύπτεται η κρυφή συνεργα-

σία των «φωστήρων» της ελληνικής υπηρεσίας πληροφοριών με το λοιπό κύκλωμα «φωστήρων» από τις ΗΠΑ, την Ιορδανία και τους λοιπούς συμβαλλομένους. Διότι περί «φωστήρων» πρόκειται όταν η εξυπνάδα τους εξαντλείται στην παρακολούθηση δημοσιογράφων που έχουν την ευαισθησία να ασχολούνται με τα θύματα της απανταχού κρατικής τρομοκρατίας.

Η αλληλοενημέρωση και αλληλοτροφοδότηση με πληροφορίες μηχανισμών που έχουν αποδειχθεί πανίσχυροι με τις καταπιεστικές μεθόδους τους μας έχει αφήσει έκθετους απέναντι σε ανθρώπους που δεν διαθέτουν ίχνος κοινωνικής ευαισθησίας αλλά υπακούουν στις λογικές των πάλαι ποτέ συννοικιακών χωροφυλάκων.

Η υπόθεση των Σωτήρχου-Γιαννόπουλου καθίσταται άκρως επίκαιρη μετά την υπογραφή από τον ημέτερο κ. Χρυσόχοϊδη (τον αστέρα με τα... σύμβολα του ΠΑΣΟΚ) του Μνημονίου με την γενική εισαγγελέα των ΗΠΑ κ. Janet Reno αλλά και μετά από το κυοφορούμενο «αντιτρομοκρατικό» νομοσχέδιο.

Η κυβέρνηση δια του κ. Ρέππα απάντησε καθώς ταιριάζει στην ιδεολογία που έχει υιοθετήσει. Την ιδεολογία δηλαδή του συννοικιακού χωροφύλακα που όταν πιάνεται στα πράσα ποιεί την νήσσα. Ντροπές!

Χ.Ν.

ΕΠΑΝΩ ΤΟΥΣ ΠΡΟΕΔΡΕ!

Το Αντί όπως είναι γνωστό τοις πάσι ήταν εξ' απ' ανέκαθεν κοσκωτικό ως τα μπουνιά.

–Διατί να το κρύψωμεν άλλωστε; Και τώρα που ο πρόεδρος αποφυλακίστηκε, τασόμεθα αναφανδόν στο πλευρό του. Εμπρός πρόεδρε να εξυγιάνουμε τον δημόσιο βίο και να πάρουμε πίσω τον αγαπημένο μας Ολυμπιακό. Κρίμα μάλιστα που δεν παίζει πια μπάλα ο Ντέταρι. Παίζει όμως ακόμη ο Ανδριανόπουλος. Όχι ο Αντρέας, ο θεός του. Μπορούμε λοιπόν να ξανακάνουμε τον Ολυμπιακό μεγάλο και να μην μας την βγαίνουν οι Βάξελοι στην Ευρώπη. Αυτοί να αποκλείουν τη Γιούβε και εμάς να μας αποκλείει η Χέρενφελντ.

Εν ανάγκη πρόεδρε αγόρασε και τον Παναθηναϊκό. Εξάλλου βγήκες σε καλή στιγμή από τη στενή. Σήμερα όλα στην Ελλάδα προσφέρονται για πούλημα.

Μανωλάκης ο Βομβιστής

ΚΟΠΩΣΗ, ΠΟΛΥ ΚΟΠΩΣΗ...

Ένας κουρασμένος πρωθυπουργός μιας βαριεστημένης υπέρβλησης ενός κεκμηκότος όμματος – βλέπετε πολύς ο άματος των σκανδάλων και της ρουσφετολογικής διαπλοκής –, εν ολίγοις κάτι κουρασμένα παλληκάρια συζητάνε με κάτι άλλα απελπισμένα παλληκάρια που θεωρούν την αριστερή τους ταυτότητα ως τασπαρτού για παντού, ακόμη και για την κόλαση, με αποτέλεσμα να επιμηκύνεται η περίοδος των Απόκρεω μέσα στην καρδιά της Σαρακοστής. Από πλευράς αληθινής πολιτικής μάλιστα, η απόλυτη νηστεία! Ο λόγος γίνεται για ν'

αποδειχθεί ποιος είναι ο περισσότερο πονηρός, ο περισσότερο ανενδοίαστος, κι ο περισσότερο ηλίθιος.

Το ξαναλέμε: το ΠΑΣΟΚ είναι ένας κουρασμένος, εξαντλημένος μηχανισμός που κάποια θεία έννοια – ή μήπως η θεία Δίκη μας; – το διατήρησε με αλχημείες στην εξουσία για να δοθεί η ευκαιρία στα στελέχη του να μαζέψουν τα ρέστα τους. Οι εκπρόσωποί του είναι το ίδιο ανίκανοι να χειριστούν εθνικές κρίσεις αλλά και κοινωνικές αναστατώσεις: είναι το ίδιο απόντες και στην νηστεία και στην φουρτούνα. Το ΠΑΣΟΚ εκφράζει σήμερα την

πλέον συντηρητική δεξιά στον τόπο, κυρίως γιατί αρνείται να πάρει αποφάσεις, να κινήσει τα γρανάζια, να σπάσει τ' αυγά. Απ' την άλλη πλευρά, το λέμε ευθαρσώς, η όποια Ν.Δ. λόγω της αρχής της αδρανείας και της κεντρικής ιδεολογίας της θα ήταν απείρως δραστικότερη. Δείτε τον πρωθυπουργό: είναι αλυσσοδεμένος εμπρός στις εσωκομματικές ψευδο-σορροπίες και δεν μπορεί να πάρει μια πρωτοβουλία. Υπομένει παθητικά τα ραπίσματα σαν τον Χριστό στο Πραιτώριο (ωραία εικόνα, εικαστική!).

Απ' την άλλη πλευρά όμως δηλώνει ότι θα είναι υποψήφιος αρχηγός και πρωθυπουργός και για τις επόμενες εκλογές! Ο Αντρέας τελικά ζει στην καρδιά κάθε Πασόκου! Μέσα σ' αυτό το σκηνικό τώρα τι ζητάνε κάποιοι με την κονκάρδα της Αριστεράς, ο θεός και ο Μαρξ μόνον ξέρουν.

Αφέλεια ή καιροσκοπισμός ή και τα δύο; Και εν πάση περιπτώσει γιατί χρησιμοποιούν την πάλαι ποτέ κτηθείσα ιδιότητα του αριστερού για να εκθέσουν τον κόσμο της Αριστεράς με τέτοιες δεξιές επιλογές; Ως άτομα μπορούν να συνομιλούν μ' όποιον θέλουν, ως μέλη όμως μιας ευρύτερης οικογένειας δεν έχουν δικαίωμα να έρχονται τόσο κατάφωρα σε αντίθεση με το λαϊκό αίσθημα. Το ΠΑΣΟΚ της αναλγησίας, του κρατισμού, των μονοπωλιακών συμφερόντων, της αγραμματοσύνης και της κυβερνητικής αλαζονείας δεν επιτρέπεται να καμώνεται την αριστερή παράταξη. Είναι μια σοσιαλδεξιά τύπου Μπλερ και Σρέντερ. Ένα τέτοιο κόμμα όσο πιο γρήγορα απομακρυνθεί από την εξουσία τόσο το καλύτερο για τον τόπο. Όχι άλλα δεκανίκια λοιπόν στα πράσινα ρομποτάκια.

Μ.Σ.

ΡΟΚ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Ρε παιδιά, «φρουτάλια» είπε ο άνθρωπος και σεις ακούσατε «ρετάλια». Πείναγε και έκανε τον ανάλογο συνειρμό. Μην πηγαίνει διαρκώς στο κακό το μυαλό σας. Μοναχός άνθρωπος είναι ο κ. Πάγκαλος, αρκετά ροκ ως χαρακτήρας – πώς λέμε Ροκ-Μοναχοί – λέει διάφορα για να μην πλήττουμε και για να ξυπνάει κάποιους αδελφούς και αδελφές – ελάχιστα ροκ αυτή τη φορά – στο υπναλέο και χασμώμενο, ίσως λόγω χώνεψης, ΠΑΣΟΚ.

Σ.Π.

ΠΕΡΙΠΟΥ, ΣΧΕΔΟΝ...

Περίπου Ευρωπαίοι, σχεδόν ανατολίτες. Περίπου εκσυγχρονιστές, σχεδόν αριστεροί. Περίπου γνωστοί όλοι μεταξύ μας, σχεδόν δέκα εκατομμύρια όλοι και όλοι. Περίπου εθνικά υπερήφανοι, σχεδόν yes-man. Περίπου φιλόξενοι, σχεδόν ρατσιστές. Περίπου Ολυμπιακοί, σχεδόν Παναθηναϊκοί. Περίπου καλλιτέχνες, σχεδόν κοσμικοί. Περίπου σοσιαλιστές, σχεδόν δεξιοί. Περίπου αληθινοί, σχεδόν ψεύτικοι...

Κ.Ν.

ΦΩΣ, ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΦΩΣ!

Επιστολή του τακτικού
αναγνώστη μας Τάσου
Γούλα προς «Μάνο
Ατσιδάκι»:

Αγαπητέ κύριε Μάνο
«Ατσιδάκι»!

Ποτέ σε καμιά
περίπτωση δεν είπε ο
γερμανός ποιητής

Γκαίτε

ψυχორραγώντας:

«Φως! Πιότερο
φως!». Αντίθετα με

απόλυτη ηρεμία

ζήτησε από την

συντροφεύουσα αυτόν

τα εξής: «Ανισούλα

μου δως μου το

χεράκι σου».

Το «δως» μετέφρασε

ο Δ. Αβραμόπουλος

σε «φως»

προσθέτοντας το

ελληνικό

«περισσότερο». Είναι

ο μόνος έλληνας

πολιτικός που θα

καταργήσει τον ξένον

δάκτυλο βάζοντας

χέρι ή χεράκι στο

εκλογικό σώμα!

Υλοποίηση του

γνωστού μας: «δως

μου φως μου!».

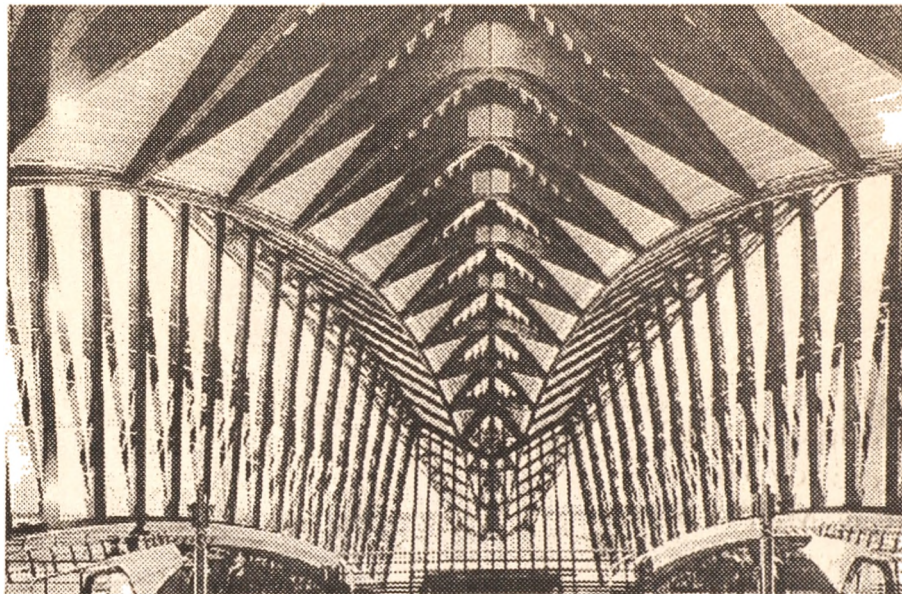
Μ.φ.χ.

Τάσος Γούλας

ΣΠΑΤΑ: ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ;

Στην Εθνική Πινακοθήκη γίνεται τις ημέρες αυτές έκθεση με μακέτες από έργα του ισπανού αρχιτέκτονα Σαντιάγο Καλατράβα. Η φωτογραφία που δημοσιεύεται είναι από ένα έργο του: το αεροδρόμιο της Λυών. Έβλεπα την φωτογραφία και αναλογιζόμουν τι κάνουμε εμείς εδώ στην Ελλάδα με την αρχιτεκτονική και τα μεγάλα έργα. Ή τα καταβυθίζουμε υπό την γη (προκειμένου να αποκρυφθούν τα φαρωνικά τους μεγέθη, όπως στην περίπτωση της «Όπερας-Γκαράζ» του κ. Λαμπράκη) ή παντελώς περιφρονούμε, με άλλον τρόπο, κάθε έννοια αισθητικής αναζήτησης. Τρανό παράδειγμα το πολυδιαφημισμένο αεροδρόμιο στα Σπάτα. Σε πιάνει η ψυχή σου όταν σκέφτεσαι πόση προσπάθεια καταναλώθηκε, πόσοι πόροι απορροφήθηκαν, πόση ίντριγκα υπήρξε,

πόσες αφανείς κομπίνες συντελέστηκαν και ουδείς σκέφθηκε ότι κάποια «ανάμειξη» έπρεπε να είχαν και οι αρχιτέκτονες σ' αυτό το έργο.

Αλλά στην Ελλάδα η έννοια αρχιτεκτονική για τα μεγάλα και δημόσια έργα έχει εξοβελισθεί με το σύστημα «μελέτη-κατασκευή» όπου ο εργολάβος του έργου αναδεικνύεται με κριτήρια οικονομοτεχνικά και αυτός αποφασίζει για την επιλογή του αρχιτεκτονικού γραφείου το οποίο διεκπεραιώνει τη μελέτη σύμφωνα με τις βου-
λές και τις εμπνεύσεις-εντολές-διορθώσεις του εργολάβου.

Ε, ας γίνεται και καμιά έκθεση στην Πινακοθήκη για λόγους εκπαιδευτικούς-ενημερωτικούς ώστε να μαθαίνουμε και μεις τι φτιάχνουν οι ξένοι, οι ξένοι, οι άλλοι ...

X.N.

ΚΑΛΑ, ΔΕΝ ΝΤΡΕΠΟΜΑΣΤΕ ΛΙΓΑΚΙ;

Όπως όλοι γνωρίζουμε βασικός σκοπός της διαφήμισης είναι ο καταναλωτής να γνωρίσει και στην συνέχεια να προτιμήσει ένα προϊόν. Το ΥΠΕΧΩΔΕ -δηλαδή ο κ. Λαλιώτης- διαφημίζει από την τηλεόραση και τον τύπο την Αττική Οδό σε πανάκριβες ζώνες και τεράστιες έντυπες διαστάσεις. Ο τηλεθεατής και ο αναγνώστης αναρωτιέται:

Υπάρχει περίπτωση να τελειώσει -όταν τελειώσει- το έργο και να μην το χρησιμοποιήσουν οι πάντες ή μήπως υπάρχει στην «αγορά» και άλλη «αττική οδός» και φοβάται ο υπουργός μήπως και δεν χρησιμοποιήσουν τη δική του; Καλά, δεν ντρεπόμαστε λιγάκι; Αλλά θα μου πείτε από την τσέπη του πληρώνει;

Δ.Χ

ΟΧΙ ΜΟΝΟΝ ΕΝΘΕΤΟΣ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΕΚΘΕΤΟΣ

Η ένθεση του Οικονομικού στο Βήμα τα λάββατα είχε επισημανθεί στο Αντί ως μια απονενομημένη επιχειρηματική πράξη (βλ. «Το Βήμα ως περιτύλιγμα» 8/4/2000). Τώρα βλέπουμε και τις βαρύτερες συνέπειες της απόφασης, την

απίσχνανση της ύλης και το μίζερο όριό της, την κλοπή.

Στον Οικονομικό της 17/3/2001 αναδημοσιεύεται εκτεταμένο άρθρο της Επιθεώρησης της Τεχνολογίας (Ιαν-Φεβ 2001), περιοδικού του πανεπιστημίου MIT των ΗΠΑ, για 10 αναδυόμενους τομείς της τεχνολογίας. Δεν υπάρχει καμιά αναφορά στο περιοδικό, αντίθετα προκειμένου να θολώσει τα νερά και με καταφανές το αίσθημα της ενοχής του ο Οικονομικός παραπέμπει στο MIT παραπλανητικά και λανθασμένα: «... Από τα πιο προχωρημένα εργαστήρια της Αμερικής, και ιδιαίτερα το περίφημο MIT, παρουσιάζουμε δέκα επιστήμονες

...». Ας σημειωθεί ότι μόνον ένας επιστήμονας από τους 10 είναι στο MIT.

Δεν έχει και μεγάλο ενδιαφέρον να μελετηθεί η προσαρμογή του κειμένου στα καθ' ημάς – οι φωτογραφίες αναπαράγονται όλες! – πλην της μεταγραφής του πιθανού ως κουκουβάγια. Ας τονιστεί εδώ τουλάχιστον ότι δύο από τα δέκα ονόματα επιστημόνων, αν όχι οι ίδιοι, έχουν ελληνική καταγωγή, οι Νικολλέλης και Ιωαννόπουλος. Ο Οικονομικός δεν τόλμησε ούτε αυτό να σχολιάσει πρωτοτύπως. Μετέφερε τα ονόματα όπως τα πήρε, στην αγγλική γραφή. Ασφαλώς εγύρευε την μεγαλύτερη δυνατή πιστότητα.

Σ. Καφαντάρης

ΤΟ ΑΝΤΙ ΧΩΡΙΣ ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΟ

Η άρνηση χορήγησης βίζας σ' ένα «περιθωριακό» ιδεολογικά έντυπο, σε μια φωνή αποκλίνουσα από την κυρίαρχη ιδεολογία, είναι καθ' όλα φυσιολογική

πράξη μιας χώρας που το Αντί αντιπολιτεύεται συστηματικά. Είναι όμως συγχρόνως και μια πράξη ιδεολογικά πολύσημη: Αποκαλύπτει το καλυμμένο πρόσωπο της ιδεολογίας της. Δείχνει επίσης την αίσθηση της ανασφάλειάς της: γι' αυτό μετέρχεται τα κλασικά έκτακτα μέτρα της κάθε αυτοκρατορίας που εισέρχεται σε φάση παρακμής. Επιβεβαιώνει ακόμη την συνέπεια του περιοδικού απέναντι στις ιδεολογικές του αρχές. Θα μπορούσα δε να προσθέσω προσωπικά πως μια τέτοια επιβεβαίωση δεν απέχει ουσιαστικά από μια επιβράβευσή του εκ μέρους της, έστω και ανοικειοθελή. Το ανησυχητικό θα ήταν να μην πρόβαινε στην συγκεκριμένη απαγόρευση η χώρα αυτή. Γιατί τότε αυτό θα σήμαινε και ότι οι εκτιμήσεις μας για κείνην είναι εσφαλμένες και ότι η αντιπολίτευση που της γίνεται από το περιοδικό δεν είναι αποτελεσματική.

Αλλά και η σιωπή των δικών μας κυβερ-

νητικών παραγόντων, που δε βρήκανε ούτε μια λέξη διαμαρτυρίας να ψελλίσουν, είναι μια πράξη επίσης ιδεολογικά πολύσημη: Σημαίνει πως αυτοί οι δικοί μας άνθρωποι δεν είναι τυφλοί ούτε απροσάρμοστοι ούτε αχάριστοι. Ξέρουν αφενός ότι η παροχή δυνατότητας παραμονής τους στην εξουσία είναι τα επίχειρα της υποχειριότητάς τους και βάσει αυτής τους της γνώσης προσαρμόζονται και ανταποδίδουν. Ειδικά η σιωπή του υπουργού Εξωτερικών της χώρας μας δηλώνει επιπρόσθετα πως, αν η ευρύνειά του τούτη τη φορά δεν επεκτάθηκε πέρα από την προστασία δικαιωμάτων μειονοτήτων που ζούνε στη χώρα μας, ώστε να εκδηλώσει διάθεση συμπαράστασης και προς την πολιτική «μειονότητα» που αντιπολιτεύεται την πολιτική του, δεν είναι γιατί εξαντλήθηκε η οριακότητά της, αλλά επειδή ο υπουργός μας Εξωτερικών γνωρίζει πολύ καλά πως για την διατήρηση της εξουσίας η κληρονομικότητα δεν είναι επαρκής όρος, όπως ήταν κατά τη διαδικασία προσέγγισής της, αλλά μόνο αναγκαίος και πως, για να υπάρχει επάρκεια όρων, απαιτούνται πειστήρια υποτέλειας.

Η πράξη τέλος της σιωπής των ρυθμιστών της εθνικής μας τύχης διαδηλώνει ακόμη αυτό που επιβεβαιώνει και η πράξη της Αμερικής, ότι η στάση του περιοδικού απέναντί τους είναι ορθή.

Αλέκος Τζιόλας

ΕΡΓΑ!

Ιδού ο κ. Λαλιώτης, ο λαμπρός και λάλος κομεντιέν της πολιτικής μας σκηνης και ο αξεπέραστος γκαίμπελς της πασοκικής προπαγάνδας. Πάντοτε πλαισιούμενος από ηθοποιούς, άλλοτε τον κ. Λαζόπουλο, άλλοτε την κ. Παπά, εξαγγέλλει έργα, επαγγέλλεται πολιτισμό, ευαγγελίζεται την ανάπλαση τόπων και ανθρώπων. Δια βίου υπεχωδέ μπορεί να σχεδιάζει την νέα Αθήνα και την νέα Ελλάδα του 2001. Όπως τότε το ίνδαλμά του, ο Καραμανλής του '50 και του '60. Μαραθώνες, παραδοσιακοί οικισμοί, Υμηττός, Πάρνηθα, δάση και πεδιάδες όλα αρδεύονται από την εκσυγχρονιστική του μπουλντούζα. (Μόνο στον καημένο τον Μίλτο βγήκε τ' όνομα). Άκτορες, αλέκτορες, εργολάβοι-παλικάρια, επιχειρηματίες της Αριστεράς που πρόκαμαν να γίνουν Δεξιά για να προκόψουν, με εργάτες από την Αλβανία και την Ουκρανία έχουν κάνει την αττική γη κρανίου τόπο.

Ευτυχώς που η «Ανάπλαση» της Πειραιώς δεν εκτελέστηκε ακόμη ούτε, έστω, ως εικονική πραγματικότητα. Εξάλλου κάτι πρέπει να ποιήσουν και οι λοιποί ρέκτες-οραματιστές του 2004.

Γιατί τι είναι η ζωή κύριοι;

– Ένας μύλος μπουλντόζας που γυρίζει. Όσον αφορά πάλι στον αληθινό εκσυγχρονισμό και στην ουσιαστική αναβίωση της παράδοσης, ε, αυτά ταιμνέντο να γίνουν.

Μανωλάκης Ρομέρο

Η ΩΡΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΡΙΣΕΩΝ

Έφτασε η ώρα του ανακριτή για τις ουσιαστικές παρανομίες που έχει διαπράξει ο γνωστός σας πρώην πρακτοράκος της Στάζι. Γιατί αν το παρελθόν δεν μετρά στα μυαλά κάποιων «ανεκτικών», το παρόν είναι εκείνο που καίει. Μετά από σειρά αποκαλυπτικών δημοσιευμάτων της Καθημερινής ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών κ. Δημ. Παπαγγελόπουλος ανέλαβε την δικαστική έρευνα και για τις παράνομες πράξεις και ενέργειες του Σ. Κόκκαλη στην εξαγορά του σερβικού Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών και στις κομπίνες που σχετίζονται με το ρωσικό λόττο.

Εμείς πάντως έχουμε πολλές επιφυλάξεις για το τελικό αποτέλεσμα. Η πείρα έχει αποδείξει πως όταν ένας επιχειρηματίας έχει «καλοκάτσει», είναι δύσκολη η όποια δικαστική του δίωξη. Με συνεργάτες όπως ο κ. Λαμπράκης, με συνομιλητές όπως ο πρωθυπουργός, με φίλους όπως ο κ. Μπερνς και με έδρες στο πανεπιστήμιο Χάρβαρντ είναι δύσκολο να καταπέσει ο Σωκράτης Κόκκαλης. Ο Γιώργος Κοσκωτάς «πλήρωσε» τις απάτες του με δέκα χρονάκια αλλά το πείραμά του πολλά έδωσε στους καλούς μμητές του.

X.N.

Η ΝΕΑ ΛΕΗΛΑΣΙΑ

Η διαχείριση του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και με καθυστέρηση συντελείται –παρά τις κυβερνητικές τυμπανοκρουσίες– και τραβάει κι αυτή τον γνωστό δρόμο της κομματικής διαπλοκής.

Ως γνωστόν τα διάφορα στελέχη του ΠΑΣΟΚ έχουν ανακηρυχθεί σε «Συμβούλους Επιχειρήσεων» οι οποίοι μέσω των κοινοτικών κυκλωμάτων έχουν αναδείξει μια νέα Επιστήμη, εκείνην του διαμεσολαβητή. Όμως τα κονδύλια της Ε.Ε. δεν ανήκουν στους κομματικούς κομισάριους. Είναι χρήματα που έχουν ως στόχο, υποτίθεται, την ανάσωση της χώρας από το status του υπανάπτυκτου. Αλλά οι αντιλήψεις που έχουν επικρατήσει μάλλον μας πάνε πίσω στην εποχή του δοβλετιού παρά βοηθούν να ξεφύγουμε από το καθεστώς της αρπαχτής.

Θα έπρεπε να ισχύσει η πλήρης διαφάνεια και όλοι να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε στοιχεία και σχετικές πληροφορίες. Αλλά οι «σύντροφοι κομισάριοι» κρατούν καλά εφτασφράγιστα τα μυστικά «τους».

X.N.

ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ

Η πεδιάς και το Νεκροταφείον (Πίναξ ημιτελής)

*Ωραίο, φριχτό και απέριττο τοπίον!
Ελαιογραφία μεγάλου διδασκάλου.
Αλλά του λείπει μια σειρά ερειπίων
κι η επίσημος αγχώνη του Παγκάλου.*
Κώστας Καρυωτάκης

Αυτά συνέβαιναν επί Παγκάλου παππού. Αντιθέτως ο εγγονός στήνει εξακολουθητικά την αγχώνη για τον εαυτό του. Εκεί, άλλοτε απαγχονίζει το παρελθόν του, άλλοτε την αξιοπιστία και συχνά-πυκνά την σοβαρότητά του. Όλο του το πολιτικό έργο μια ημιτελής α-συμφωνία και συγχρόνως ένα φρουδικό πείραμα σχετικά με τις έννοιες του «Εγώ» και του «Υπερεγώ». Αυτός, ο «Λαμπράκης», ο «Κολιγιάννικος», ο «ρεβιζιονιστής», ο «αντρείκος», ο «εκσυγχρονιστής», ο πρώην αριστερός και νυν χλευαστής της Αριστεράς, θέλει παρ' όλα αυτά ν' ασκήσει απ' τα αριστερά αντιπολίτευση στον δεξιό Σημίτη τον οποίο πάντως στήριξε κάποτε ασμένως για να τον αμφισβητεί σήμερα ευθέως. Αν όμως όλα είναι τόσο άθλια –ιδιαίτερα η εξωτερική μας πολιτική–, τότε ο Πάγκαλος ως γνώστης της εθνικής ζημίας, αντί να χυδαιολογεί με υπονοούμενα, οφείλει με την παραίτησή του απ' όλα τα όργανα ενός εκφυλισμένου κόμματος, να καταστήσει σαφές προς την κοινωνία το υφιστάμενο μεγάλο πρόβλημα. Γιατί όλα τ' άλλα είναι τακτικισμοί προσωπικής προβολής. Και βέβαια ο πρωθυπουργός μπορεί να συνομιλεί με κάποια «ρετάλια» τύπου Σασάκη που χρησιμοποιούν την ιδιότητα του Αριστερού σαν κάρτα απεριορίστων διαδρομών, όμως και ο κ. Σημίτης και το κόμμα του και ο Πάγκαλος ο ίδιος και ο μακαριστός Ανδρέας δεν φέρουν λίγη ευθύνη για τ' αδιέξοδα της σύγχρονης ελληνικής Αριστεράς. Όπως και νά 'χει όμως τα παιχνιδάκια με την πολιτική και την ιστορία είναι συνήθως εφήμερα. Η αγχώνη της προσωπικής τους υστεροφημίας τους περιμένει αμείλικτη κάπου εκεί στο τέρας του δρόμου.

Όσο για τους τέως και νυν συντρόφους που λιποψύχησαν, δεν τους φταίει κανείς όταν γίνονται λεία

–και μάλιστα με τον πιο αξιοθρήνητο τρόπο– στα νύχια του όποιου αξιοθρήνητου Παγκάλου. Την στιγμή που ολόκληρη η ελληνική κοινωνία εξεμεί με απόγνωση και αηδία το ΠΑΣΟΚ, τους εκπροσώπους του και τις πολιτικές του μεθόδους· την στιγμή που βράζουν εξελίξεις και κυοφορούνται δράσεις και αντιδράσεις πολιτών και κομματικών φορέων· την στιγμή που το διαπλεκόμενο κεφάλαιο-αφεντικό του τόπου ξαναμοιράζει τα χαρτιά του απ' το παρασκήνιο· την στιγμή που στο ΠΑΣΟΚ παράγει πολιτική ο Πρωτόπαπας και αριστερή άποψη ο Πανταγιάς, είναι θλιβερό και συγχρόνως καταγέλαστο, κάποια ονόματα, μικρά ή μεγάλα, της Αριστεράς να προσφέρονται ως εξιλαστήρια θύματα ή σωσίβια. Κι αν η κ. Δαμανάκη θεωρεί πως μόνη η ενδεχόμενη είσοδός της στην νυν κυβέρνηση θ' άλλαζε όλη την υφισταμένη δυσωδία των σκανδάλων και της αρπαχτής κι όλη την κοινωνική αναλγησία ως εκ θαύματος κι αν ο σύντροφος Λεωνίδας θεωρεί το ΠΑΣΟΚ προνομιακό του συνομιλητή και χώρο στον οποίο ο ίδιος ως μαγική καταβολάδα θα μπορούσε να μετατρέψει το ξινό νεράντζι της εξουσίας σε γλυκόχυμο πορτοκάλι· τότε απλώς διαιωνίζουμε την παραδοσιακή αφέλεια της Αριστεράς παίρνοντας οριστικά διαζύγιο και με την κοινή λογική και με την συνείδηση της καθημερινής πολιτικής πραγματικότητας. Το πρόβλημα δεν είναι πόσα «ρετάλια» συνομιλούν με τους κ.κ. Λαλιώτη και Σκανδαλίδη αλλά κατά πόσον αυτά εκπροσωπούν κάποια Αριστερά ή μόνο τον εαυτό και τις «ευγενείς» φιλοδοξίες τους. Επ' αυτού ο «αγχολυτικός», ιδανικός αυτόχειρ Πάγκαλος έχει κάποιο δίκιο.

–Εφόσον είμαστε ιδιοκτήτες της εξουσίας, τι τους θέλουμε τους ενοικιαστές; (Όπως θά 'λεγε έτερος υψηλόφρων στοχαστής-υπουργός.) Έτσι είναι. Στις δημοκρατίες οι πολιτικά νεκροί είναι προτιμότερο να βρίσκονται στα νεκροταφεία της ιστορίας παρά στους θώκους της εξουσίας.

Μ.Σ.

ΝΙΚΟΣ Κ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ

Ο αβέβαιος εκσυγχρονισμός

και η θολή συνταγματική αναθεώρηση

Η αναθεώρηση του Συντάγματος και ο θεσμικός εκσυγχρονισμός δεν είναι μόνο υπόθεση των πολιτικών· αφορά και κάθε πολίτη χωριστά. Διότι κάθε προσπάθεια που επιδιώκει να μεταβάλει παγιωμένες αντιλήψεις δεν επηρεάζει μόνον τη δημόσια ζωή του τόπου· θίγει και την καθημερινότητα του καθενός μας.

ΑΛΕΞΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ

Η Ελλάδα και ο «Εξ ανατολών κίνδυνος»

Αδιέξοδα και διέξοδοι

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ: ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΚΥΡΚΟΣ
ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Δεν υπάρχει τίποτε το νομοτελειακό στην ελληνοτουρκική αντιπαράθεση. Η ιστορική τροχιά της αναπόφευκτης μετωπικής σύγκρουσης έχει ολοκληρώσει τον κύκλο της. Η ειρηνική συνύπαρξη των δύο γειτόνων και ο αλληλοσεβασμός αποτελούν μονόδρομο. Η Ελλάδα θα καταφέρει έτσι να αφήσει πίσω της παρανοϊκούς φόβους και αδιέξοδες εθνικιστικές εξάρσεις για να ενταχθεί οριστικά στη ζώνη της ειρήνης και ασφάλειας.

.

Η Ε.Ε. και η κρίση στα Βαλκάνια

του Βύρωνα Θεοδωρόπουλου, πρέσβη ε.τ.

Μπορεί κανείς να απαγγείλει πολυσέλιδο κατηγορητήριο εναντίον όλων για τα όσα συμβαίνουν σήμερα στο Τέτοβο και που ξεκίνησαν μια δεκαετία νωρίτερα με την απόσχιση της Σλοβενίας και της Κροατίας από την τέως Γιουγκοσλαβία. Μπορεί να κατηγορήσει την Ε.Ε., τους Αμερικανούς, το ΝΑΤΟ, τους Αλβανούς, τους Σκοπιανούς, τους Σέρβους κ.ο.κ. Από ένα τέτοιο κατηγορητήριο δεν θα έπρεπε να λείπουμε κι εμείς, γιατί, θα μας επισημάνει κάποιος, τώρα κοπτόμεθα για την ακεραιότητα ενός κράτους –μάλιστα μας αρέσει να λέμε «κρατιδίου»– που για μας ακόμη δεν έχει όνομα!

Εξίσου εύκολα μπορεί κανείς να απαγγείλει το συνηθισμένο ευχολόγιο πως εκείνο που χρειάζεται είναι «οικονομική ανάπτυξη-συνεργασία-δημοκρατία». Θυμίζει την προτροπή του διάκου να προσευχηθούμε «υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου και της των πάντων ενώσεως».

Εκεί που δυσκολεύει το πράγμα είναι όταν μια κυβέρνηση σαν την δική μας καλείται να προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες προς τα έξω αλλά και προς τα έσω και ταυτόχρονα να προχωρήσει

σε κάποιον, στοιχειώδη έστω, σχεδιασμό για περαιτέρω κινήσεις. Όλοι εμείς που μόνο από δημοσιογραφικές πληροφορίες παρακολουθούμε τα πράγματα, μόνο μερικές σκέψεις μπορούμε να διατυπώσουμε: υποδειξίς

δεν μπορούμε να κάνουμε. Πόσο μάλλον αφού οι χειρισμοί της κυβέρνησης ως τώρα κινούνται προς την σωστή κατεύθυνση.

Το θέμα είναι πολυσύνθετο. Αφορά πρώτα απ' όλα στην σχέση μας με την σημερινή αλλά και με την μελλοντική Αλβανία, όπως επίσης, ειδικότερα, το ενδεχόμενο θέμα των Τσάμηδων απ' ενός και απ' ετέρου αυτό των πολλών αλβανών μεταναστών ή λαθρομεταναστών στην Ελλάδα. Αφορά στην σχέση μας με το ΝΑΤΟ και με την Αμερική υπό τον νέο πρόεδρο, στον παρόντα και προσεχή ρόλο της Βουλγαρίας, στην πορεία που θα ακολουθήσει η Σερβία, στην ισλαμική αλλά και την εθνολογική διάσταση των όσων συμβαίνουν σε Κόσοβο-Πρέσοβο-Τέτοβο και στο πώς αυτά που συμβαίνουν εκεί μπορούν να αντανakλώνται και στην Τουρκία και κατ' επέκταση στην Θράκη. Η όποια πολιτική μας θα πρέπει γι' αυτό αναγκαστικά να είναι πολύπληρη και πολυδιάστατη. Ας επικεντρωθούμε όμως στη συνέχεια στην θέση και στάση μας μέσα στην Ε.Ε. Γιατί πράγματι αυτή είναι για μας η σημαντικότερη ίσως πτυχή του προβλήματος.

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ

Η παρουσία μας στην Ε.Ε. (και μάλιστα στον εσώτερο πυρήνα της νομισματικής ενοποίησης) αλλά και η εγγύτητα της χώρας μας προς την φλεγόμενη περιοχή μάς δίνει την δυνατότητα να ασκήσουμε μέσα στην Ένωση έναν ρόλο ενεργό, περισσότερο απ' ό,τι σε όποιο άλλο πολιτικό θέμα, και να επηρεάσουμε αποτελεσματικότερα την ευρωπαϊκή πολιτική. Είναι φανερό πως αυτό επιχειρεί να κάνει αυτή τη στιγμή η κυβέρνηση και είναι μάλλον πιθανό ότι θα βρει ανταπόκριση. Οι δηλώσεις του Φίσερ προ ημερών σχετικά με την ευθύνη που έχει η Ένωση

την αποκατάσταση της ομαλότητας ιόνιμη βάση, δείχνουν πως μια συ-ής και συνεπής ελληνική προσπά-χ μέσα στην Ε.Ε. μπορεί να δώσει πούς.

ραχυπρόθεσμα η στάση που θα υιο-ήσει η Ένωση και που θα πρέπει προωθήσουμε με επιμονή, είναι ς δίνεται έτσι στην Ε.Ε. μια ακόμη ιαιρία, που αυτή τη φορά δεν πρέ-να πάει χαμένη (όπως στις περι-όσεις της Βοσνίας και του Κοσσυφο-ίου), για να δραστηριοποιηθεί πιο ήλα και να διαμορφώσει έμπρακτα ήν την περίφημη κοινή εξωτερική ιτική που όλο την ακούμε, αλλά υδρά μόνο την βλέπουμε.

Η Ένωση θα πρέπει να δείξει πως ει πραγματικά την ενιαία εκείνη πο-ική βούληση που θα αποτελέσει και βάθρο μια μέρα μιας κοινής αμυντι-ς πολιτικής. (Γιατί εδώ έχει συμβεί πρωθύστερο: η Ε.Ε. να προγραμμα-ζει μια κοινή αμυντική πολιτική πριν έχει ακόμη διαμορφωμένη κοινή ωτερική πολιτική.) Τα όσα γίνονται ίμερα στο Τέτοβο μπορούν και πρέ-ι να αποτελέσουν τον καταλύτη προς ν παγίωση σταθερής και αποφαι-ικής κοινής εξωτερικής πολιτικής. ατί πρέπει, εκτός των άλλων, να λά-υν και οι Ευρωπαίοι υπόψη τους την ακηρυγμένη πρόθεση της νέας ηγε-ίας στην Ουάσιγκτον να επικεντρώ-ει την προσοχή της μόνο σε χώρους που οι ΗΠΑ έχουν «ζωτικά συμφέρο-τα». Μπορεί ίσως για ένα ακόμη διά-τημα να συνεχίσουν την παρουσία ς στα Βαλκάνια, αλλά πάντως η Ένωση πρέπει να είναι έτοιμη να πά-ει τη σκυτάλη.

Η μεσοπρόθεσμη αποστολή της Ε.Ε. την περιοχή μπορεί να ξεκινήσει πό το προηγούμενο της Βοσνίας, ιντλώντας όμως και τα διδάγματα πό την όχι εντελώς επιτυχημένη μπειρία για την δημιουργία και λει-ουργία βασικών θεσμών στην διοί-ηση και στην δικαιοσύνη, αλλά και ην λειτουργία της ελεύθερης αγοράς. Σ' αυτό το τελευταίο σημείο θα συνα-τήσει η όποια προσπάθεια τα μεγα-ύτερα προβλήματα. Γιατί όλη η αλ-βανόφωνη περιοχή των Βαλκανίων έχει περισσότερο από τις άλλες γίνει

κέντρο παρανόμων οικονομικών δρα-στηριοτήτων, ιδιαίτερα λαθρεμπορί-ου.) Στο εγχείρημα αυτό η χώρα μας μπορεί να συμβάλει, αλλά, εννοείται, μόνον ως μέτοχος μιας συλλογικής ευ-ρωπαϊκής προσπάθειας. Γιατί ούτε αυτοτελή δύναμη για ένα τέτοιο εγ-χείρημα διαθέτουμε, ούτε πρέπει να ξεχνούμε ότι σαν άμεσοι γείτονες δεν πρέπει να προκαλούμε με μονομερείς ενέργειες την καχυποψία ως προς τις προθέσεις μας...

Ο μακροπρόθεσμος ρόλος της Ένω-σης είναι ίσως ο πιο σημαντικός. Γιατί η Ε.Ε. με την ύπαρξη και το παράδειγ-μά της δείχνει την συνεχώς μειούμενη σημασία του εδαφικού συνόρου, προ-ωθεί την παραχώρηση όλο και μεγα-λυτέρου τμήματος της εθνικής κυριαρ-χίας στην κοινή υπόθεση της Ευρώ-πης, δείχνει με άλλα λόγια πώς μπο-ρούν να ξεπερναστούν σιγά-σιγά οι αντιθέσεις και τριβές που ταλανίζουν τους βαλκανικούς λαούς. Η προοπτι-κή εισόδου στην Ε.Ε. είχε θετικό απο-τέλεσμα στις προστριβές της Ουγγα-ρίας με την Ρουμανία και την Σλοβα-κία για το μειονοτικό θέμα. Ούτε η Σλοβενία έχει δημιουργήσει προβλή-ματα στην Αυστρία με αφορμή την μειονότητα ούτε η Κροατία στην Ιτα-λία. Μπορεί μέσα στην ίδια την Ένω-ση οι Βάσκοι, οι Βορειοϊρλανδοί, οι Κορσικανοί να δημιουργούν προβλή-ματα αυτοδιάθεσης, απόσχισης ή αυ-τονομίας. Είναι όμως κινήσεις που δεν θίγουν την ουσία και την πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Η Ένωση με την ύπαρξη και τη λει-τουργία της έχει φέρει τόσο ανάμεσα στα παρόντα όσο και στα επίδοξα μέ-λη της τον αέρα μιας νέας αντίληψης για το «εθνικό» κράτος, για τα σύνο-ρα, για την κυριαρχία. Έστω και με ρυθμό βραδύτερο από άλλες περι-πτώσεις μπορεί έτσι να επηρεάσει μακροπρόθεσμα και την νοοτροπία των αλβανόφωνων πληθυσμών. Με το πλεονέκτημα του πλήρους μέλους μπορούμε να προωθήσουμε την εξέλι-ξη αυτή. Είναι μια εξέλιξη που τα θε-τικά αποτελέσματά της θα έχουν συ-νέπειες σε ό,τι αφορά όχι μόνο τα βό-ρεια, αλλά και τα ανατολικά μας σύ-νορα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

Δημοσιογράφος - Συγγραφέας

ΤΑ ΒΛΑΧΙΚΑ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΟΜΑΝΙΝΑΣ ΜΕ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΡΙΖΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΤΑ ΒΛΑΧΙΚΑ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΟΜΑΝΙΝΑΣ ΜΕ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΡΙΖΕΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

172 σελίδες

με 25 εικόνες εκτός κειμένου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

ΘΑ ΜΑΣ ΦΑΝΕ
ΜΕ ΧΡΥΣΑ ΚΟΥΤΑΛΙΑ...

το κράτος ιεραρχεί τις προτεραιότητες της αποστολής του με βάση τους πειθαναγκασμούς του «συμφώνου σταθερότητας» έναντι της ευρωζώνης. Οφείλει να αποκαλύψει το πραγματικό μέγεθος του δημόσιου χρέους και να ρυθμίσει τις δαπάνες των ετήσιων προϋπολογισμών του έτσι ώστε το ύψος αυτού του χρέους από το 140% –ίσως και περισσότερο– που αντιπροσωπεύει, να μειωθεί στο 60% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

Τα δημοσιονομικά έσοδα όμως πρέπει να είναι τέτοιου μεγέθους ώστε, εκτός από τη μείωση του δημόσιου χρέους, να επιτρέπουν την αναλογική με το εθνικό μερίδιο απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων αντί να συρρικνώνονται. Με την καθίζηση των χρηματιστηριακών συναλλαγών υπολογίζεται απώλεια αρκετών δισεκατομμυρίων δραχμών. Από την πτώση των επιτοκίων των τραπεζικών καταθέσεων, που φορολογούνται με συντελεστή 15%, η απώλεια κρατικών εσόδων είναι ακόμα μεγαλύτερη. Η εξέλιξη στο Χρηματιστήριο ακυρώνει όλες τις προσδοκίες για προσπορισμό σημαντικών κεφαλαίων από την μετοχοποίηση των μεγάλων κρατικών οργανισμών και επιχειρήσεων. Η δημοσιονομική διαχείριση έχει περιοριστεί στην αναζήτηση εσόδων χωρίς κανένα άλλο κριτήριο σκοπιμότητας και γενικότερων οικονομικών συνεπειών. Οι κρατικοί προϋπολογισμοί εξακολουθούν να βαρύνονται με την κάλυψη των ελλειμμάτων του κρατικού επιχειρηματικού τομέα και το ασφαλιστικό προσφέρεται, υπό την πίεση και των Βρυξελλών, ως ο μόνος τομέας όπου είναι δυνατές –προς το παρόν τουλάχιστον– δημοσιονομικές οικονομίες.

Στο κοινωνικό πεδίο η φθίνουσα πολιτικοοικονομική πο-

ρεία είναι καταφανής. Η θεσμοθετημένη, με τις θεωρίες του παγκοσμιοποιημένου ανταγωνισμού, μετακύλιση της ευθύνης για κάλυψη βασικών αναγκών του πληθυσμού (εκπαίδευση, νοσοκομειακή περίθαλψη, συνταξιοδότηση, ασφάλεια κ.λπ.) από το κράτος στους ίδιους τους πολίτες, με ταυτόχρονη μείωση των ευκαιριών απασχόλησης και του συγκριτικά ικανοποιητικού εισοδήματος των εργαζομένων, είναι αυτή ακριβώς που οδηγεί στον επιταχυνόμενο θρυσματισμό της κοινωνικής συνοχής. Και το χειρότερο: οδηγεί στην διεύρυνση της απόστασης μεταξύ κοινωνίας και κράτους, με πλήρη απαξίωση αυτού του κράτους ως στηρίγματος της συνολικής κοινωνικής προόδου. Όταν παιδιά του δημοτικού λοιδωρούν το κράτος γιατί δεν κατάφερε επί έξη χρόνια να ολοκληρώσει το χτίσιμο ενός σχολείου, καμιά πρωθυπουργική μεγαλοστομία δεν είναι σε θέση να συγκαλύψει την ζημιά που έχει συντελεστεί. Και είναι δεδομένο ότι χωρίς την κοινωνική συνεργασία κανενός εθνικού προβλήματος δεν μπορεί να δοθεί αποτελεσματική λύση.

Οι εμπνευσμένοι από στενά κομματικά συμφέροντα οικονομικοί χειρισμοί των κυβερνητικά υπεύθυνων τα τελευταία είκοσι χρόνια χρεώνονται στο ακέραιο για τα τρέχοντα αδιέξοδα στο πεδίο της οικονομίας. Αυτά τα αδιέξοδα μεταφέρουν τώρα την κρίση στο πεδίο της πολιτικής. Η ελληνική κοινωνία, αντί να προσβλέπει με εμπιστοσύνη στην λειτουργία των αρχών της Δημοκρατίας, για την οποία λέγεται πως δεν υπάρχουν αδιέξοδα, ατομικοποιεί την προσπάθεια επιβίωσης και βελτίωσης των συνθηκών ζωής των μελών της. Η εικόνα δεν είναι καλή. Και όμως, είναι καλύτερη από τη συνείδηση αυτών που την φιλοτέχνησαν!

Και τώρα από την οικονομική στην πολιτική κρίση...

του Κ. Τσαλόγλου

Αν αναζητούσε κανείς την πιο πειστική απόδειξη της σχεδόν ολόπλευρης κρίσης που ταλανίζει τη χώρα και υποθαρρύνει κάθε αισιόδοξη προοπτική, δεν θα εύρισκε άλλη πέρα από την αποδοκιμασία του κυβερνητικού έργου από το ίδιο το κυβερνών κόμμα. Αν και αυτή ακόμα η εσωκομματική αποδοκιμασία προστίθεται στα στοιχεία της κρίσης –γιατί δεν υπαγορεύεται από ευαισθησία για τις εθνικές εξελίξεις, αλλά από τον φόβο απώλειας της εξουσίας–, δεν γεννά αισιοδοξία ούτε η πιθανότητα άνοδου στην εξουσία του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Δικαιολογημένες προσδοκίες από αυτήν την πλευρά δεν θα άφηναν ακάλυπτο χώρο για κυβερνητικές φιλοδοξίες «Διακοσμητών Σκουπιδότοπων».

Με τις δυσμενέστερες προϋποθέσεις υποχρεώνεται η χώρα μας να δώσει την μάχη του εθνικο-οικονομικού μέλλοντός της στην εποχή της λεγόμενης παγκοσμιοποίησης. Στην εποχή δηλαδή του αδυσώπητου διεθνούς ανταγωνισμού, καθοδηγούμενου από τον χρηματοπιστωτικό καπιταλισμό. Τον καπιταλισμό, που έφερε στην επιφάνεια όλη την αντικοινωνική του σκληρότητα, μετά την κατάρρευση του αντίπαλου δέους του, του «υπαρκτού σοσιαλισμού».

Η ένταξή μας στην ευρωζώνη, με δεδομένη την πλουτοπαραγωγική διάρθρωση του τόπου, δυσχεραίνει ιδιαίτερα την υπέρβαση των εμποδίων, αφού οι συμβατικές δεσμεύσεις που αναλάβαμε απαγορεύουν την λήψη μέτρων πρόσφορων για την, βραχύχρονη έστω, αντιμετώπιση των δημοσιονομικών και νομισματικών προβλημάτων. Εναποτίθεται έτσι στις πρωθυπουργικές πομφόλυγες η προσπάθεια εφησυχασμού της κοινής γνώμης για το σύντομο, δήθεν, τέλος της εξοργιστικής πραγματικότητας που βιώνουν καθημερινά οι πολίτες. Προσπάθεια καταδικασμένη σε πλήρη αποτυχία, αφού ο μόνος φορέας των κυβερνητικών υποσχέσεων, ο κρατικός μηχανισμός, έχει μεταβληθεί σε πεδίο ανάπτυξης ατομικών «πρωτοβουλιών» για την ενίσχυση των γλίσχρων δημοσιούπαλληλικών εισοδημάτων.

Η ΧΑΜΗΛΗ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ

Η κατάρρευση της αξίας των μετοχών στο Χρηματιστήριο Αθηνών, από το ύψος όπου την είχε ανεβάσει η εγκληματικό-

τερη διαπλοκή για την λεηλασία του κοινωνικού αποταμιεύματος, ώστε να προωθηθούν οι αποκρατικοποιήσεις των χρεωκοπημένων επιχειρήσεων, επιβεβαιώνει την ακριβοπληρωμένη –δυστυχώς–, καθολική αμφισβήτηση για το ορατό μέλλον της πλουτοπαραγωγικής εθνικής μας επίδοσης. Η μόνη πρόταση που εκφωνείται πλέον από κυβερνητικούς και οικονομικούς «αρμόδιους» για έξοδο από την κρίση, είναι η τόνωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μας. Και η ανταγωνιστικότητα –λένε– θα επιτευχθεί με συμπίεση του κόστους της εργασίας. Ωσάν ο συντελεστής «εργασία» να είναι ο μοναδικός στην διαμόρφωση του κόστους παραγωγής υλικών αγαθών και υπηρεσιών, και οι άμεσες ή έμμεσες αμοιβές των ελλήνων εργαζομένων να είναι οι υψηλότερες στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο πιο αρνητικός παράγοντας στην διαμόρφωση ανταγωνιστικής ικανότητας στην οικονομία μας είναι η εξαιρετικά χαμηλής προστιθέμενης αξίας παραγωγή υλικών αγαθών και υπηρεσιών. Το δεδομένο αποκτά διαστάσεις μονιμότητας εξαιτίας της επίμονης αποχής εγχώριου και αλλοδαπού κεφαλαίου από άμεσες επενδύσεις για την παραγωγή αγαθών υψηλής προστιθέμενης αξίας. Ό,τι απέμεινε από την βιομηχανική και αγροτική παραγωγή μας, με ελάχιστες εξαιρέσεις, αντιπροσωπεύει προϊόντα τα οποία ανταγωνίζονται άνετα οι πιο καθυστερημένες, και με το φθηνότερο εργατικό κόστος, οικονομίες. Τα προϊόντα αυτά εισάγονται σε όλο και μεγαλύτερη ποικιλία και ποσότητες χάρη στην εξαγορά των ελληνικών «σούπερ-μάρκετς» και πολυκαταστημάτων από αλλοδαπές επιχειρήσεις, που δεν ενδιαφέρονται φυσικά για την προώθηση της εγχώριας παραγωγής, αλλά για τα μεγαλύτερα δυνατά κέρδη τους. Δεν είναι άσχετο με αυτή την αλήθεια το γεγονός ότι έχει διογκωθεί σε εξωφρενικά επίπεδα το έλλειμμα του εξωτερικού μας εμπορίου και η εξάρτηση των αναγκών της εσωτερικής μας αγοράς από ξένα αγροτικά και βιομηχανικά προϊόντα. Ειδικότερα οι εμπορικές συναλλαγές μας με τις χώρες της «Ευρώπης», αντί να εξελιχθούν με άνοδο των ελληνικών εξαγωγών, έχουν μεταβληθεί στην πραγματικότητα σε διαδικασία επανείσπραξης των κεφαλαίων που μας χορηγούνται από τα Κοινοτικά Ταμεία! Κεφαλαίων, που θα έπρεπε να έχουν ήδη στηρίξει την πλουτοπαραγωγική δραστηριότητα της χώρας, αντί να κατευθύνονται σε καταναλωτικές δαπάνες πολλαπλάσιες της καταναλωτικής δαπάνης που δικαιολογεί η εγχώρια παραγωγή πλούτου.

Η ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Εξίσου αρνητικός παράγοντας στην έξοδο από την κρίση είναι τα δημοσιονομικά μας πράγματα. Σε μία εκ των προτέρων χαμένη μάχη για την εκπλήρωση κατά ικανοποιητικό τρόπο των αναπτυξιακών και κοινωνικών του υποχρεώσεων,

ΒΡΕΘΗΚΕ ΛΥΣΗ

Είχα μεγάλη ανησυχία μέχρι πρότινος, μη τυχόν και ξανακερδίσει εκλογές ο κ. Σημίτης. Αλλά ευτυχώς βρήκε λύση ο ίδιος. Αποφάσισε να συνεργαστεί με τον κ. Κύρκο και την κα Δαμανάκη. Οπότε δεν υφίσταται κανείς λόγος ανησυχίας πλέον.

Μ' ΕΝΑ ΣΜΠΑΡΟ

Βεβαίως υπάρχουν και οι δερβίσηδες της ηγεσίας. Θα τον αφήσουν; Τρέμω στην ιδέα πως θα ματαιώσουν αυτή την χρήσιμη για όλους προσέγγιση με τα κατά Πάγκαλο «ρετάλια». Αλλά επειδή είναι πονηροί, θα τον αφήσουν μέχρι εκεί όπου και οι μεν θα εκτεθούν αρκετά και ο άλλος θα χάσει τις εκλογές. Ώστε μετά να ορμήσουν στη λεία.

ΤΡΟΜΕΡΟ

Ο κ. Λαλιώτης εγκαινίασε 17 χιλιόμετρα δρόμου. Λάθος όμως να πουλάει στη χοντρική, διότι οι εκλογές αργούν. Πρέπει να εγκαινιάζει ανά μέ-

τρο, ώστε να βγει σωστός ο λογαριασμός.

ΜΥΣΤΡΙ

Ο Παττακός μπροστά του είναι παιδικό πρόγραμμα. Ο άνθρωπος είναι άπαιχτος. Θυμάστε το χουντικό σλόγκαν «Κάθε πόλις και στάδιο, κάθε χωριό και γυμναστήριο»;

ΖΩΝΤΑ ΖΩΑ

Πιο γελοία απογραφή δεν έχει ματαγίνει. Τι εργασία κάνατε χθες; Τι προχθές; Τέτοια. Φυσικά ούτε θρήσκευμα υπήρ-

χε, ούτε εθνικότητα. Η προοδευτικότητα της εξουσίας τα θεωρεί προσωπική υπόθεση. Τώρα πώς γίνεται η συμμετοχή στην εκκλησιαστική ζωή να θεωρείται ατομική υπόθεση, δεν το αντιλαμβάνομαι. Από τα λίγα που ξέρω πρόκειται για το κατ' εξοχήν κοινωνικό δεδομένο, το οποίο προσδιορίζει την κοινωνική ιδιαιτερότητα ενός χώρου και τις κοινωνικές συμπεριφορές. Πώς θα βγάλει άκρη ο επιστήμων εάν δεν ξέρει πόσοι ορθόδοξοι, άθεοι,

μουσουλμάνοι και εβραίοι κατοικούν στην Ελλάδα;

ΑΓΡΑΜΜΑΤΟΙ

Αυτά είναι τρελά πράγματα. Προσωπικό δεδομένο είναι με ποιον κοιμάμαι το βράδυ, αν είμαι αλκοολικός, τι ψηφίζω, τι ψέματα λέω. Δεν είναι επ' ουδενί συμμετοχή μου στην ενορία ή στην συναγωγή. Για τους αγράμματους που το υποστηρίζουν, ένα έχω να πω: Η βάση του σύγχρονου πολιτισμού, δυτικού και ανατολικού είναι πρωτίστως θεολογική.

ΕΞΗΓΗΣΗ

Το σύγχρονο ελληνικό κράτος μισεί την ελληνική ζωή, την πίστη στην παραδομένη ζωή και ό,τι δεν μπορεί να ελέγξει. Θέλει να σε εντοπίζει εύκολα με έναν κωδικό και να ξεμπερδεύει μαζί σου. Αλλά αυτό συμβαίνει μόνον με το δικό μας κράτος, το οποίο για να αναπαρχθεί έχει ξεπουλήσει το παν. Πουθενά στην Ευρώπη δεν αντιμετωπίζεται τόσο απαξιωτικά η παράδοση. Οι Άγγλοι και οι Γάλλοι σε σφάζουν στο γόνατο αν τους θίξεις τα πατρογονικά τους.

ΜΟΝΟΙ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Μόνον η δική μας κυβέρνηση με τους αυλοκόλακες της φτύνει πάνω στον πολιτισμό της, πάνω στο Μαραθώνα, πάνω στα Σπάτα, πάνω στο τοπίο, πάνω στο ράσο, πάνω στη γλώσσα, πάνω σε όλα.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Σ
,
Ε
Η
Υ
-
Τ
Ο

Τρεις κοκκινομάλες στριμώχτηκαν πίσω μου στα σκαμπώ, ενώ τα σκοτς πέταγαν πάνω απ' τον ώμο μου. Τι θα πει κούκλα μου τι δουλειά κάνω ακριβώς; Στέλνω μηνύματα που λέει και η πεντάχρονη κόρη μου. Προσπαθώ να αυτοπροσδιοριστώ εδώ μέσα στο μπαρ, διότι υποπτεύομαι πως αυτό το ζήτημα θα κυριαρχήσει εις το εξής: Δηλαδή το ζήτημα της ταυτότητας ενός εκάστου. Μου αρέσει ο Σινάτρα, ο Λέμυ Κώσιον και ο Παπαδιαμάντης. Και δεν μου αρέσει καθόλου η Νικολακοπούλου, το Μούλτι-Κούλτι και η ψυχανάλυση.

Προχωρώ. Οι κοκκινομάλες είναι μια χαρά μπροστά μου και είναι σαφές πως δεν τις ενδιαφέρει καθόλου ο Μαραθώνας ως ερώτημα. Και εμένα γιατί να με κόφτει; Ας πάνε να πνιγούνε. Μου το είπε ο αρχαιολόγος: «Κύριε

Διαμαντή μου δεν τίθεται θέμα αξιοποίησης των αρχαίων. Διότι τότε παύουν να είναι αρχαία. Είναι νέα».

Ο Σχοινιάς δεν είναι ένα τοπίο, είναι τόπος ας πούμε ιερός. Έτσι νομίζω. Και δεν τον πειράζει αυτόν τον τόπο. Εκεί πήγαινε για μπάνιο τις κόρες του ο Ορέστης Μακρής, στα αρμυρίκια — και έτσι θα ήθελα να τον δει και η κόρη μου. Αλλά το είπε ο έρμος ο Ελύτης: «Όλα χάνονται, όλα μένουν. Εγώ φεύγω. Εσείς να δούμε τώρα».

Ο σταθεροποιητικός ρόλος των Κωνσταντίνων

Το βλέμμα μου πέφτει στη σελίδα 54 της *Ελευθεροτυπίας* και σ' αυτή εμφανίζο-

νται τα ονόματα σχεδόν όλων των βασικών αξιωματούχων της ελληνικής κοινωνίας, του πρωθυπουργού, του προέδρου της ιωματικής αντιπολίτευσης, του επίτιμου προέδρου, του προέδρου της δημοκρατίας, του γραμματέα του κυβερνώντος κόμματος, του προέδρου του Τ.Ε.Ε., του τέως βασιλιά, του νυν υπουργού Χωροταξίας και

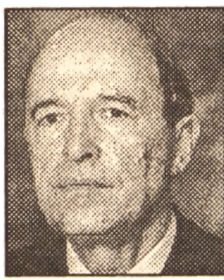
Περιβάλλοντος.

Σύμπτωση σκέφτομαι. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και με τα

ονόματα της τράπουλας, να βρεθούν οι ντάμες, οι βαλέδες και οι ρηγάδες μαζί, αλλά είναι λίγο απίθανο να έχουν όλα το ίδιο όνομα. Ουδέν λιάνο, Λαλιώτη, Σητη, Καραμανλή, Στεφανόπουλο και Μητσοτάκη τους με *Κώστα*. Αυτές οι συπτώσεις οδηγούν μερικές φορές τους ερευνητές σε ενδιαφέρον.

Ανατρέχω, που αλλού; στον Μπαμπινιώτη, στην ομολογία του ονόματος *Κωνσταντίνος*:

ΕΤΥΜ<μτγ Κωνσταντίνος>Constantinus<επιθ = nstans < σταθερός, βέβαιος>>

Συνήθως: Κώστας, Χαϊδευτής, Κωστής, Κώστας, Ντίνος-α, Κωνσταν-

τίνης, Κώστος κ.ά).

Σκέφτομαι πως το όνομα δεν είναι ελληνικό, και διαδίδεται στην Ελλάδα μετά την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης από τον μεγάλο Κωνσταντίνο.

Ο μέγας Κωνσταντίνος ξεκινάει από την Τροία της σημερινής Γερμανίας (TRIER) και κοντά στην αιολική Τροία ιδρύει την ομώνυμη πόλη.

Δεν είναι το πραγματικό του όνομα, αλλά ο τίτλος που του έδωσε ο ρωμαίος αυτοκράτορας, στέλνοντάς τον

τοποτηρητή στην ρωμαϊκή αποικία για να προσφέρει σταθερότητα στην περιοχή, που κινδύνευε από εσωτερικές ταραχές.

Ο σταθεροποιητικός του ρόλος αποδείχτηκε στην συνέχεια, με την πόλη -Κωνσταντινούπολη- που της χάρισε δύναμη για περισσότερα από 1000 χρόνια.

Στην μεταπολίτευση ένας άλλος Σταθεροποιητής, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής έρχεται από τον Βορρά, το Παρίσι, όχι και πολύ μακριά από την Τροία, την πόλη του Κωνσταντίνου του μεγάλου, για να επαναφέρει

την απολεσθείσα σταθερότητα στον ελληνικό χώρο. Αντιλαμβάνεται τον

ρόλο που εμπεριέχει το όνομά του, όπως εξάλλου και την δυτική προέλευση της λέξης (Constantinus) και εξαγγέλει στο ελληνικό κοινοβούλιο την περίφημη εκείνη πρόταση *Κύριοι, ανήκομεν εις την Δύσιν*. Οι Έλληνες δεν αποδέχονται την πρόταση ως λογική και εξακολουθούν να ανήκουν εκεί που νομίζουν. Προς το τέλος της προεδρίας του ο

Κωνσταντίνος Καραμανλής απογοητευμένος από την μη αποδοχή εκμέ-

ρους των Ελλήνων της προτάσεώς του *ανήκομεν εις την Δύσιν* κατέληξε στο θρυλικό εκείνο συμπέρασμα πως η Ελλάδα είναι ένα απέραντο τρελοκομείο.

Όμως η αστάθεια στον ελληνικό χώρο συνεχίζεται και είναι πλέον μονόδρομος η ένταξή μας στην Δύση (Ευρωπαϊκή Κοινότητα).

Η δημόσια ζωή χρειάζεται περισσότερους σταθεροποιητές. Έτσι η μία πίσω από την άλλη οι κύριες λειτουργίες του προέδρου της δημοκρατίας, του πρωθυπουργού, του προέδρου της αντιπολίτευσης, του προέδρου του Τ.Ε.Ε και του υπουργού

ΠΕΧΩΔΕ καλύπτονται από σταθεροποιητές με δυτικής προέλευσης όνομα

(Constantinus).

Μερικοί όμως εξ αυτών που δεν αντιλαμβάνονται την σημασία των ονομάτων τους, τα τροποποιούν. Έτσι ο πρωθυπουργός μας συνεχίζει να αποκαλείται *Κώστας* ενώ ο πρόεδρος της Δημοκρατίας πρόσφατα, αντιλαμβανόμενος την σπουδαιότητα του ρόλου του, (εγγυητής σταθερότητας) από *Κωστής* έγινε *Κωνσταντίνος*.

Ουδέποτε ο Μητσοτάκης, ή ο Καραμανλής διανοήθηκαν να πα-

ραποιήσουν το όνομά τους και επί των ημερών τους υπήρξε σχετική σταθερότητα.

Επειδή λοιπόν δεν είναι και τόσο τυχαίο όσο φαίνεται, η δημοσία ζωή μας αγωνιζώδως να αναθέτει αξιώματα σ' εκείνους τους κοινωνικούς λειτουργούς που έστω κατ' όνομα υπόσχονται σταθερότητα, καλό θα είναι από εδώ και πέρα να εκφωνείται το όνομα σωστά: *Κωνσταντίνος* κι όχι *Κώστας* ή *Κωστής*, γιατί διαφορετικά χανόμαστε.

Το δικό μου όνομα πάντως είναι Δημήτρης,

Δημήτρης Παπανικολάου.

Ρετάλια-Ρεμάλια...

ΓΙΑ ΤΟΝ ΛΕΩΝΙΔΑ

... Είναι δυνατόν;

Είναι! Όταν είδα τον Κύρκο μόνο του έξω από τη «Μεγάλη Βρετανία» ύστερα από το ρόλο του τελετάρχη που επωμίστηκε, δεν φανταζόμουν πως την ίδια ώρα οι διοργανωτές-εκπρόσωποι των «Πολιτών» μεταξύ των οποίων και ο επί σειρά ετών πρόεδρος ΔΕΚΟ κ. Παπούλιας, θα δειπνούσαν με τον Πρωθυπουργό του Ψυρρή. Σκέφτηκα εάν πρότειναν στον Κύρκο να τους συνοδεύσει και αυτός δεν θέλησε. Δεν τον ρώτησα όμως, προκειμένου να ενισχύσω μέσα μου το ζεύγμα «προσκεκλημένου-αποκλεισμένου», κρίνοντας προφανώς εξ ιδίων, ώστε να ολοκληρώσω το αδύνατο σύνθημα: «Όλοι μαζί». Όλοι. Και εμείς οι υπόλοιποι;

Γιώργος Βέλτσος, Πρόσωπα, ένθετο στα Νέα, 17/3/2001.

Με τον Γιώργο Βέλτσο διαφωνώ επί μονίμου βάσεως. Σχεδόν. Αλλά όταν διάβασα το πολύ ενδιαφέρον σημείωμά του στα Πρόσωπα των Νέων της 17/3/2001 απ' όπου και το απόσπασμα, ενδυναμώθηκε η απόφασή μου να επισημάνω στον Λεωνίδα Κύρκο μερικά από εκείνα που ίσως δεν αντιλαμβάνεται· ίσως παρασυρμένος από τα ίδια του τα σχέδια. Και ενδυναμώθηκε ακόμη περισσότερο από μια «απολογητική» συνέντευξή του στον Τάσο Παππά στην Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία της 18/3/2001.

* * *

Τον Λεωνίδα Κύρκο τον βλέπουν οι εκσυγχρονιστές σαν τελετάρχη. Με πολύ σαφήνεια το καταγράφει εξάλλου και ο Γιώργος Βέλτσος. Μετά την τελετή, και αφού τα κανάλια πάρουν τα στιγμιότυπα που τα ενδιαφέρουν και εκείνος τελειώσει με τον ρόλο που του εμπιστεύθηκαν, τον εγκαταλείπουν ξεζουμισμένο στην μοναξιά του και οι Πανταγιάδες αποσύρονται προς ευωχίαν μετά την επιτυχή έκβαση της παράστασης.

Τον Λεωνίδα Κύρκο όμως εμείς οι άλλοι τον αγαπούμε και τον σεβόμαστε. Για το αγωνιστικό παρελθόν του, για το ήθος του. Αν και διαφωνούσαμε συχνά για πολλές από τις πολιτικές επιλογές του. Πριν δεκαπέντε μέρες όμως μας ξάφνιασε. Πιστεύω ότι μεταφέρω την άποψη πολλών όταν διατυπώνω την ριζική μου αντίθεση στα πολιτικά «καμώματα» του Λεωνίδα Κύρκου και τα σχέδια της «μεγάλης πολιτικής» του. Ο Α.Κ. έδειξε τουλάχιστον πολιτική αφέλεια όταν άφησε να σύρεται και να χρησιμοποιείται από τον Πανταγιά (Θεέ μου, τι εκσυγχρονιστικό λουλούδι αυτός ο νέος!) και τους διάφορους άλλους εκσυγχρονιστικούς «Σασάκηδες» στη «Μεγάλη Βρετανία» σε μια παράσταση διασυρμού των αριστερών και της Αριστεράς.

Και ποιοί ήταν άραγε οι ακροατές εκείνης της συνάντησης; Όπως μας είχαν προιδεάσει και πάλι τα κανάλια από νωρίς, ήταν παρόντες εκεί, στην «Μεγάλη Βρετανία», οι κρατικοδίαιτοι «Πολίτες» των διαφόρων υπουργείων, οι ανεπάγγελτοι σαραντάρηδες της μικροπολιτικής. Ίσως δεν το έχεις κατανοήσει αγαπητέ Λεωνίδα, μα ο καημός όλων αυτών είναι πώς να βουλευτούν στην ζεστή αγκαλιά της εξουσίας.

Έχεις ζήσει στο παρελθόν και σε άλλες εποχές· ίσως να πιστεύεις ότι με το υλικό αυτό θα φτιάξεις «το νέο μεγάλο, πληθυντικό κ.λπ. δημοκρατικό κίνημα». Αναλόγως δεν μπορούμε να παρακολουθήσουμε έναν άλλο παλιό, έχοντα από καιρό απωλέσει την μνήμη, σύντροφο, τον Γρηγόρη Φαράκο. Λυπάμαι· δεν μπορούμε να σας παρακολουθήσουμε παλιοί μας φίλοι...

Οι στήλες αυτές είναι βεβαίως ανοιχτές για την διατύπωση της όποιας διαφωνίας.

ΚΑΙ ΤΑ ΡΕΜΑΛΙΑ...

Και βρήκε έτσι την ευκαιρία ο τέως υπουργός Πολιτισμού και Εξωτερικών και συνυποψήφιος του Δημήτρη Αβραμόπουλου για τον Δήμο της Αθήνας, ο Θόδωρος Πάγκαλος, και εξέμεσε πάλι

εναντίον των αριστερών και της Αριστεράς. Δηλαδή ποιων αριστερών και ποιας Αριστεράς; Φυσικά εκείνης που αυτός γνωρίζει· εκείνης που με καιροσκοπισμό μετακινείται από το αριστερό άκρο ως το άλλο άκρο που είναι οι προθάλαμοι και οι θάλαμοι της εξουσίας.

Ο Θ. Πάγκαλος έπαιζε από τα νιάτα του με το «σίγουρο» χαρτί. (Και πρέπει να του αναγνωρίσουμε ότι έχει το χάρισμα αυτής της πολιτικής οσμής). Από το ΚΚΕ στο «Χάος» και από εκεί στο ΠΑΣΟΚ. Όλοι αυτοί οι πολιτικοί χώροι, όπως όλοι οι πολιτικοί σχηματισμοί, είχαν τα θετικά και τα αρνητικά τους. Αλλά ο Θ. Πάγκαλος ήξερε να ξεχωρίζει και να κολλά εκεί «όπου έπρεπε την κατάλληλη στιγμή». Και ήταν ο ίδιος πολλές φορές ένα ρετάλι που μπάλωνε καταστάσεις.

Ίσως ακόμη να του διαφεύγει ότι έχει ο ίδιος πολλές και ιστορικές ευθύνες στους χειρισμούς κρίσιμων θεμάτων κάθε φορά που ασκούσε εξουσία, όπως λ.χ. στα Ίμια και την υπόθεση Οτσαλάν, όταν ως «Μεγάλος Τραγουδιστής» διέπραξε όσα όλοι μας γνωρίζουμε. Για να μην αναφερθούμε σε άλλες, παλιότερες ιστορίες.

Δυστυχώς ο Θ. Πάγκαλος διαλέγει να διαφωνεί όταν είναι εκτός κυβερνήσεως, ενώ το ξεχνά όταν υπηρετεί σε κυβερνητικά πόστα. Ίδια ακριβώς συμπεριφορά με εκείνη του Βαγγέλη Γιαννόπουλου. Ίδια η γλώσσα και των δύο τους.

Επειδή λοιπόν όλα αυτά τα γνωρίζει το πανελλήνιο και επειδή το πανελλήνιο τα θυμάται, καλά θα κάνει όταν αναφέρεται σε «ρετάλια» να τα προσδιορίζει ακριβώς. Γιατί είναι πολλοί οι αριστεροί που δεν αισθάνονται ρετάλια και που δεν θα μπαλώνουν τα παντελόνια σε ανοικονόμητες κορμάρες. Κορμάρες που συμβαίνει να είναι και ρεμάλια, για να μιλήσουμε τη γλώσσα που ο Θ. Πάγκαλος καταλαβαίνει.

Χ.Γ.Π.

Περί «ρεταλιών της Αριστεράς»...

στην Αριστερά την δέλουμε
α τον εαυτό μας,
Δεξιά είναι πιο πρόσφορη

Αλέκου Τζιόλα

νονικά δεν θά 'πρεπε να μας πει ο κ. Πάγκαλος «ρετάλια», για κοιτάξουμε στον καθρέφτη το πρόσωπό μας. Σαν μαρξιστές είλαμε ν' ασκούμε αδιάκοπα αυτοκριτική. Αλλά έστω και με ορμή την γλώσσα «της ασχήμιας που ενεδρεύει να μας ταβροχθίσει» θ' αγγίξουμε λίγο τις πληγές μας, ίσως και τις κρίνουμε, μήπως και τις δούμε.

Η κατάληξη της Αριστεράς σε ασήμαντη αριθμητικά πολιτική δύναμη (με δυσκολία αντιπροσωπεύει το 1/10 του ολικού εκλογικού σώματος) και συγκρότησή» της σε πολλά μικρά τμήματα και κομματίδια δικαιώνει εξ ορισμού τον χαρακτηρισμό «ρετάλια». Ειδή η μετακίνηση ηγετικών στελεχών της Αριστεράς προς τα δεξιά ήταν εταμένη, θα μπορούσα άφοβα να υποστηρίξω ότι πρόκειται για την συντριπτική πλειοψηφία τους (στο ποσοστό 90% περιλαμβάνεται και η πλειοψηφία των στελεχών του ΠΑΣΟΚ που πέρασαν στην Αριστερά), η ελληνική Αριστερά γέννησε ορφανή από εκπροσώπους. Ολοκλήρωσε σήμερα υπάρχει μόνο ιδεολογία της Αριστεράς αλλά όχι και αριθμοί, αυτό οφείλεται στην εγκατάλειψη της Αριστεράς από τους ίδιους τους ηγέτες της και συνεπώς έχουμε να κάνουμε με την αυτοεκμηδένισή της ως προς την αυτοεγκατάλειψή, άρα και ως προς την αυτοεξευτελισμού της. Το να βλέπουμε την τραγική αυτή κατάσταση και να προβαίνουμε σε ενέργειες αντίθετες από αυτές που υπαγορεύει η ανατροπή της, ισοδυναμεί με συνειδητή πλέον επιλογή συνέχισης του αυτοκαταστροφισμού της Αριστεράς.

αμιά φυγόκεντρη κίνηση προς τα

δεξιά (και δυστυχώς μόνον προς τα κει αναπτύσσεται δράση, ενώ η φόρα που έχουνε πάρει κάποιοι εξορμώντας από το ΚΚΕ δείχνει πως ούτε το ΠΑΣΟΚ θ' αποτελέσει τον τελευταίο τους πολιτικό σταθμό) δεν είναι απαλλαγμένη από απάρνηση της αριστερής ιδεολογίας και όσοι την διενεργούν πρέπει να νιώθουν μεγαλύτερη την ιδεολογική απόσταση που τους χωρίζει από την Αριστερά (ας την πούμε ΚΚΕ ή Συνασπισμό) παρά από το ΠΑΣΟΚ. Για να νιώθει όμως ένας αριστερός κάποια, έστω, ιδεολογική συγγένεια με αυτό, θα πρέπει ή να μην παρακολουθεί την πολιτική που εφαρμόζει ή ν' αγνοεί της αξίες της αριστερής ιδεολογίας. Επειδή όμως κανένα σκέλος της διάζευξης δεν μπορεί να έχει εφαρμογή στις περιπτώσεις που συζητάμε, μετακινήσεις προς αυτήν την κατεύθυνση προδίδουν εγκατάλειψη και μόνο της ιδεολογίας.

Οι ισχυρισμοί περί «αναγκαιότητας» ή περί «πληθυντικότητας» δεν διαφεύδουν αλλά επιβεβαιώνουν την εγκατάλειψη των αρχών αυτών σε θεωρητικό κατ' αρχήν επίπεδο, γεγονός που αίρει αυτόματα την «αριστερότητα» σ' αυτό το επίπεδο τουλάχιστον. Τότε όμως είναι ποτέ δυνατόν να μένει κανείς πιστός στις αρχές της Αριστεράς σε πρακτικό επίπεδο;

Εφόσον πρόκειται για ομαλές καταστάσεις, κανένας δεν έχει λόγο ν' απαρνιέται τις ιδέες του θεωρητικά και να τις εφαρμόζει στην πράξη. Αντίθετα όλοι μας έχουμε λόγους για το αντίστροφο, να τις προβάλλουμε θεωρητικά και να τις αναιρούμε στην πράξη. Η εφαρμογή τους είναι εκείνη που ως γνωστόν πλήττει τα προσωπικά μας συμφέροντα, ενώ η θεωρητική προβολή τους αντίθετα τα εξυπηρετεί, γι' αυτό και όλες οι δυσκολίες βρίσκονται στην έμπρακτη εφαρμογή τους κι εκεί είναι που «σκοντάφτουμε» όλοι μας. Στην θεωρητική απάρνηση καταφεύγουμε τότε μόνο, όταν είναι αναπόφευκτο, όταν η εγκατάλειψη των αρχών μας στην πράξη δεν είναι αποκρύψιμη. Τότε, για να δικαιολογήσουμε προεξαγγελτικά ή «αναδρομικά» την έμπρακτη απάρνησή τους, υστερόχρονη ή προτερόχρονη αντίστοιχα, απαρνιόμαστε και θεωρητικά τις αρχές πλάθοντας ένα οποιοδήποτε ιδεολόγημα, που «μας λύνει τα χέρια», ώστε να μπορούμε να υλοποιούμε «ελεύθεροι» τις ιδιοτελείς μας βλέψεις, αν πρόκειται για υστερόχρονη έμπρακτη απάρνηση, ή, αν πρόκειται για προτερόχρονη, να δικαιολογούμε «αναδρομικά» την «ελεύθερη» υλοποίησή τους.

ΔΙΑΣΩΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ «ΑΛΛΟ»

Την ύπαρξη «οικονομικών» και όχι ιδεολογικών σκοπών στην τελευταία μετακίνηση στελεχών της Αριστεράς προς τα δεξιά επιβεβαιώνει και το περιεχόμενο της διακήρυξής τους, που είναι πρωτοφανές στα ιστορικά της πολιτικής. Για πρώτη φορά δημιουργείται κάτι στον χώρο της πολιτικής, ένα πολιτικό μόρφωμα, ας πούμε, που σκοπό έχει όχι την διάσωση του εαυτού του αλλά τη διάσωση ενός άλλου που ήδη υπάρχει. Αυτό, αν μου επιτρέπεται η χρήση της εμπορικής γλώσσας που στις μέρες μας άρχισε να συμπίπτει αρκετά με της πολιτικής, το είχαμε μέχρι τώρα στον χώρο του εμπορίου με τις θυγατρικές. Στην πολιτική το γνωρίζουμε αυτή τη στιγμή. Τόσο απροκάλυπτη είναι η εκδήλωση της διάθεσης προς «διάθεση».

Επομένως ο χαρακτηρισμός «ρετάλια» του κ. Πάγκαλου για τέτοιες περιπτώσεις, αν δεν ηχεί κάπως ευφημιστικός, είναι πάντως ελλειπτικός και θέλει

κάποια συμπλήρωση ώστε να δηλώνεται και το επιπλέον γνώρισμά τους, η ειλημμένη απόφαση προς «διάθεση».

Ωστόσο, αν επικρίνεται ο κ. Πάγκαλος από τους ανθρώπους του ΠΑΣΟΚ γι' αυτόν τον χαρακτηρισμό δεν είναι εξαιτίας της ελλειπτικότητάς του αλλά εξαιτίας της πολιτικής μυωπικότητας που φανερώνει η εκστόμισή του. Δεν βλέπει ο κ. Πάγκαλος, όπως και ο κ. Γιαννόπουλος που απέρριψε την «διάθεση», την μεγάλη ανάγκη διάσωσης που έχει το κόμμα τους ή δεν έχουν ίσως επαρκώς συνειδητοποιήσει ότι άλλος τρόπος δεν υπάρχει. Είναι μοναδικός όσο και δοκιμασμένος. Σε προηγούμενες εξάλλου ανάλογες περιπτώσεις –ποιον να πρωτοαναφέρεις;– λόγω της ίδιας αναγκαιότητας δεν αντέδρασε ποτέ κανένας κι ούτε φυσικά έπρεπε ν' αντιδράσει. Η τωρινή πολιτική συγκυρία όμως επιβάλλει ακόμα μεγαλύτερη σιωπή. Γιατί αυτό που λόγω Αβραμόπουλου «νομοτελειακά», είπαμε, θα έκαμνε οπωσδήποτε το ΠΑΣΟΚ

αλλά με επισφαλή επιτυχία, να ρίξει γέφυρες προς την Αριστερά, το κάνουν τώρα με μεγάλες πιθανότητες επιτυ-

χίας «αριστερού».

Υπάρχει όμως και «εσωστρέφεια» στην αρνητική στάση των δύο: Βλέ-

... και η «κινητικότητα» στους χρήστες

Περιορίζοντας κάποιος την εννοιολογική διερεύνηση του όρου «ρετάλια της Αριστεράς» στην οντολογική του διάσταση αδυνατεί ν' αμφισβητήσει την ευστοχία του. Αν όμως διερευνήσει και την ηθική του διάσταση –και με αυτήν κυρίως την έννοια χρησιμοποιήθηκε από τον εμπνευστή του– τότε ο όρος δεν εκφράζει κανέναν ηθικό εγκωμιασμό γι' αυτόν που του προσάπτεται.

Αν τον χαρακτηρισμό τον έδινε ένας γνήσιος δεξιός, δε θα παραξενευόταν κανένας. Η ιδεολογία της Αριστεράς αποτελεί τον αντίποδα της ιδεολογίας της Δεξιάς και είναι επόμενο η Δεξιά να την πολεμά και να την απαξιώνει μερικά ή ολικά. Όταν όμως τον όρο τον εκστομίζει κάποιος που θήτευσσε στην Αριστερά (και στο ΚΚΕ) επί σειρά ετών και κατόπιν «ανεπαίσθητος», κρυμμένος πίσω από τη συγκαλυμμένη και μαζική μεταστροφή, πέρασε στο δεξιό στρατόπεδο, αποτελώντας ένα πολύ αντιπροσωπευτικό δείγμα νόθου δεξιού, κατά πρώτον ομολογεί ευθαρσώς

την μετακίνησή του και κατά δεύτερον προκύπτει για τον ίδιο διττό θέμα ηθικό, τόσο από την μετακίνηση καθεαυτή όσο και από τον τρόπο συμπεριφοράς που εκδηλώνει τώρα απέναντι στους παλιούς ομοϊδεάτες του. Γιατί κανονικά με βάση τους ηθικούς κανόνες της ανθρώπινης συμπεριφοράς ο κ. Πάγκαλος θά 'πρεπε να συγκαταλέγεται και αυτός ανάμεσα στα «ρετάλια», αν δεν του 'λειπε βέβαια ο αυτοσεβασμός.

Όμως ο κ. Πάγκαλος μας έχει συνηθίσει σε συμπεριφορές που δείχνουν ψυχικό κόσμο ιδιαίτερα υπερτροφικό και άξεστο. Τόσες φορές έχει «φτύσει» εδώ κι εκεί και μετά τον βλέπουμε να «μαζεύει» τα φτυσίματά του ή να προσπαθούν να του τα «μαζέψουν» άλλοι. Κι αν δεν ήταν στο τραπέζι των τεσσάρων, για να τον νεκραναστήσει πολιτικά ο πρωθυπουργός που αναζητούσε εναγώνια τα δικά του ερείσματα, θα βλέπαμε σήμερα εξαιτίας τέτοιων φτυσιμάτων –και μιλάμε για κείνης της εποχής μόνο– ποιού χώρου πολιτικό ρετάλι θα ήτανε. Ιδεολογικό έτσι κι αλ-

λιώς δεν μπορεί να είναι. Αυτό προϋποθέτει κάποιο ηθικό ανάστημα.

Ωστόσο παρόμοιες διαθέσεις γενικά απέναντι στα «ρετάλια της Αριστεράς» –προφανώς και απέναντι στα «ρετάλια» που έχουν εκτεθεί προς διάθεση– έχουν και οι άλλοι κομματικοί του συνεργάτες, που υπηρετούν με την ίδια «πίστη» την ιδεολογία του κυνισμού, αλλά για ενόητους λόγους δεν τις εκδηλώνουν πολλοί. Ο κ. Πάγκαλος όμως, επειδή συνδυάζει τον ενστερνισμό της φιλοσοφίας του κυνισμού με ψυχική ιδιοσυστασία, οδηγεί τον κυνισμό στις πιο ακραίες μορφές εκδήλωσής του: γίνεται το θράσος του αναιδούς που βιώνοντας την κυνική φιλοσοφία σε όλες της τις πτυχές, καταργεί κάθε αυτοπεριορισμό στην «ελευθερία» έκφρασής του.

Ήταν επομένως φυσικό το δίλημμα, να γίνει ή να μη γίνει χρήση των «ρεταλιών», να διχάσει το ΠΑΣΟΚ, ο δε διχασμός του δεν σχετίζεται καθόλου με ενδοιασμούς ηθικής υφής, αλλά με αμφισβητήσεις του ίδιου του αποτελέσματος. Γιατί απλές μαθηματικές πράξεις

πουν μόνο την ενδογενή αυτάρκεια σε μετακινημένους όπως και μόνο το αδιαχώρητο που ήδη έχει προκύψει στο κόμμα τους εξαιτίας της συρροής και των εξωγενών.

ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΙ Ο ΓΙΟΣΚΑ ΦΙΣΕΡ

Όμως, κατά την ταπεινή μου άποψη, παρά το αδιαχώρητο και παρά τις αντιδράσεις των δύο, επειδή το έργο που προσφέρουν με την «διάθεσή» τους οι μετακινημένοι έχει κάποιες πιθανότητες ν' αποβεί σωτήριο για το ΠΑΣΟΚ, η απορρόφησή τους θα πραγματοποιηθεί οπωσδήποτε, καθώς και η ανταμοιβή τους. Αν παρ' ελπίδα δεν ευοδωθούν οι επιδιώξεις τους, πάλι υπάρχει, πιστεύω, λύση: Μπορούν να γίνουν πολιτικοί μετανάστες και ν' αναζητήσουν δίπλα στον Γιόσκα Φίσερ για παράδειγμα κάποια θέση που τους ταιριάζει. Ίσως εκεί να μην υπάρχει το ελληνικό αδιαχώρητο. Μπορούν επιπλέον, για να διασφαλίσουν το «εκσυγχρονιστικό εγχείρημά» τους, να πάρουν μαζί τους

ως εγγυητή κάποιον παλιό ηγέτη της Αριστεράς, για να εγγυηθεί είτε για την αριστερότητα είτε για την δεξιότητά τους, ανάλογα με το τι θα ζητήσουν οι «αριστεροί» της Γερμανίας.

Αξιοπαρατήρητη πάντως είναι η εξαίρεση που κάνουν οι δύο καταφάσκοντας στην υποδοχή της κ. Δαμανάκη. Εδώ πράγματι βρίσκω κι εγώ να υπάρχει κάποιο πρόβλημα ρατσιστικής διάκρισης. Θέλω να πιστεύω ότι η εξαίρεση έγινε λόγω ιπποτισμού. Αν όμως δεν ισχύει ο λόγος αυτός, τότε –δεν ξέρω γιατί πάντα στο σατανικό πάει το μυαλό μου– επαληθεύεται κι εδώ η ισχύς των νόμων της αγοράς, που είναι αμείλικτοι και δεν κατέχουν από ανθρωπιά και ισότητα: Η διατίμηση της κάθε ανθρώπινης ύπαρξης γίνεται αδιάκριτα διαφορετικά. Έτσι η κ. Δαμανάκη σαν εκφωνήτρια στο Πολυτεχνείο, σαν κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος στο ένα αριστερό κόμμα, σαν πρόεδρος στο άλλο κ.λπ. κ.λπ. έχει να επιδείξει πολύ μεγαλύτερο έργο προσφοράς στην Αριστερά και συνέπώς μια

δική της μετακίνηση προς τα δεξιά έχει ανάλογα μεγαλύτερο πολιτικό βάρος. Η ανταμοιβή της γι' αυτό δεν μπορεί παρά να είναι βέβαιη. Επειδή λοιπόν ο ανταγωνισμός λόγω αδιαχώρητου είναι αδυσώπητος και η αγορά αμείλικτη, όποιος αποφασίζει να προσφέρει τον εαυτό του για διατίμηση, πρέπει να αναμετράει καλά το «έχειν» του, ώστε να ελαχιστοποιεί την πιθανότητα κι ενός δεύτερου εξευτελισμού που κάνει τον πρώτο να πηγαίνει χαμένος.

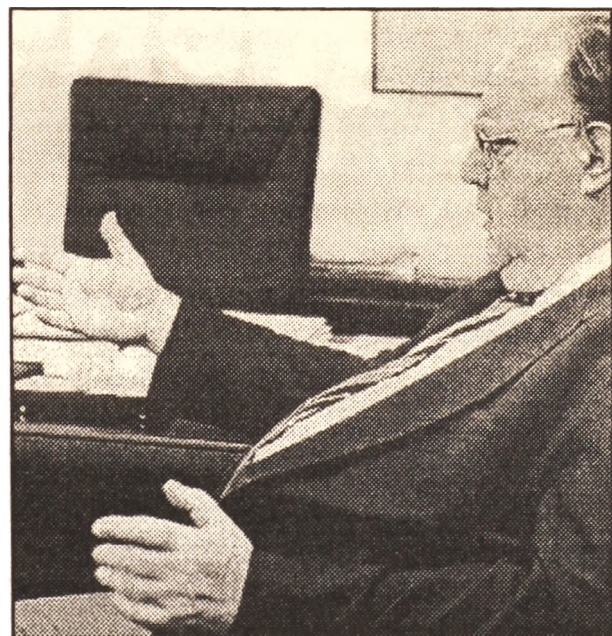
Εμένα πάντως ανέκαθεν με απασχολούσε το ζήτημα της Αριστεράς, αν φταίει το νοητικό της έλλειμμα ή το ηθικό. Αν κάποτε η Αριστερά εμφάνιζε ως προς το ηθικό της μέρος υπερτροφία σε σχέση με το νοητικό, στην πορεία, φθίνοντας συνεχώς το πρώτο, συνταιριάζανε για ένα διάστημα τέλεια τα δύο ελλείμματα και στις δυο τελευταίες δεκαετίες φαίνεται ότι το ηθικό έλλειμμα έχει πάρει υπερβολικά δυσανάλογες διαστάσεις σε σχέση με το νοητικό που παραμένει πάντα σταθερό.

των «ρεταλιών»

να κάνει κανείς, τα «κουκιά» δεν βγαίνουν, μ' όλη την άντληση ψήφων από αριστερά. Η απώλεια σε ψήφους που έχει το ΠΑΣΟΚ από δεξιά είναι πολύ μεγαλύτερη από τον αριθμό ψήφων που μπορεί ν' απορροφήσει από την Αριστερά. Ακόμα κι αν υποθεθεί ότι τα εκτεθειμένα «ρετάλια» μπορούν να φέρουν στο ΠΑΣΟΚ τους μισούς ψήφους του Συνασπισμού (ποσοστό 1,5%) και ότι επιτυγχάνεται η απόσπαση ακόμη ενός ποσοστού από το ΚΚΕ (συνολικό ποσοστό 2,5%) –όλα αυτά είναι τελείως θεωρητικά και με εξαντλημένα, πιστεύω, τα περιθώρια– τότε δεν καλύπτεται κατά κανέναν τρόπο η απόσταση που έχει από την Νέα Δημοκρατία.

Γι' αυτό το λόγο, ενώ δεν έχει συμπληρωθεί ακόμη χρόνος από την τελευταία «μεγάλη» εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ και πριν καλά καλά ο κ. Αβραμόπουλος το διεμβολίσει με το κόμμα του, οι λόγω αρχηγού άλλοτε αριστεροί και άλλοτε δεξιοί (εδώ δεν υποδηλώνεται καμία αντιστοιχία μεταξύ ηγέτη και ιδεολογίας, απ' ης στιγμής και οι δύο ηγέτες του

ΠΑΣΟΚ υπήρξαν στα ίδια χρονικά διαστήματα αριστεροί και κατόπιν δεξιοί), αποδύθηκαν σε έντονη κινητικότητα τελευταία και πραγματοποιούν επάλληλες συναντήσεις κατ' άτομα ή κατά ομάδες, αναζητώντας την σύνθεση του κόμματός τους σε πρόσωπα μέσα και έξω από αυτό, ερήμην πάντως των πραγματικών συνθετικών παραγόντων, παθολογικών και μη. Γιατί το γνωρίζουν πολύ καλά: Ούτε χαρισματικότητα στον ηγέτη τους μπορούν να δώσουν, ούτε ανανέωση της εμπιστοσύνης για νέα νικηφόρα εκλογική αναμέτρηση, ούτε επαναδημιουργία της Οργάνωσης μπορούν να κάνουν ώστε να πραγματοποιηθούν οι συλλογικές διαδικασίες της σύνθεσης των απόψεων. Όλα αυτά είναι ανεπιστρεπτά χαμένα. Επικυρίαρχα στην μνήμη παραμένουν πάντα οι αθετήσεις επί αθετήσεων και οι συναλλαγές επί συναλλαγών, η έκταση των οικονομικών ανισοτήτων και της διαφθοράς. Τόση «δέση» δράματος ούτε ο Ευρυπίδης δε θα μπορούσε να συλλάβει. Γι' αυτό ούτε ο από μηχανής του θεός μπορεί να φέρει «λύση». Ούτε

«το μόνο πράγμα που τους έχει απομείνει», το ευχολόγιο του «όλοι μαζί», η συστράτευση τουτέστιν «ρεταλιών» και αγοραστών, οδηγεί το δράμα προς τη «λύση» του. Αντίθετα το «δένει» κι άλλο, καθώς μπροστά σε όλους αυτούς ο κ. Αβραμόπουλος, ο τόσο κούφιος, φαντάζει μεστότατο αγγελοῦδι.

Προς τι λοιπόν τόση κινητικότητα και πού πηγαίνουν τότε «όλοι μαζί» οι άνθρωποι του ΠΑΣΟΚ; Στο δεύτερο, ανεπιθύμητο τώρα, «ραντεβού με την Ιστορία», για να υποστούν την κύρωση της εξαπάτησής της που έλαβε χώρα κατά το πρώτο ραντεβού.

Η αναθεώρηση που χάθηκε

Η αναθεώρηση του Συντάγματος, δηλαδή το ξανακοίταγμα με βάση τις σύγχρονες ανάγκες του θεσμικού χάρτη μιας χώρας, αποτελεί το σοβαρότερο θέμα και την υψηλότερη δραστηριότητα μιας δημοκρατίας. Η αναθεώρηση του ελληνικού Συντάγματος που μόλις ολοκληρώθηκε, σφραγίστηκε από εκατέρωθεν καχυποψία ως προς το αγαθόν των προθέσεων, την χρησιμότητα των πρωτοβουλιών, την εγκυρότητα των προταθεισών αλλαγών, τελικά την όλη άποψη σχετικά με το γιατί, με το πώς και με το πότε. Από την μια η κυβερνητική οπισθοβουλία και απ' την άλλη η αβελτηρία ή τα κοινά συμφέροντα της μείζονος αντιπολίτευσης προστεθειμένου και του επιεικώς περιέργου και ανεπιεικώς ισοπεδωτικού ρόλου του εισηγητή της πλειοψηφίας –είχε κανείς την εντύπωση ότι ο κ. Βενιζέλος χρησιμοποιούσε τα επισφαλή νομικά του παίζοντας μπιλιάρδο με τους θεσμούς; χτύπαγε εδώ και στόχευε πέντε χιλιόμετρα πιο πέρα; ο ορισμός της οξυδέρκειας και του μακροσχεδιασμού!– είχαν ως αποτέλεσμα να χαθεί μια πολύτιμη ευκαιρία της Δημοκρατίας. Η δυστυχής Αριστερά, με προεξάρχοντα τον ΣΥΝ που ομολογουμένως έγινε και αυτήν την φορά χίλια κομμάτια, έτρεχε και δεν προλάβαινε να βουλώνει οπές. Έτσι δεν είναι παράδοξο ότι τα κρισιμότερα για τον τόπο ζητήματα δεν άγγιξαν τους αναθεωρητές οι οποίοι τα παρέπεμψαν ελαφρά τη καρδία στην... επόμενη αναθεώρηση. Ναι, μα τον Θεό. Και μοιάζει όλη η αναθεώρηση να στήθηκε για το άρθρο 24 και για την εξασφάλιση εγκαίρως γης προς ανέγερση

του ολυμπιακού χωριού. Τέτοιος υποβιβασμός των θεσμών. Η παρούσα αναθεώρηση κατέδειξε όμως και κάτι άλλο: Ότι η κοινωνία μας δεν διαλέγεται, τα ποικίλα φόρα των πολιτών δεν εισακούονται ούτε κατ' ελάχιστον από την εξουσία, όταν η τελευταία δεν προσδοκά άμεσα ανταλλάξιμο όφελος. Όταν δηλαδή τα φόρα αυτά δεν απλώνουν το χαλί στους σχεδιασμούς της. Χιλιάδες χιλιάδων πολίτες διαμαρτυρήθηκαν έντονα και κόσμια για την δασοκτόνα αλλαγή κι όμως κανενός αρμοδίου δεν ίδρωσε το αυτί. Έτσι είναι αυτοί της εξουσίας, έτσι και το αυτί τους. Παράλληλα δεκάδες προσωπικότητες από τις νομικές σχολές, τα πανεπιστήμια, την δικαιοσύνη, την μαχόμενη δικηγορία κ.λπ. εξέφρασαν αντιρρήσεις και υπέδειξαν το λανθασμένο πολλών τροποποιήσεων. Δεν βαριέστε. Οι τριακόσιοι, διατί να το κρύψομεν άλλωστε, τα έχουν τετρακόσια. Η κοινωνία των πολιτών είναι μία καραμέλα που χρησιμο-

ποιεί ο πρωθυπουργός όποτε θέλει να τσαντίσει τον Άκη και να διασκεδάσει με τον Πάγκαλο, το ανοικονόμητο alter ego του.

Στην πράξη όμως η σοσιαλιστική μας κυβέρνηση και κουφή και αδιάλλακτη και μπετονένια ως προς τα συμφέροντά της, που είναι τα συμφέροντα της οικονομικής élite του τόπου, παρουσιάζεται εξακολουθητικά. Κι όμως. Μέσα από την αναθεώρηση που χάθηκε κρίνεται ολόκληρο το πολιτικό και το πολιτικό μας σύστημα, τα δημοκρατικά ανακλαστικά του τόπου, τα πιστεύω αρχόντων και αρχομένων, το κύρος των νόμων αλλά και όσων έχουν υποχρέωση να υπερασπίζονται και να εφαρμόζουν τους νόμους αυτούς. Μ' άλλα λόγια η χαμένη αναθεώρηση δεν είναι μόνο μια απώλεια της δημοκρατίας μας αλλά συγχρόνως ένα καμπανάκι που λέει ότι δεν πρέπει να εφησυχάζουμε: ότι η δημοκρατία μας διέρχεται κρίση. Κι ας μην σας φοβίζει αυτή η έκφραση.

Τώρα όσον αφορά σε μιαν ουσιαστική, δημοκρατική και φιλολαϊκή αναθεώρηση, δεν βαριέστε την άλλη φορά. Όταν δηλαδή θα έχουμε ένα σοβαρό καινούργιο πακέτο «υποχρεώσεων» και εξυπηρετήσεων για να εκπληρώσουμε. –Εξάλλου τι είναι και το Σύνταγμα; Μια ευκαιρία για να «γνωμοδοτούν» κάτι τύποι σαν τον καθηγητή κ. Βενιζέλο, για να γίνονται βουλευτές και άλλα παιδιά σαν τον κ. Λοβέρδο και για να εξασφαλίζουν ανέτως αυξήσεις οι μονοαπασχολούμενοι λοιποί εθνοπατέρες της τηλεοπτικής μας δημοκρατίας.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΡΟΤΕΣΤΑΚΙΣ

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1998)

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού (Δημοχάρους 60, Αθήνα) δυο ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη 651 έως και 663 (ο 48ος) και 664 έως και 676 (ο 49ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Ο νόμος του τρόμου

Η ελληνική νομοθεσία είναι επαρκής για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας και άρα δεν υπάρχει καμιά πρόθεση προώθησης νέων νόμων διαβεβαίωνε μόλις το προηγούμενο καλοκαίρι ο υπουργός Δικαιοσύνης κ. Σταθόπουλος. Λιγότερο από ένα χρόνο αργότερα ο ίδιος και η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ υποστηρίζουν το ακριβώς αντίθετο φέρνοντας στο προσκήνιο τον νέο τρομονόμο. Ένα σχέδιο τραχύ, διαφορούμενο, μεροληπτικό και το χειρότερο, επικίνδυνο για τις ατομικές ελευθερίες των πολιτών· ένα σχέδιο που συγκέντρωσε δίκαια τα πυρά των περισσότερων έγκριτων νομομαθών της χώρας, μεταξύ των οποίων μπορεί κανείς να διακρίνει κάποιους που συμμετείχαν μέχρι πριν λίγο καιρό στην δημιουργία του και υπήρξαν στενοί συνεργάτες του υπουργού Δικαιοσύνης. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως οι πραγματικές αιτίες της εμφάνισης ενός τέτοιου σχεδίου στην δεδομένη στιγμή πρέπει να αναζητηθούν εξ ολοκλήρου στην χρόνια πίεση της αμερικανικής κυβέρνησης προς την ελληνική και καθόλου σε πραγματικά προβλήματα που σχετίζονται με την εγχώρια τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα: Δύο υπαρκτά προβλήματα τα οποία είναι αδύνατο να αντιμετωπισθούν με νομικές ρυθμίσεις που δεν λαμβάνουν υπόψη τους ή αγνοούν τις τρομακτικές αδυναμίες των διωκτικών αρχών. Δηλαδή μιας αστυνομίας που μαστιζείται από την διαφθορά, την έλλειψη κατάλληλου υλικού και την πλημμελή εκπαίδευση του προσωπικού της.

Η παράλειψη αυτής της «λεπτομέρειας» φυσικά δεν μπορεί να θεωρηθεί τυχαία.

Άλλωστε μια προσεκτική εξέταση της επιχειρηματολογίας εκείνων που υποστηρίζουν την ψήφισή του, αποκαλύπτει πως οι πραγματικές προθέσεις τους δεν είναι μόνο η εξόντωση των αφανών δυνάμεων που απειλούν με την τρομοκρατική τους δράση την ασφάλεια της χώρας αλλά η άσκηση πίεσης

προς όλους εκείνους τους πολίτες που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο δείχνουν ανοχή απέναντι τους. Αυτές είναι οι οδηγίες της αμερικανικής κυβέρνησης για την υπηρετήση των οποίων σχεδιάστηκε και ετοιμάζεται να κατατεθεί ο νέος αυτός νόμος.

Ένας νόμος που περιλαμβάνει πλήθος έωλων διατάξεων. Αν εφαρμοστούν υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να πληγεί ανεπανόρθωτα το κράτος δικαίου και να συρρικνωθεί ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Καταρχήν η αυθαίρετη αναγόρευση ένοπλων δραστηριοτήτων μιας πολιτικής ομάδας ή ενός ατόμου σε ιδιώνυμο αδίκημα επισύρει αφενός πολύ βαρύτερες ποινές από ό,τι συμβαίνει με τις μη πολιτικές ενέργειες και αφετέρου φέρνει τα πάνω κάτω στο δικαστικό μας σύστημα αφού μετατρέπει τα «μη ταπεινά κίνητρα» του κατηγορούμενου από ελαφρυντικό στοιχείο σε επιβαρυντικό.

- Με την απόκρυψη των στοιχείων του μάρτυρα η ίδια η μαρτυρία η οποία μπορεί να κατατεθεί διά ηλεκτρονικής αλληλογραφίας χάνει την αξιοπιστία της και μετετρέπεται σε ένα άκρως επικίνδυνο μέσο άσκησης πίεσης και κατασκευής ενόχων.

- Η κατάργηση των ενόρκων και η εκδίκαση υποθέσεων «τρομοκρατίας» από δικαστήρια που αποτελούνται αποκλειστικά από επαγγελματίες δικαστές, δεν μπορεί βέβαια να δικαιολογηθεί με το αστείο επιχείρημα της αποφυγής αλλοίωσης του αποτελέσματος εξαιτίας πιθανού εκφοβισμού των ενόρκων. Είναι ευρύτατα γνωστό πως οι επαγγελματίες δικαστές ως οργανικό τμήμα του κρατικού μηχανισμού μόνο από κάποιον αφελή θα μπορούσαν να θεωρηθούν αμερόληπτοι ή ανέγγιχτοι από πιέσεις και εκφοβισμούς. Ακριβώς γι' αυτό το λόγο το Σύνταγμα προβλέπει ρητά στο άρθρο 97 ότι «τα πολιτικά εγκλήματα δικάζονται από μικάτα ορκωτά δικαστήρια».

- Ο κύριος Σταθόπουλος έχει το δικαίωμα να χαρακτηρίζει την διαδικασία απόκτησης γενετικού υλικού «μια

ηπιότατη επέμβαση, ένα χάδι σχεδόν» και να την θεωρεί απόλυτα αντικειμενική και επιστημονική μέθοδο προσδιορισμού της ενοχής ή μη κάποιου ύποπτου, η διεθνής εμπειρία όμως διδάσκει το ακριβώς αντίθετο. Οι κραυγαλέες αποτυχίες των δικαστικών αρχών των ΗΠΑ, χώρας που εφαρμόζει την μέθοδο εδώ και πολλά χρόνια, είναι αρκετές για να διαψευσθεί πλήρως ο υπουργός Δικαιοσύνης, το επιτελείο του και η κυβέρνηση στην οποία ανήκει.

- Το χειρότερο όλων όμως απ' όσα προβλέπει ο νέος νόμος είναι η στρατολόγηση πρακτόρων των οποίων βασικός σκοπός θα είναι η διείσδυση στο εσωτερικό ενόπλων οργανώσεων με σκοπό την εξάρθρωσή τους, έστω και αν αυτό προϋποθέτει την συμμετοχή σε νέες εγκληματικές πράξεις που θα αποφέρουν τα κατάλληλα στοιχεία. Γνωρίζοντας όμως πώς λειτουργεί το μέτρο στην Ιταλία, από την στιγμή που θα θεωρείται πολύτιμος εκείνος που γνωρίζει περισσότερα και σε συνδυασμό με την παροχή αμνήστευσης όποιου συμβάλει παρέχοντας πληροφορίες ικανές να βοηθήσουν στην εξάρθρωση των οργανώσεων τους, όσο λιγότερο ένοχος είναι κάποιος, τόσο περισσότερες πιθανότητες έχει να βρεθεί στη φυλακή.

Αν όλα αυτά δεν αρκούν για να θεωρηθεί ο τρομονόμος νόμος του τρόμου, ε, τότε η εφαρμογή του έχει ξεκινήσει ήδη και δεν το έχουμε πάρει χαμπάρι!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΝΟΥΛΑΣ

Κοσκωτάς, ο άνθρωπος που παρ' ολίγον να γκρεμίσει τον Παπανδρεϊσμό

Η αποφυλάκιση του Κοσκωτά γοήτευσε μεγάλο μέρος του τύπου και των ΜΜΕ έτσι ώστε να τον έχουν πρώτη-δεύτερη είδηση. Ανεξαρτήτως των επιλογών των Μέσων που ως γνωστόν ρέπουν προς την ανομία και το γενικό μπάχαλο, ο Κοσκωτάς είναι ένα μνημείο της σύγχρονης πολιτικής και οικονομικής ιστορίας του τόπου και ασφαλώς η επιστήμη δεν έχει πει ακόμα την τελευταία της λέξη.

Έχει ενδιαφέρον ότι αντιροπιστικά ορισμένοι δεκαρολόγοι και κυρίως ηθικολόγοι υπολόγισαν ότι εξέτεισε περίπου ένα τετράμηνο ανά δισεκατομμύριο υπεξαίρεσης, ποινή που υποτίθεται ότι πολλοί θα δεχόντουσαν να υποστούν προκειμένου να αποκτήσουν αυτήν την στρογγυλή χρηματική μονάδα.

Η πραγματικότητα δεν είναι ποτέ τόσο αναλογική, άλλωστε ο Κοσκωτάς και τιμωρήθηκε ποινικά και έχασε τα κλοπιμαία, τουλάχιστον στο μεγαλύτερο μέρος τους.

Η ουσία είναι ότι άντεξε την φυλακή, ενώ όπως λένε οι ειδικοί ακόμα και ο προσωρινότερος περιορισμός τρελαίνει και σπάει τον άνθρωπο –πρβλ. και Λυκουρέζο που σ' αυτό το σημείο στήριξε το αίτημα για την αποφυλάκιση των προταίρων της χούντας, χωρίς να το ζητήσουν οι ίδιοι–, και αισθάνεται ότι βρίσκεται μπροστά σε νέους ορίζοντες, νέες ευκαιρίες για επιχειρηματική δράση.

Η διεκδίκηση του Ολυμπιακού και άλλων περιουσιακών στοιχείων μπορεί να είναι η προφανής αφετηρία και με την ευκαιρία αυτή ελπίζουμε και εμείς οι απλοί πολίτες να μάθουμε λίγα περισσότερα για τον τρόπο που διαμοιράστηκαν τα ιμάτια Κοσκωτά. Πόσο νόμιμος, πόσο ευκαιριακός, πόσο διακομματικά συναινετικός ήταν;

Από την άλλη πλευρά η καριέρα του συνεταιριστή επιχειρηματία ή συμβούλου για την οποία κατά δήλωσή του προαλείφεται, είναι μια μάλλον προ-

βληματική προοπτική. Οι ενασχολήσεις αυτές απαιτούν είτε άνθρωπο εμπιστοσύνης είτε άνθρωπο με αντίληψη του κόστους και οφέλους των εναλλακτικών λύσεων. Η πολιτεία του Κοσκωτά έδειξε ότι από την μία πλευρά αποπειράθηκε να χρησιμοποιήσει την προδοσία για να ελαφρύνει την θέση του, ενώ ταυτόχρονα η στρατηγική του αυτή απεδείχθη εντελώς αναποτελεσματική.

Εκεί που οι επιχειρηματικές προοπτικές του είναι καλύτερες, είναι στην συγγραφή της αυτοβιογραφίας του ή έστω στην πώληση των δικαιωμάτων γι' αυτήν. Για να αποφύγει δε περαιτέρω διώξεις θα μπορούσε να την γράψει δίκην μυθιστορήματος με φανταστικά ονόματα.

Στην μυθιστορία Κοσκωτά θα βλέπαμε αν πράγματι η ψευδής υπεύθυνη δήλωσή του στο Ελληνικό Προξενείο της Ουάσιγκτον, μετά την σύλληψή του στην Αμερική τον Οκτώβριο του 1987, ήταν η απαρχή των δεινών του. Θα έγραφε ότι το ενδεχόμενο της δίωξής του για ψευδή δήλωση του Ν 105 άνοιξε την όρεξη στους κυβερνητικούς κύκλους της εποχής για να τον εκβιάσουν. Και θα απεδείκνυε την ύπαρξη εκβιασμού και την ικανοποίηση των αιτημάτων από το γεγονός ότι ουδέποτε εδιώχθη γι' αυτό το αδίκημα.

Μα έτσι κατασκευάζονται τα μυθιστορήματα, με δηλώσεις του Ν 105; Ίσως πριν από αυτό έπρεπε να μπει για τις ανάγκες της μυθιστορηματικής πλοκής η πρόσκληση του προέδρου Ρέιγκαν ή του αντιπροέδρου Μπους προς τον Κοσκωτά ως μια σχεδιασμένη παγίδα μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ για την αποσταθεροποίηση της χώρας.

Έτσι θα βελτιωθεί η ισχύουσα μέχρι τώρα πληκτική εκδοχή ότι έγινε ένας έλεγχος ρουτίνας από τις μυστικές υπηρεσίες για όλους τους καλεσμένους και βρέθηκε ο Κοσκωτάς αντιμέτωπος με το μετεφηβικό κακοποιό παρελθόν του,

τα αδικήματα της απάτης και υπεξαίρεσης εναντίον των κοινωνικών ασφαλίσεων των ΗΠΑ.

Ο μόνος ήρωας που θα είναι κοινός και στην μυθιστορία και στην πραγματικότητα είναι ο συνήθης δημοσιογράφος. Στην περίπτωση αυτή ο Ηλίας Π. Δημητρακόπουλος, ο από μηχανής Έλληνας, που εγκαταστάθηκε το 1967 στην Ουάσιγκτον και πολέμησε αποτελεσματικά την χούντα και τους αμερικανούς προστάτες της.

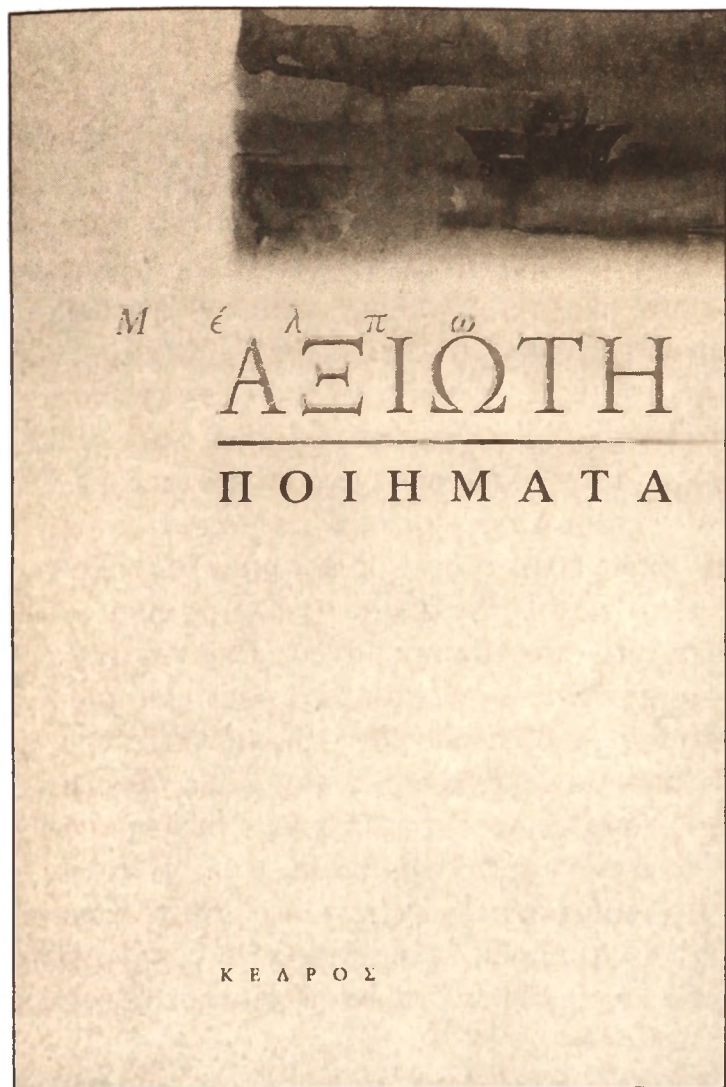
Ο Δημητρακόπουλος δημοσιοποίησε την σύλληψη μέσω κειμένου του Τζακ Άντερσον που κυκλοφόρησε σε εκατοντάδες εφημερίδες της Αμερικής. Η ευρεία δημοσιότητα φυσικά αυξάνει την αξία του εκβιασμού και, συνακόλουθα, την τιμή της προστασίας των κυβερνητικών κύκλων. Το ερώτημα αν ο Δημητρακόπουλος βρήκε το παρελθόν του Κοσκωτά και ειδοποίησε τις μυστικές υπηρεσίες ή το αντίστροφο, μπορεί να παραμείνει ασαφές τόσο στην μυθιστορία όσο και στην ιστορία χωρίς βλάβη της πλοκής.

Ωστόσο μήπως αντί όλων αυτών των παραλλαγών να γραφόταν ένα μυθιστόρημα που να παρέκαμπε τις εξ Αμερικής αποκαλύψεις του 1987 και κατ' επέκταση το σκάνδαλο που μας τάλανισε, και να έφερνε τον Κοσκωτά στο σήμερα επικεφαλής του τρίτου ή τέταρτου ιδιωτικού τραπεζικού σχηματισμού της χώρας και χειριστή σημαντικού μέρους της τρέχουσας διαπλοκής;

Ποιο θα ήταν το κέρδος μ' αυτήν την τελευταία εκδοχή; Τουλάχιστον δεν θα μας έλειπαν τα 32 δισ. και ούτε θα κινδύνευε να διχαστεί το έθνος με την καταδίκη μιας ολόκληρης, δημοκρατικής, παράταξης. Τελικά το δαιμόνιο των δημοσιογράφων, δεν είναι πάντοτε υπέρ των εθνικών συμφερόντων. Προηγείται η αλήθεια, η μόνη άμεσα προσπελάσιμη παγκοσμιοποίηση.

ΣΤΕΛΙΟΣ Π. ΚΑΦΑΝΤΑΡΗΣ

Τ Ο Ε Λ Λ Η Ν Ι Κ Ο Β Ι Β Λ Ι Ο

Φιλολογική επιμέλεια

Μαίρη Μικέ

Σύμπτωση, Κοντραμπάντο, Θαλασσινά.
Οι γνωστές ποιητικές συλλογές της Αξιώτη
– εξαντλημένες ωστόσο από χρόνια –
συγκεντρώνονται τώρα μαζί
με «Το τραγούδι του Δνείπερου»
και ανέκδοτα γαλλικά ποιήματα.

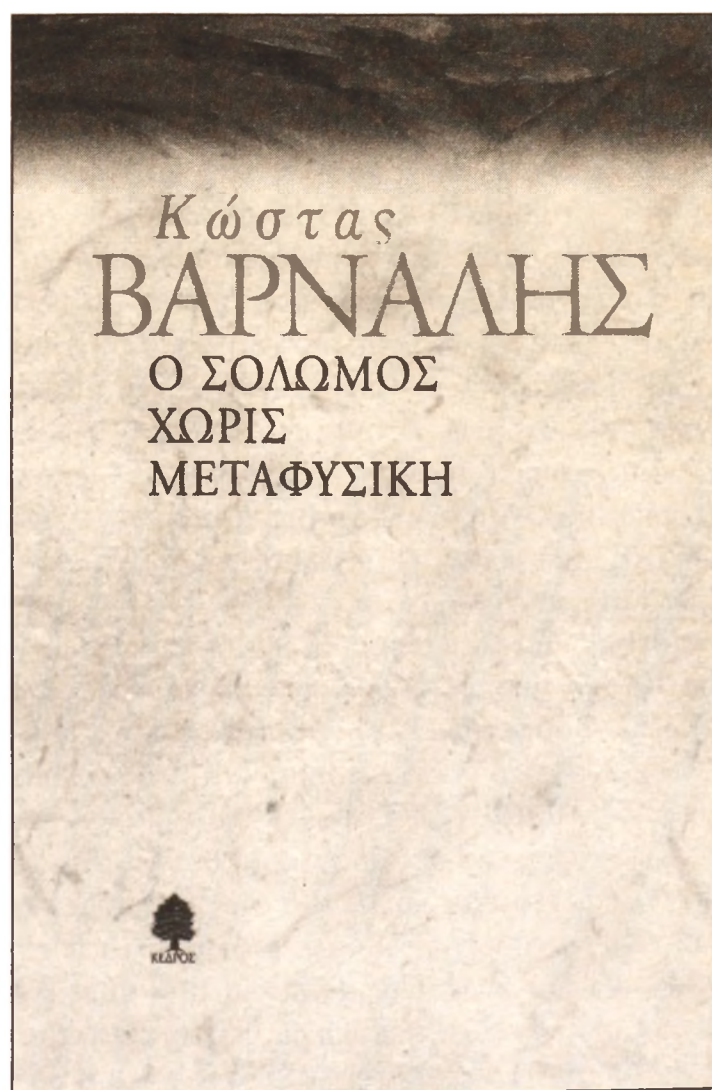
Ανέκδοτη αλληλογραφία της Αξιώτη
με τον Γιάννη Ρίτσο, κριτικογραφία και
μελέτημα της Μαίρης Μικέ συμπληρώνουν τον τόμο.

Φιλολογική επιμέλεια

Γιώργος Βελουδής

Ένα από τα πλέον σημαντικά και ρηξικέλευθα έργα
στην ιστορία της νεοελληνικής κριτικής
είναι και πάλι προσιτό στους αναγνώστες,
στην πρώτη συναρπαστική μορφή του 1925.

Η έκδοση συμπληρώνεται με μελέτημα
του Γιώργου Βελουδή
και ανθολόγηση κριτικών της εποχής.

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ ♣ Κ Ε Δ Ρ Ο Σ

www.kedros.gr * kedros@otenet.gr

Η εθνική αντισύλληψη

Βρε παιδιά σήμερα δεν ξενοκοιμόμαστε, είπε η μεσήλικας απογραφέας στο ζευγάρι της «άνομης των ηδονής», που άφησε την σκιά της αλεξανδρινής του κάμαρας και πετάχτηκε με συνείδηση εφημέριου για να ανοίξει τη πόρτα στις στατιστικές καταμετρήσεις του μέλλοντός του. Με σκωληκόβρωτο μακιγιάζ, ταγιέρ που πάνω του γράφει το έπος της η ευπρέπεια της Δημόσιας Διοίκησης πριν την μηχανογράφηση, βγαλμένα μέχρις υστερίας φρύδια, η μεγάλη εξαδέλφη που η ποίηση προσπαθούσε να περάσει από τις γραμμές του τρένου και όλης της μεταπολεμικής μελαγχολίας και που ο Γιώργος Χρονάς συνεχίζει να επισκέπτεται, φυγαδεύει με γαλατική αβρότητα από τις ειδήσεις των 8.30 και κάθε ενδιαφερόμενο συγγενή, «τες κλίνες των» που αγάπησε.

«Το τονίσαμε εξάλλου αυτό, την ημέρα της απογραφής μένουμε στα σπίτια μας, αλλά τους διαβεβαίωσα, γιατί ήταν πολύ αναστατωμένοι, από μας καμία διαρροή» συνέχιζε να λέει μπροστά στις κάμερες. «Α πα πα πα, καμία διαρροή». Τα προσωπικά δεδομένα, πρόσφατα ανίψια στην μεγάλη οικογένεια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που τόσες ακατάσχετες αιμορραγίες τα υπερασπίστηκαν μέσα στην ιστορία, βρίσκουν σε τρυφερά ανθρώπινα πρόσωπα απίθανη στοργή. Μια κρατική υπάλληλος, απροσδόκητη τρυφερότητα στον μεγάλο ιστορικό χρόνο, ξεχασμένη από τα λόγια τα μεγάλα και κατανεμημένη στις άγονες για τη ρητορεία των γεγονότων γωνίες της ζωής, ξαγρυπνάει τελικά νύχτες και νύχτες επίσης μέσα στην ιστορία, τραβώντας διακριτικά την κουρτίνα, περιμένοντας με αληθινή αγωνία την έκβαση του παράνομου ραντεβού.

Αντίθετα οι μπαρουτοκαπνισμένοι επιφυλλιδογράφοι δεν μπόρεσαν τις μέρες αυτές να αναβάλουν ούτε λεπτό το δικό τους ραντεβού, εκείνο το περιβόητο επίσης με την ιστορία, και να κόψουν από την καθημερινή τους άσκηση κατά της κρατικής αυθαιρεσίας έστω ένα ασήμαντο επεισόδιο. Ο πρωϊνός καφές της ορθοδοντικής αντίστασης, που όλα τα σφάζει όλα τα μαχαιρώνει, μια συνηθισμένη πλέον φαγούρα των προαστείων, είδε πάλι στα χαρτιά της απογραφής τον χωροφύλακα του εμφυλίου να αυθαιρετεί μέσα στους εθνικούς καμπινέδες. Τι αγωνία πάντως και αυτή με την καταμέτρηση των ελληνικών λουτρών λες και η πατρίδα κάνει ακόμη μπάνιο κάθε Σάββατο βράδυ!

Αν όμως το παραδοσιακό και αξεπέραστο άγχος για το λουξ μπάνιο, καταπραίνεται κάθε δεκαετία όλο και πιο πολύ μετά από απίθανες δημογραφικές εξάρσεις στα είδη υγιεινής, μια μελλοντική αγωνία ανατέλλει: πώς θα χωρέσουν όλες αυτές οι λεκάνες και οι μπανιέρες ακόμη και στην σίγουρη Ελλάδα των μεγάλων και ανοιχτών οριζώντων του Κώστα Λαλιώτη που τέντωσε τους ουρανούς, όπως λέει, ακριβώς για να μας βασανίζει που δεν τον κα-

ταλαβαίνουμε και δεν τον ευγνωμονούμε;

Διότι αν η απογραφέας της Κυριακής του 2001 κατέδειξε με σαγήνη ότι η Εθνική μας αντισύλληψη οφείλει πολλά στους ανεκπλήρωτους καρπούς που παραβιάζουν τον νόμο και σνομπαρούν την γονιμοποίηση, καθότι τα κεφάλια των

Ελλήνων είναι γεμάτα από τις 9 1/2 εβδομάδες, η πολιτική οικονομία του Καρόλου Μαρξ ξεχασμένη κι αυτή από τα λόγια τα μεγάλα, όπως ακριβώς και η απογραφέας, είχε ορίσει το πληθυσμό σαν μια στατιστική σύνοψη με αδιάλυτα πάθη. Μερικές φορές με μια αντιστροφή του ορισμού, όπως είναι ο δεσμός της γαμήλιας ελληνικής τούρτας με τα χαμηλά επιτόκια – ο έρωτας είναι γνωστό σε πνίγει πάντα στα θαλασσοδάνεια. Εκείνος ο επιτυχημένος γάμος εν Κανά, ένα αισιόδοξο σύνθημα του καπιταλισμού για καλούς και εξασφαλισμένους απογόνους

και μεγάλες αγορές, βούλιαξε αυτούς τους ίδιους απογόνους στο παρασύνθημα: φάτε, τούτο εστί το σώμα μου, μέχρι 24 άτοκες μηνιαίες δόσεις, πείτε τούτο εστί το αίμα μου:

ειρηνικοί άσπροι καναπέδες και άνιμαλ πριν νειροπολήσεις που δεν τις ξυπνούν πεινασμένα κλάματα το βράδυ και απαιτητικοί κολικοί.

Αρα υπάρχω είπε ο Γιάννης, συνομήλικός μας Ηρώδης που έπνιξε τα αγέννητα μωρά του, γιατί πού να τα βγάξεις τώρα βόλτα στην Αττική οδό της ανεργίας και πώς να πληρώνεις πάντα χρυσό το μαλλί της γριάς Ελλάδας! Από το 1947, όταν η Κατοχή και ο εμφύλιος έβαλαν έναν λυσιτελή θάνατο στο μολύβι του απογραφέα και έδειξαν τι σημαίνει να πληρώνεις αμαρτίες γονέων, την πρωτόπλαστη δηλαδή αμαρτία της ιστορίας, ένα αμείλικτο κυνηγητό εναντίον χειράφετων ωαρίων και εργένικων σπερματοζωαρίων έχει εξαπολυθεί από τις υπηρεσίες της Αρχιεπισκοπής, από οικογενειακά επιδόματα, τον Στέλιο Παπαθεμελή.

Γιατί ανησυχούν; Οι ξένες δυνάμεις πάντα είχαν έτσι κι αλλιώς δυσκολίες με το καυτό πρόβλημα της ελληνικής υπογεννητικότητας που το απαρτίζουν οι τρακόσιοι του Λεωνίδα, οι χίλιοι και πάντα προθυμότατοι Πλαταιείς και οι ακόμα πιο καταδεκτικοί Αλβανοί, Ρώσοι, Γεωργιανοί κλπ. Που αφού διαδραμάτισαν τον επικουρικό τους κι αυτοί ρόλο στον αγώνα κατά των Περσών και έσωσαν την ενωμένη Ευρώπη από την λαίλαπα της Ανατολής, όπως επανειλημμένα τονίζει ο Στέφανος Μάνος, τύλιξαν με ρόμπες τα γηρατειά μας και έπλυναν τις επιτέλους λουξ και αστείρευτες τουαλέτες μας, είναι τώρα έτοιμοι να ζωηρεψουν τα άγονα και πένθιμα ληξιαρχεία μας. Διότι είναι που ομιλούν πλέον τα ελληνικά και εγώ μιλώ τα ελληνικά –κάτι ωραιοπάθειες της γλώσσας των ανθρώπων κάτι τριγμούς από παράνομη ηδονή– αλλά «α πα πα πα, καμία διαρροή»...

Ή να ακούσει την: «Α πα πα καμία διαρροή! Μη φοβάστε καθόλου»

ΕΛΕΝΗ ΒΕΡΥΚΙΟΥ

Το Παρίσι αριστερά, η Γαλλία δεξιά

Με την νίκη που πέτυχε στο Παρίσι (έπειτα από 130 χρόνια κυριαρχίας της δεξιάς) ο Μπερτράν Ντελανοέ έσωσε την τιμή των γάλλων σοσιαλιστών, στην ηγεσία των οποίων επικρατεί πλέον έντονος προβληματισμός μετά τα αποτελέσματα του δεύτερου γύρου των δημοτικών εκλογών της 18ης Μαρτίου. Η νίκη της αριστεράς στις δύο μεγαλύτερες πόλεις της χώρας και προπύργια της δεξιάς, το Παρίσι και την Λυών, αφήνει μια γλυκόπικρη αίσθηση, καθώς επισκιάστηκε από την απώλεια σημαντικών προπυργίων της (όπως το Στρασβούργο) αλλά και από την ήττα που υπέστησαν προβεβλημένα στελέχη της.

Ο Ζακ Λανγκ, ο δημοφιλέστερος υπουργός της κυβέρνησης σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις, έχασε στο Μπλουά, η υπουργός Εργασίας Ελιζαμπέτ Γκιγκού στην Αβινιόν, ο Πιερ Μασκοβισί, αρμόδιος για τις Ευρωπαϊκές Υποθέσεις, ηττήθηκε στο Μονπελιάρ. Όσο για την Ντομινίκ Βουανέ (υπουργό Περιβάλλοντος) και τον Ζακ-Κλοντ Γκεσό (Μεταφορών), αυτοί είχαν χάσει το παιχνίδι ήδη από τον πρώτο γύρο.

Αντίθετα νικητές αναδείχθηκαν οι πρώην υπουργοί Μαρτίν Ομπρί στη Λιλ, ο Ζαν Πιερ Σεβενεμάν στο Μπελφόρ και ο γενικός γραμματέας του Σοσιαλιστικού Κόμματος Φρανσουά Ολάντ στην Κορέζ, εκλογικό προπύργιο του Ζακ Σιράκ.

Οι περισσότεροι αναλυτές του γαλλικού τύπου εκτιμούσαν ότι οι σοσιαλιστές –αλλά και οι μικρότεροι σύμμαχοί τους: πράσινοι και κομμουνιστές– θα πρέπει να αντιμετωπίζουν με προβληματισμό τα αποτελέσματα, καθώς η γαλλική επαρχία δίνει σαφές προβάδισμα στην κεντροδεξιά, ενώ οι νίκες στο Παρίσι και την Λυών είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της καθόδου δύο συνδυασμών από το χώρο της δεξιάς.

Είναι χαρακτηριστικό πως στα φύλλα των γαλλικών εφημερίδων επισημαίνεται ότι ο κυβερνητικός συνασπισμός του Ζοσπέν θα χάσει την εξουσία, αν τα αποτελέσματα των δημοτικών επαναληφθούν και στις βουλευτικές εκλογές του 2002.

«Η Γαλλία δεν στράφηκε προς τα αριστερά» έγραφε η *Libération* τονίζοντας ότι η νίκη των

σοσιαλιστών στο Παρίσι και την Λυών έσωσε την τιμή της αριστεράς. «Το Παρίσι δεν είναι η Γαλλία» έγραφε η δεξιά εφημερίδα *Le Figaro* δίνοντας έμφαση στην επικράτηση της συντηρητικής παράταξης στην επαρχία. «Παρά την νίκη στο Παρίσι και στην Λυών, η αριστερά σε θέση άμυνας» σχολίαζε η *Le Monde*. Εξίσου παραστατικό και το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *Le Parisien*: «Το Παρίσι αριστερά, η Γαλλία δεξιά».

Η αριστερά έχασε περίπου τριάντα πόλεις σ' όλη τη Γαλλία και τα «μεγάλα» ονόματα της κυβέρνησης δεν κατάφεραν να πείσουν τους ψηφοφόρους, οι οποίοι κατά τα φαινόμενα δεν θέλουν «απόντες δημάρχους» που ζουν στο Παρίσι και κατ' εξαίρεση στις πόλεις των οποίων είναι δήμαρχοι.

Αποκαλυπτική της τάσης που διαμορφώθηκε ήταν η δήλωση του γ.γ. του Κομμουνιστικού Κόμματος –που σ' αυτή την εκλογική αναμέτρηση καταποντίστηκε, χάνοντας πολλά παραδοσιακά προπύργιά του–, του Ρομπέρ Υ, ο οποίος παραδέχθηκε πως η νύχτα της 18ης Μαρτίου «υπήρξε μια ολέθρια νύχτα για την αριστερά, η υποχώρηση της οποίας είναι αδιαμφισβήτητη».

Τα αποτελέσματα των δημοτικών εκλογών δείχνουν ότι το παιχνίδι μάλλον παραμένει ανοιχτό για τις προεδρικές και τις βουλευτικές εκλογές του 2002.

Τα αποτελέσματα εμφανίζουν τα δεξιά κόμματα να κερδίζουν την πλειοψηφία σε όσες περιοχές κράτησαν ενωμένες τις δυνάμεις τους, αποσπώντας μάλιστα από την αριστερά 30 μεγάλες πόλεις. Έτσι ανατρέπονται οι εκλογικοί σχεδιασμοί των μεγάλων κομμάτων ενόψει της διεξαγωγής προεδρικών και βουλευτικών εκλογών.

Το βασικό θέμα το οποίο έχει ανακύψει είναι η σειρά με την οποία θα διεξαχθούν οι εκλογές. Πολιτικοί αναλυτές εκτιμούν ότι οι επιδόσεις της δεξιάς ενισχύουν την θέση του Σιράκ, ο οποίος επιθυμεί οι βουλευτικές εκλογές να διεξαχθούν πριν από τις προεδρικές, ώστε να διαμορφωθεί θετικό γι' αυτόν κλίμα. Ο Ζοσπέν αντίθετα θα προτιμούσε να προηγηθούν οι προεδρικές εκλογές ώστε να καρπωθεί τις κυβερνητικές επιτυχίες.

**Ο κυβερνητικός
συνασπισμός του
Ζοσπέν θα χάσει
την εξουσία, αν
τα
αποτελέσματα
των δημοτικών
επαναληφθούν
και στις
βουλευτικές
εκλογές του
2002**

Οι ιστορικές ρίζες της κρίσης

Του Βσέβολοντ Σαμοχβάλοβ

Το 1991 οι περισσότεροι αναλυτές έβλεπαν τις πολιτικές εξελίξεις στην πρώην Σοβιετική Ένωση και γενικότερα στον πλανήτη μας πολύ αισιόδοξα. Φαινόταν τότε ότι η κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος «στο ένα έκτο της οικουμένης» θα οδηγούσε αυτόματα σε μια δημοκρατική πολιτεία και κοινωνία ως βάση για την ανάπτυξη της ελεύθερης οικονομίας και την επικράτηση των κοινών ανθρωπίνων αξιών. Σκέπτονταν ότι πλησιάζει «το τέλος της ιστορίας». Τα τελευταία γεγονότα στην Ουκρανία, και όχι μόνο εκεί, μας δείχνουν πώς το τέλος του κομμουνιστικού καθεστώτος δεν σημαίνει καθόλου την αρχή της δημοκρατίας στον τέως σοβιετικό χώρο.

Ο Πρόεδρος της Ουκρανίας Λ. Κούτσμα.

Ας γυρίσουμε λοιπόν στο χρονικό των τελευταίων γεγονότων που συνέβησαν στην Ουκρανία τους περασμένους μήνες. Ποιες είναι οι ρίζες και οι αιτίες της βαθιάς πολιτικής κρίσης στην μεγαλύτερη (μετά την Ρωσία) πρώην σοβιετική χώρα;

Το 1999 ο μέχρι τότε πρόεδρος της Ουκρανίας Λ. Κούτσμα νίκησε στις εκλογές τον αντίπαλό του, τον κομμουνιστή Πέτρο Σιμονένκο. Ο επανεκλεγείς πρόεδρος δήλωνε αποφασισμένος να συνεχίσει τις διαρθρωτικές αλλαγές για να «χτίσει μια πλούσια, δημοκρατική κι ανεξάρτητη Ουκρανία». Παρόλο που οι αντίπαλοι του προέδρου ισχυρίχθηκαν ότι οι εκλογές διεξήχθησαν μέσα σε ατμόσφαιρα έντονης πίεσης προς τα ανεξάρτητα ΜΜΕ, η κατάσταση φαινόταν θετική και ευνοϊκή.

Για δεύτερη φορά το ζήτημα της ελευθερίας του Τύπου ανέκυψε στις αρχές του φθινοπώρου, όταν εξαφανίστηκε ο γνωστός δημοσιογράφος Γεώργι Γκονγκάντζε, ο οποίος έκανε έντονη κριτική στον πρόεδρο Λ. Κούτσμα και την πολιτική του. Ενώ όλα τα τηλεοπτικά κανάλια

στην Ουκρανία είτε είναι κρατικά είτε λειτουργούν υπό τον έλεγχο του προέδρου και δεν υπάρχουν εφημερίδες της αντιπολίτευσης με ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, ο Γεώργι Γκονγκάντζε ίδρυσε την πρώτη ίντερνετ-εφημερίδα, την *Ουκρανική Πράβντα*. Αυτή την εφημερίδα δεν μπόρεσε κανείς να την κλείσει ή να την φιμώσει με οικονομικές πιέσεις, όπως έγινε με τις άλλες αντιπολιτευόμενες εφημερίδες. Ύστερα από την απαγωγή του Γεώργι Γκονγκάντζε οι συνάδελφοί του οργάνωσαν διαδηλώσεις για την έλλειψη ελευθερίας στον ουκρανικό Τύπο. Ο πρόεδρος υποσχέθηκε να πάρει στα σοβαρά την υπόθεση.

Τον Νοέμβριο ο αρχηγός του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Ουκρανίας (ΣΚΟ) κατήγγειλε σε συνεδρίαση του κοινοβουλίου ότι οργανωτής της απαγωγής του δημοσιογράφου ήταν ο ίδιος ο πρόεδρος Λ. Κούτσμα και εκτελεστές της διαταγής του ήταν ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης, ο Γενικός Εισαγγελέας και ο αρχηγός της Υπηρεσίας Ασφαλείας της Ουκρανίας. Ως απόδειξη παρουσίασε μια κασέτα, στην οποία ένας αξιωματικός της προεδρικής φρουράς, ο ταγματάρχης Μελνιτσένκο, ηχογράφησε τις συνομιλίες του Λ. Κούτσμα με τους υφισταμένους του. Ο πρόεδρος Κούτσμα με απότομες εκφράσεις τούς

διέταξε να «τακτοποιήσουν τον Γκονγκάντζε».

Αυτή η καταγγελία του αρχηγού των σοσιαλιστών προκάλεσε έντονη αντίδραση στους ιθύνοντες κύκλους. Έτσι δηλώθηκε πως:

- «η κασέτα με την ηχογράφηση είναι ψεύτικη,

- ο ταγματάρχης Μελνιτσένκο δεν έχει υπηρετήσει ποτέ στο προσωπικό της προεδρικής φρουράς,

- τον Γκονγκάντζε κανείς δεν τον απήγαγε και τον είδαν σε κάποιες επαρχιακές πόλεις».

Λίαν συντόμως πάντως οι ανεξάρτητοι εμπειρογνώμονες επιβεβαίωσαν την γνησιότητα της ηχογράφησης στην κασέτα.

Ειδική επιτροπή βουλευτών έφερε από την Ευρώπη βιντεοκασέτες με μαρτυρίες του ταγματάρχη Μελνιτσένκο. Αξίζει να σημειωθεί, πως αυτοί οι βουλευτές υποβλήθηκαν σε έρευνα μόλις έφτασαν στο αεροδρόμιο του Κιέβου (κατά παράβαση των νόμων και του Σύνταγματος της Ουκρανίας). Το τελωνείο αφαίρεσε μερικές από τις κασέτες και τις επέστρεψε χαλασμένες.

Σε λίγο βρέθηκε το πτώμα του δημοσιογράφου. Ακέφαλο και βασανισμένο. Μολονότι οι συγγενείς του Γκονγκάντζε το αναγνώρισαν και ο ίδιος ο

Ο Βσέβολοντ Σαμοχβάλοβ, είναι μεταπτυχιακός φοιτητής του Πανεπιστημίου της Οδησσού.

Το τσουχτερό κρύο δεν εμπόδισε τους διαδηλωτές να διαμαρτυρηθούν κατά του προέδρου της Ουκρανίας. Δεξιά: μετέχοντες στην εκστρατεία διαμαρτυρίας «Ουκρανία χωρίς τον Πρόεδρο Κούτσμα».

Γενικός Εισαγγελέας δήλωσε ότι «με πιθανότητα 99,6% το πτώμα είναι του δημοσιογράφου», οι αρμόδιες αρχές αρνούνται να εκδόσουν την επίσημη βεβαίωση θανάτου. Αρνούνται διότι σ' αυτήν την περίπτωση θα αναγκαστούν να διαλευκάνουν την αιτία θανάτου και την «εξαφάνιση του Γεώργι Γκονγκά-ντζε» με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Πάντως ούτως ή άλλως η «υπόθεση του Γκονγκάντζε» σχετίστηκε με το «tapagate».

Η αγανάκτηση ξεχείλισε. Στο Κίεβο και σε πολλά επαρχιακά κέντρα της χώρας στήθηκαν περίπτερα-τέντες (όπου πολλοί διανυκτέρευαν) στο πλαίσιο της πανουκρανικής κίνησης διαμαρτυρίας «η Ουκρανία χωρίς Κούτσμα». Τον Δεκέμβριο και τον Ιανουάριο οργανώθηκαν συλλαλητήρια. Στις αρχές Φεβρουαρίου έφθασαν στο Κίεβο μερικά ψηφίσματα διαμαρτυρομένων από διάφορες περιοχές της χώρας. Τον ίδιο μήνα η διαμαρτυρία πήρε πολλές διαφορετικές μορφές. Οργανώθηκαν ροκ συναυλίες, παραστάσεις και δημόσιες καταδίκες του προέδρου.

Οι «αναρχικοί» (όπως τους ονόμασαν οι αρχές) αντέδρασαν κατασκηνώνοντας δημόσια και επεκτείνοντας το δίκτυο των περιπτέρων διαμαρτυρίας. Με την οργάνωση και το εξωτερικό τους παρουσιαστικό οι «αναρχικοί» έμοιαζαν περισσότερο με φοιτητές της Σχολής Αστυνομίας. Τόσοι «αναρχικοί» (περίπου 2 χιλιάδες) δεν υπήρχαν ποτέ ούτε στο Κίεβο ούτε σε όλη την

Ουκρανία. Οι επιθέσεις τους αποκρούστηκαν και τελικά την 1η Μαρτίου το Αστικό Δικαστήριο του Κιέβου έκρινε «την κατασκήνωση των διαμαρτυρόμενων παράνομη». Οι τέντες καταστράφηκαν και οι ένοικοί τους συνελήφθησαν. Στις 5 Μαρτίου όμως μια καινούργια κατασκήνωση στήθηκε κοντά στο Εθνικό Πανεπιστήμιο του Κιέβου. Οι ειδικές δυνάμεις της αστυνομίας την κατέστρεψαν μετά από 2 μέρες, χωρίς δικαστική απόφαση την φορά αυτή.

Έτσι λοιπόν σήμερα γίνεται σαφής η πρόθεση του προέδρου Κούτσμα: Για να διατηρήσει την εξουσία, είναι έτοιμος να χρησιμοποιήσει βία. Η καταστροφή της κατασκήνωσης, που κρίθηκε παράνομη μόνο και μόνο διότι δεν ήταν τίποτε άλλο παρά μια ειρηνική εκδήλωση διαμαρτυρίας, είναι μια πράξη περιορισμού όχι μόνο της ελευθερίας του Τύπου, αλλά και βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι αιτίες αυτής της πολιτικής κρίσης έχουν τις ρίζες τους τόσο στις εξελίξεις των τελευταίων 10 ετών όσο και στην παλαιότερη ιστορία της χώρας. Αντίθετα με τις άλλες χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης σχεδόν όλα τα ανεξάρτητα πρώην σοβιετικά κράτη κράτη απέκτησαν ελευθερία και δημοκρατία όχι σαν προϊόν αγώνων, αλλά σαν φυσικό αποτέλεσμα της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης. Οι λαοί αυτών των χωρών δεν ήταν έτοιμοι να ζήσουν στην δημοκρατία και να την προστατεύσουν. Δεν είχαν επιθυμία να

συμμετάσχουν ενεργητικά στην πολιτική ζωή. Δεν ήταν «ώριμη» η κοινωνία των πολιτών σ' αυτές τις χώρες.

Υπό τις συνθήκες αυτές φυσιολογικό ήταν να στραφούν στην πολιτική παράδοση του παρελθόντος. Οι πρώην κεντρικές ασιατικές δημοκρατίες μετατράπηκαν σε δεσποτείες ανατολικού τύπου. Η Ρωσία βαδίζει προς μια μοντέρνα μορφή απόλυτης (και αυταρχικής) μοναρχίας.

Η ίδια τάση εν μέρει επικρατεί και στην Ουκρανία με την διαφορά ότι στη χώρα, πριν αυτή ενσωματωθεί στην Ρωσική Αυτοκρατορία το 1654, υπήρχε μια παράδοση δημοκρατικής διοίκησης. Αυτή η παράδοση διατηρήθηκε και στη συνέχεια, από τον 17ο έως τον 19ο αιώνα. Εξάλλου οι δυτικές περιοχές της Ουκρανίας αποτελούσαν μέρος της Αυστριακής Αυτοκρατορίας και κατόπιν της Πολωνίας. Έτσι η χώρα κληρονόμησε την παράδοση της δημοκρατικής διοίκησης και από αυτές τις χώρες.

Γι' αυτούς τους λόγους δύο αντίθετες και βαθιά ριζωμένες στην ουκρανική ιστορία τάσεις αλληλοσυγκρούονται εδώ εντονότερα απ' οπουδήποτε αλλού. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο η Ουκρανία δεν έχει μετατραπεί ακόμα σε μια χώρα όπως η Ρωσία, αλλά και δεν μπορεί να ολοκληρώσει τις μεταρρυθμίσεις.

Το μόνο, που μπορεί να εμπνεύσει αισιοδοξία, είναι η ελπίδα πως η διαδικασία της αυτοκάθαρσης του έθνους έχει αρχίσει.

Η οικονομική κρίση στην Τουρκία και το Κυπριακό

Του Ανδρέα Θεοφάνους

Αναμφίβολα η πρόσφατη οικονομική κρίση που ξέσπασε στην Τουρκία με αφορμή την σύγκρουση μεταξύ του προέδρου Σεζέρ και του πρωθυπουργού Ετζεβίτ έχει πολύ βαθιές αιτίες. Κυρίαρχη ιδεολογία στην Τουρκία είναι ο κρατισμός –η υπερβολική σημασία και ρόλος του κράτους– με όλα όσα αυτό συνεπάγεται πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά. Σημειώνεται συναφώς και ο καθοριστικός ρόλος του στρατού στην πολιτική ζωή της χώρας.

Το παρόν άρθρο επικεντρώνεται στην οικονομική διάσταση του κρατισμού. Σημειώνεται κατ' αρχάς ότι δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η ιδεολογία του κρατισμού επεκτείνεται και στον τομέα της οικονομίας. Η παρέμβαση του τουρκικού κράτους στην οικονομία είναι τεραστία και πολυδιάστατη: ο δημόσιος τομέας είναι μεγάλος ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν πολλές κρατικές επιχειρήσεις. Ως εκ τούτου η ουσιαστική συμμετοχή του κράτους στην οικονομία της χώρας ξεπερνά το 50% του ΑΕΠ. Εκτός από την τεράστια ποσοτική συμμετοχή του κράτους στην οικονομία της χώρας δύο άλλα χαρακτηριστικά είναι ο έντονα ρυθμιστικός του ρόλος (over-regulation) και η διαφθορά. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι η διαφθορά είναι ένα χαρακτηριστικό που η σύγχρονη Τουρκία κληρονόμησε από

Ο πρώην αντιπρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας και νυν ισχυρός άνδρας της τουρκικής οικονομίας Κεμάλ Ντερβίς και η κυβέρνηση Ετζεβίτ καλούνται να αντιμετωπίσουν μια σειρά σοβαρών προβλημάτων που προκαλούνται από τις συνεχείς και πολυδιάστατες παρεμβάσεις του κράτους στην οικονομία της χώρας.

την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Όμως δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι η διαφθορά αναπαράγεται και από τα δομικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης Τουρκίας. Δηλαδή τόσο η μεγάλη ποσοτικά όσο και η καθοριστική ποιοτικά συμμετοχή του κράτους στην οικονομία όχι μόνο δεν συμβάλλουν στην μείωση της διαφθοράς αλλά αντίθετα την ενισχύουν, αφού δημιουργούν την ανάγκη για παράκαμψη του συστήματος. Έτσι δεν αποτελεί έκπληξη ότι στην χώρα υπάρχει και μια τεράστια παραοικονομία. Με τα υφιστάμενα δεδομένα η Τουρκία δεν φαίνεται ότι θα μπορέσει να περιορίσει τις πληθωριστικές πιέσεις που αντιμετωπίζει, ούτε και να επιλύσει τα εσωτερικά προβλήματα συνοχής. Ταυτόχρονα ο στόχος της Τουρκίας για μετατροπή

της σε περιφερειακή δύναμη δεν φαίνεται να συγκεντρώνει σοβαρές πιθανότητες υλοποίησης.

Είναι προφανές ότι τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της τουρκικής οικονομίας αντιβαίνουν των τάσεων που επικρατούν τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στο νέο διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Για παράδειγμα ο ρόλος του κράτους εξακολουθεί να είναι καθοριστικός και οι ξένες επενδύσεις παραμένουν σε σχετικά χαμηλό επίπεδο, ιδίως εάν λάβει κανείς υπ' όψιν το μέγεθος της χώρας καθώς και τις δυνατότητες που υφίστανται. Η κρίση η οποία οδήγησε στην υποτίμηση της τούρκικης λίρας κατά 40% και βύθισε τη χώρα σε οικονομική και πολιτική αβεβαιότητα καθώς και επιδείνωση των κοινωνικών προβλημάτων μπορεί μακροπρόθεσμα να έχει κα-

Ο Ανδρέας Θεοφάνους είναι καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας και διευθυντής του Κέντρου Ερευνών καθώς και του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Διεθνών Σχέσεων του Intercollege.

ταλυτικές συνέπειες. Εάν η Τουρκία προχωρήσει επιτυχώς σε ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις, τότε η χώρα θα καταστεί πραγματικά μια περιφερειακή πολιτική και οικονομική δύναμη. Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσον το τουρκικό κράτος θα προχωρήσει προς μια ριζοσπαστική πολιτική μεταρρύθμισης εφ' όλης της ύλης. Εάν το πράξει, τότε πραγματικά θα ανοίξει ο δρόμος για μια νέα Τουρκία. Μέχρι στιγμής οι προσπάθειες που έχει καταβάλει η Τουρκία για επίλυση των διαρθρωτικών της προβλημάτων δεν θεωρούνται επαρκείς. Και τούτο διότι οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις δεν είναι ανεξάρτητες από την προοπτική της μείωσης της σημασίας του κράτους (και του στρατού) σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής.

Ως εκ τούτου η χώρα συνεχίζει να βαδίζει από κρίση σε κρίση. Εάν η Τουρκία δεν είχε την πολυδιάστατη και ποικιλόμορφη στήριξη από την Δύση και κυρίως από τις ΗΠΑ, ενδεχομένως θα είχε καταρρεύσει. Όμως η δυτική στήριξη δεν μπορεί να διασφαλίζει την συνέχεια του κεμαλικού κατεστημένου επ' αόριστον. Εκ των πραγμάτων οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις καθίστανται επιτακτική αναγκαιότητα.

Ένα από τα ερωτήματα που τίθενται είναι πώς η τουρκική οικονομική κρίση επηρεάζει το Κυπριακό και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Εκείνο που μπορεί να λεχθεί με βεβαιότητα είναι ότι η αναγόρευση της Τουρκίας σε υποψήφια χώρα για ένταξη στην ΕΕ και οι μονομερείς χειρονομίες καλής θέλησης από την Αθήνα οδήγησαν στην μείωση της έντασης στο Αιγαίο αλλά δεν απέδωσαν καρπούς (ακόμα) όσον αφορά στο Κυπριακό. Η κυρίαρχη άποψη όμως στην Ελλάδα είναι ότι η προσέγγιση Αθηνών και Άγκυρας και ο «εκσυγχρονισμός» της Τουρκίας όπως και η βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων θα οδηγήσει σε πρόοδο στο Κυπριακό έστω και μακροπρόθεσμα. Και τούτο παρά το γεγονός ότι τόσο ο Ντενκτάς όσο και η τουρκική ηγεσία με κάθε ευκαιρία επαναλαμβάνουν ότι η μόνη ρεαλιστική λύση στο Κυπριακό είναι η συνομοσπονδιακή – λύση που θα αναιρούσε την ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου και θα επισφράγιζε την τουρκική

επικυριαρχία στην μεγαλόνησο.

Είναι προφανές ότι η τουρκική πολιτική στο Κυπριακό στοχεύει στην νομιμοποίηση του στρατηγικού ελέγχου της Κύπρου από την Άγκυρα και αυτός ο στόχος θα παραμείνει, είτε υπάρχει κρίση είτε όχι. Η μόνη προοπτική της Κυπριακής Δημοκρατίας για απεγκλωβισμό της από την τουρκική ομηρία είναι η ένταξη στην ΕΕ. Προς αυτήν την κατεύθυνση θα πρέπει να εργασθούμε με όλες μας τις δυνάμεις. Το ενδεχόμενο επαναλαμβανομένων και/ή παρατεταμένων κρίσεων στην Τουρκία δεν πρέπει να θεωρείται κατ' ανάγκην σαν αρνητική εξέλιξη, αφού αυτές θα μειώσουν την ισχύ της Τουρκίας. Συνεπώς η σημερινή κρίση στην Τουρκία, μεταξύ άλλων, θα πρέπει να μας προβληματίσει για τις γεωπολιτικές και τις γεωοικονομικές επιπτώσεις και διαστάσεις της. Λαμβάνοντας όμως υπ' όψιν ότι η Τουρκία ενδεχομένως να μην μπορεί να διαδραματίσει τον ρόλο που οι Αμερικανοί θα επιθυμούσαν στην ευρύτερη περιοχή, Αθήνα και Λευκωσία θα πρέπει να επεξεργασθούν τρόπους με τους οποίους ο ελληνισμός θα μπορούσε να ενεργήσει στα Βαλκάνια, την Ανατολική Μεσόγειο και την ευρύτερη περιοχή. Η σταθεροποιητική παρουσία Ελλάδας και Κύπρου στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο σε συνδυασμό με την αδυναμία της Τουρκίας να ανταποκριθεί σε διάφορους ρόλους μπορεί να διαφοροποιήσει άρδην τα δεδομένα. Αθήνα και Λευκωσία θα μπορούσαν, μεταξύ άλλων, να αναβαθμίσουν την οικονομική τους παρουσία στην ευρύτερη περιοχή και να αποτελέσουν έναν σημαντικό παράγοντα στην υλοποίηση σημαντικών στόχων όχι μόνο της ΕΕ και των ΗΠΑ αλλά και της διεθνούς κοινότητας – των στόχων της ασφάλειας, της σταθερότητας, της συνεργασίας και της ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή. Μια τέτοια εξέλιξη θα άνοιγε τον δρόμο για θετικότερες εξελίξεις στο Κυπριακό ιδίως μετά την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ στο επόμενο κύμα διεύρυνσης. Ας μην λησμονούμε συναφώς ότι και τώρα και στο μέλλον η Τουρκία θα έχει ανάγκη την ΕΕ περισσότερο απ' ό,τι η ΕΕ την Τουρκία...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

ANDREW DALBY
SALLY GRAINGER

Η ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ (του Βρετανικού Μουσείου)

Η ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ
Andrew Dalby και Sally Grainger

Μια συναρπαστική ιστορία
της αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής
διατροφής και μαγειρικής

*

Με 50 αυθεντικές συνταγές
προσαρμοσμένες
για το σύγχρονο μάγειρα

*

156 σελίδες με 88 εικόνες

Μετάφραση
Νίκη Ζωγράφου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Απομυθοποίηση του Θαύματος

του Πλάμεν Τόντσεφ

Τι συμβαίνει με την Ιαπωνία τα τελευταία χρόνια; Στην αυγή του 21ου αιώνα η χώρα του ανατέλλοντος ηλίου εμπνέει και πάλι τον φόβο στον δυτικό κόσμο – αυτή τη φορά όχι λόγω της δύναμης, αλλά λόγω της αδυναμίας της. Η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο, με ΑΕΠ περί τα 4 τρισ. δολάρια, όχι απλά διέρχεται περίοδο ύφεσης, αλλά δείχνει να αντιμετωπίζει κρίση υπαρξιακή. Κρίση που έχει τις ρίζες της στο ίδιο οικονομικό θαύμα που έκανε την μεταπολεμική Ιαπωνία σύμβολο της επιτυχίας και της ευημερίας.

Εως το 1990 οι έννοιες «Ιαπωνία» και «ύφεση» φαινόταν ασύμβατες. Κι όμως, εδώ και μια δεκαετία η χώρα βρίσκεται σε παρατεταμένη οικονομική και πολιτική κρίση άνευ προηγουμένου στην ιστορία των μεγάλων βιομηχανικών δυνάμεων. Σε καμία χρονιά μετά το 1990 η αύξηση του ΑΕΠ δεν ξεπέρασε το 1%, η πολιτική αστάθεια μεταφράστηκε στον σχηματισμό μιας ντουζίνας κυβερνήσεων και η ανεργία, άλλη μια άγνωστη έννοια στη μεταπολεμική Ιαπωνία, προσεγγίζει το 5%. Όλα αυτά τα συμπτώματα έχουν θέσει εν αμφιβόλω το «θαύμα» made in Japan. Αλήθεια, ποιο είναι αυτό το θαύμα;

ΤΟ «ΘΑΥΜΑ»

Η ταπεινωτική άνευ όρων παράδοση του Τόκιο στις ΗΠΑ το 1945 οδήγησε τους Ιάπωνες σε ριζική αναθεώρηση του милитаристικού παρελθόντος τους. Η ιαπωνική κοινωνία στο σύνολό της έκανε την συνειδητή επιλογή να εγκαταλείψει τον προπολεμικό μεγαλοϊδεατισμό και να αφοσιωθεί εξ ολοκλήρου στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Μετά από την εξαετή περίοδο ανασυγκρότησης –υπό την καθοδήγηση των

Αμερικανών που παρέμειναν στη χώρα ως το 1951– η Ιαπωνία άρχισε να εμφανίζει τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης, η οποία γρήγορα μετατράπηκε σε θεαματική πρόοδο.

Την δεκαετία '60 ο μέσος ρυθμός ετήσιας μεγέθυνσης του ΑΕΠ κυμαινόταν περί το 16% και έως το 1970 η Ιαπωνία είχε γίνει πλέον μια από τις μεγάλες βιομηχανικές δυνάμεις σε παγκόσμια κλίμακα. Χάρη στον σωστό προγραμματισμό η Ιαπωνία κατόρθωσε να ξεπεράσει σχεδόν ανώδυνα τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και του 1979 και εισήλθε στη δεκαετία '80 γεμάτη αυτοπεποίθηση, που έμοιαζε απόλυτα δικαιολογημένη. Η φράση «ιαπωνικό οικονομικό θαύμα» επαναλαμβανόταν ως leitmotiv και φαινόταν ότι τίποτα δεν μπορεί να ανακόψει την δυναμική πορεία της χώρας του ανατέλλοντος ηλίου.

Την εποχή εκείνη τα ιαπωνικά προϊόντα έγιναν συνώνυμο της υψηλής τεχνολογίας και ποιότητας. Το εμπορικό ισοζύγιο της Ιαπωνίας εμφάνιζε εντυπωσιακό πλεόνασμα, σε βαθμό που προκαλούσε πονοκεφάλους στις μεγάλες δυτικές πρωτεύουσες και αποτελούσε μείζον πρόβλημα για τις ΗΠΑ. Μετά από έντονες πολιτικές πιέσεις ο πρόεδρος Ronald Reagan «έπεισε» το Τόκιο να ανατιμήσει το γιεν (Plaza Accord, 1985) και να επιβάλει στις ιαπωνικές επιχειρήσεις τους λεγόμενους

«εθελοντικούς (αυτο)περιορισμούς» στις εξαγωγές (voluntary export restrictions), προκειμένου να αντιμετωπιστεί το αμερικανικό έλλειμμα στο διμερές εμπόριο.

Στην Ιαπωνία όλα φαίνονταν ρόδινα. Η προσφορά θέσεων εργασίας, τα άφθονα χαμηλότοκα δάνεια και η ανθούσα αγορά ακινήτων έδιναν την εντύπωση μιας ευφορίας χωρίς τέλος. Μιας ευφορίας που εκ των υστέρων έγινε γνωστή με το όνομα «οικονομία της φούσκας» (bubble economy) και ανακόπηκε απότομα το 1990, όταν η Τράπεζα της Ιαπωνίας αποφάσισε επιτέλους να αυξήσει τα επιτόκια. Το μέτρο αυτό, που ήταν απαραίτητο για την αντιμετώπιση της υπερβολικής ρευστότητας στην αγορά χρήματος, προκάλεσε την καθίζηση πολλών οικονομικών δραστηριοτήτων που συνεχίζεται έως και σήμερα.

ΠΟΙΟ ΘΑΥΜΑ;

Όπως παλιότερα ήταν της μόδας να ερμηνεύεται η επιτυχία του ιαπωνικού μοντέλου, σήμερα έχουν δοθεί πολλές πιθανές εξηγήσεις για την κρίση του. Κι ενώ είναι εμφανείς οι επιπτώσεις της υπεραισιόδοξης δεκαετίας '80, τα βαθύτερα αίτια της σημερινής ύφεσης ίσως πρέπει να αναζητηθούν στο ίδιο το μεταπολεμικό «θαύμα».

Διότι το θαύμα αυτό βασιζόταν σε εκείνες ακριβώς τις παραμέτρους που στο κατώφλι του 21ου αιώνα θεωρούνται εμπόδια για την περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας. Ο προστατευτισμός ήταν για πολλές δεκαετίες ένα από τα βασικά γνωρίσματα της Ιαπωνίας, η οποία εν τω μεταξύ περιφανεύονταν για το επίπεδο των εξαγωγών της. Σήμερα το Τόκιο έχει να αντιμετωπίσει τις επιταγές του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου για άνοιγμα των αγορών και καλείται, έστω κι απρόθυμα, να άρει τους πολλαπλούς περιορισμούς για την είσοδο ξένων επιχειρήσεων στην Ιαπωνία.

Ο Πλάμεν Τόντσεφ (plamengo@hol.gr) είναι Συντονιστής του Προγράμματος «Ασία-21» στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.

Δεύτερον, τα κρούσματα διαφθοράς που ταλανίζουν την Ιαπωνία και έχουν οδηγήσει στην απαξίωση της πολιτικής ελίτ, απορρέουν από την έλλειψη διαφάνειας και τον κρατικό παρεμβατισμό που μέχρι πρόσφατα χαρακτηριζόταν μετ' επαίνων ως εποικοδομητικός ρόλος της πολιτείας στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας. Μια άλλη πτυχή του ίδιου προβλήματος αποτελεί το γεγονός ότι η πολιτική σταθερότητα που απαιτούσε το οικονομικό «θαύμα» έχει εκθρέψει τους δεινοσαύρους του κυβερνώντος Φιλελεύθερου Δημοκρατικού Κόμματος που βρίσκεται στην εξουσία σχεδόν αδιάλειπτα επί μισό αιώνα(!).

Τρίτον, μέχρι την κρίση του 1990 η περιβόητη προσήλωση των εργαζομένων στους στόχους των ιαπωνικών επιχειρήσεων «ανταμειβόταν» με την εξασφαλισμένη διάβιου απασχόληση, που έρχεται σε αντίθεση με την απαίτηση για ευέλικτη αγορά εργασίας στις συνθήκες της Νέας Οικονομίας. Σήμερα, η ιαπωνική κοινωνία είναι γερασμένη και μεταφορικά και κυριολεκτικά, με αποτέλεσμα να χάσει το δυναμισμό που την χαρακτήριζε στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες. Η μεταβολή του εργασιακού μοντέλου δεν μπορεί εύκολα να αφομοιωθεί από μια ραγδαία γηράσκουσα κοινωνία, η οποία δυσανασχετεί με την σημερινή αβεβαιότητα ενώ με τόση νομιμοφροσύνη υπηρέτησε το εθνικό όραμα για ανόρθωση της χώρας.

Τέταρτον, το οικονομικό «θαύμα» της Ιαπωνίας ήταν εν πολλοίς και... πολιτικό, για λόγους καθαρά ψυχροπολεμικούς, που σήμερα πλέον έχουν εκλείψει. Η ευνοϊκή υποδοχή των ιαπωνικών προϊόντων στην αμερικανική αγορά κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου απέβλεπε στην στήριξη της Ιαπωνίας, ώστε να αναπτυχθεί και να καταστεί

Ο πρωθυπουργός Γιοσίρο Μόρι που βρίσκεται στο κέντρο μιας μεγάλης πολιτικής δίνης.

ηγεμόνας της Ανατολικής Ασίας, ως αντίπαλο δέος για την Σοβιετική Ένωση και την Κίνα. Ωστόσο από τα μέσα της δεκαετίας '80 η αμερικανική αγορά δεν μπορεί πια να θεωρείται δεδομένη για τα ιαπωνικά προϊόντα, αν ληφθεί μάλιστα υπόψη το επίμονο εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ.

Επιπλέον η πολιτική συγκυρία του Ψυχρού Πολέμου ανάγκαζε την Ουάσινγκτον να διατηρεί την ομπρέλα ασφαλείας γύρω από την Ιαπωνία η οποία είχε την πολυτέλεια να αναπτύσσεται απαλλαγμένη από σημαντικές στρατιωτικές δαπάνες. Βάσει του άρθρου 9 του Συντάγματος η δράση των ιαπωνικών ένοπλων δυνάμεων –«Δυνάμεων Αυτο-

άμυνας» όπως αποκαλούνται– είναι περιορισμένη σε επιχειρήσεις εντός της επικράτειας της χώρας. Έχει όμως ο καιρός γυρίσματα και σήμερα, στην μεταψυχροπολεμική εποχή, οι ΗΠΑ επιμένουν το Τόκιο να αναλάβει πιο ενεργό ρόλο στην «αστυνόμευση» της Ανατολικής Ασίας.

ΑΝΑΓΚΑΙΑ Η ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

Σε μια κάπως πιο φιλοσοφική προσέγγιση θα μπορούσε να παρατηρηθεί κανείς ότι το βασικό πρόβλημα της σημερινής ιαπωνικής κοινωνίας είναι η αδυναμία της να προσαρμοστεί στις προκλήσεις της νέας εποχής. Η νοσταλγία για την «χρυσή» τριακονταετία 1960-1990 εξακολουθεί να αποτελεί φρένο για μια σοβαρή και ειλικρινή αποτίμηση του «θαύματος» με την ανάλυση όλων των παραμέτρων του και κυρίως των συγκυριακών παραγόντων.

Θα ήταν βέβαια ανακριβές να υποθέσει κανείς ότι το ιαπωνικό οικονομικό μοντέλο δεν έχει τίποτα άλλο να δώσει. Τα οικονομικά μεγέθη της

Ιαπωνίας αλλά κυρίως το τεχνολογικό της υπόβαθρο αποτελούν εγγύηση ότι η χώρα αυτή θα βρει τον δρόμο της στον αιώνα που ανατέλλει. Οι Ιάπωνες είναι πρωτοπόροι στις νέες τηλεπικοινωνιακές τεχνολογίες (π.χ. κινητή τηλεφωνία τέταρτης γενιάς) κι έχουν το προβάδισμα σε πολλούς άλλους τομείς έντασης κεφαλαίου. Για να εξέλθει όμως από την σημερινή κρίση, η ιαπωνική κοινωνία οφείλει να επανεξετάσει ψύχραιμα και χωρίς συναισθηματισμούς το οικονομικό «θαύμα» που τόσο αναπολεί. Όμοια είχε πράξει στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια επανεξετάζοντας το милитаристικό παρελθόν της – οφείλει να πράξει έτσι και τώρα.

ΔΙΑΜΑΝΤΩ

Καταγραφή: Βασιλική Παπαγιάννη

Αποσπάσματα από το λαϊκό λόγο της
Διαμάντως που βίωσε τα δύσκολα χρόνια του
Εμφυλίου καταγράφει η συγγραφέας Βασιλική
Παπαγιάννη

Στο Νοσοκομείο

Ήμουν έγκυος στο γιο μου. Μου λένε: «Εσένα δεν μπορούμε να σε πάρουμε κάτω· με άλλες άρρωστες θα πας στο Νοσοκομείο που είναι κοντά στα σύνορα».

Τα τμήματα της Νότιας Θεσσαλίας θα έφευγαν προς τα κάτω.

Εγώ θα πήγαινα αντίθετα, σ' ένα χωριό· Γιαννοχώρι το 'λεγαν. Εκεί ήταν πολλοί τραυματίες και πολλές κοπέλες άρρωστες. Ήταν πολλά κορίτσια προφυματικά, τραυματισμένα, άρρωστα. Ήταν μια όμορφη, απ' το Νεστόριο – Βασιλική την έλεγαν. Και μια άλλη – Ελευθερία· πρωτοπόρες Μακεδόνισσες. Σλαβομακεδόνισσες ήτανε. Και μένουμε μαζί, σ' ένα δωμάτιο. Τρώγαμε... και, τι μας δίνουν να τρώμε... Εγώ είχα λεύκωμα και αναιμία. Αυτές οι κοπέλες, οι δύο, ήταν προφυματικές και τι ήταν η καλή τροφή; Δεν τους δίνανε φασόλια, τους δίνανε ένα ρύζι κομμένο σαν πληγούρι. Λοιπόν – αυτό το φαγητό μας: Ή φασόλια ή αυτό το ρύζι. Κι ένα ψωμί μαύρο κι άραχνο.

Εκεί, στο Νοσοκομείο, ήταν μια φίλη μου από τη Σκήτη Αγιάς, και τη λέγανε Άννα. Αυτή ήταν παντρεμένη με τον αδερφό του Παπαδημητρίου – εκείνου που είχε υφαντήρια χαλιών. Η Άννα ήταν έγκυος και είχε σκοτωθεί ο άντρας της και δεν το 'ξερε. Θέλαν να μας στείλουν και τις δύο να γεννήσουμε στην Αλβανία. Εγώ δεν δέχτηκα να πάω. Αυτή δέχτηκε, πήγε. Γέννησε. Άφησε το κοριτσάκι της και γύρισε στην Ελλάδα. Έμαθα ότι το κοριτσάκι της χάθηκε. Δεν το 'χει ξαναβρεί ως

τώρα. Τ' άφησε ν' ανεβεί ξανά στο βουνό, και χάθηκε το παιδάκι.

Ήμουν, για να γεννήσω το γιο μου, στην ώρα μου.

Στο Νοσοκομείο κάνανε γιορτή αυτά τα καημένα τα κορίτσια, τα άρρωστα... Ήτανε του Ευαγγελισμού. Κάνανε ένα σκετς, απαγγείλανε ποιήματα. Ψυχαγωγήσανε τους τραυματίες, γιατί εκεί ήταν το Γενικό Νοσοκομείο.

Την άλλη μέρα απ' του Ευαγγελισμού μ' έπιασαν οι πόνοι. Πηγαίνουν, φωνάζουν το γιατρό – δεν είναι, έφυγε. Τι θα γίνει τώρα; Εγώ είχα πόνους απ' το πρωί ως το απόγευμα. Κι ούτε τραβηγμούς είχα ούτε νερά – τίποτα. Δεν τανιόμουν δηλαδή.

Τα νερά, κάποτε, σπάσανε. Δεν μπορούσα πια, κουράστηκα. Και το παιδάκι βγαίνει με το κεφάλι και στο λαιμό σφίχτηκε, είχε μελανιάσει. Και πού το βρήκε το κουράγιο, το νέο κορίτσι, η Βασιλική, και το πιάνει από τ' αυτιά και το 'βγαλε. Χωρική, ίσα μ' εμένα. Παντρεμένη ήτανε, αλλά μικρή. Αυτή ήτανε στη φρουρά του Μάρκου Βαφειάδη και είχε αρρωστήσει και την είχανε στο Νοσοκομείο. Και το βγάζει το παιδί. Πάει, φωνάζει τη γριά που ήτανε κει, στο χωριό – μια Μακεδόνα – και τού 'δεσε τον αφαλό. Πώς το κάνουν, ούτε ξέραμε. Αυτή του τό 'δεσε, κάτι έκαψε και του έβαλε κει. Εγώ – κακείν κακώς... Και σκίστηκε. Ούτε μ' έραψε κανείς. Και σαράντα μέρες δεν μπορούσα να σηκωθώ. Αυτές οι κοπέλες με κοιτούσανε. Μου δίνανε κανένα τσάι και κανένα χαμόμηλο το μικρό. Ύστερα βρήκαμε μια γριούλα, μου έπλενε τα

πανάκια, ώσπου να σηκωθώ. Ήταν κι η κόρη της, και πήγαιναν και μου φέρναν φαγητό από κει πέρα, απ' το καζάνι.

Ένας επίτροπος, εκεί, απ' τα Γρεβενά – τον λέγανε Μιχάλη Παπαδόπουλο – αυτός τη βόλευε. Ούτε στις μάχες – ήταν ένας τέτοιος τύπος. Ρώτησε: «Ποια είναι αυτή;» Που με είχανε στη δίαιτα. Ο γιατρός, Δαδαλιάρης λεγότανε, απ' τη Βουβάλα, με είχε δει, είπε: «Διαμάντω, θα σε βάλω στη δίαιτα, γιατί δεν κάνει να τρως φασόλια, επειδή έχεις λεύκωμα, και το παιδάκι... –ε, να τρως λίγο ρύζι». Αυτός με βάζει στη δίαιτα κι ο Παπαδόπουλος: «Ποια είναι αυτή για να 'ναι στη δίαιτα;» Και με βγάζει. Πήγε να πάρει φαγητό το κορίτσι, του λέει: «Γιατί δε μου δίνετε ρύζι και μου δίνετε φασόλια;» Φασόλια!... Θεός φυλάξει! Πέντε φασόλια και ζουμί. Ούτε λάδι μέσα – τίποτα. Και το ζελέ το ρύζι – λίγο ήτανε, σαν κουρκούτι, λαπάς, ε, τό 'τρωγες. Κι αυτός ο επίτροπος: «Ποια είναι αυτή που τη βάλανε στη δίαιτα; Δεν ξέρω», λέει, «καμιά εγώ νά 'ναι στη δίαιτα γιατί γέννησε ή γιατί είναι έγκυος. Δεν μ' ενδιαφέρει». Έρχεται το κορίτσι, μου τα λέει. Εγώ φουρκίστηκα. Λέω: «Αυτός θα είναι κανένας απ' αυτούς που κάθονται, δεν πάνε στη μάχη και δεν είδανε τίποτα... Και θα πάω η ίδια, αφού ο γιατρός έγραψε να μπω στη δίαιτα». Πάω, λέω: «Εσύ μ' έβγαλες;». «Ναι, εγώ. Γιατί;». «Αφού», του λέω, «ο γιατρός μ' έγραψε· είναι δίκαιο, νομίζω. Γιατί, τι είναι; Μήπως είναι καμιά πολυτέλεια; Εγώ είμαι άρρωστη». Με είδε αδύνατη· ύστερα λέει: «Με συγχωρείτε, δεν ήξερα». Λέω: «Μα πρέπει να βλέπετε, να ερευνάτε, όχι για μένα, αλλά για τον κόσμο, για τον άνθρωπο».

Είχαμε και τέτοιους που δεν δίνανε σημασία για τον κόσμο.

Και θήλαζα το μωρό... Τι γάλα; Είχα γάλα; Να, έτσι, τραβούσε... Και μετά από τρεις μήνες – τι να φάει άλλο; Μήπως είχα; Η γριούλα εκείνη... – αυτοί δεν είχανε τίποτα· τους είχαν πάρει και τα ζώα, ούτε γάλα έβρισκες. Δυο-τρεις οικογένειες ήταν στο χωριό.

Η πολεμίτιδα

Άρχισαν οι επιχειρήσεις. Άρχισαν να μας μυδραλιοβολούν. Πληροφορήθηκαν ότι το Νοσοκομείο ήταν εκεί. Τι

να κάνουμε; Θα βγούμε στο δάσος, και βγήκαμε στο δάσος. Μέσα, εκεί, φτιάξαμε κάτι αμπριά, κάτι σπιτάκια – έτσι, με πέτρες και με τσίγκο. Χτίσαμε, αμέσως, κάτι σαν θαλάμους. Έβρεχε συνέχεια. Ήταν Ιούνιος κι έβρεχε κάθε μέρα στο Γράμμο. Λοιπόν... και είχαμε και πολλές κοπέλες που τις έπιανε η πολεμίτιδα, που τη λέγανε. Και παιδιά και κορίτσια. Αυτό ήταν σαν ένα είδος φόβου, μια νευρική κρίση. Από μάχες που δίνανε – δεν αντέχανε και ύστερα, όταν τους φέρανε εκεί τους έπιανε αυτή η πολεμίτιδα, και πηδούσανε όπως τα κοκόρια· πηδούσανε και φωνάζανε: «Απάνω τους!». Βρίζανε. Ό,τι λέγανε στη μάχη, τα λέγανε κι όταν τους έπιανε αυτή η κρίση. Εκεί που κοιμόντανε, εκεί που καθόντανε. Κι ήταν αυτό σα μια αρρώστια πρωτοφανής. Δεν ξέρω πού το απέδιδαν. Και θυμάμαι, ήταν μια απ' το χωριό μου, μια πρωτοπόρος αντάρτισσα· ήταν ανθυπολοχαγός του Ε.Λ.Α.Σ. Μια καλή ιστορία κι αυτή είχε. Κι ήταν άρρωστη, έτσι.

Εγώ, τώρα, είχα το μωρό, και το είχα σ' έναν θάλαμο, από αυτούς τους θαλάμους που φτιάχνανε για τους αντάρτες και κοιμόνταν όλοι. Είχαν κόψει κλαδιά και τ'άχανε για στρώμα· και από μια κουβέρτα για να σκεπάζονται. Και ξαπλώνανε εκεί, για τη βροχή – να προφυλάσσονται.

Αυτούς τους θαλάμους τους φτιάχνανε με πέτρες και με λάσπη, και βάζανε τσίγκια από πάνω. Ούτε παράθυρα – τίποτα· έτσι, για να μην κάνει και ρεύμα από κανένα παραθυράκι. Ο κάθε θάλαμος έπαιρνε μέσα και μια εκατοντηνταριά, ο ένας κοντά στον άλλον, σαν τις σαρδέλες· έτσι, στη σειρά. Ήταν ψηλός όσο ένα μπόι και παραπάνω· ε, για να περπατάς.

Και εκεί εγώ πήγα κι έπιασα μια γωνίτσα, στην πόρτα· έτσι, μόλις μπαίνεις. Και είχα ένα μπισίκι που το λέγανε στα χωριά· κουνίτσα ξύλινη για το παιδάκι, και το είχα μέσα. Λοιπόν, όταν τους έπιανε αυτούς η πολεμίτιδα εκείνη, κλωτσούσαν κι αυτήν την κούνια, και φωνάζανε και, τότε, την παίρνανε και την πετούσανε – όπως χτυπιέντανε... Και τότε κοιμόνταν αυτό, τ'άφηνα να πάω να πλύνω και κανένα πανάκι, εγώ, και στο ρέμα· στο αυλάκι που περνούσε... στο νεράκι που έτρεχε... Κρύο το νερό, μα τι να κάνω; Και, γυρίζοντας,

έβρισκα αναποδογυρισμένο το μπισίκι και το μωρό να κλαίει... Από κάτω, πλακωμένο το παιδί. Γιατί, αυτούς, όταν τους έπιανε κείνη η πολεμίτιδα, και σαν τα κοκόρια πηδούσανε, κυλιέσαντε – πολλές φορές συνέβη κι αυτό, να βρω αναποδογυρισμένη την κούνια. Ύστερα απ' αυτό, μου λέει μια γυναίκα που ήταν εκεί: «Διαμάντω, σε λυπάμαι... κι αυτό το παιδάκι... θα πάθει απ' τις φωνές· θα τρομάξει και θα πάθει τίποτα... έλα σε μένα, στο καλυβάκι». Ο άντρας της ήταν διοικητής στη φρουρά του Νοσοκομείου, ήταν αξιωματικός. Είχανε ένα καλυβάκι αυτοί, με κλαδιά, που μένανε εκεί. Και πήγα κι εγώ κι έφτιαξα ένα κρεβατάκι με μπάτσες. Κλαδιά απ' τους έλατους – τα λένε μπάτσες. Και στρώσαμε αυτά και κοιμόμασταν. Πού να κοιμηθείς; Ναι. Και την ημέρα πηγαινόρχονταν τ'αεροπλάνα. Έπλενα κανένα ρουχάκι – πού να τ'απλώσεις; Τ'άπλωνα – φφσσς... αεροπλάνα! Μάζεψέ τα! Δεν κάνει! Και τα μάζευα. Και πού τ'άβαζα; Στον κόρφο μου, για να ζεσταθούνε· ήτανε κρύα. Τ'άπλωνα και, τότε τα μάζευα υγρά... τότε βρεμμένα... Τα ξανάπλωνα κι όταν ήταν λίγο υγρά τ'άβαζα στον κόρφο μου να στεγνώσουν. Κι όλο έβρεχε... Και όταν μας μυδραλιοβολούσανε, πήγαινα στους βράχους, από κάτω. Ήταν σπηλιές εκεί· βράχοι. Πηγαίναμε για να προφυλαχτούμε. Κι άλλες, εκεί, κοπέλες· τραυματισμένες και άρρωστες...

Πορεία για την Αλβανία

Αρχίσανε οι μεγάλες επιχειρήσεις του Γράμμου. Μας λένε: «Όλοι οι άρρωστοι κι οι τραυματίες θα φύγουνε για την Αλβανία».

Ένα βράδυ, μας φορτώνουν όλους. Φορτώνουν τους τραυματίες και όλους τους αρρώστους. Γυναίκες, άντρες, όλους. Ήταν πολλοί τραυματίες· με πληγές... με πόδια κομμένα... με χέρια κομμένα... – όλους αυτούς έπρεπε να τους πάνε στην Αλβανία, γιατί θα τους πιάναν. Θά'ρχονταν ο στρατός – καθώς θά'παιρναν όλο το Γράμμο.

Φόρτωσαν, πρώτα, τους τραυματίες. Εμένα μου λένε: «Θα σου δώσουμε ένα μουλάρι και θ'ανεβείς καβάλα και θα πάρεις και το μωρό, και πρόσεχε πού θα πας – μαζί με τη φάλαγγα». Λέω: «Θα πάω, τι να κάνω;» Και ξεκινάμε.

Ξεκινούσαμε, πάντα, όταν βασιλευε ο ήλιος – εξ αιτίας τ'αεροπλάνα. Γιατί αυτοί κάνανε αναγνωρίσεις, με τα Ντακότα αυτά, κι ύστερα έρχονταν άλλα και μυδραλιοβολούσαν· τα καταδιωκτικά. Και ξεκινούσαμε όλο βράδυ.

Ξεκινήσαμε, θυμάμαι, παίρνοντας ένα δρομάκι. Μεσ στο δάσος. Αλλ'ήταν ένας άλλος δρόμος που πάει, εκεί, στα σύνορα ή ξέρω γω που! Πήγαμε... πήγαμε... – νύχτωσε. Ήμασταν, πια, κοντά στα αλβανικά σύνορα. Και όταν πήραμε έναν κατήφορο, το δικό μου το μουλάρι έκοψε και πήγε λοξά. Ούτε ήξερα που πήγαινα. Στο μεταξύ, τ'άλογα προχωρούν, φεύγουν τώρα. Εγώ μένω πίσω· το μουλάρι να πηγαίνει όπου ήθελε. Έκοψε λοξά το δρόμο, πήγαινε να φάει χορτάρι... χαμόκλαδα... Εγώ, απ' το σαμάρι να κρατηθώ ή το μωρό μου – πώς να το κρατήσω; Και το βάζω δω, από κάτω απ' τη μασχάλη – τριών μηνών ήταν· και τό'σφιξα με το μπράτσο μου· κρατώντας με τ'άλλο χέρι το σαμάρι. Το κεφαλάκι του το είχα, εδώ, μπροστά, και φοβόμουν μην το πάρει κανένα κλαδί και το τυφλώσει, να μην σκαλώσει στα πανιά του και το πάρει κιόλας και το πετάξει πέρα. Ήταν χαμόδεντρα... βάτα... Και άρχισα να κλαίω. Και πού βρέθηκε ένας άνθρωπος; Ερχόταν... Τραυματίας... Όσοι ήταν στο χέρι τραυματισμένοι ή λίγο στο κεφάλι – μπορούσανε, περπατούσαν. Κι αυτός ο καημένος ήρθε, λέει: «Τι κλαις συντρόφισσα;» Έκλαιγα δυνατά και μ'άκουσε. Έκλαιγα κι απ' το φόβο μου. «Σύντροφε!» φώναξα. Και βλέπω μεσ στο σκοτάδι μια άσπρη... ένα πράγμα που άσπριζε· και βλέπω, όταν ήρθε κοντά, τη γάζα πού'χε κρεμασμένο το χέρι του. Λέει: «Γιατί κλαις; Τι φωνάζεις;». Λέω: «Χάθηκα, βοήθησέ με». «Μη φοβάσαι, εγώ θα σε πάω εκεί που πρέπει», μου είπε. Και παίρνει απ' το καπίστρι το μουλάρι και με κατέβασε και που ήταν όλοι.

Ήταν μια κατηφόρα, δημόσιος δρόμος, μεσ στο αλβανικό έδαφος. Κατεβήκαμε και. Μεσάνυχτα. Φύγαμε αποβραδύς, φτάσαμε μεσάνυχτα. Τα φώτα σβησμένα, αφού ήμασταν παράνομοι μεσ στην Αλβανία. Τάχα δεν μπαίναμε... Μπαίναμε, αλλά δεν το λέγαμε.

Κι έρχονται, τώρα, αυτοκίνητα. Μας βάζουν επάνω. Κατεβασμένες οι κουκούλες των αυτοκινήτων, για να μη μας

Εξόριστες στο στρατόπεδο της Χίου.

βλέπουν. Σ' όλο το δρόμο, από τα αλβανικά ως τα σερβικά σύνορα. Οι τραυματίες ξαπλωμένοι στην καρότσα. Να βρωμάνε οι πληγές, να έχουν πιάσει σκουλίκια, και να φωνάζουν οι καημένοι οι τραυματίες... τα κορίτσια αυτά τα τραυματισμένα... «Μας τρώνε οι πληγές...». Ξύνονταν· φώναζαν. Αχ, να διψάνε... να γυρεύουν νερό... Παναγιά μου! Να μη μπορείς ούτε να φας – κείνη η αποφορά!... Άσε, δεν είχαμε και τι να φάμε –

Και φτάσαμε, την άλλη μέρα, στα σερβικά σύνορα. Μεσημέρι.

Δεν ήτανε πια φόβος.

Εκπαιδευτής επιστρατευμένων κοριτσιών

Εμένα, έπειτα, με στέλνουν στο Πλατύ να οργανώσω τις γυναίκες. Εβγάζανε απ' την Αλβανία γυναίκες· ανεκπαίδευτα κοριτσάκια... τις είχαν πάει –λαός– μέσα στις λαϊκές χώρες και τις παίρνανε, τώρα· κι αυτές, να τις εκπαιδεύσεις στο Πλατύ, σ' ένα χωριό στο Βίτσι. Και ήταν, εκεί, και μια Περσεφόνη· Φώνη τη λέγαμε. Από τη Ραχούλα της Καρδίτσας, ψυχωμένη, ωραία κοπέλα. Ήταν παλιό στέλεχος αυτή και την είχαν στείλει να εκπαιδεύσει τα κορίτσια.

Έρχονταν αυτές... Άλλες φοβόντανε... κλαίγανε, δεν θέλανε να πάρουν όπλο. Φοβόντανε τα καημένα. Δεκαε-

φτά, δεκαέξη, δεκαοχτώ χρονών και να πηγαίνουνε, εκεί, στις χαράδρες, γιατί δεν είχε και πολύ δάσος σ' αυτά τα μέρη... και το χιόνι κάτω... και να μην τρώμε τίποτα... μόνο αυτό το κεχρί... Εγώ είχα πάλι το στομάχι μου... τό'βλεπα αυτό το κεχρί και μου ερχόταν εμετός. Κι είχα αδυνατίσει. Είχα καμιά δεκαπενταριά μέρες εκεί, θα πέθαινα. Κι αυτή η νοικοκυρά όπου μέναμε, είχε πράσα παραχωμένα στον κήπο, κι ήταν πάγος. Και της λέω μια μέρα: «Δος μου ένα πράσο, σε παρακαλώ». Έβγαλε, μου τό'δωσε. Το ζέστανε, το έφαγα με την μπομπότα· το ευχαριστήθηκα και νόμιζα – ποιος ξέρει τι μου είχε δώσει! Στάθηκα λίγο στα πόδια μου. Και, όλη τη μέρα να τις λες τις κοπέλες – έτσι θα κάνουμε, έτσι πρέπει· κι αυτές να κλαίνε και: «Θέλουμε να φύγουμε, να πάμε στις μητέρες μας, στις οικογένειές μας» να λένε. Τι τραβήξαμε! Και τ' αεροπλάνο να μυδραλιοβολούνε... και να στεκόμαστε όλη τη μέρα να κάνουμε ασκήσεις... και να παγώνουμε... Αντάρτες τις μάθαιναν το πολυβόλο... το όπλο... Εμείς, οι γυναίκες, τις κάναμε, τάχα, κουράγιο, και τις λέγαμε πρέπει να πολεμήσουμε – διαφώτιση! Και βλέποντας κι εμάς, εκεί, τις μεγαλύτερες, παίρναν λίγο θάρρος.

Αλλά για τέτοιες επιστρατεύσεις, θυμάμαι κι αυτό:

Είχαν επιστρατεύσει από το χωριό Καταφί, περιοχή Βέροιας, καμιά τριανταριά κορίτσια. Μπορεί και περισσότερα. Αυτά τα φέρανε εκεί που ήμουν εγώ, στο Γράμμο. Κι από αυτά, πολλά αρρώστησαν από κρυοπαγήματα και από τύφο. Και ήτανε, τώρα, αυτά φρέσκα κοριτσάκια, τα πήρανε απ' τα σπίτια τους· φοβούνταν. Ούτε «μπαμ» δεν είχαν ακούσει. Και όσα αρρωστήσαν, τα πήγαν στο Νοσοκομείο. Και ήταν μερικά στελέχη, αξιωματικοί, και πήγαιναν στο Νοσοκομείο. Είδανε τα κορίτσια, τους αρέσανε, ε, και τις παίρνανε. Σ' αυτές λέγανε: «Να μην πάτε στη μάχη εσείς, θα σας τακτοποιήσουμε ή στα τηλέφωνα ή σε καμιά άλλη δουλίτσα, εκεί, στα επιτελεία· ή, στα τάγματα ή στις ταξιαρχίες». Κι αυτά φοβόντανε, τι θα κάνανε, πηγαίνανε για να σώσουν τη ζωή τους.

Ένας από αυτούς, Παλαιολόγος τ' όνομά του, πήρε μια κοπέλα πολύ όμορφη. Την είδε μικρή, όμορφη, την παντρεύτηκε. Κι όταν πήγαν, με την κατάρρευση, στη Ρουμανία – θες η διαφορά της ηλικίας... θες οι χαρακτήρες – χωρίσανε. Η γυναίκα ρημάχτηκε.

Είχαμε μια Βασιλική, απ' το Νεστόριο της Καστοριάς. Αυτή ήτανε στην ομάδα ασφαλείας του Μάρκου Βαφειάδη, του στρατηγού. Στη φρουρά του. Όπου πήγαινε, τον φυλάγανε. Κι αυτή, «όταν» λέει, «ήμασταν σκοπιά, πολλές φορές ο Μάρκος ήρθε και με χαίδευε και μου έκανε γλυκά μάτια. Μα εγώ αγαπούσα άλλον». Και αγαπούσε έναν Γιαννούλη· υπέροχος άνθρωπος, πολεμιστής γενναίος και, τον οποίο, σκοτώσανε οι δικοί μας πάλι. Τότε, στο Γράμμο, το 1948. Είχαν κάνει λάθη τα οποία αποδώσανε στο Γιαννούλη, ενώ εκείνος δεν έφταιγε. Είχε πάρει διαταγή, εκτέλεσε τη διαταγή. Όμως αυτοί για να κρύψουν τους μεγαλύτερους, τους υπεύθυνους, τον σκότωσαν.

Αλλά κι ένας Σοφιανός πλησίαζε κάθε κοπέλα που του χτύπαγε στο μάτι. Όποια του άρεσε, την έπαιρνε τάχα τηλεφωνήτρια... τάχα τέτοια... Ναι, ιδίως στο Γράμμο-Βίτσι ήτανε και παντρεμένες που τις παραπλανήσανε. Οι άντρες τους – ξέρω γω; – ήτανε αλλού. Κι αυτές, με διάφορα στελέχη. Είχαμε τέτοιες περιπτώσεις.

Και μέινανε έγκυες νέες κοπέλες... Κοιμόντανε σε μια κουβέρτα με τους άντρες... Είκοσι χρονών... δεκαοχτώ

χρονών... οι περισσότερες τά 'χαν φτιάξει με παιδιά· αγαπιόνταν. Πολλές φορές, ιδίως στη Νότια Ελλάδα, γινότανε αδικία. Ήτανε οι καθοδηγητές... – τάχα πολύ αυστηροί. Δε θέλανε, ήταν ενάντια στο νόμο της φύσης. «Δεν πρέπει εμείς να κάνουμε τέτοια πράγματα αφού πολεμάμε». Αυτές οι κακομοίρες, τώρα, πηγαίνουν σκοπιά ή κοιμόνταν σε μια κουβέρτα, γιατί ήταν στην ομάδα γυναίκες κι άντρες, κι ήταν οι συνθήκες τέτοιες που έπρεπε να κοιμηθείς κοντά-κοντά, και πολλές μείνανε έγκυες και δεν τις παντρεύτηκαν ή σκοτώθηκαν. Και στο Γράμμο ήταν εύκολο αυτό... ήτανε τα αμπριά, είχανε τη σιγουριά στις πλάτες, και είχανε ερωτικούς δεσμούς και παντρεύτηκανε. Ε, πολλές είχανε δεσμό και σκοτωθήκανε ή σκοτώθηκαν τα παιδιά που αγαπούσαν.

Πέρασε κάποιος καιρός μ' αυτό το πάλεμα – να ενθαρρύνουμε τα άπραγα εκείνα κορίτσια, έπιασε λίγο η ζέστα. Εγώ είχα δέκατα. Περνάει ο Μπαρτζώτας, ο γιατρός –αδερφός του Βασίλη Μπαρτζώτα– και μου λέει: «Εσύ θα πεθάνεις, τι κάνεις εσύ εδώ;». Του λέω. «Εδώ με στείλαν». Με ρωτάει ποιος μ' έχει στείλει. «Η Ηρώ Μπαρτζώτα» του απαντώ. Αυτή κι άλλες ξεκουράζονταν και τρώγανε... Κι ο γιατρός: «Την παλιοκατσίκα!» την έβρισε. Και κατεβαίνει απ' το άλογο και λέει: «Ανέβα». Και με πάει ως ένα φυλάκιο, και παίρνει τηλέφωνο τον αδερφό του. «Στείλε ένα άλογο σε παρακαλώ» του λέει· «έχω τη Διαμάντω εδώ, είναι άρρωστη». Στέλνει άλογο, με πήγαν στο Νοσοκομείο, με βάλαν στην απομόνωση. Δέκα μέρες δεν μπορούσα ούτε να κουνηθώ ούτε να φάω τίποτα. Με κάναν ενέσεις, συνήλθα λίγο. Ε, και μια δίαιτα – στο καλύτερο.

ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ

Στην Αλβανία για την ατέλειωτη ξενιτιά

Μπήκαμε στην Αλβανία. Μας βάλαν σε αντίσκηνα και τρώγαμε ελιές· –τι είχαν οι Αλβανοί, τότε, κι αυτοί, να ταΐσουνε κι εμάς; Κι εκεί μείναμε κάμποσο καιρό. Και μετά έρχονται, μια νύχτα –πού θα πάμε; –και μας φορτώνουν σ' αυτοκίνητα και βρεθήκαμε στον Αυλώνα. Μόλις κατεβήκαμε,

βλέπουμε ένα βαπόρι τεράστιο.

Φτάνοντας εκεί, αμέσως αρχίζουν να μας χωρίζουν. Γιατί πολλές ανεβήκανε σ' αυτοκίνητα μαζί με τους άντρες τους. Ήτανε, κει, κοντά τον καταυλισμό, κοντά σ' αυτοκίνητα – ε, πήρε ο άντρας τη γυναίκα του, την έβαλε απάνω. Τώρα τους χωρίζουν τους άντρες – απ' τη μια μεριά αυτοί, οι γυναίκες τους απ' την άλλη. Τι γίνεται; Αυτές αρχίζουν να τραβούν τους άντρες τους, να κλαίνε, να φωνάζουν... και... α, τώρα θυμάμαι τον Μπαρτζώτα πού 'λεγε: «Άντε, άντε, τι κάνετε έτσι;». Και σε μένα: «Άντε, Διαμάντω, να πάμε στη Λάρισα, εκεί, να φτιάσουμε καμιά φασουλάδα να φάμε...». Αστεία το είπε. Τέλος, μας χωρίζουν και μας ανεβάζουν εμάς από μια σκάλα στο καράβι και τους άντρες από άλλη.

Δεν θα ξεχάσω ποτέ εκείνο το καράβι.

Ήμασταν δώδεκα χιλιάδες. Για τη Σοβιετική Ένωση – δώδεκα χιλιάδες ήμασταν. Μόλις κατεβαίνουν απ' τα αυτοκίνητα, τους βάζανε μέσα στο βαπόρι.

Το ταξίδι μας

Μας βάλανε σ' ένα καράβι που ήταν εμπορικό. Μας βάλανε στο αμπάρι. Κάναμε δεκαεφτά μέρες, μου φαίνεται, για να φτάσουμε.

Αποπατούσαμε μέσα εκεί. Είχαμε τενεκέδες στην άκρη... Και τρώγαμε – ξαπλωμένες όλες. Πού να πατήσεις; Πατείς με-πατώς σε ήταν εκεί μέσα. Λοιπόν, και μας δίνανε γάλα· κοντιά. Που δεν μπορώ ακόμα να δω γάλα. Και κάτι κουλουράκια στρόγγυλα, σκληρά, για να μην ενεργούμαστε πολύ, φαίνεται. Ποιος ξέρει γιατί μας τα δίνανε εκείνα τα ξερά κουλουράκια... Και το γάλα αυτό τό 'χαμε σιχαθεί απ' τη μυρωδιά – αφού άλλος έτρωγε κι άλλος αποπατούσε... Εκεί μέσα ήτανε βρώμα και δυσωδία. Και να μας πιάνει η θάλασσα και να κάνουμε εμετούς... κι οι εμετοί να πέφτουν επάνω μας – όπως ήταν δίπλα σου ο άλλος· ξαπλωμένοι όλοι. Εκείνο ήταν μαρτύριο.

Δεν ξέρω γιατί το πλοίο έκανε το γύρο της Κρήτης και από κει φτάσαμε στην Κωνσταντινούπολη, στο στενό των Δαρδανελίων.

Το βράδι, όταν ήμασταν σ' ανοιχτά, μας βγάζανε λίγο απάνω στο κατά-

στρωμα, για να πάρουμε αέρα. Όταν βγαίναμε –αμάν!– εμένα μου φαινότανε ότι εκείνη τη μυρωδιά την ανάπνεα· ότι κείνη τη μυρωδιά ακόμα, εδώ, την αναπνέω. Απ' τις ακαθαρσίες.

Πολλοί αρρώστησαν από δυσεντερία. Ώσπου να φτάσουμε, πεθαμένοι ήμασταν.

Με το βαπόρι – στη Γεωργία. Με το τρένο για την Τασκένδη

Φτάσαμε στη Γεωργία, εκεί, σ' ένα λιμάνι. Γυμνωθήκαμε. Μας βλέπαν οι γιατροί κι εμείς ντρεπόμασταν. Πρώτη φορά μας εξετάζανε άντρες γιατροί – έτσι ολόγυμνες. Όσο να πεις ... – κοπέλες· ντρέπονταν. Και τα ρούχα μας – στον κλίβανο.

Έρχεται ένα τρένο εμπορικό. Όπως αυτά που βάζουν τ' άλογα. Μας βάλανε μέσα και είχαμε τενεκέδες πάλι και τέτοια... Τρώγαμε κλεισμένοι στα βαγόνια, όπως τ' άλογα. Να μη μας δουν. Από σκοπιμότητα τάχα – ότι πηγαίναμε στη Σοβιετική Ένωση. Μας ανοίγανε, λίγο, την πόρτα να μπει αέρας, όπως ανοίγουν για τ' άλογα. Την άνοιγαν όταν η αμαξοστοιχία ήταν σ' έρημο – δεν είχε χωριά ... πόλεις... Ήμασταν ξάπλα. Είχαμε από μια κουβέρτα, τυλιγόμεσταν μ' αυτήν. Μας είχαν δώσει καραβανούλες και μας δίναν σούπες, κάτι τέτοια... Είχαμε στο τρένο μαγειρείο...

Ύστερα από τέσσερις-πέντε μέρες φτάνουμε στην Κασπία Θάλασσα. Στην πόλη Κρασναβότσκα. Λιμάνι στην Κασπία. Εκεί μας βάλανε σ' ένα ωραίο καράβι, με κρεβάτια, με σεντόνια. Όμως μας έπιανε η θάλασσα, ορισμένες βγάλαμε τα συνκώτια μας. Το καράβι αυτό μας πήγε στην απέναντι ακτή· σε τρένο.

Το ταξίδι για την Τασκένδη κράτησε άλλα πέντε μερόνυχτα. Πάλι τρένο εμπορικό... πάλι όπως τ' άλογα...

Στο τρένο ήταν αξιωματικοί απ' τους ντόπιους, τους Λαζούς. Πόντιοι. Ήξεραν κανένα ελληνικό... Εμείς τους λέμε: «Πού θα πάμε;». «Τασκέντ, Τασκέντ» αυτοί μας λέγανε. «Πού είναι αυτή η Τασκένδη;». Και ταξιδεύαμε... και ταξιδεύαμε... και πάμε... και πάμε... και, καμιά φορά, φτάνουμε στην έρημη, αυτή την Τασκένδη. Είπαμε «αμάν!» ώσπου να τη δούμε.

Κλεισμένοι στα βαγόνια, όπως και στο πρώτο τρένο...

2ο Φεστιβάλ Γαλλικού Κινηματογράφου

Πρόκειται για μια αληθινή και πλουσιοπάροχη γιορτή του κινηματογράφου. Έντεκα άπαιχτες στην Ελλάδα ταινίες – ανάμεσά τους και η τελευταία του Κλωντ Σαμπρόλ που θα προβληθεί στην πρεμιέρα της εκδήλωσης (Παρασκευή 23 Μαρτίου). Δεκατρείς μεγάλου μήκους ταινίες του αγαπημένου των αθηναίων σινεφίλ Ερίκ Ρομέρ, μια «Βραδιά Σασπένς» (24/3) και μια βραδιά «Δεκαετία του '70» (26/3). Κι ακόμα συναντήσεις με τους σκηνοθέτες και τους ηθοποιούς και μια «στρογγυλή τράπεζα» των επαγγελματιών του χώρου που θα συζητήσουν για το μέλλον του ελληνικού και του γαλλικού κινηματογράφου.

Διοργάνωση: Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών - Film Center - Απόλλων Renault

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝ, Παρασκευή 23/3 έως Πέμπτη 29/3.

Παρασκευή 23/3

17.00: Νύχτες με πανσέληνο (Ερίκ Ρομέρ)
18.45: Η φουρνάρισσα του Μονσό (Ερίκ Ρομέρ)
Η καριέρα της Σουζάν (Ερίκ Ρομέρ)
20.15: Το πέρασμα του Ρολάν
21.15: Επίσημη έναρξη / Merci pour le Chocolat (Κλωντ Σαμπρόλ)

Σάββατο 24/3

17.00: Ο τέλειος γάμος (Ερίκ Ρομέρ)
18.45: Μια νύχτα με τη Μοντ (Ερίκ Ρομέρ)
20.15: Πορφυρά ποτάμια
22.30: Λύκε, λύκε, είσαι 'δω;

Κυριακή 25/3

17.00: Η συλλέκτρια (Ερίκ Ρομέρ)
18.30: Ο έρωτας το απόγευμα (Ερίκ Ρομέρ)
20.20: Όλα θα πάνε καλά
22.00: Ήρεμη πόλη

Δευτέρα 26/3

17.00: Ας τα βγάλει πέρα μόνη της η Λουσί

18.30: Ήρεμη πόλη
21.00: Η μαγεμένη παρένθεση
22.45: Τό γόνιμο της Κλαίρης (Ερίκ Ρομέρ)

Τρίτη 27/3

17.00: Στο ζώδιο του Λέοντα (Ερίκ Ρομέρ)
19.00: Η μαρκησία της Ο (Ερίκ Ρομέρ)
21.00: Σε θέλω
22.45: Αθώς (παρουσία του Κώστα Νάτση)

Τετάρτη 28/3

17.00: Η μαγεμένη παρένθεση
18.30: Η πράσινη αχτίδα (Ερίκ Ρομέρ)
20.00: Αισθηματικό πεπρωμένο
23.00: Ας τα βγάλει πέρα μόνη της η Λουσί

Πέμπτη 29/3

17.00: Σε θέλω (Ερίκ Ρομέρ)
18.30: Όλα θα πάνε καλά
20.15: Η γυναίκα του αεροπόρου (Ερίκ Ρομέρ)
22.15: Αισθηματικό πεπρωμένο

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής Α Φ Α Σ Ι Α Σ

• Το άκρον άωτον της αισιοδοξίας: η ταμπέλα στην Ομόνοια που γράφει **ΠΡΟΣ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ BENIZEΛΟΣ!**

• Όταν το κράτος πάρει εμπρός δεν το σταματάει κανένα ρετάλι της Αριστεράς. Κύριοι...

• Τελικά ο Πάγκαλος πρέπει να είναι φοβερή ψυχούλα: ένας ευαίσθητος, καλόκαρδος, αταχτούλης γίγαντας.

• Είναι διαρκώς σαν να λέει:

• Προσέξτε και μένα λίγο, που δεν τρώω το φαί μου.

• Ασχετο: Τι ταλεντάρα ο Λάκης Λαζόπουλος! Τι ερμηνευτής! Τι ηθοποιός!

• Καλύτερος κι απ' τον Λαλιώτη.

• Παίζει με τους γλουτούς.

• Το γυμνό του στο μπάνιο έξοχο (Μόνο που δεν βγήκε κανένας Άντονι Πέρκινς, για να πάρει το παιχνίδι απάνω του.)

• Έστω, ένας Τόνι Άντονι.

• Και η αφίσα επίσης που δείχνει Λαζόπουλο σε οπτική γωνία κωλαράκι. Η

πιο καλαίσθητη από γενέσεως αφισών.

• Άξια να κρεμαστεί στο Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και Γιγαντοαφίσας (πλάι στα Super Ferries).

• Άκρως σχετικόν προς ασχέτους: 500

δισεκατομμύρια από το Γ' Πλαίσιο Στήριξης παίρνει η

υπόγεια όπερα του κυρ Χρήστου η οποία μπορεί

μεν να μην έχει επώνυμο αρχιτέκτονα, επίσημες άδειες και λοιπές τρίχες...

• Έχει όμως μπάρμπα στου Μαξίμου και στις Βρυξέλλες.

• Το φάντασμα της Όπερας!

• Ρε παιδιά του Φεστιβάλ Αθηνών, τι γίνεται με το πρόγραμμα;

• Καλημέρα σας κ. Ευγένιε Γιαννακόπουλέ μου.

• Στυλοβάτη του Στυλοβάτου σας και όρος αλατόμητον της Δημόσιας Διοίκησης.

• (Αυτό το τελευταίο είναι από τους Χαιρετισμούς.)

• Παρασκευή, Δ' Χαιρετισμοί σήμερα, βοήθειά σας!

• Επιτέλους, ανακοινώθηκε η ελληνική συμμετοχή στην Biennale της Βενετίας και το Αντί δικαιώθηκε πάλι σχετικά με όσα είχε γράψει.

• Στο ελληνικό περίπτερο πηγαίνουν η άξια και ευαίσθητη Χρύσα Ρωμανού με την διαρκή επιθυμία του ταξιδιού στο έργο της και ο μεθοδικός Νίκος Μαυρίδης με την ψυχαναλυτική video εγκατάστασή του Looking for a place.

• Την ομάδα συμπληρώνουν σύμφωνα με την κομισάριο Λίνα Τσίκουτα η Έρση Χατζηαργυρού και ο Ηλίας Παπαηλιάκης, αυτό το δαιμόνιο προνοητικότητας.

• Όχι, φέτος δεν (ξανα)πηγαίνει στην Βενετία η Δανάη Στράτου.

• Θα πάει Μπίαριτς.

• Σ' όλους τους ανωτέρω θερμές ευχές για πολύ μεγάλη επιτυχία, παρά την πολύ μεγάλη καθυστέρηση.

• Και, παιδιά, αν λέμε και καμιά κουβέντα παραπάνω, μην τσαντίζεσθε και μην χάνετε το χιούμορ σας.

• Η τέχνη προκαλεί εντάσεις και επιδιώκει ρήξεις. Αλλιώς θα ήταν νομική επιστήμη για να την κατανοεί και ο Βενιζέλος.

• Τι διάβολο καλλιτέχνες είσαστε;

• Και εν πάση περιπτώσει το πρόβλημα δεν είσθε εσείς αλλά το αργοκίνητο ρουσφετολογικό κράτος και οι ανύπαρκτοι θεσμοί του.

• Αυτό είναι που προκαλεί τόση υπόγεια, ιδιωτική ίντριγκα.

• Στην μουσική να δείτε τι γίνεται.

• Εκτός πάλι κι αν ταυτίζεστε απολύτως μαζί του (με το κράτος, εννοώ).

• Όπως π.χ ταυτίζεται η κ.

Πλάκα και τα καπέλα της με την Εθική Πινακοθήκη σε στυλ «l' état c' est moi».

• Άκουσον-άκουσον: Είναι η φωνή της απ' τα μεγάφωνα που υποδέχεται και αποπέμπει τους επισκέπτες και είναι η ίδια που τους ξεναγεί από υπερμέγεθες video.

• Εκεί να δεις καπέλωμα.

• Υποπτεύομαι μάλιστα ότι ο κ. Πατρίκιος, επιρρεπής στο πολιτικό kitsch, θα ζητήσει το καπέλο της κ. Πλάκα για τηλαυγές σήμα της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας.

• Ξέρετε πώς αλλιώς λέγεται ο πολιτισμός των πολιτισμών;

• Επαρχιακός Βοναπαρτισμός γιαλαντίζή Βοναπάρτηδων.

Μανωλάκης ο Βομβιστής

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

«Αριστουργήματα»

Παρουσιάστηκε τις προάλλες στην Αθήνα ο τόμος Πρωτοπορία-Αριστουργήματα της Συλλογής Κωστάκη, έκδοση του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης (Θεσσαλονίκη 2000), με ομιλητές τους καθηγητές Μίμη Φατούρο, πρόεδρο του Μουσείου, Μιλτιάδη Παπανικολάου, διευθυντή, Εμμανουήλ Μαυρομμάτη, μέλος του Δ.Σ., και τον δημοσιογράφο-κριτικό Νίκο Ξυδάκη. Η έκδοση αληθινά εντυπωσιακή, με κείμενα ενδιαφέροντα αν και συζητήσιμα –όπως π.χ το σχετικό με τον «μεταμοντέρνο» Μάλεβιτς– και ακόμη πιο ενδιαφέρουσα εικονογράφηση (ιδιαίτερα των μη γνωστών καλλιτεχνών ή έργων). Μια ερώτηση μόνο: –Γιατί σκέτα πρωτοπορία και όχι ρωσική πρωτοπορία; Μήπως υποκρύπτει διάθεση «ελληνοποίησης» της συλλογής; Ή μήπως αναφέρεται ευρύτερα στην ευρωπαϊκή ή στενότερα στην βαλκανική avantgarde; Δεν διαπιστώσαμε κάτι τέτοιο πλην του –ασχέτου– κειμένου της Irina Genova «Ιστοριοποιώντας τον βαλκανικό μοντερνισμό - Η βουλγαρική περίπτωση». Η Συλλογή Κωστάκη η οποία επιτέλους κατέληξε στην Ελλάδα –αν και ακριβοπληρωμένη– αποτελεί ένα ιστορικό ντοκουμέντο μοναδικής σημασίας το οποίο κατέγραψε έγκαιρα και αποκαλυπτικά το ουτοπικό πείραμα του ρώσικου μοντερνισμού. Ρωσική πρωτοπορία και οκτωβριανή επανάσταση είναι έννοιες αδιαίρετα συνυφασμένες και η τέχνη που παρήγαγαν είχε έντονα τα χαρακτηριστικά της ρήξης και της ανατροπής. Και εδώ έχει θέση το δεύτερο ερώτημα: –Γιατί «αριστουργήματα»; Δηλαδή γιατί υποχωρούμε στην λογική του marketing και ονομάζουμε έργα που είναι περισσότερο ιδέες και συμπυκνωμένη κοινωνική ένταση με τον μικροαστικά εφετζίδικο τίτλο «αριστουργήματα»; Τα έργα της Συλλογής Κωστάκη είναι κάτι περισσότερο. «Αριστουργήματα» ως παρουσιάζει η Εθνική Πινακοθήκη όποτε θέλει να εξασφαλίσει τηλεοπτική διαφήμιση δωρεάν και να προσελκύσει ουρές συγκινημένων από ό,τι δεν είδαν αλλά τους έπεισαν ότι πρέπει να δουν. Θεωρώ παραχώρηση στην πιο επιφανειακή επικοινωνιακή τακτική τον τίτλο «Αριστουργήματα». Το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης έχει ανάγκη την αλήθεια της τέχνης κι όχι τα «Αριστουργήματά» της. Και κάτι τελευταίο: ο φίλος Νίκος Ξυδάκης με αφορμή τον επηρεασμό ένιων ρώσων πρωτοπόρων από την βυζαντινή εικονογραφία –επηρεασμός που απαιτεί πολλή προσοχή και περισσότερες διευκρινήσεις– μίλησε για σχέση της ρωσικής avantgarde με τον Κόντογλου φτάνοντας ως τον Τσαρούχη! Νομίζω ότι θα ήταν αφελές το να καταστήσουμε την Συλλογή Κωστάκη εγχώριο φολκλόρ και βαλκανικό επεισόδιο. Ο Κόντογλου και ο Τσαρούχης ανιχνεύουν έναν ιθαγενή μοντερνισμό ο οποίος όμως επ' ουδενί σχετίζεται με την ρωσική επαναστατικότητα. Τέτοιες μεταμοντέρνες αφέλειες του τύπου όλα έχουν συνάφεια με όλα, είναι επικίνδυνες. Το ότι μάλιστα ένας δόκιμος κριτικός βλέπει π.χ. Ρότσενκο και θυμάται «ελληνικότητα», οφείλεται μάλλον στην παιδεία της τέχνης που συναντάμε ακόμη και σε ιδρύματα όπως η ΑΣΚΤ ή το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Και κάτι πιο προσωπικό: αγαπάμε τον Νίκο Ξυδάκη γιατί συνδυάζει άποψη πολιτική με θέση αισθητική και γιατί κάνει πράγματα που από χρόνια προσπαθούμε να κάνουμε στο Αντί. Ας μην μας απογοητεύει λοιπόν γράφοντας για εκθέσεις που έχει δει μισές (όπως συνέβη με τη «Γλωσσαλγία»). Απ' την άλλη πλευρά είναι αφέλεια να γράφεται ότι η Jenny Holzer λέει κοινοτοπίες (κοπιάροντας κατ' ουσίαν το βιβλίο του Στ. Τσιγκόγλου, σελ. 220). Έλεος! Η πρόθεση της Holzer δεν είναι να γράψει μονόστιχη ποίηση, αλλά κάτι άλλο: γιατί τότε δεν θα υπήρχε ηλιθιότερο κείμενο από το «Αυτό δεν είναι μία πίπα» του Magritte. Ούτε πάλι ο Kossuth είναι αμήχανος μαθητής του Duchamp ή ο Αντωνάκος γραφίστας. (Παρ' ότι για τα artists' books χρειάζονται γνώσεις γραφιστικής και υψηλή αισθητική άποψη.) Γιατί τέτοια απόρριψη στην εννοιολογική τέχνη;

Μάνος Στεφανίδης

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• Δείτε από την Παρασκευή 23 Μαρτίου στον κινηματογράφο Τριανόν την ταινία του **Δημήτρη Αθανίτη 2000+1 Στιγμές**. Στην Αθήνα την παραμονή της Πρωτοχρονιάς του 2000 οκτώ πρόσωπα διασταυρώνουν τις περιπτώσεις τους με τρόπο αναπάντεχο και δραματικό.

• Δείτε οπωσδήποτε την πολύ ενδιαφέρουσα έκθεση με έργα των **Τσαρούχη, Διαμαντόπουλου, Μαυροειδή, Παλαιολόγου, Παπατριανταφυλλόπουλου, Φασιανού και Φειδάκη** στην Αίθουσα Τέχνης «Γαβράς» (Ηροδότου 17, τηλ. 7215194). Θα διαρκέσει έως τις 12 Απριλίου.

• Στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του ΙΔ' Πολιτιστικού Τριμήνου της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών θα πραγματοποιηθεί συμπόσιο με θέμα «η Κύπρος κατά την Τουρκοκρατία (1571-1878)» (στο κεντρικό κτήριο του Πανεπιστημίου Αθηνών, Πανεπιστημίου 30, και στην Αίθουσα Εκδηλώσεων/Αula της Φιλοσοφικής στην Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου, 4-6 Απριλίου).

• Δείτε το έργο του **Μισέλ Αζαμά Θάλαμος Αποσυμπίεσης** από την Θεατρική Εταιρεία «Ανέμη» στο θέατρο Φούρνος, Μαυρομιχάλη 168, τηλ. 6460748. Το έργο έχει θέμα τον εγκλεισμό στην φυλακή και την επάνοδο στη ζωή. Εκτυλίσσεται την τελευταία νύχτα πριν από την υπό όρους απόλυση μιας γυναίκας από τη φυλακή, χώρο όπου έζησε τα τελευταία δεκαέξι χρόνια της ζωής της. Σκηνοθεσία: **Μαρία-Λουίζα Παπαδοπούλου**· παίζουν: **Όλγα Μανέτα, Δέσποινα Σιδηροπούλου, Έλσα Σταυρίδου**.

• **Once upon a box** είναι ο τίτλος της έκθεσης του Μαρκ Χατζηπατέρα. Η έκθεση περιλαμβάνει εγκατάσταση με χαρτόκουτες που συνθέτουν ένα τοπίο που παραπέμπει τόσο στο σκληρό καθημερινό αστικό περιβάλλον των πρόχειρων καταλυμάτων και των βεβιασμένων μετακομίσεων, όσο και στα παιχνίδια των πραγματικών αλλά και ουτοπικών παιδοτόπων των ονείρων μας.

• **Τρεις γυναίκες** εικαστικοί, ανεξάρτητες και δυναμικές, δίνουν μέσα από το εικαστικό τους έργο την αντίληψή τους σχετικά με τις «μικρές διαφορές» των δύο φύλων με την αιώνια αντιπαλότητα αλλά και την έντονη έλξη. Η έκθεση των **Μαρίας Αντωνάτου, Pares Mallis και Λίας Σταμοπούλου** γίνεται στην GALERIE 3, Φωκυλίδου 3, τηλ. 3628230.

• Στην **Θεσσαλονίκη** παρουσιάζεται το έργο του χαράκτη **Μιχάλη Αρφαρά** μέσα από ένα σύνολο εκδηλώσεων που οργάνωσε η Αίθουσα Τέχνης Τερρακότα και περιλαμβάνει έκθεση χαρακτηριστικής (Τερρακότα), προβολή ταινιών μικρού μήκους (κινηματογράφος Ολύμπιον Ι) και ομιλία-παρουσίαση (Δημοτικό Θέατρο Νεάπολης).

Ιδεολογικά ρεύματα και τάσεις της διανόησης

Το Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα διοργανώνει το 8ο Επιστημονικό Συνέδριό του στο Πάντειο Πανεπιστήμιο από την Τετάρτη 28 έως το Σάββατο 31 Μαρτίου 2001 με σκοπό την ανάδειξη των ιδεολογικών τάσεων και αντιπαραθέσεων που είναι χαρακτηριστικές στις εκφάνσεις του κοινωνικού βίου στην Ελλάδα.

Οι διαδικασίες ανάπτυξης της ελληνικής κοινωνίας μετά το 1974 τελούνται σε συνθήκες αναπαραγωγής κοινωνικών ανισοτήτων και απώλειας σημαντικών θεσμικών εγγυήσεων για το μεγαλύτερο μέρος των πολιτών. Οι διαδικασίες αυτές συνοδεύονται από ιδεολογικές αντιπαραθέσεις και από την εμφάνιση τεχνοκρατικών αλλά και ανορθολογικών προτύπων στο εσωτερικό των κυρίαρχων ιδεολογικών τάσεων.

Σε μια πρώτη ενότητα θα συζητηθούν τα τυπικά γνωρίσματα εκείνων των ιδεολογικών ρευμάτων που έχουν επικρατήσει στα πεδία της φιλοσοφίας και των

κοινωνικών επιστημών με μια παράλληλη ανάγνωση του εκσυγχρονιστικού αιτήματος ως πολιτικής και νομικής ιδεολογίας. Σε μια δεύτερη ενότητα εισηγήσεων το εκσυγχρονιστικό αίτημα θα παρουσιαστεί σε συνάρτηση με το ρόλο των διανοουμένων και την «αντίπαλη» ιδεολογία του εθνοκεντρισμού, ενώ θα επισημανθούν τα διλήμματα και τα αδιέξοδα της ίδιας της εκσυγχρονικής ιδεολογίας. Μία τρίτη ενότητα περιλαμβάνει εισηγήσεις που αναφέρονται σε διαφορετικά πεδία της κρατικής παρέμβασης: Θα συζητηθούν οι ιδεολογικές τάσεις που αναφύονται κατά την άσκηση της εκπαιδευτικής αλλά και της οικονομικής πολιτικής με παράλληλη εξέταση της ιδεολογικής «μετάλλαξης» των πολιτικών δυνάμεων. Στην τελευταία ενότητα εισηγήσεων η διαμόρφωση των ιδεολογικών τάσεων και αντιπαραθέσεων εξετάζεται σε σχέση με ζητήματα που αναφέρονται είτε στην θέση της ελληνικής κοινωνίας στον διεθνή καταμερισμό της

εργασίας και γίνονται ειδικές αναφορές στις ιδεολογικές διαστάσεις του προτάγματος της «κοινωνίας της γνώσης».

Εισηγήσεις θα γίνουν από τους: Κ. Ψυχοπαίδη, Στ. Τσινόρεμα, Στ. Δημητρίου, Γ. Κουζέλη, Δ. Γράβαρη, Κ. Καλφόπουλο, Γ. Ανδρουλάκη, Α. Γκότοβο, Χ. Νούτσο, Ν. Θεοτοκά, Ντ. Βαΐου, Στ. Χιωτάκη, Α. Μανιτάκη, Δ. Χαραλάμπη, Α. Λουλούδη, Γ. Βαρουφάκη, Μ. Ψημίτη, Ι. Τσίγκανου, Π. Παπαδοπούλου, Γ. Καούρα, Γ. Δαρεμά, Γ. Γρόλλιο, Π. Παπακωνσταντίνου, Ι.Ε. Πυργιωτάκη, Ν.Ε. Παπαδάκη, Η. Νικολόπουλο, Α. Απέκη, Κ. Δικαίο, Σπ. Μακρή, Χ. Οικονομίδη, Δ. Σακκά, Γ. Λιοδάκη, Ν. Γραμματικό, Δ. Κατσορίδα, Β. Πατρώνη, Σ. Ρομπόλη, Π. Ρυλμόν, Η. Ιωακείμογλου, Α. Γαβριηλίδη, Δ. Καλτσώνη, Δ. Παπαδόπουλο, Γ. Σταθάκη.

Η έναρξη θα γίνει στις 6.30 μ.μ. την Τετάρτη 28.3.

Οι εργασίες του συνεδρίου είναι ανοιχτές για το κοινό.

LIFE and style (Ό,τι βλέπετε και ό,τι διαβάζετε δεν είναι χρυσός)

Μα τι γίνεται μ' αυτή την εκπαίδευση που αφορά στις τέχνες και ειδικά σ' εκείνη του χορού;

Από πότε τα ιδρύματα που προσφέρουν σπουδές και ειδίκευση στην αθλητική εκπαίδευση αναλαμβάνουν να φέρουν εις πέρας θέματα που έχουν σχέση με άλλους χώρους και μάλιστα της τέχνης; Πώς ανατίθενται εργασίες σε φοιτητές χωρίς βιβλιογραφία και γνώση εκ μέρους του επιβλέποντος καθηγητή; Ποιο είναι το σκεπτικό πίσω από τέτοιες αποφάσεις και ποιο το άναμενόμενο όφελος; Να δημιουργηθεί μια «μαγιά» (sic) εργασιών που θα εκπονηθούν στην τύχη, για τις «μέλλουσες γενεές» και προς δόξαν του εκπαιδευτικού έργου του επιβλέποντος;

Αυτό, εκτός από καταστρατήγηση δικαιωμάτων και «καταπάτηση» χώρων που δεν ανήκουν στον χώρο του αθλητισμού, όση από την προκρούστεια λογική των ελληνικών ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κι αν επιστρατεύσει κανείς, μπορεί να οδηγήσει μόνο σε επιφανειακά αποτελέσματα, που επιπλέον καταπνίγουν οποιαδήποτε

προσπάθεια γίνεται στον χώρο της χορευτικής εκπαίδευσης να αναβαθμιστεί, να διεκδικήσει χώρους, σωστό προσωπικό, κονδύλια κ.λπ. Σύμμαχοι σ' αυτή την πρωτοφανή εκπαιδευτική φάρσα, είναι και οι άνθρωποι του χορού που προστρέχουν σε λογής «σωτήρες» για «στήριξη και προώθηση» της υπόθεσης της χορευτικής εκπαίδευσης, σε άσχετους φορείς που την υποβαθμίζουν τελικά.

Η θεωρία του χορού στην Ελλάδα, είναι terra incognita και μαθήματα όπως η Ιστορία του Χορού διδάσκονται από συνοπτικά φυλλάδια, κακομεταφρασμένα και παλιά βιβλία, ή συναισθηματικές «μελέτες» ανθρώπων που ανήκαν στις πρώτες ομάδες που ασχολήθηκαν περίπου επαγγελματικά με τον χορό στην χώρα μας, χωρίς ειδικές γνώσεις, χωρίς ενημέρωση και κατανόηση όχι μόνο των ειδών, των στυλ, των ρευμάτων, αλλά ούτε καν της ίδιας της έννοιας της ιστορίας. (Σημειωτέον, κάποια από αυτά τα «εγχειρίδια» εκδίδονται με την ανοχή και την υποστήριξη του ΥΠΠΟ). Μεγάλη μερίδα δε των

σπουδαστών των επαγγελματικών σχολών χορού, λόγω κακής νοοτροπίας και αμαρτωλού εκπαιδευτικού παρελθόντος, ατυχώς αντιλαμβάνονται τον συνδυασμό Ιστορίας του Χορού και Χορογραφίας ως το ιδανικό πεδίο προμήθειας έτοιμων συνταγών για την κατοπινή χορογραφική τους (ανυπερέθως) πορεία.

Για να επανέλθουμε όμως σε όσα λέγαμε στην αρχή, ας προσλάβουν το κατάλληλο και ειδικευμένο προσωπικό τα τμήματα μελέτης της αθλητικής εκπαίδευσης ή ας περιοριστούν στα των αρμοδιοτήτων τους. Παράγοντας ανεύθυνα «καλλιτεχνικά» και πνευματικά υποπροϊόντα, και προχωρώντας ανερευθρίαστα σε κάποιου είδους «αντιποίηση εκπαιδευτικών πεδίων» (;) απλώς πιστοποιούν την ελαφρότητα που διακρίνει τα εν λόγω εκπαιδευτικά ιδρύματα και επιπλέον την θρασεία άσκηση εξουσίας, ίσως επειδή ουδείς από τον μάλλον περιθωριακό και παραγκωνισμένο χώρο του χορού δεν απαντά ως τώρα στις προκλήσεις.

Ωχ, τι Ημέρα κι αυτή!...

Οι ιδέες έρχονται πάντα έτσι ξαφνικά. Και δοκιμάζονται. Η ιδέα για την καθιέρωση της 21ης Μαρτίου ως Ημέρας Ποίησης ήρθε πριν από 4 χρόνια σε κάποια από τα μέλη του Δ.Σ. της Εταιρείας Συγγραφέων. Δειλά στην αρχή, περισσότερο οργανωμένα στη συνέχεια. Οι προσπάθειες της Εταιρείας στηρίχτηκαν από τα ΜΜΕ, όχι γιατί ήταν πάντα επιτυχείς ή μοναδικές, αλλά γιατί ήταν κάτι· μια πρωτοβουλία, μια δραστηριότητα. Νεότεροι ποιητές και κριτικοί συμμετείχαν στις εκδηλώσεις προς τιμήν παλαιότερων ομοτέχνων τους. Εκδηλώσεις αναμενόμενες, τρυφερές ή διεκπεραιωτικές, με φαντασία ή χωρίς. Πάντως γήινες και προσβάσιμες. Το 2001 μας βρήκε με προϊόντα (και σκοτούρα) μια Πολιτιστική Ολυμπιάδα. Ανοιχτή σε όλα, ευρύχωρη και... χωρίς όρια. Έτσι τι πιο απλό, στο πλαίσιο της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας να χωρέσει και η Ημέρα Ποίησης; Βέβαια για να εφαρμόσει στα ολυμπιακά μέτρα πρέπει να γίνει παγκόσμια. Εύκολο. Έχουμε πρέσβη στην ΟΥΝΕΣΚΟ, τον συγγραφέα Βασίλη Βασιλικό, ο οποίος πήρε πάνω του την ιδέα και ένα μέρος της υλοποίησής της, σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου. Είχε προηγηθεί δημόσια ανακοίνωση των κ.κ. Βασιλικού, Καρασμάνη και Λάζου προς την Εταιρεία Συγγραφέων για την «διαρροή» προς τον Τύπο των εκδηλώσεων, με αποτέλεσμα η συνδιοργάνωση να καταλήξει σε διαζύγιο. Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης vs Ημέρας Ποίησης!

Πώς θα γίνει παγκόσμια ημέρα μια απλή ημέρα; Προσκαλώντας ποιητές απ' όλο τον κόσμο και μερικούς από την Ελλάδα και στριμώχνοντάς τους από το πρωί μέχρι το απόγευμα στο Μέγαρο Μουσικής, όπου ένας ένας θα απαγγέλλει μερικούς από τους στίχους του ενώπιον των υπολοίπων. Κάπως έτσι σχεδιάστηκε η πρώτη Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης, με λίγο από Δελφούς και Ολυμπία, για να παραπέμπει και ευθέως στην Ολυμπιάδα, και με στόχο

Τρεις από τους αυτουργούς: Πατρίκιος, Βασιλικός, Βενιζέλος.

«να καθιερωθεί η 21η Μαρτίου ως Διεθνής Ημέρα Ποίησης που θα γιορτάζεται κάθε χρόνο σε διαφορετική χώρα».

Ιδού λοιπόν η κύρια έγνοια. Πώς θα καθιερωθεί άλλος ένας διεθνής εορτασμός, δίπλα στην παγκόσμια ημέρα κατά του καπνίσματος, κατά του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, υπέρ των δασών και του περιβάλλοντος, κ.ο.κ. Και μάλιστα ένας διεθνής εορτασμός στον οποίο θα έχουμε πρωτοστατήσει, ως άνθρωποι και ως έθνος. Έτσι είναι και πιο εύκολο να αφιερώσουν χώρο και χρόνο τα ΜΜΕ. Η σύνδεσή της με την Πολιτιστική Ολυμπιάδα έδινε και λίγες αράδες ή λίγα δευτερόλεπτα παραπάνω. Άλλωστε, αν μετράμε καλά, η Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης ήταν η δεύτερη εκδήλωση της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας μετά την παράσταση που σκηνοθέτησε ο Μπομπ Γουίλσον. «Πόσο μπορεί να ωφεληθεί η ποίηση από μια «Ημέρα Ποίησης», και μάλιστα θεαματικά εκτεταμένη ώστε να καλύπτει τετραήμερα;», αναρωτιόταν ο Παντελής Μπουκάλας στην *Καθημερινή* (20/3/2001).

Τι άφησε όμως πίσω της η «Ημέρα Ποίησης»; Έναν εντυπωσιακό αριθμό

εκδηλώσεων (σε Αθήνα, Δελφούς και Ολυμπία) με πρωταγωνιστές ποιητές και συμπρωταγωνιστές ειδικούς ή λιγότερο ειδικούς. Μόνο που η σκηνή στην οποία πρωταγωνίστησαν οι ποιητές, στην αίθουσα Δημήτρη Μητρόπουλου, ήταν μια αίθουσα σκοτεινή, χωρίς κοινό, χωρίς αποδέκτες. Έγιναν όμως είδηση! Όχι οι στίχοι τους, όχι ο όποιος λυγμός, πόνος ή έρωτας συμπυκνώνεται στις γραμμές των ποιημάτων τους. Οι ίδιοι ως κάτι μοναδικό, απρόσιτο, ανέγγιχτο.

Οι εκδηλώσεις για την Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης στοίχισαν στο υπουργείο Πολιτισμού 60 εκατομμύρια. Την Δευτέρα 19 Μαρτίου, λίγο μετά τη συναυλία που φιλοξενήθηκε στο Μέγαρο Μουσικής, οι προσκεκλημένοι ποιητές, σε μικρές παρέες, σχολίαζαν τα γεγονότα της ημέρας. Κάποιος –ποιητής– ζήτησε από τον Γιώργη Παυλόπουλο να απαγγείλει ένα ποίημά του. Το έκανε, απλά, σεμνά, ξαναγυρνώντας λες στη στιγμή που το έγραφε. Ήταν η ωραιότερη στιγμή των εκδηλώσεων. Δεν υπήρχε στο ημερήσιο πρόγραμμα και δεν στοίχισε ούτε μία δραχμή.

ΟΛΓΑ ΣΕΛΛΑ

Φοβού Δανούς και Δαναούς!

του Αναστάση Βιστωνίτη

Στο προηγούμενο τεύχος (733 της 9.3.2001) δημοσιεύθηκε άρθρο της κ. Λένας Χοφ με τίτλο «Φοβού τους Δανούς», που αναφέρεται στην τύχη του αρχείου του Νικολάου Κάλας και της ανεκτίμητης συλλογής των πινάκων του και στο βιβλίο του Αναστάση Βιστωνίτη *Η κοίτη του χρόνου* που κυκλοφόρησε το 1999. Ο Αναστάσης Βιστωνίτης μας έστειλε επιστολή στην οποία αναφέρει:

Επιτέλους, δεκατρία χρόνια μετά το θάνατο του Κάλας μαθαίνουμε πού βρίσκεται η συλλογή και το αρχείο του. Το τελευταίο μάλιστα έχει έρθει στην Ελλάδα, στο εδώ Ινστιτούτο της Δανίας, είναι στην διάθεση των μελετητών και το επιμελείται η κ. Χοφ.

Αντιπαρέρχομαι τα όσα δήθεν ειρωνικά γράφει η κ. Χοφ αναφερόμενη στις δύο ακριβώς από τις πενήντα σελίδες του κεφαλαίου περί Κάλας στο βιβλίο μου, που σχετίζονται με το παραπάνω θέμα, κι έρχομαι στην ουσία:

1. Ο Κάλας πέθανε την παραμονή της Πρωτοχρονιάς του 1989 κι η γυναίκα του Έλενα ένα χρόνο αργότερα. Το

βιβλίο μου, όπου για πρώτη φορά, αν δεν κάνω λάθος, γίνεται αναφορά στην τύχη του αρχείου και της συλλογής του Κάλας, κυκλοφόρησε τον Οκτώβριο του 1999. Το αρχείο μεταφέρεται στην Ελλάδα το 2000, δώδεκα χρόνια μετά τον θάνατο του Κάλας και έναν χρόνο μετά την έκδοση του βιβλίου μου.

2. Το 1989 το ελληνικό Γραφείο Τύπου στη Νέα Υόρκη οργάνωσε ειδική βραδιά αφιερωμένη στην μνήμη του Κάλας. Εκεί η Έλενα ανακοίνωσε πως επιθυμία του Κάλας ήταν το αρχείο και η συλλογή του να έλθουν στην Ελλάδα. Αν αυτό, που το αναφέρω στο βιβλίο μου, είναι «μυθιστόρη-

μα» κι αν τα γεγονότα τα βαφτίζουμε «κουτσομπολιό» τότε όλοι είμαστε ελέφαντες. Από το άρθρο της κ. Χοφ ωστόσο προκύπτει κάτι πολύ σοβαρό, που δεν γνωρίζαμε: ότι ο Κάλας άφησε διαθήκη, με την οποία κληροδοτεί το αρχείο και τη συλλογή του στο μουσείο Δανίας! Αν είναι έτσι, τότε ποιος ο λόγος να μην το ανακοινώσει επισήμως η Έλενα στην ειδική βραδιά του Γραφείου Τύπου, παρά αντιθέτως να πει ότι επιθυμία του Κάλας ήταν πίνακες και αρχείο να πάνε στην Ελλάδα; Ας δημοσιευθεί λοιπόν η διαθήκη για να διαλυθούν οι φήμες και οι εικασίες, να δούμε πότε συντάχθηκε και με ποιο σκεπτικό και να καταλάβουμε κι εμείς πώς εξηγούνται οι αντιφάσεις.

3. Τα περί Κάλας στο βιβλίο μου έχουν τον χαρακτήρα του χρονικού και της μαρτυρίας. Εκείνα για τα οποία η εμπειρία μου ήταν άμεση τα έγραφα όπως τα έζησα. (Αν η αίσθησή μου του χιούμορ δεν αρέσει στην κ. Χοφ, αυτό είναι δικό της πρόβλημα). Τα όσα μου είπαν φίλοι ή γνωστοί τα μετέφερα

Η Δανοφοβία συνεχίζεται ...

Θέσαμε υπόψιν της κ. Λένας Χοφ, η οποία είχε γράψει το άρθρο σχετικά με το Αρχείο Κάλας, το κείμενο του Αναστάση Βιστωνίτη. Η κ. Χοφ σχολιάζει:

Ο κ. Βιστωνίτης φοβάται πολύ και πολλούς. Τώρα όχι μόνον τους Δανούς αλλά και τους Δαναούς, που βέβαια είναι το ίδιο κακό. Δεν μπορεί καθόλου να χαρεί με το γεγονός ότι τελικά βρίσκεται το αρχείο του Κάλας στην Ελλάδα επειδή είναι δώρο του Δανού Steingrim Laursen και όχι του Κάλας. Του φαίνεται περίεργο ότι άργησε τόσα χρόνια να έρθει εδώ το αρχείο, αλλά το να συνδέει τον ερχομό του αρχείου στην Ελλάδα με την δημοσίευση του βιβλίου του είναι παράλογο. Το βιβλίο του έπεσε τυχαία

στα χέρια μου τον Νοέμβριο του 2000, σχεδόν ένα χρόνο μετά την άφιξη του υλικού από το μουσείο της Louisiana και τον κ. Laursen που ευτυχώς δεν ξέρει τίποτα (και ελπίζω να μην μάθει ποτέ) για τις εικασίες του κ. Βιστωνίτη. Ο τελευταίος ακόμα δεν πιστεύει στην ύπαρξη μιας διαθήκης – τώρα θέλει να την δει δημοσιευμένη (!) για να σταματήσει τις δικές του «φήμες και εικασίες». Επαναλαμβάνω πως πρέπει να ξεκίνησαν από τον κ. Βιστωνίτη οι φήμες, αφού μας αποκαλύπτει ο ίδιος στο άρθρο του ότι με το βιβλίο του είναι η πρώτη φορά που «γίνεται αναφορά στην τύχη του αρχείου και της συλλογής του Κάλας».

Αν έκανα εγώ «γκάφα» με την φράση «οι Δανοί ήταν πολύ καλά διαβασμένοι», έκανε δυστυχώς ο κ. Βιστωνίτης περισσότερες «γκάφες» στο βιβλίο του, κάτι που ακόμα δεν θέλει να παραδεχτεί. Αλλά πρώτα-πρώτα τί σημαίνει ότι

«ήξεραν πολύ καλά την κατάσταση του ζεύγους Κάλας»; Ποια κατάσταση; Υπονοείται βέβαια ότι ήρθαν οι Δανοί στο σπίτι των Κάλας με κάποιο σκοπό που δεν ήταν φιλικός. Νομίζω πως έδειξα στο άρθρο μου ότι υπήρξε μακροχρόνια φιλία μεταξύ των Δανών και του Κάλας. Ήταν φίλοι αρκετό καιρό πριν ο κ. Βιστωνίτης γνωρίσει προσωπικά τον Κάλας. Μπορεί και να ζήλεψε αυτή την πολύ στενή φιλία! Αλλιώς μου φαίνεται πολύ παράξενο να περάσει ώρες συντροφιά με τον Κάλας και τους Δανούς χωρίς να μάθει απολύτως τίποτα για την ταυτότητά τους ή την φιλία τους με τον Κάλας. Μου κάνει πραγματικά εντύπωση πώς έκανε τόσα λάθη (ή δεν μάντεψε καθόλου καλά) στην υπόθεση των Δανών. Αν αντί να ήταν τόσο καχύποπτος και να προσέξει τα κρυφά βλέμματα και την ύποπτα φιλική συμπεριφορά τους, είχε πιάσει κουβέντα με τους

αυτολεξεί. Βεβαίως, τους θεωρώ –και είναι– απολύτως αξιόπιστοι.

4. Οι Έλληνες φερθήκαμε στον Κάλας επιεικώς απαράδεκτα. Για μένα, όπως και για κάποιους άλλους της γενιάς μου, υπήρξε θρύλος και μέντορας και η συναναστροφή μαζί του ένας από τους σταθμούς της ζωής μου. Αν η κ. Χοφ έλεγε καθαρά και ξάστερα: «Έτσι που συμπεριφέρεστε, καλά να πάθετε οι Έλληνες – και να λέτε και ευχαριστώ που τουλάχιστον το αρχείο του Κάλας βρίσκεται στην Αθήνα», θα συμφωνούσα μαζί της απολύτως. Με το να μας τα παριστάνει ωστόσο όλα ρόδινα προσβάλλει την νοημοσύνη μας. Ας πει κάτι πιο πρακτικό. Σε τι ποσό εκτιμάται η αξία της συλλογής του Κάλας, έτσι, για την ιστορία, και για να πάρουμε οι Έλληνες ένα μάθημα πόσο στοιχίζει –και πρακτικά– η αδιαφορία μας.

5. Θα συνιστούσα στην κ. Χοφ, μολονότι ζει χρόνια στην Ελλάδα, όταν διαβάσει ένα ελληνικό κείμενο και κάτι δεν της ακούγεται καλά, να συμβουλευτείται κάποιον αυτόχθονα, ώστε να

μην πέφτει σε γκάφες. Όταν λοιπόν γράφω ότι οι Δανοί «ήταν πολύ καλά διαβασμένοι», δεν εννοώ βεβαίως ότι γνώριζαν ανάγνωση και γραφή, αλλά, όπως λέει ακριβώς η προηγούμενη φράση, ότι «ήξεραν πολύ καλά την κατάσταση του ζεύγους Κάλας». Γι' αυτό ας βρει κανένα καλύτερο «μυστικό» να μου πει για τη Δανία κι όχι ότι διαθέτει σχολεία, βιβλία και πανεπιστήμια, που δεν θα διστάσω να παραδεχτώ, αν αυτό την κάνει να αισθανθεί καλύτερα, πως σε πολλές περιπτώσεις είναι ασυγκρίτως ανώτερα των δικών μας. Επειδή όμως μου είπε ένα μυστικό που ξέρω, ας μου επιτρέψει να της πω κι εγώ ένα μυστικό για μας που δεν το ξέρει. Οι Έλληνες έχουμε άπειρα ελαττώματα, αλλά και μία αρετή: τα στραβά, δικά μας και άλλων, τα λέγαμε πάντοτε κι εξακολουθούμε να τα λέμε ανοιχτά.

6. Ένα τελευταίο: Αν η συλλογή του Κάλας πήγαινε σε μουσείο του Παρισιού, της Νέας Υόρκης ή στο μουσείο της Πέγκυ Γκούγκενχαιμ της Βενετίας, για τη δημιουργία του οποίου

εργάστηκε ο Κάλας που ήταν στενός φίλος της Γκούγκενχαιμ και του Μαξ Ερνστ, όσο κι αν με λυπούσε το γεγονός, θα το θεωρούσα δεοντολογικά απολύτως σωστό αφού σε τούτες τις πόλεις για χρόνια έζησε ο Κάλας και διαμόρφωσε την καλλιτεχνική του φυσιογνωμία. Γι' αυτό και στη θέση της κ. Χοφ την ειρωνική αναφορά στον Άμλετ θα την απέφευγα. Έχει μετρήσει πόσοι από τους πρωταγωνιστές στην εν λόγω τραγωδία πέφτουν νεκροί ως το τέλος της παράστασης;

Τα γεγονότα μιλούν από μόνα τους και δεν θα επανέλθω. Μου κάνει όμως εντύπωση ένα πράγμα: Όταν οι Έλληνες κρίνουμε, με σκληρότητα πολλές φορές, τα δικά μας κακώς κείμενα, κάποιιο φίλοι ή άσπονδοι φίλοι μας τα επαναλαμβάνουν και μας κρίνουν κι αυτοί με τον ίδιο τρόπο, πράγμα βεβαίως αυτονόητο. Μόλις όμως πούμε οτιδήποτε για μορφές συμπεριφοράς, πράξεις ή παραλείψεις δικές τους, που μας αφορούν ευθέως, τότε κάνουμε κουτσομπολιό, λέμε μυθεύματα και κατασκευάζουμε αστυνομικά μυθιστορήματα. Ε, όχι δα!

Δανούς θα είχε μάθει πολύ γρήγορα ότι:

1. Δεν είναι και οι δύο Δανοί: ο Steingrim Laursen είναι Δανός αλλά ο Jan Groth είναι Νορβηγός.
2. Δεν είναι «ο διευθυντής και υποδιευθυντής της Εθνικής Πινακοθήκης της Κοπεγχάγης»: ο κ. Laursen ήταν (δεν είναι πια) διευθυντής του μουσείου της Louisiana και ο κ. Groth είναι καλλιτέχνης.
3. Υπήρχε μακροχρόνια και στενή φιλία και από αυτήν την άποψη δεν ήταν «πολύ καλά διαβασμένοι οι Δανοί».

Ο Κάλας έκανε πολλές φιλίες με καλλιτέχνες και γενικά με ανθρώπους του καλλιτεχνικού κόσμου. Αν π.χ. ο Κάλας ήταν φίλος του Arakawa, του Tanguy ή του Max Ernst, ήταν άραγε για να πάρει δωρεάν μερικούς πίνακές τους; Βεβαίως όχι! Ήταν άραγε ο κ. Laursen

φίλος του Κάλας για 16 χρόνια για να κλέψει την συλλογή του; Βεβαίως όχι! Ο κ. Βιστωνίτης θέλει (δεν καταλαβαίνω γιατί) να μάθει την αξία της συλλογής. Δεν το ξέρω, αλλά έχω ακούσει από τον κ. Laursen ότι δεν έχει τόση αξία όση θέλει να πιστεύει ο κ. Βιστωνίτης. Δεν ήταν ο Κάλας επαγγελματίας συλλέκτης κι έτσι η συλλογή του αποτελείται απλά από δώρα (με συναισθηματική αξία) των φίλων του.

Αυτό που με ενοχλεί στο άρθρο του κ. Βιστωνίτη είναι η πολύ εθνικιστική τροπή που του δίνει. Όλο μιλάει για «τους Έλληνες», «τους Δανούς», για το πώς «οι Έλληνες φερθήκαμε στον Κάλας», το ότι «οι Έλληνες τα λέμε ανοιχτά» κ.λπ. Εγώ είπα, νομίζω πολύ καθαρά, στο άρθρο μου πως δεν το έγραψα από εθνικιστικό ζήλο – δεν μ' ενδιαφέρει τι έκαναν οι Δανοί ή οι Έλληνες, αλλά τι έκανε ο κ. Laursen, ο

κ. Κάλας και ο κ. Βιστωνίτης.

Και τελικά, μπορεί αυτός να προτιμούσε να πάει η συλλογή του Κάλας στο Παρίσι ή στην Βενετία αλλά δεν το προτιμούσε ο Κάλας. Αυτό το γεγονός δεν σημαίνει τίποτα για τον κ. Βιστωνίτη; Μπορεί να μην την ήθελαν εκεί, δεν το ξέρουμε αυτό. Όσο για τους πρωταγωνιστές που πέφτουν νεκροί ως το τέλος της παράστασης (στον Άμλετ), η αναφορά μού φαίνεται άσχετη, αν όχι κακόγουστη.

Νομίζω ότι ήρθε καιρός ν' αφήσουμε τις φήμες, τις καχυποψίες, τα υπονοούμενα και ιδιαίτερα τον εθνικισμό –κάτι που οι υπερρεαλιστές περιφρονούσαν και νομίζω και ο Κάλας– και να χαρούμε το πλούσιο δώρο του Κάλας και του κ. Laursen. Δεν υπάρχει κανένας λόγος να φοβόμαστε ούτε τους Δανούς, ούτε τους Δαναούς!

ΛΕΝΑ ΧΟΦ

«Εν αρχή ην» οι αριθμοί. Δύο, λοιπόν, αίθουσες (το «Ολύμπιον» και η «Παύλος Ζάννας») σε κατάσταση συνεχούς λειτουργίας από τις 12 το μεσημέρι μέχρι τα προχωρημένα μεσάνυχτα από τις 5 μέχρι και τις 11 του τρέχοντος Μάρτη. Εκατόν μία ταινίες ντοκιμαντέρ από είκοσι δύο χώρες σε ένα πρόγραμμα εκατόν τριάντα ωρών προβολής, μαζί με το μέρος από αυτές που μπόρεσε να επαναπροβληθεί φυσικά μέσα στο ίδιο χρονικά διάστημα, χώρια ο καθιερωμένος ολονύκτιος μαραθώνιος του Σαββάτου.

«Εικόνες του 21ου Αιώνα»

Το συνολικό υλικό παρουσιάστηκε σε πέντε, χαλαρής ταυτότητας του αντικειμένου, ενότητες, τρεις σαφέστερα οριοθετημένες (Μουσική, Ιράν, Γιουγκοσλαβία) και δύο αφιερώματα (Αδελφοί Albert & David Maysels και Λευτέρης Ξανθόπουλος). Η ελληνική παραγωγή αντιπροσωπεύτηκε με δεκαεννέα πρόσφατης παραγωγής ντοκιμαντέρ, τις δεκατρείς του αναδρομικού αφιερώματος στον Ξανθόπουλο και μία από την Κύπρο. Τρίτη επανάληψη αυτής της τόσο νέας ακόμα διοργάνωσης και όλοι οι δείκτες επιτυχίας είναι αυξητικοί γι' αυτό και όλοι οι καθοριστικοί παράγοντες πάνω στους οποίους στηρίζεται δείχνουν θετικοί απέναντί της. Γιατί η κινηματογραφική «περιπέτεια» της Θεσσαλονίκης, με τα σαράντα δύο

χρόνια ζωής, και «ρίζες» διαθέτει πλέον, ενώ όλοι οι παράμετροι παραγωγής έργου και αποτελέσματος υπάρχουν και λειτουργούν κατά κανόνα σωστά. Υπάρχουν, δηλαδή κατάλληλοι άνθρωποι, έμπειρος μηχανισμός, εμπιστοσύνη της πολιτείας και το πιο σημαντικό απ' όλα, κοινό. Ανάμεσα στ' άλλα που πρόσφερε αυτή η μακρόχρονη εκδήλωση της συμπρωτεύουσας είναι κυρίως η δημιουργία θεατών, όχι αυτών των multiplex αλλά πραγματικών φίλων της 7ης Τέχνης. Βέβαια η συγκυρία το έφερε ώστε το Φεστιβάλ να ανδρωθεί στην πιο νεανική πόλη της Ελλάδος. Έτσι, παρ' όλον ότι το ντοκιμαντέρ λειτουργούσε στην περιφέρεια των εγχώριων κινηματογραφικών ενδιαφερόντων με ζήτηση από μια ασήμαντη μερίδα θεατών που το είχε συνηθίσει σαν αναλώ-

σιμο είδος της κρατικής κυρίως τηλεόρασης, χάρη σ' αυτήν την πρωτοβουλία του φεστιβάλ (όπως και την άλλη, της Καλαμάτας), σ' ένα διάστημα μόλις τριών χρόνων, βρισκόμαστε μπροστά σε μια απροσδόκητη πραγματικότητα. Απροσδόκητοι αριθμοί θεατών, στο συντριπτικό τους ποσοστό νέοι και ενήμεροι, επιλέγουν και γεμίζουν τις αίθουσες των δύο διοργανώσεων ντοκιμαντέρ. Στην Θεσσαλονίκη αυτή η εικόνα ήταν σαφώς καλύτερη φέτος από πέρσι. Η αλήθεια είναι ότι ο Δημήτρης Εϊπίδης, καλλιτεχνικός διευθυντής και ψυχή της διοργάνωσης, έχει αποδείχθει εγγύηση ότι το υλικό που συγκεντρώνει και παρουσιάζει θα περιέχει οπωσδήποτε πολλές και αξιόλογες ταινίες τεκμηρίωσης, εκδοχές τόσο της ατομικής όσο και της συλλογικής καθημερινότητας, της κοινωνικής διαπάλης και της ιστορικής της αποτύπωσης. Έτσι κι αλλιώς και η τηλεόραση σπάνια πρόβαλε αυθεντικά δείγματα ντοκιμαντέρ, αναλίσκόμενη σε περιγραφικά και τουριστικά καρτ-ποστάλ. Τώρα δίνεται η ευκαιρία στο ανυποψίαστο κοινό να έρθει σε επαφή και να γνωρίσει τον μεγάλο και ποιοτικό πλούτο ενός είδους κινηματογράφου το οποίο συναγωνίζεται τον μυθοπλαστικό ισάξια.

Βέβαια όσες ώρες και να αφιερώσεις στις προβολές, πάντοτε ένα μέρος θα κατορθώσεις να προλάβεις έστω και αν τρέχεις από αίθουσα σε αίθουσα το μισό 24ωρο. Τελικά θα σου μένει ο καημός τι ήταν οι ταινίες που δεν είδες. Και η αιτία, φυσικά, είναι όλες αυτές που είδες. Είναι π.χ. *Η επιστροφή του πρίγκιπα* της Μαρίνας Γκολντοβοσκαγιά, είναι το οικείο μας θεματικά *Τράνζιτο* του Νίνο Τζακούσο ή το αποκαλυπτικό και τελικά αισιόδοξο αυστραλέζικο ντοκιμαντέρ της Γκίλιαν Γκάθρι *Βγαίνοντας απ' τις σκιές*. Το συγγενές από μια άλλη θεώρηση με το *Τράνζιτο*, *Αναμείνατε στο ακουστικό σας* του Ζαμπίνε Κένιγκ. Η λαθρομετανάστευση παραμένει ένας μεγάλος θεματικός τροφοδότης κυρίως του κινηματογράφου καταγραφής. Όπως και η προηγούμενη ταινία έτσι και το *Ένας φίλος θανατοποινίτης* της Μαράικε Γιονγκμπλοντ, πατρίδα έχει την Ολλανδία και επιχειρεί την γνωριμία μας (και την ευαισθητοποίηση) με το πρόβλημα της θανατικής ποινής, ενώ *Η ιστορία της Κρίστι* του Άντονι Τόμας την «εσωτερική» με-

ταμόρφωση μιας υπέρβαρης γυναίκας μόλις «μεταμορφώθηκε» σωματικά. Τελικά, ήταν οι *Ιστορίες για κοτούλες* του Μάρκα Λούις, από τις ΗΠΑ που μας κέρδισε από την ενότητα «Μικρές αφηγήσεις».

Από τις «Όψεις του κόσμου» κρατάμε τα *Κορίτσια της Γκαέα* της Κιμ Λοντζίνοτο, την μνημειώδη *Παράσταση «Turnabout»*, που μεταφέρανε στο Πεκίνο ο μαέστρος Ζούμπιν Μέτα και ο Ανγκ Λη, τις συγκλονιστικές *Ημέρες στο σκοτάδι* του αμερικάνου Μάρκ Σίνγκερ, τις *Γυμνές πολιτείες* της Αρλίν Ντόνελι και το «πιπεράτο» αλλά και κοινωνικά αποκαλυπτικό *Το άλλο Χόλιγουντ* του Άντερς Ντάλγκααρντ. Από την ενότητα «Κοινωνία και περιβάλλον» είδαμε το αξιόλογο ανθρωπολογικό και παλαιοντολογικό *Μια σύμπτωση στον παράδεισο* του Ματίας φον Γκούντεν και τους βραζιλιάνους *Καρβουνιάρηδες*. Στην «Καταγραφή της μνήμης» υπήρχαν αξιόλογες ελληνικές συμμετοχές όπως το *Γράμμα στην μητέρα-πατρίδα* του Τάσου Ψαρρά, το *Σαν τους πρώτους χριστιανούς* του Ανδρέα Αποστολίδη, το *Με φως και με θάνατον* του Άκι Κερσανίδη και το ιδιαίτερα ενδιαφέρον *Αβίωτες μνήμες* της Αθηνάς Ξενίδου, μοναδική φετινή κυπριακή συμμετοχή στη Θεσσαλονίκη. Και μόνο το *Ντόλτσε* να είχε φιλοξενήσει η ενότητα «Πορτρέτα: Ανθρώπινες διαδρομές», δεν θα χρειαζόταν τίποτε άλλο. Η ταινία έφερε την υπογραφή του Αλεξάντρ Σοκούροφ. Αυτό τα λέει όλα. Από τα αριστουργήματα της φετινής διοργάνωσης. Η *Βασίλισσα* του Βέρνερ Στρέτερ και οι *Γυναίκες του Φασμπίντερ* κλειστού ενδιαφέροντος. Από τα δύο αφιερώματα φυσικά το ενδιαφέρον το συγκέντρωσαν οι τέσσερις ταινίες των αδελφών Μείζελς, σημαντικών εκπροσώπων του «direct cinema». Έξοχα τέτοια δείγματα οι *Grey gardens* και το *Gimme shelter*. Γνωστό και πολλαπλά ενδιαφέρον το έργο του Λευτέρη Ξανθόπουλου, ήταν μια ευκαιρία να το γνωρίσει έτσι συγκεντρωμένο η καινούργια γενιά. Η ενότητα «Μουσική μέσα από το φακό» μας χάρισε τρία υποδειγματικά ντοκιμαντέρ: *Λου Πρίμα: ο έξαλλος* του Ντον Μακ Γκλιν, το *Καγέ 54* του Φερνάντο Τρουέμπα και του δικού μας Νίκου Τριανταφυλλίδη *Screamin' Jay Hawkins*. Μια υπέροχη επιλογή από ντοκιμαντέρ του Ιράν. Το ένα καλύτερο από το άλλο. Αλησμόνη-

Λουκά Κούχτιν: Μαμούνι με τσίπουρο.

το το δεκάλεπτο αριστουργηματικό ενστανανέ *Ο λευκός σταθμός* του Σεϊφολά Σαμαντιάν. Ατυχώς δεν είδαμε καμιά από τις εννιά γιουγκοσλαβικές ταινίες. Εντούτοις τα σχόλια αξιόπιστων θεατών είναι ενθουσιαστικά.

Από την ελληνική συμμετοχή, που στο σύνολό της ήταν σε ευπρεπή μέσο όρο, ιδιαίτερη αναφορά οφείλεται στην απολαυστικά «βλάσφημη» *Ακρόπολις* της Εύας Στεφανή (μπράβο της!), το ευφρόσυνο ανθρώπινο *Μαμούνι με τσίπουρο* του ταλαντούχου Λουκά Κούχτιν, και το θεματικά ενδιαφέρον *Το σχολείο* της Μαριάννας Οικονόμου για τις καταδείξεις και τα σχόλια. Από κει και πέρα συμπαθητικές οι δουλειές του Στέφανου Νόλλα: *Της γιαγιάς το γλυκό ψωμί*, *Μνήμες από το χαμάμ*, της Πέ-

γκυς Βασιλείου και το 24 ώρες στο χωριό. Ειδικό βάρος (και λόγω θέματος) το *Ο 20ος Αιώνας μέσα από το βλέμμα του Θόδωρου Αγγελόπουλου* των Κώστα Κωβαίου και Στάθη Πλώτα. Τόσο *Το ρινγκ* όσο το κλιπάκι της τελετής της λήξης του Αντώνη Κιούκα διέθεταν μian αξιοσημείωτη ικανότητα ρυθμικής άρθρωσης και εκφραστικής παρέμβασης του φακού. Τα βραβεία της 7μελούς διεθνούς επιτροπής: Σ' αγάπησα Βίκτορ Κοσακόφσκι και *Το σχολείο* της Μαριάννας Οικονόμου αποδεκτά. Άλλωστε υπήρχε τόσο υλικό για πλήθος άλλες επιλογές. Δεν υπήρξαμε ποτέ θιασώτες των λεγομένων βραβείων του κοινού γι' αυτό και ποτέ δεν τα σχολιάζουμε. Αυτά.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Μαριάννα Οικονόμου: Το σχολείο.

Ένα κινηματογραφικό φεστιβάλ, έστω και αν το αντικείμενό του είναι ταινίες ντοκιμαντέρ, δεν γίνεται δεσμός από τη δεύτερη κιόλας διοργάνωσή του. Έχει δρόμο μπροστά του. Θεσμός και δεσμοποίηση είναι κατακτήσεις που όχι μόνον αργούν, αλλά και θα περάσουν από πολλές δοκιμασίες. Έχουν να αντιμετωπίσουν τις αναπόδραστες «παιδικές ασθένειες» –και τις «αυτοπαθείς» και τις «μεταδοτικές»– που τις περνάει κάθε καλλιτεχνική του είδους προσπάθεια με προοπτική. Ευτυχώς, τα «εμβόλια» σώζουν.

Κινηματο-γραφή

Ενα από τα πιο αξιόλογα αφιερώματα του 3ου Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης (5-11 Μαρτίου) ήταν κι αυτό στους αδελφούς Μείζελς, όπου είχαμε πραγματικά την ευκαιρία να απολαύσουμε τέσσερις από τις καλύτερές τους ταινίες: *Ο Πωλητής* (1968), *Gimme Shelter* (1970), *Γκρίζοι Κήποι* (1976), *Σύμπνοια Απόψεων: Το Κέντρο Γκετί* (1997).

Στις αρχές της δεκαετίας του '60, οι αδελφοί Μείζελς, μαζί με άλλους αμερικανούς συμπατριώτες τους όπως τον Λικόκ, τον Ντριού και τον Πένμπεικερ, έφεραν την επανάσταση στο χώρο του ντοκιμαντέρ, με τη μέθοδο του direct cinema. Σε μια εποχή που οι φορητές κάμερες και τα μικρόφωνα βρισκόταν ακόμη σε πειραματικό στάδιο, κατάφεραν χρησιμοποιώντας αυτά τα μέσα, να δημιουργήσουν ένα εντελώς νέο κι ιδιαίτερο τρόπο κινηματογράφησης, γεμάτο αμεσότητα, ακρίβεια κι αυθορμητισμό, που άντεξε σθεναρά στο πέρας του χρόνου.

Ο Άλμπερτ, προτού συνεργαστεί με τον αδελφό του και ιδρύσουν την δική τους εταιρεία παραγωγής (1962), σπούδασε ψυχολογία στο πανεπιστήμιο της Βοστώνης και έκανε την πρώτη του ταινία βασισμένη στα ψυχιατρεία της Ρωσίας. Με τον αδελφό του Ντέιβιντ, που έκανε και το μοντάζ των ταινιών, συνεργάστηκαν σε όλες τις ταινίες της δεκαετίας του '70 και '80, μέχρι το θάνατο του δεύτερου (1987), όταν τον αντικατέστησε ο Φρόεμκε.

Στα γυρίσματα των ταινιών τους δεν χρησιμοποιούσαν παρά μόνο μία κάμερα. Απέφευγαν να στήνουν συνεντεύξεις, να χρησιμοποιούν ηθοποιούς και τεχνικό φωτισμό για τις ανάγκες των

γυρισμάτων τους. Ο αφηγηματικός λόγος, όπως και η συγγραφή ενός σεναρίου, ήταν ανύπαρκτος. Εκείνο που τους ενδιέφερε ήταν η κάμερα να γίνει το μάτι τους, εκείνο που θα κατέγραφε την πραγματικότητα χωρίς καμιά δική τους παρέμβαση, έλεγχο ή προκατάληψη. «Το ντοκιμαντέρ είναι ο ανεξέλεγκτος κινηματογράφος» συνήθιζε να λέει ο Άλμπερτ. Αυτό που επεδίωκαν, και το κατάφεραν με επιτυχία, ήταν ο θεατής να έχει την εντύπωση ότι υπήρξε κι ο ίδιος μάρτυρας την δεδομένη στιγμή της εξέλιξης του γεγονότος. Ένας από τους λόγους της επιτυχίας τους αυτής ήταν η ευκολία που είχαν να προσεγγίζουν τους ανθρώπους που κινηματογραφούσαν και να κερδίζουν την εμπιστοσύνη τους σε τέτοιο βαθμό, που κυριολεκτικά «ξεδιπλώνονταν», με ένα πολύ άμεσο κι ανθρώπινο τρόπο, μπροστά στο φακό.

Δύο από τις πιο γνωστές τους ταινίες είναι *Ο Πωλητής* και το *Gimme Shelter*. Στην πρώτη ακολουθούν τέσσερις πλανόδιους πωλητές της Βίβλου «αιχμαλωτίζοντας» με έναν αξιοθαύμαστο τρόπο, μέσα από τη σχέση αυτή της αγοροπωλησίας, την πνευματικότητα των σύγχρονων κατοίκων των ΗΠΑ. Ερώτημα που τίθεται και σε μια από τις πιο αμφιλεγόμενες ταινίες τους, το *Gimme Shelter* –που αποτέλεσε και ταινία σταθμό στην δεκαετία του '60– με θέμα την δωρεάν συναυλία των Rolling Stones στο Άλταμοντ (1969), μόλις τέσσερις μήνες μετά το θρυλικό Γούντστοκ. Οι Rolling Stones, φοβούμενοι ότι θα δημιουργηθούν επεισόδια, ζήτησαν από τα μέλη της παράνομης συμμορίας μοτοσυκλετιστών «Άγγελοι του Διαβόλου» να διατηρήσουν την τάξη. Κατά τη διάρ-

κεια της συναυλίας δημιουργήθηκαν ταραχές με αποτέλεσμα να έρθουν σε συμπλοκή και να σκοτωθούν τέσσερα άτομα από τους «Άγγελους του Διαβόλου». Ήταν η πρώτη φορά που χρησιμοποιήσαν δέκα κάμερες, μία από τις οποίες κατάφερε να καταγράψει μια από τις δολοφονίες αυτές που προβάλλεται κατ' επανάληψη κατά τη διάρκεια του φιλμ αφήνοντας έτσι μια από τις πιο σημαντικές μαρτυρίες για τη νεολαία της εποχής. Οι *Γκρίζοι Κήποι* είναι το πορτρέτο-ανάλυση μιας σχέσης μητέρας και κόρης, βασισμένη πάνω στην απίστευτη αλλά αληθινή ιστορία της Ίντιθ Μπουβιέ και της κόρης της Ίντιθ, θείας και πρώτης εξαδέλφης της Τζάκι Κέννεντι-Ωνάση. Οι δύο γυναίκες ζουν μέσα στην εξαθλίωση και την παρακμή στην τεράστια εγκαταλελειμμένη έπαυλή τους των 28 δωματίων, γνωστή και ως «Γκρίζοι Κήποι».

Οι Μείζελς καταφέρνουν να τις πλησιάσουν και να αγγίξουν τις ψυχές τους με έναν τρόπο που τις κάνει αλησμόνητες και μοναδικές. Στην *Σύμπνοια Απόψεων: Το Κέντρο Γκετί*, που χρειάστηκε 12 χρόνια για να ολοκληρωθεί, όσα σχεδόν και το κτίριο, βλέπουμε πώς ενσαρκώνεται τελικά το όραμα ενός μεγάλου αρχιτέκτονα, του Ρίτσαρντ Μίερ, γνωστού για τα μινιμαλιστικά λευκά του κτίρια, μέσα από πολλές συγκρούσεις που η ταινία καταφέρει να φέρει στην επιφάνεια με έναν δραματικό αλλά εύστοχο τρόπο.

Με ειδική εκδήλωση το Φεστιβάλ τίμησε τους αδελφούς Μείζελς για το έργο τους απονέμοντας τιμητική πλακέτα στον επιζώντα, τον Άλμπερτ Μείζελς.

ΝΕΓΚΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΡΒΑΡΑ

Τελικά, θέλαμε δεν θέλαμε, έγινε αυτό που φοβόμαστε: κάθε καινούργια ελληνική ταινία είναι (δυστυχώς) υποχρεωμένη προκειμένου να πάρει visa ταμείου να περάσει από τα «καβδιανά δίκρανα» των ταινιών της κ. Μαλέα και του *Safe Sex*. Διαφορετικά, μια εβδομάδα στο «Τριανόν» ή την «Ανδώρα» και πολύ πάει. Γιατί έχει και χειρότερα...

Τελικά, διασώθηκε η... «φώκια»;

Λάκης
Λαζόπουλος και
Αντώνης
Καφετζόπουλος,
οι γνωστοί μας
Ακάλυπτοι
Μήτσοι αλλά
και Καλύτεροί
μας φίλοι.

Η αλήθεια είναι ότι πανευρωπαϊκά βρισκόμαστε μπροστά σε νεκρανάσταση της φαρσοκωμωδίας πασπαλισμένης με άφθονο και αρκούντως «ελευθεριάζον» σεξ. Κάπου από κοντά και η Ελλαδίτσα μας, αλλά επί το ουρεγελικότερον. Μόνο που στην Ευρώπη παράγεται και το άλλο είδος σινεμά, ενώ εδώ... Και με το δίκιο σας θα πείτε: και που τα λέτε τι νόημα έχει; Σε συνέντευξή του ο συνσκηνοθέτης της ταινίας στην οποία αναφερόμαστε, ο Γιώργος Λάνθιμος, λέει κάπου: «θεωρώ ότι αυτή τη στιγμή στο ελληνικό σινεμά επικρατούν δυο άκρα. Μια τηλεοπτική συνταγή ηθοποιών, και το εικαστικό σινεμά του Αγγελόπουλου». Πώς φαίνονται αυτοί που δεν βλέπουν –δεν καταδέχονται– τις ελληνικές ταινίες γι' αυτό και δεν γνωρίζουν τον (όποιος κι αν είναι αυτός) ελληνικό κινηματογράφο. Απόδειξη και η ταινία που έφτιαξαν με τον Λάκη Λαζόπουλο. Εγχώρια, τηλεο-

πτική συνταγή ηθοποιών με καρικατουρίστικη προσπάθεια δραματουργίας χαρακτήρων και οφθαλμοφανέστατα δυτικότροπο οπτικό ντιζάιν στο παγερό χρωματικό μετιέ του καφέ. Αυτό πάει να πει τσαρούχια με υμίψηλον, δηλαδή ότι είναι πολύ δύσκολο να ξεφύγεις από την τρέχουσα ελληνική κινηματογραφική (και όχι μόνο) πραγματικότητα. Ο Λάκης Λαζόπουλος παραμένει *Οι δέκα μικροί Μήτσοι* και ο Αντώνης Καφετζόπουλος η (απολαυστική) τυποποιημένη φιγούρα του *Ακάλυπτου*, γι' αυτό και στον *Καλύτερό μου φίλο* αισθανόμαστε αμηχανία βλέποντάς τους να μιμούνται τους ρόλους που υποτίθεται ότι προσπαθούσαν να δημιουργήσουν ενώ συχνά τους εγκατέλειπαν, επιδιδόμενοι στις γνωστές (αυτοσχεδιαστικές τους) τσαχπινιές οι οποίες –στο κάτω κάτω της γραφής– ήταν και οι μόνες που έβγαζαν λίγο αυθόρμητο και πηγαίο γέλιο.

Ο Γιώργος Λάνθιμος ήταν φανερό ότι

διαθέτει ταλαντούχα γνώση της κινούμενης εικόνας, της οργάνωσης του χώρου και του ρυθμικού νεύρου που απαιτεί ο σύγχρονος κινηματογράφος. Με άλλου είδους σενάρια θα μπορούσε να δικαιωθεί ο αισθητικός του ορίζοντας. Ο Λάκης Λαζόπουλος είναι ένας πολύτιμος εθνικός μας τζερετζεές, σαρκαστής, παρωδός, κοινωνικός παρεμβασίας. Άλλο διαμέτρημα, άλλη εμβέλεια. Σεναριογράφος, σκηνοθέτης και (πολύ περισσότερο) ερμηνευτής ερωτικά απελπισμένου ήρωα (και μάλιστα έτσι αξύριστος, σαν ήρωας ιρανικής ταινίας του Μαχμαλμπάφ ή του Κιαροστάμι), έδειχνε ξενέρωτος. Ότι και να πουν οι δημιουργοί της, η ταινία ήθελε να είναι κωμωδία, αλλά τον τίτλο της η ταινία τον κερδίζει εφ' όσον η πλατεία βγάζει γέλιο. Και *Ο καλύτερός μου φίλος* σπάνια έβγαζε. Ερωτική ταινία (αν κάτι τέτοιο ήταν στις προθέσεις της) με τίποτα δεν ήταν. Παρωδία των πάντων, ναι. Αυτό πράγματι ήταν. Είτε σκόπευε σε κάτι τέτοιο είτε όχι. Ίσως εκεί να βρίσκεται και το μεγαλύτερο προσόν της.

Αν τούτη η γραφή δείχνει γκρινιάρια είναι γιατί η ταινία αξίζει. Γιατί περνάει (διασχίζει) την λέμφο του τρέχοντος κινηματογραφικού τοπίου χωρίς να «λερωθεί» αισθητά. Γιατί οπωσδήποτε είναι κινηματογράφος και μάλιστα «καλογραμμένος» με καλή «ορθογραφία και σύνταξη». Γιατί δεν έλεγεσ άντε και πότε να τελειώσει, ούτε που σε υποχρέωνε να χαχανίζεις ηλίθια, μ' όλο που το αφήγημα δεν είχε τίποτα το πρωτότυπο. Εντούτοις, υπήρχε το «κάτι» που σε κρατάει στο κάθισμα με προσδοκία: Λαζόπουλος είναι αυτός, κάπου θα σου τη ρίξει την ατάκα. Παρ' όλα, λοιπόν, τα ελλείμματα που μπορεί κανείς καλοπροαίρετα να της καταμαρτυρήσει, αν ο κινηματογράφος μας είναι καταδικασμένος για καιρό ακόμα να «συμμορφώνεται» προς τις απαιτήσεις ενός κοινού «εθισμένου» στο τηλεοπτικό αφιόνι –«... Και μην έχοντας πιο κάτω άλλο σκαλί...»– οι τρόποι του *Καλύτερού μου φίλου* είναι χωρίς αμφιβολία το προτιμότερο. Όσον αφορά σε έναν άλλο κινηματογράφο, ίσως λιγότερο ψυχαγωγικό αλλά περισσότερο χρήσιμο, επαφιέμεθα στον κινηματογραφικό πατριωτισμό όλων των Λαζόπουλων της χώρας μας.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Πού να στα λέω κυρ Μάνο μου...

Καλά, εσάς σας δικάσανε και σας αθώωσανε που πήγατε στα κατεχόμενα να καταγράψετε την καταστροφή. Εμείς οι Κύπριοι τι να πούμε, που μένουμε χρονίως αδικαίωτοι σ' αυτήν την καφκαέσκα δίκη που λέγεται «Κυπριακό»; Γιατί δεν είναι η αφηρημένη έννοια του λαού που δοκιμάζεται καθημερινώς στην Κύπρο, αλλά συγκεκριμένες μοιραίες κοινότητες ανθρώπων (π.χ. πρόσφυγες, συγγενείς αγνοουμένων, εξαπατημένοι μικροεπενδυτές) επαγγελματικές ομάδες (π.χ. «εγκλωβισμένοι» ελληνοκύπριοι αγρότες, αντιφρονούντες τουρκοκύπριοι δημοσιογράφοι, χαμηλόμισθες πωλήτριες) αλλά και ατομικές δημιουργικές συνειδήσεις όπως είναι οι συγγραφείς, μουσικοί, σκηνοθέτες, εικαστικοί.

Σ' αυτούς τους τελευταίους θέλω να σταθώ, που είναι και της ειδικότητός σας. Πρέπει όμως προηγουμένως να σας πω πως διαβάζω το Αντί από το 1975 και είμαι σε θέση να εκτιμήσω πως η πληθωρική παρουσία σας στις σελίδες του ολοένα και μου στερεί την πολυμέρεια στην ενημέρωση που συνήθισα να έχω. Εκείνο που την αντισταθμίζει είναι το χιούμορ σας, η απολαυστική λεκτική ευρηματικότητα, η ευρυμάθειά σας και προπάντων οι αναμφισβήτητες καλές προθέσεις, εφόσον αντιλαμβάνομαι πως η προσωπική σας περίπτωση παραμένει ενδεικτική των στρεβλώσεων που επιφέρουν στην δημόσια ζωή οι αναξιοκρατικές δομές. Γιατί πρέπει να ξέρετε πως κι εμείς οι κρατικώς αποστασιοποιημένοι Κύπριοι σας παρακολουθούμε και ταυτιζόμαστε μαζί σας. Όχι απαραίτητα μέσα από αλυτρωτικές αγκυλώσεις, αλλά στην καθημερινή δημιουργική πράξη και στην διαδικασία της επαγγελματικής καταξίωσης, έστω κι αν για μας αυτή διεκδικείται στην μακρινή Κύπρο. Αυτό συνειδητοποιώ κάθε φορά που βλέπω πόσο καταλυτική μπορεί να αποβεί έστω και η ευκαιριακή εμπλοκή κάποιου ελλαδικού παράγοντα στα δρώμενα της Κύπρου και αντιστρόφως, είτε πρόκειται για υπουργούς, πανεπιστημιακούς, κριτικούς τέχνης, ή κάποιον έγκυρο δημοσιογράφο. Ακόμα και σε ουδέτερο έδαφος, όπως τότε στην Βενετία, όταν μου δόθηκε η χάρη να αντιπροσωπεύσω την ιδιαίτερή μου πατρίδα στην Biennale του '99. Δεν θα ξεχάσω το καρδιοχτύπι της κυπρίας επιτρόπου, μιας κατά τα άλλα έμπειρης πολιτιστικής λειτουργού α' τάξεως στο Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, αλλά και την δική μου έξαψη, όταν έφτασαν εκεί οι έλληνες δημοσιογράφοι, μαζί τους κι εκείνη η γη-

ραιά κυρία από το αθηναϊκό *Βήμα*, που μπήκε στο περίπτερό μας με τον αέρα του οικοδεσπότη, καλοκάθισε στην μοναδική καρέκλα κι άφησε να της ξεφύγει εκείνη η ανεπίτρεπτη οικιότητα: «Εσύ βρε τα έθαψες!». Εννοούσε τον τρόπο που είχα στήσει τα έργα μου, τα οποία μπορεί να μην ήταν μέσα στο γενικότερο πνεύμα της μόστρας εκείνης της χρονιάς, ήθελαν όμως να υπενθυμίσουν αυτό ακριβώς που εσείς πήγατε να τεκμηριώσετε με την κάμερα της EPT στα κατεχόμενα μέρη της Κύπρου, την καταστροφή δηλαδή της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Γιατί τι άλλο θα μπορούσε να υπονοεί ένα σπασμένο στασίδι, ένας σκάμνος, παρά έναν συλημένο χώρο λατρείας; Αλλά κι όταν δώσαμε μια μικρή δεξίωση πριν από τα γενικότερα εγκαίνια της Biennale, στις δυόμισυ ώρες που παρέμεινα μέσα στο κυπριακό περίπτερο θυμάμαι πως κουβέντιασα με Άγγλους, Γάλλους, Πορτογάλους, όχι όμως και με κάποιους από τους πάμπολλους έλληνες δημοσιογράφους, που ήταν όντως εκεί αλλά προτίμησαν να την αράξουν έξω στο γρασίδι απολαμβάνοντας το δωρεάν προσέκκο. Κι ενώ έγιναν εδώ κι εκεί στον γερμανικό και αμερικανικό τύπο, έστω και ακροθιγώς, κάποιες αυτόβουλες και θετικές αναφορές στην κυπριακή συμμετοχή, δεν έχω διαβάσει οτιδήποτε αρνητικό ή θετικό στον ελληνικό τύπο. Ούτε από σας που πήγατε τελικά ως εκεί παρέα, όπως μάθαμε από το Αντί, με κάποιον κ. Κόντογλου. Έχοντας όμως εντωμεταξύ παρακολουθήσει την επιπόλαιη δημοσιογραφική μεταχείριση και αυτών των ελλήνων καλλιτεχνών στις αθηναϊκές εφημερίδες σκέφτομαι πως ίσως στάθηκα τυχερός. Ωστόσο η επόμενη Biennale πλησιάζει και μπορείτε να επανορθώσετε δίνοντας κάποια σημασία στους επόμενους Κυπρίους, που ασφαλώς θα σας ενδιέφερε να μάθετε πως ούτε κι αυτών η επιλογή ανακοινώθηκε μέχρι στιγμής όπως και στην Ελλάδα. Έτσι θα τρέξουν και φέτος να προσαρμόσουν την τελευταία στιγμή το έργο τους στους αυτοσχεδιασμούς των υπαλλήλων των υπουργείων, ενώ οι ομόλογοί τους στις πιο προνοητικές χώρες προετοιμάζονται ήδη πυρετωδώς.

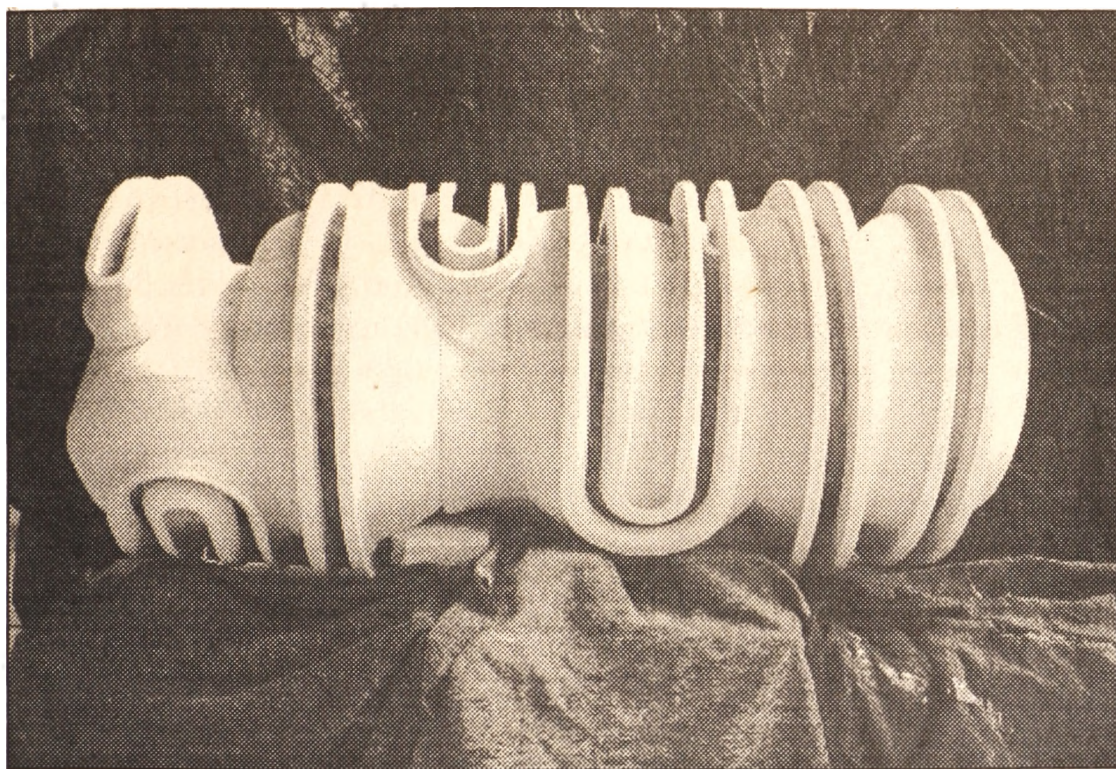
Κοινή είναι λοιπόν η μοίρα σε Κύπρο και Ελλάδα κι ας μην καμωνόμαστε πως μπορούν να υπάρξουν ποτέ στεγανά σ' ένα πεδίο όπως ο πολιτισμός. Πρέπει να σας θυμίσω πως από καταβολής της Κυπριακής Δημοκρατίας προσκεκλημένοι από την Αθήνα καθόριζαν τις σημαντικότερες επιλογές και το περιεχόμενο των κρατικών

μας συλλογών (Σπητέρης, Ξύδης, Χρίστου, Χατζηνικολάου κ.ά.), ενώ στον ξέφραγο ιδιωτικό τομέα καθοριστική είναι η εμπλοκή έμμισθων τεχνοκριτικών (π.χ. Έφη Στρούζα) που εν ονόματι των γνωστών κυπρίων μεγαλοσυλλεκτών και μέσω της διαπλοκής τους με τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης καθόρισαν και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τόσο το δημοτικό εκθεσιακό γίγνεσθαι όσο και το παζάρι στις ιδιωτικές γκαλερί, ακόμα κι αυτό το εσώτερο πεδίο της ατομικής δημιουργίας. Οι μηχανισμοί σάς είναι ασφαλώς οικείοι. Αν όμως αυτά μπορούμε να τα καταχωρίσουμε στα παρεμφερή και τα επουσιώδη, εκείνο που έχει γενικότερη σημασία και μακροπρόθεσμη συνέπεια είναι, πρώτον, η απροθυμία των ελλήνων συναδέλφων σας να παρακολουθήσουν και να προβάλουν κριτικά τις λίγες προσπάθειες που γίνονται στην Κύπρο για τον συγκερασμό του διεθνώς «σύγχρονου» στην τέχνη με το καλώς νοούμενο «εντόπιο», και δεύτερον, η ειδικότερη αμέλεια της αριστερής διανόησης, συνεπώς και η δική σας, να προσλάβετε τις ακόμα λιγότερες προσπάθειες διεργασίας της κυπριακής εντοπιότητας μέσα από ένα κοινό προς εσάς ιδεολογικό πρίσμα. Δεν θα ήταν υπερφίαλο να πούμε πως θα είχατε να μάθετε από την τρέχουσα κυπριακή εμπειρία. Εν πάσει περιπτώσει η παραγνώριση τέτοιων προσπαθειών αποβαίνει, ένθεν κακείθεν, προς όφελος ενός καιροσκοπικού πολιτισμικού «εκσυγχρονισμού» που για μας στην Κύπρο είναι τριπλά μιμητικός, αφού θέλει να μιμείται ταυτοχρόνως τα παγκοσμιοποιημένα πρότυπα, τα αθηναϊκά μητροπολιτικά καθώς και τις μετατρεπτικές επιμιξίες τους. Πέραν όμως από αυτά τα ειδικά των εικαστικών νομίζω πως είναι οι γενικότερες πολιτισμικές και αμοιβαίως ενισχυτικές συναντιλήψεις που θα επιτρέψουν, προπάντων σ' εμάς τους άμεσα εκθεσιμικούς Ελληνοκυπρίους, να προσεγγίσουμε με αξιοπρέπεια και αυτοπεποίθηση τους τούρκους γείτονές μας. Εδώ οι μηχανισμοί δεν είναι ευνόητοι, αφού θα πρέπει ακόμα να τους διαμορφώσουμε από κοινού, ας ελπίσουμε εγκαίρως, προτού οι Αγγλοαμερικανοί μας επιβάλουν τους δικούς τους «επαναπροσεγγιστικούς» όρους. Αλήθεια, που το πάνε; Εγώ δεν κατάλαβα. Σας διαβεβαιώ όμως πως στην μακρινή Λευκωσία το διαισθάνεται και ο τελευταίος έφηβος.

Μετά τιμής
Γλάυκος Κουμίδης

—Τι ενώνει τον μοριακό με τον διαστημικό χώρο; Τι διαφοροποιεί την θετική από την αρνητική ενέργεια; Τι μπορεί να σαρκάσει και συγχρόνως να ηρωοποιήσει; Τι, τέλος, να δώσει ταυτότητα στο ανώνυμο;
—Μα τι άλλο; Ένα γλυπτό!

Εκκρίσεις συμπαντικού υγρού

Και η μοναξιάς μας
συνιστά τρόπο επικοινωνίας.
Μ. Χάιντεγκερ

Τι μπορεί να είναι «γλυπτική» σήμερα; Παρά την διάχυτη θεωρητική καχεξία, τις ομαδοποιήσεις των επιμέρους τεχνών και τις πεισιθάνατες, ανοργασμικές διακηρύξεις των κριτικών που προσφάτως τά 'μαθαν όλα, ο Tony Cragg έχει την απάντηση. Την εκθέτει μάλιστα με παραδειγματικό τρόπο ως το τέλος του μήνα σε μια μουσειακή τσώντι έκθεση στην Bernier/Ηλιάδη. Καταρχήν ο Tony Cragg κομίζει στην σοβαροφανή ελληνική εικαστική κοινότητα ένα υπόξινο χιούμορ, βρετανικό μεν, βιτριολικό δε. Επίσης λέει στην ευθυνόφοβη κοινωνία μας να... μην φοβάται. Ο ίδιος δεν φοβάται να παίξει με τα πλαστικά σκουπίδια που ξέβρασε η θάλασσα και να στήσει επίτοιχες ιστορίες μιλώντας για την οίρα ενός μπουκαλιού ή για την τύχη που μπορεί να 'χει ένα καπάκι μπίρας. Δουλεύει τα υλικά της γλυπτικής του μαρμα-

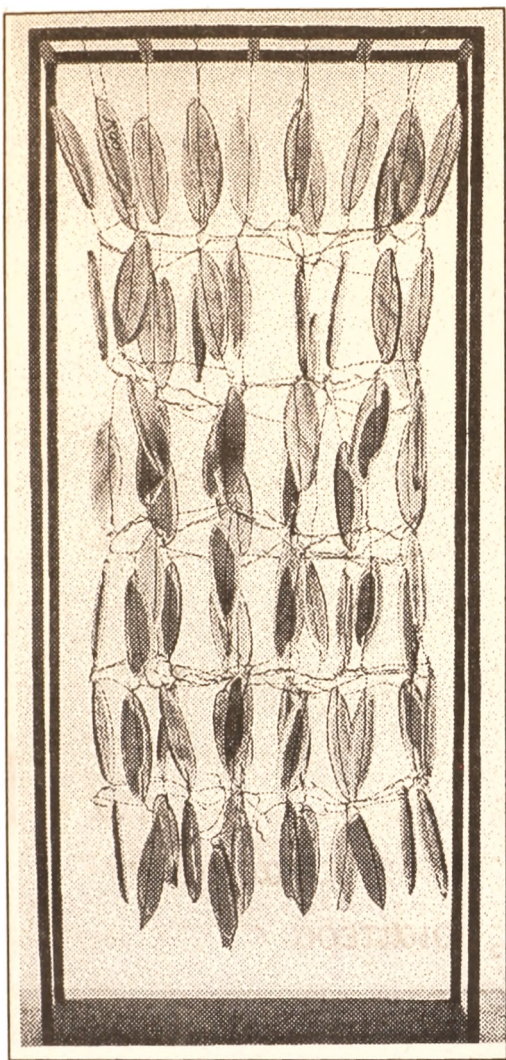
ροφάγοι μου Έλληνες! Παράλληλα ο Tony Cragg, αλλά και οι λοιποί της ομάδας του, ο Richard Deacon ή ο Antony Gormley, αποδεικνύονται αρκούντως ασεβείς ώστε να σαρκάζουν την πομπώδη θεματολογία και τον ακαδημαϊκό(;) φορμαλισμό του Sir Antony Caro ή της Barbara Hepworth. Εμείς πάλι που θαυμάσαμε τον περασμένο Ιανουάριο τον Ευαγγελισμό του Caro (after Duccio) στην Marlborough της Ν. Υόρκης, πειράζει που αγαπάμε και τους δύο; Και τα ρέοντα Ζάρια του ενός και τον Τρωικό Πόλεμο ή την Δευτέρα Παρουσία του άλλου; Και το παιχνίδι με το τυχαίο και το ασήμαντο του Tony και τον μεταφυσικό —έστω— στόμφο του Antony;

Ο Cragg και στις πιο μνημειώδεις συνθέσεις του παραμένει ένας εννοιολογικός καλλιτέχνης που αμφισβητεί το status του «μνημείου» και την έννοια του δημόσιου σήματος. Γι' αυτόν πιο σπουδαίες είναι οι πληροφορίες που αντλεί από ένα εγκαταλελειμμένο εργοτάξιο παρά από την πλατεία του

Cambidoglio με τον ανδριάντα του Μάρκου Αυρηλίου κι ας την σχεδίασε ο Michelangelo. Τον απασχολεί το ρέον που αποκτά αιφνίδια μορφή, το διαρκώς μεταλλασσόμενο που δεν ακινητεί· γι' αυτό και οι κατασκευές του θα μπορούσαν να είναι τέλεια εξαρτήματα σ' έναν —ενδεχόμενο— μηχανισμό του Σύμπαντος. Ως καθηγητής στο Düsseldorf από το 1979 έχει βρει επάξια τη θέση του ανάμεσα στον Beuys που λατρεύει και τον Κουνέλλη που δεν λατρεύει. Στην Bernier/Ηλιάδη τώρα, παρουσίασε μια σειρά εξαιρετα διαφωτιστικών σχεδίων-μαθημάτων για νεότερους καλλιτέχνες και μερικά νέα γλυπτά στα οποία το design συγκεράζεται με την κυρίαρχη προσωπική άποψη και το trivial γούστο με την προοπτική ανατροπής του. Το Secretions (εκκρίσεις) και το Stigma, έργα του 2000-1, με την οφιοειδή τους φόρμα και την hi tec κατασκευή τους έδειχναν τους νυν προβληματισμούς, αλλά, επιμένω, και το μορφολογικό χιούμορ του καλλιτέχνη ενώ το Formulation (Stance) του κήπου αποτελούσε μιαν εκδοχή στο 2000 της Υποεπιτροπής, δηλαδή μιας σύνθεσης του 1990 που σήμερα είναι στο Μουσείο Hirshhorn της Ουάσιγκτον. Ο Cragg μεγεθύνει και ανασυνθέτει δημοσιονομικά σφραγίδες μαζί με το μεταλλικό στήριγμά τους «τυπώνοντας» προς τα έξω τα ασφαλή και απαραβίαστα κείμενά τους, τουτέστιν τον λόγο της αυθεντίας τους. Δουλεύοντας τις λεπτομέρειες με το χέρι και σκαλίζοντας τα στοιχεία ένα-ένα αποδεικνύεται απαραίτητος τεχνίτης και συνεχιστής της υπομονής των μεσαιωνικών συναδέλφων του. Εντέλει αυτή η πρώτη πολυεπίπεδη έκθεση του Tony Cragg στην Αθήνα απετέλεσε κυρίως ένα μάθημα κουλτούρας κι ένα πρόταγμα διαχείρισης των πολιτιστικών πληροφοριών σήμερα προς όλους τους εμπλεκόμενους με το πρόβλημα και τους ενδιαφερομένους. Ίσως γι' αυτό κατά την βραδιά των εγκαινίων έλαμψαν δια της απουσίας τους όλοι οι επίσημοι, και οι ανεπίσημοι, φορείς κι όλοι όσοι διαμορφώνουν την εικαστική ζωή και την πολιτιστική πρόταση του τόπου. Κι αυτό είναι πολύ ενδεικτικό για τα αίτια της μοναξιάς μας.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

«Εύθραυστη στερεότητα»

Η μορφολογική σαφήνεια μέσα από την γεωμετρικότητα είναι το εκφραστικό μέσο της Λέας Ρουσοπούλου, το υλικό έκφρασής της, το γυαλί. Ένα υλικό που απαιτεί τεχνογνωσία και υψηλή ακρίβεια, γιατί η διαδικασία παραγωγής του εγκυμονεί κινδύνους ολοκληρωτικής καταστροφής αν δεν ληφθούν υπόψη οι αυστηρές προκείμενες. Και το εύθραυστο αυτό υλικό στο οποίο η Λέα έχει δώσει το σχήμα λεπτών φύλλων, το κρεμά με χάλκινα σύρματα σε αυστηρά σχεδιασμένους σιδερένιους σκελετούς, ανεπιτήδευτους, με μόνο αισθητικό σκοπό την ακρίβεια της φόρμας. Είναι ενδιαφέρον ότι η ζωγράφος Λέα Ρουσοπούλου θέλγεται περισσότερο από την πρόκληση της αυστηρότητας του υλικού αυτού απ' ότι από την ελευθερία της πλαστικότητας που παρέχουν άλλα, ευκολότερα, λιγότερο χρονοβόρα είδη της εικαστικής σκέψης.

Κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει συχνά στον ασαφή όσο και ευμετάβλητο μοντέρνο κόσμο της ταχείας παραγωγής και κα-

τανάλωσης. Ο χρόνος που επενδύει στα έργα της και η πρόδηλη άρνηση του εφήμερου λειτουργεί ως συγκεκριμένη επιλογή και αυτό είναι κάτι που γίνεται αμέσως αντιληπτό στον παρατηρητικό θεατή. Ταυτόχρονα παρέχεται όμως στον θεατή και η δυνατότητα να εισχωρήσει, έστω και αδιάκριτα, στον ερμητικό κόσμο της Λέας.

Η γλώσσα της, ενώ είχε ως ένα βαθμό προσδιορίζεται κατά το παρελθόν από την γλυπτική εκδοχή της οπ-αρτ, χωρίς να φτάνει όμως ως την ακραία οφθαλμαπάτη, ανοίγει περισσότερο ένα διάλογο με μια quasi γεωμετρία με επικρατέστερο στοιχείο την παραλλαγή ενός δεδομένου αλλά χαλαρού ρυθμού. Αυτή τη ρυθμικότητα την πρωτοείδαμε το 1989 στα έργα της Στήλης. Ήταν πλάκες από έγχρωμο γυαλί με γεωμετρικά σχήματα στους τόνους του μπλε και πράσινου, συγκρατημένες με εμφανείς συρμάτινους συνδέσμους, και αναρτημένες σε σιδερένιους ορθογώνιους σκελετούς που κατέληγαν σε ισοσκελή τρίγωνα. Δεν αδικείται η δουλειά αυτή αν συσχετιστεί με τα οξυκόρυφα γοτθικά παράθυρα των μεγάλων καθεδρικών του 12ου αιώνα. Κάθε άλλο. Κατόπιν το 1996 πέρασε στις πολύ ενδιαφέρουσες Διαφάνειες, μέσα από μια ελεύθερη αντίληψη της χρήσης του γυαλιού ως δομικού, χρωματικού στοιχείου που εμπλέκεται ως ζωγραφικό στοιχείο μέσα στο αδρό όσο και σοφά διαρθρωμένο υλικό βιομηχανικών πλεγμάτων που παρέχουν ένα ανάλαφρο πεδίο υποδομής στο βαρύ και εύθραυστο υλικό.

Εδώ η Λέα αναλογίζεται με μεγαλύτερη συνέπεια την καταγωγή και λειτουργία του vitrail, που ως μαγικό διάφανο πέτασμα-φίλτρο διαχωρίζει χρωματικά τον έξω-τον φυσικό κόσμο- από τον μέσα κόσμο - τον κόσμο της ιερωσύνης. Και το μεσαιωνικό γυαλί, είναι χρωματισμένο με την άκρα μυστικότητα του τεχνίτη της φωτιάς που παρακολουθεί την μετουσίωση των γήινων μεταλλικών υλικών του σε ανεξίτηλο και διάφανο χρώμα, και εκεί συγκρατείται με ένα πυκνό δίκτυο μεταλλικών ελασμάτων που στηρίζει μια δισδιάστατη χωρίς προοπτική

επιφάνεια και λειτουργεί μόνο για να φιλτράρει το φωτεινό φάσμα. Ακριβώς όπως και στην δουλειά της Λέας. Και από όλα τα χρώματα είναι το μπλε που υπερिशύει στους μεγάλους καθεδρικούς, ό,τι χρώμα και να υπάρχει δίπλα του, είναι το μπλε που κυριαρχεί. Όπως και στη δουλειά της Λέας.

Αφού λοιπόν εντοπίσαμε την καταγωγή της σκέψης της Λέας από τον χειρωνακτα μεσαιωνικό τεχνίτη, οφείλουμε να την αποδεσμεύσουμε κιόλας από την σφιχτή αυτή αγκαλιά για να της δώσουμε την θέση της στην σύγχρονη εικαστική δημιουργία, αξιοποιώντας τα στοιχεία που θεωρήσαμε ως αφετηρία της δουλειάς της. Στα έργα που θα συναντήσουμε, θα διαπιστώσουμε για πρώτη φορά την ένταση της βαρύτητας που παρέχει το εκκρεμές αντικείμενο, το απελευθερωμένο από κάθε περιοριστικό και καθοριστικό της εξωτερικής μορφής πλαίσιο όπου αφήνεται να λειτουργεί καθοριστικά ο αδόμητος χώρος. Εδώ η Λέα εκμεταλλεύεται όλες τις δυνατότητες που της παρέχει η κατακτημένη αυτή ελευθερία. Εισάγει στο λεξιλόγιό της τον δίσκο, την διαγώνιο και την αντεστραμμένη πυραμίδα, ενώ εξακολουθεί να στηρίζεται στην έννοια του παραθύρου και αφήνει το νεόδμητο κενό να παραλαμβάνει τη λειτουργία του γνωστού μας από το παρελθόν διάφανου μεταλλικού πλέγματος.

Έτσι μοιάζει να ολοκλήρωσε η Λέα έναν κύκλο δουλειάς δείχνοντας στον ανυποψίαστο θεατή τις εικαστικές διαδρομές που θα ακολουθήσει μαζί της σε μια πορεία κατά την οποία αντιλαμβάνεται την πρωτοτυπία του έργου μόνο αν εξαρτήσει την μορφολογική καταγωγή του από την εννοιολογική διαφοροποίηση στην οποία η ίδια, ως μέτοχος του σύγχρονου πολιτισμού, την υποβάλλει. Η σχέση της με το φως, το σχήμα του γυαλιού που εισάγει ως αφηρημένη γλυπτική μονάδα, την οδήγησαν σε ένα νέο ελεύθερο σχήμα, όπου ακόμα και το παιχνίδι που προκύπτει είναι προκαθορισμένο και σοφά -δηλαδή αισθητικά-δομημένο ως γλυπτό ενός συγκεκριμένου εσωτερικού χώρου που μετέχει, όπως και το μεσαιωνικό vetrail, του εξωτερικού.

ΜΑΡΙΛΕΝΑ Ζ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

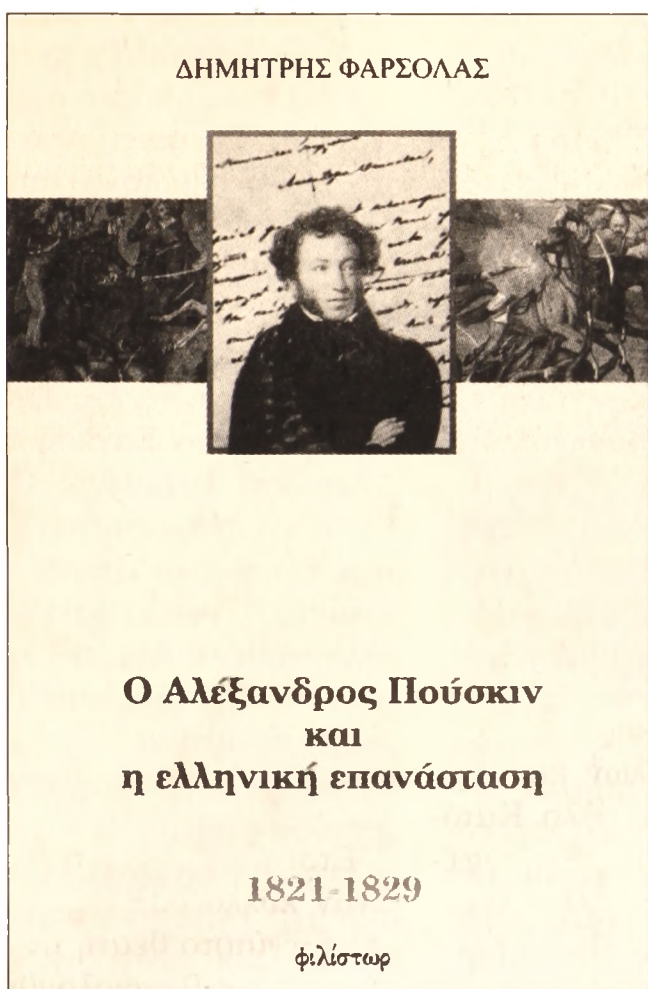
Επιμελήτρια Εθνικής Πινακοθήκης

ΜΙΑ ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΜΕΛΕΤΗ

με σπάνια βιογραφικά στοιχεία για τον μεγάλο ρώσο ποιητή
και υπερασπιστή της ελευθερίας των λαών

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΦΑΡΣΟΛΑΣ

Ο Αλέξανδρος Πούσκιν και η Ελληνική Επανάσταση

Μετάφραση:
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΠΑΝΔΩΝΗΣ
Φιλολογική επιμέλεια:
ΜΑΡΙΑ ΣΚΑΜΑΓΚΑ
Πρόλογος:
ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΚΗΣ

«ΜΕ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΑΥΤΟ, *Ο Πούσκιν και η Ελληνική Επανάσταση*, ο πανεπιστημιακός καθηγητής Δημήτρης Ι. Φαρσόλας κάνει ευρύτερα γνωστό ένα θέμα που ενδιαφέρει ιδιαίτερα εμάς τους Έλληνες.

Διαβάζει στο πρωτότυπο τα γραπτά του Ρώσου ποιητή της ελευθερίας και των λαών, επιμένοντας ιδιαίτερα σ' εκείνα που αφορούν την επαναστατική εξέγερση στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και τις μεταπτώσεις των φιλελληνικών του αισθημάτων.

Συνεχίζει έτσι την παράδοση μιας ικανής μερίδας ελλήνων πανεπιστημιακών της διασποράς, οι οποίοι με επιστημονική αφοσίωση επιδίδονται στην έρευνα αμφισβητούμενων ή ανεξιχνίαστων ζητημάτων της εθνικής μας ιστορίας».

Καθ. Κλεομένης Σ. Κουτσούκης

ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ • ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Φιλίστωρ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • 106 77 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 3818457 - FAX: 3819167

Η τέχνη κινείται στον προθάλαμο του θανάτου

«Κάνω θέατρο για να καλυτερέψω, για να μπορώ να ακούω και να καταλαβαίνω τους άλλους. Κάνω θέατρο για να μπορώ -και μακάρι να φτάσω σε αυτό το σημείο- να μη λέω πολλά, να λέω λίγα. Κάνω θέατρο για τη σιωπή...». (Θεόδωρος Τερζόπουλος και θέατρο Άτις, Αναδρομή, μέθοδος, σχόλια, εκδ. ΑΓΡΑ 2000, σελ. 83)

Την συνέντευξη πήρε ο Γρηγόρης Ιωαννίδης

• *Πώς πρέπει να δούμε αυτό το βιβλίο;*
— Μια όσο το δυνατόν πιο συνολική εικόνα πάνω στη δουλειά μου. Πρέπει να θεωρηθεί ως ένα βιβλίο γνωριμίας με το κοινό. Τελικά, ένα απολογιστικό βιβλίο. Μια προσέγγιση από μένα τον ίδιο στον τρόπο δουλειάς μου.

• *Μου φαίνεται ότι έχουμε όμως εδώ κάτι ακόμα περισσότερο ενδιαφέρον: Την μετατροπή σε λόγο του οράματος ενός σκηνοθέτη, που στηρίζεται κυρίως σε μια βιωματική εμπειρία.*

— Ήταν πράγματι μια πολύ δύσκολη μετατροπή. Βρέθηκα κατά την περιγραφή μου πολλές φορές στην σφαίρα του βιώματος. Είναι άλλο πράγμα να προσπαθείς να προσεγγίσεις κάτι με επιστημολογικό τρόπο και άλλο να προσπαθείς να μιλήσεις εσύ ο ίδιος για την δουλειά σου. Γιατί υπάρχουν τα συναισθήματα, υπάρχει το ψυχολογικό μέρος, ενέργειες υπόγειες που λίγο πολύ δημιουργούν την κλίμακα μέσα στην οποία κανείς δρα και δημιουργεί. Η γραφή δεν μπορεί να περιγράψει όλο αυτό το σύνολο των καταστάσεων μέσα στο οποίο κάποιος δρούσε. Απλά κάτι μνήμες, κάτι ψυχρές αναφορές, μερικές φορές και κάτι επικίνδυνες αναπολήσεις.

• *Θα ήθελα να περάσουμε, δυστυχώς πολύ σύντομα και πολύ συνοπτικά, στον πυρήνα της αισθητικής σας.*

Κρατώ για αρχή μια φράση της Marianne Mac Donald από το δοκίμιό της για το έργο σας: «Το πραγματικό θέατρο είναι ένα επικίνδυνο θέατρο».

— Μέσα από την καταγωγή μου -που αυτό σημαίνει την αφετηρία των κινήσεών μου- και μέσα από τις πληροφορίες που είχα από πολύ μικρός, όπως φαίνεται πολύ καλά από τις περιγραφές μου, βίωσα κάποια ζητήματα της

σκληρότητας. Κι όσο και αν ήθελα να εξιδανικεύσω ζητήματα όπως ο έρωτας ή ο θάνατος και να υπερβώ την πρώτη διάσταση των πραγμάτων, πάντα έβρισκα ότι υπάρχει σε όλα ένα κρυμμένο χαρακτηριστικό της βίας, υπάρχει δηλαδή κάτω από όλα ένα πάγος που πρέπει να λιώσει με την θερμοκρασία. Φαίνεται ότι σε όλες μου τις δουλειές υπάρχει η αντίληψη αυτού του κρυμμένου υπεδάφους, ενός χθόνιου άγους, όπως εξάλλου υπάρχει εξίσου η αντίθετη συνιστώσα, η συνιστώσα του ουρανού και η μεταξύ τους συνδιαλλαγή: Το πάνω και το κάτω. Τελικά όλα οδηγούν στην ιδέα και στην υπέρβαση του θανάτου. Η τέχνη κινείται στον προθάλαμο του θανάτου. Η πιο συγκλονιστική ενεργειακά έκφραση-ερμηνεία φέρει πάνω της τα ίχνη του θανάτου, το θάνατο μέσα από την άποψη του τέλους και μέσα από την νέα αρχή. Όλα γεννιούνται και πεθαίνουν, μέσα από όλα εκείνα τα αντιθετικά και συνθετικά στοιχεία που ορίζουν την έννοια του θανάτου.

• *Η τέχνη συμφιλιώνει με το θάνατο;*

— Απόλυτα. Οι παλιότεροι πολιτισμοί, των οποίων η καθημερινή ζωή ήταν ένα συνεχές δρώμενο, αντιμετώπιζαν τον θάνατο μέσα από την καλλιτεχνική έκφραση ως αποχαιρετισμό ή ως το χαιρετισμό μιας νέας ζωής.

• *Η Ελένη Βαροπούλου μιλάει για την βία στο θέατρό σας ως το κλειδί για την αποκρυπτογράφηση του θεατρικού σας οράματος.*

— Κυρίως η ψυχολογική βία. Χρησιμοποιώ πάρα πολύ την ψυχανάλυση μέσα στο έργο μου. Και υπάρχουν πολλοί που επιχειρούν αντίστοιχα μια ψυχαναλυτική ανάγνωσή του.

Χειρίζομαι ακόμα τη βία που προκύ-

πτει από τον κακό χειρισμό των ενεργειακών τοπίων του σώματος, από μια ενέργεια που δεν ρέει άνετα σε όλο το σώμα. Σ' αυτήν την περίπτωση υπάρχουν αντιστάσεις και έχουμε εδώ ένα είδος εσωτερικής βίας.

Ίσως προκαλούν κάποια εντύπωση αυτά αλλά ό,τι λέω, το έχω ζήσει πριν απ' όλα στο σώμα μου. Από πολύ μικρός δούλευα με το σώμα μου σε αγροτικές εργασίες στα χωράφια· προέρχομαι, βλέπετε, από μια αγροτική οικογένεια της Πιερίας. Από πολύ μικρός ασχολήθηκα με τον κλασικό χορό. Από πολύ νωρίς ήρθα σε επαφή με την μέθοδο Alexander και με τα κινέζικα συστήματα και στην Γερμανία, όπου σπούδασα στο Μπερλίνερ Ανσάμπλ, είχα την τύχη να έχω έναν κινέζο δάσκαλο από την Σαγκάη που ζούσε στο Ανατολικό Βερολίνο. Όλα αυτά λοιπόν είναι ενσωματωμένα σε μένα. Και πιστεύω πως σε όποιον δεν είναι στο σώμα αλλά στο κεφάλι του, φαίνεται η καλπονοθεία. Αυτά τα πράγματα μπορώ να τα διδάξω γιατί τα έχω ο ίδιος βιώσει σωματικά.

• *Υπάρχει μία ιστορικιστική διάσταση στη σκέψη σας;*

— Όχι δεν υπάρχει. Όποια ιστορικά στοιχεία ενσωματώνονται στις παραστάσεις μου είναι για να βοηθηθούν κάποια άλλα κλειδιά, δομικά, υπαρξιακά, ψυχολογικά, οντολογικά. Η ιστορία εμφανίζεται κάποιες φορές, αλλά μόνο όταν και όπως θέλουν οι υπόλοιπες συνιστώσες του έργου μου να εμφανιστεί.

• *Η μαγική λέξη στο θέατρό σας: η Σιωπή.*

— Πιστεύω ότι ο άνθρωπος έχει φτωχή σκέψη, γιατί διαρκώς μιλάει. Δεν έχει εκείνες τις παύσεις όπου μέσα στην παύση, στην νύχτα, στο σκοτάδι, στην σιωπή κόσμοι που έχει μέσα του να ξαναέρχονται στον νου. Πιστεύω πάρα πολύ στο όνειρο. Όλοι έχουμε μέσα μας μια γωνιά σιωπής. Βλέπουμε πως όποιος είναι περιορισμένος για χρόνια, όποιος έχει να μιλήσει για πολλά χρόνια, τα πρώτα του λόγια είναι πάρα πολύ ουσιαστικά. Λέει τα ουσιαστικά και

πετά τα επουσιώδη. Δυστυχώς στον σύγχρονο κόσμο ο διάλογος μεταξύ ανθρώπων δεν είναι για ουσιώδη πράγματα. Όλη η σαβούρα. Όλη η σύγχρονη κοινωνία μας και όλος ο πολιτισμός κινείται στο περιττό, μέσα στο περίττωμα. Η τηλεόραση πετάει περιττώματα μέσα στον ιδιωτικό μας χώρο. Όλα πλέον κινούνται στον χώρο του επουσιώδους.

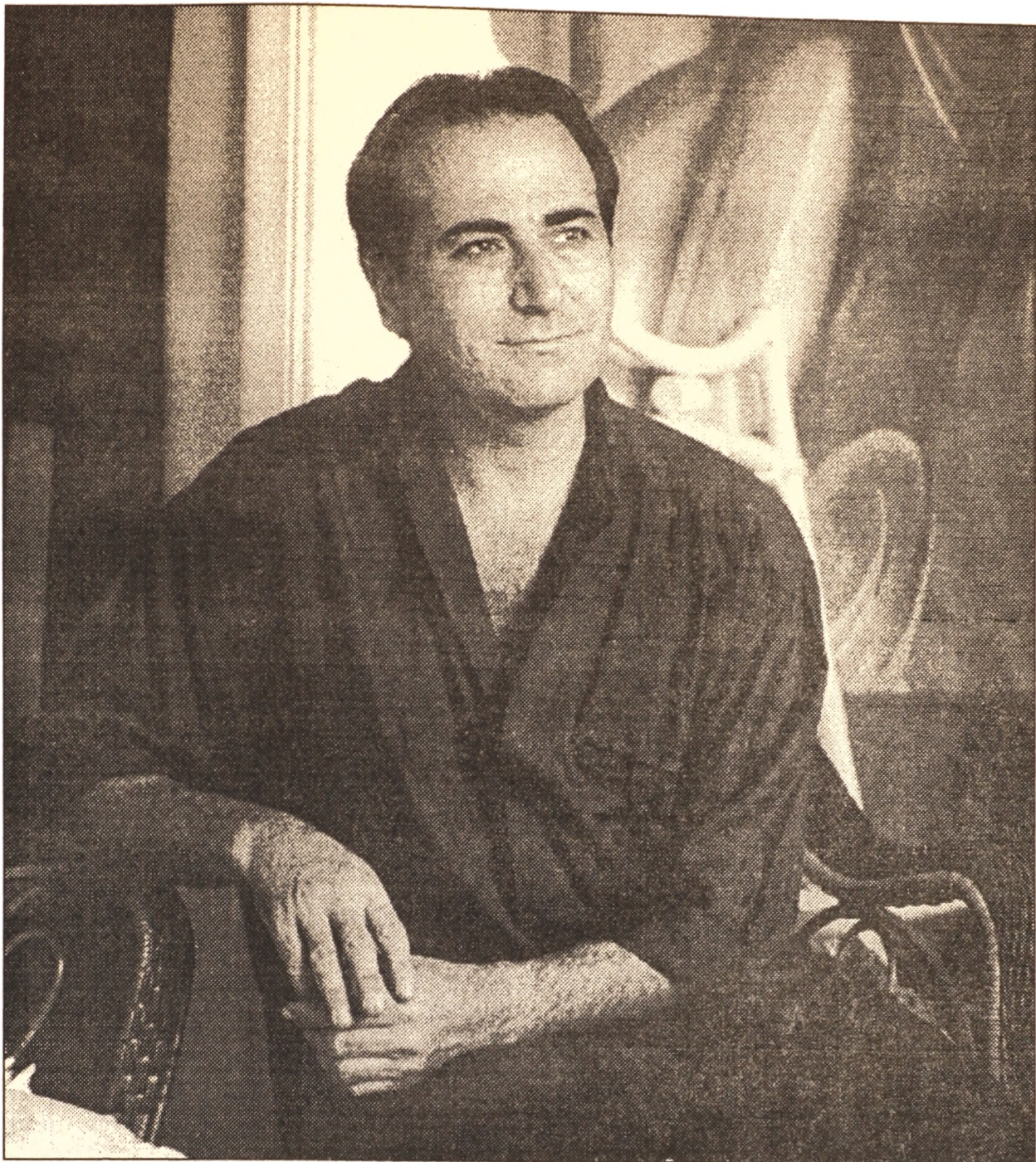
Κι αυτό γιατί έχουμε χάσει την επαφή με το ουσιώδες, με το κέντρο των πραγμάτων. Από την στιγμή που πίνουμε και δεν έχουμε την γεύση του νερού, που τρώμε και δεν έχουμε την γεύση του φαγητού, ερωτευόμαστε και δεν έχουμε την αίσθηση, την γεύση του έρωτα, από την στιγμή που λείπουν οι πρωταρχικές λειτουργίες, τα πράγματα πιστεύω ότι δεν πάνε καλά.

• *Νιώθετε μοναξιά σ' αυτόν τον τόπο;*

— Έχω πολύ καλούς συνεργάτες και πολύ καλούς φίλους. Από το μπαλκόνι μου βλέπω την Ακρόπολη, ζω στο Μοναστηράκι, όποτε βρίσκομαι στην Αθήνα, με τον έντονο ρυθμό και τα πολλά γεγονότα έχω πολύ συγκεκριμένες μνήμες και παίρνω από την εβδομάδα αυτά που χρειάζομαι. Στα άλλα σιωπώ. Όπως λέω και στο βιβλίο δεν έχω τηλεόραση στο σπίτι μου, δεν με ενδιαφέρει.

• *Έχετε επιγόνους, συνεχιστές;*

— Αυτό θα το δείξει ο χρόνος. Πάντως όταν κανείς βλέπει έναν ηθοποιό του «Άτις», καταλαβαίνει ότι είναι του «Άτις». Το καταλαβαίνει από την προσωπικότητα, το καταλαβαίνει από τους άξονες και από τον χυμό. Υπάρχουν επιρροές σε δουλειές νέων ανθρώπων, άλλοτε καλοχωνεμένες και άλλοτε κακοχωνεμένες ως απόλυτες αντιγραφές. Υπάρχουν στο εξωτερικό ομάδες που μελετούν και επεκτείνουν συστηματικά την δουλειά μου, όπως στην Κολομβία για παράδειγμα ή στην Κωνσταντινούπολη. Γνωρίζουν και σέβονται τον τρόπο δουλειάς μου. Πολλές φορές μάλιστα τον αναπτύσσουν. Όπως, αντίθετα, έχει επίσης συμβεί να αντιγράψουν ολόκληρες παραστάσεις μου και να τις παρουσιάσουν στην Ελλάδα για δικές τους. Οφείλεις πάντα να παρουσιάζεις τις καταγωγές σου. Όσο πιο αγράμματος είσαι —και στην Ελλάδα υπάρχουν πολλοί αγράμματοι στο θέατρο και στον κινηματογράφο— τόσο παρουσιάζεσαι ως αυτοφυής.

Βλέπεις νέους ανθρώπους να παρουσιάζουν μια έκθεση στην ουσία κλοπιμαίων από εδώ κι από κεί και τελικά να παρουσιάζονται ως οι «μεγάλοι καλλιτέχνες» από τους απέναντί, εξίσου απαίδευτους, δημοσιογράφους. Είναι ένα φαινόμενο τριτοκοσμικό. Θα το δεις και στην Αίγυπτο, θα το δεις και στην Συρία. Στην Τέχνη κατατίθενται και οι πηγές!

• *Ποιο είναι για σας το πρότυπο του σκηνοθέτη και του ηθοποιού;*

— Για τον σκηνοθέτη, περισσότερο και από τον ηθοποιό, χρειάζεται η παιδεία. Χρειάζεται η γνώση, η ακαδημαϊκή παιδεία. Ο σκηνοθέτης πρέπει να γνωρίζει από πού προέρχεται αυτό που κάνει. Δεύτερο στοιχείο είναι η εργατικότητα. Να δουλεύει συνέχεια, να μην αφήνεται. Και πρέπει ο σκηνοθέτης να είναι πολύ κοντά στον ηθοποιό. Το κυριότερο στοιχείο της τέχνης του σκηνοθέτη δεν είναι η «mise en scène», η τέχνη του τροχονόμου στην σκηνή. Ο σκηνοθέτης πρέπει να μπορεί να μπαίνει

στον κύκλο, να συναλλάσσεται, ώστε η τέχνη του σκηνοθέτη να είναι τελικά μια διάσταση της τέχνης του ηθοποιού. Γιατί η σκηνοθεσία δεν είναι μια ξεχωριστή τέχνη, είναι η συνέχεια της τέχνης του ηθοποιού.

• *Ποια θα ήταν η προσωπική σας κορύφωση ως καλλιτέχνη;*

— Μα δεν υπάρχει κορύφωση σε τίποτα. Αυτό που ονομάζουμε κορύφωση για κάποιες δικές μας ανάγκες και για τον δικό μας ναρκισσισμό μπορεί να είναι ο βυθός. Πολλές φορές οι κορυφώσεις για μένα —και για τους άλλους— είναι οι στιγμές εκείνες όπου φτάνω στον βυθό, τον ψυχολογικό και τον υπαρξιακό. Δεν υπάρχει πάνω και κάτω, αριστερά και δεξιά. Είναι όλα μια συνέχεια. Δεν υπάρχουν όρια, δεν υπάρχουν επίπεδα, δεν υπάρχουν σύνορα.

• *Τα σχέδια σας για το μέλλον;*

— Έχω δουλειά και σχέδια για τα επόμενα πέντε χρόνια. Το μεγαλύτερο όμως όνειρό μου είναι η σχολή μου. Και νομίζω ότι θα το πραγματώσω.

Το ωραίο με τον Σαίξπηρ είναι, φαντάζομαι, πως ταιριάζει όχι με κάθε γούστο αλλά με κάθε φιλοδοξία. Αν είστε, λόγου χάρη, νέος σοβαρός συγγραφέας και ζητάτε να κατακτήσετε τις κορυφές του δραματικού Ελικώνος, διαβάστε Σαίξπηρ. Αν πάλι το μόνο που σας ενδιαφέρει είναι η σαγήνη των θεατών και η συνακόλουθη εμπορική σας επιτυχία, διαβάστε –πάλι– Σαίξπηρ.

Η πρόκληση του θεάτρου

Αντώνιος και Κλεοπάτρα, Αμφι-Θέατρο Σπύρου Ευαγγελάτου. Λήδα Τασοπούλου, Στέφανος Κυριακίδης.

Κινδυνεύουμε συχνά να ξεχάσουμε πως αν το έργο του Σαίξπηρ άσκησε, και ακόμη ασκεί, τόση γοητεία, είναι γιατί πρωταρχικά ακολουθεί κάποιους αλάθητους κανόνες που σήμερα γνωρίζει ακόμα και ο λιγότερο φιλόδοξος σεναριογράφος του Χόλιγουντ. Όπως το ότι το κοινό θέλει δράση, ενδιαφέροντα διάκοσμο και μια τουλάχιστον αρχέτυπη σύγκρουση.

Το *Αντώνιος και Κλεοπάτρα* είναι ένα έργο βασισμένο σ' αυτόν τον κανόνα. Στην πραγματικότητα έχουμε να κάνουμε με θέμα-λαβράκι: Από τη μια ο μύθος της αρρενωπότητας και το μοντέλο του ήρωα που δεν μπορεί να νικηθεί από τον όμοιό του. Από την άλλη ο μύθος της θηλυκής δύναμης μαζί με το πορτρέτο της γυναίκας-δηλητήριο. Φανταστείτε αυτά τα αντίθετα σε μια κυκλική ένωση και αρμονία όπως στο αρχέγονο σχήμα του γινκ και γιανκ. Ξεκινήστε από την αρχική εδεμική κατάσταση. Και κατεβείτε. Έχετε πλέον υλικό για να συμπεριλάβετε μεγαλείο και αυτοθυσία μαζί με ίντριγκες και προδοσίες. Μια διαχρονική συνταγή επιτυχίας.

Εκεί που ο Σαίξπηρ υπερβαίνει το υλικό του είναι στον τρόπο που το αντιμετωπίζει. Σαν τον φωτογράφο που ζητά να απαθανάτισει το αντικείμενο από πολλές μεριές ο Σαίξπηρ περιστρέφεται γύρω του. Ο Αντώνιος και η Κλεοπάτρα, με φόντο την ερωτική κρεβατοκάμαρα. Με φόντο το πεδίο της μάχης. Με φόντο την ιστορία. Ο Αντώνιος όπως θα τον έβλεπε ο Οκτάβιος. Τώρα, όπως τον βλέπει η Κλεοπάτρα. Έπειτα,

όπως τον περιγράφει ο Πλούταρχος. Τα σπουδαιότερα από τα έργα του Σαίξπηρ αποτελούν πρίσματα εξαιρετικής καθαρότητας, όπου διασπάται στα συστατικά του το φως των καιρών.

Από την άλλη, το *Αντώνιος και Κλεοπάτρα* είναι ενδεικτικό της σκηνοθετικής πρόκλησης των έργων του Σαίξπηρ. Μια ιστορία που χύνεται μπροστά σε μια ωμή, σαν ακατέργαστη, παράθεση γεγονότων, ένας ρυθμός παρουσίας που καταρρίπτει κάθε ακαδημαϊκή αφηγηματική λογική. Η ιστορία στον Σαίξπηρ πάει μπρος πίσω, πάνω κάτω, αλλάζει στρατόπεδα καταμεσής της μάχης, γίνεται επίπεδη σε σημαντικά σημεία, και βαθαίνει απότομα σε λεπτομέρειες. Ο Σαίξπηρ θα ένιωθε πολύ άνετα με την τεχνική του μοντάζ.

Το Αμφι-θέατρο λατρεύει αυτού του είδους τις προκλήσεις. Πρώτον, γιατί προσφέρεται ως θεατρικός χώρος για την ελάχιστη σηματοδότηση του δρα-

ματικού χώρου. Δεύτερον γιατί αποτελεί αφορμή για τον σκηνοθέτη του, τον Σπύρο Ευαγγελάτο, να επιδείξει ως βιρτουόζος την τεχνική του σκηνοθετική κατάρτιση. Όχι επιχειρώντας μια *de facto* ερμηνεία του κειμένου αλλά ξαναγυρνώντας στην πηγή της πρώτης του δύναμης.

Φαντάζομαι ότι το πιο δύσκολο σε μια παράσταση του Σαίξπηρ είναι να δεις ακριβώς αυτό. Να παρακολουθήσεις την λεκτική φαντασμαγορία που σου προσφέρεται χωρίς την συνεχή υπενθύμιση ότι σε κάθε σελίδα που ακούς αναλογούν τουλάχιστον δύο ράφια βιβλία παραπληρωματικής εξυπνάδας. Η μετάφραση του έργου εξάλλου, από τον ίδιο τον σκηνοθέτη, είναι μια ουσιαστική θεατρική μετάφραση, σαφής και ζώσα.

Βρήκα αυτήν την φορά την Λήδα Τασοπούλου λίγο άκαμπτη στην απόδοση του «αιλουροειδούς» Κλεοπάτρα. Από την Κλεοπάτρα τής έλειπε η Αλεξάνδρεια με την «ποικίλη δράσι των στοχαστικών προσαρμογών». Οι ίδιες οι κωμικές στιγμές της (η Τασοπούλου είναι εξαιρετική κωμική ηθοποιός με ικανότητα κωμικής σουρντίνας, ικανότητα σπάνια) έδειχναν αυτόν τον λάθος δρόμο απόδοσης του προσώπου της Κλεοπάτρας.

Ο Αντώνιος του Στέφανου Κυριακίδη ήταν απόλυτα πειστικός ως ο στρατηλάτης που προκαλεί σεβασμό ακόμα και νικημένος. Έπεισε θεατρικά πως ο Αντώνιος είναι από αυτούς που όταν νικηθούν αλλάζει δρόμο η ιστορία.

Ο Φώτης Αρμένης απέδωσε με ενέργεια το δράμα του Αινοβάρβου, του ηθικού ανθρώπου που όμως δεν μπορεί να κρατηθεί γερά μέσα σ' αυτό το τρελό στριφογύρισμα του καιρού του.

Οι νεότεροι ηθοποιοί του θιάσου υπήρξαν ανεξαιρετως επαρκείς, σωστά ενθουσιάζοντες ότι ο Σαίξπηρ στα μεγάλα έργα του δεν έχει μικρούς ρόλους, έχει μεγάλους ρόλους σε μικρογραφία.

Η προσπάθεια του δόκιμου Γιάννη Μετζικώφ για μια υπερ-ιστορική σήμανση κατέληξε, νομίζω, δυστυχώς σε ενδυματολογική θολούρα.

Σπουδαίο, όπως πάντα, το πρόγραμμα της παράστασης, επιμελημένο από τον θεατρολόγο Παναγιώτη Μιχαλόπουλο.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Το αγαπημένο παιδί του Σάμουελ Μπέκετ, *Το τέλος του Παιχνιδιού*, παρουσιάζει το Θέατρο του Νέου Κόσμου στην Νέα Σκηνή Τέχνης. Ένα έργο που αποτέλεσε καρπό μιας εναγώνιας και επώδυνης αναζήτησης του συγγραφέα του και που ολοκληρώθηκε μετά από τέσσερα χρόνια (1952-1956).

Παιχνίδι ουσίας

Ο Σ. Μπέκετ είναι ο άνθρωπος που συλλαμβάνοντας το τέλμα της εποχής που διανύουμε, αλλά και των ετών που πρόκειται να ακολουθήσουν, άλλαξε με το έργο του την μορφή του θεάτρου. Ο οποίος άλλωστε πίστευε πως ο καλλιτέχνης έχει ως έργο να βρει μια καινούργια έκφραση που να συνθέτει τα συγγραμμάτια. Τα έργα του δεν έχουν δράση και πλοκή. Άνθρωποι που δεν κάνουν ποτέ. Συζητήσεις επιφανειακά αδιάφορες, ανούσιες, ίσως και ανόητες σε πρώτο επίπεδο. Συζητήσεις που στην ουσία τους ωστόσο αποκαλύπτουν τις σημαντικότερες πτυχές της ανθρώπινης ύπαρξης. Άνθρωποι-παλιάτσοι στην αρένα της ζωής που περιμένουν μια αλλαγή, κάτι που θα δώσει νόημα στην ύπαρξή τους. Όμως αυτή η αλλαγή φαίνεται αδύνατη.

Το τέλος του παιχνιδιού είναι μια τέτοιου είδους κατάθεση. Δύο ζευγάρια. Χαμ και ο Κλοβ, ο κύριος και ο υπηρέτης. Ο Ναγκ και η Νελ, οι γονείς του Χαμ, πεταμένοι σε δύο σκουπιδοτενεκέδες σαν άχρηστα σκουπίδια. Όλοι τους ανάπηροι, καθηλωμένοι, χωρίς ελπίδα διαφυγής, καταδικασμένοι να συνυπάρχουν, να ανέχονται ο ένας τον άλλο, να πονούν, να ανακαλύπτουν λάθη τους και να σαρκάζουν τη ζωή τους. Το παράδοξο, αλλά και γοητευτικό συνάμα, είναι πως ο Μπέκετ δεν είναι καθόλου μεμψίμοιρος. Ο θρήνος για τη ζωή που χάθηκε δεν υφίσταται, κόμα κι αν οι αναμνήσεις έχουν την δύναμη να σε σκοτώσουν. Το έργο του απνέεται από υψηλή αίσθηση χιούμορ. Χιούμορ τόσο ιδιαίτερο που πολλές φορές δεν είναι καν αναγνωρίσιμο.

Αυτός είναι ο κόσμος που συνθέτει ο Μπέκετ μέσα στο έργο του. Ένα σύμπαν που αιωρείται στην αμφιβολία και τον σαρκασμό, λίγο πριν διαλυθεί. Ο Βαγγέλης Θεοδωρόπουλος σαν υπεύθυνος αρχιτέκτων, με υπευθυνότητα και εύστοχη ματιά, ξανάχτισε αυτόν ακριβώς τον κόσμο. Έδωσε πνοή στους ήρωες και έκανε την παράσταση «κλειδί» για να περάσουμε σε μια άλλη διάσταση της πραγματικότητας μέσα από τη σύλληψη του Μπέκετ.

Στα πλαίσια αυτά κινήθηκαν και οι συντελεστές της παράστασης που υπήρξαν σημαντικοί βοηθοί στην υλοποίηση του σκηνοθετικού οράματος. Η Εύα Ναθένα επιμελήθηκε τόσο τον σκηνικό χώρο όσο και τα κοστούμια. Δημιούργησε έναν χώρο σχεδόν ανύπαρκτο, απροσδιόριστο, που θα μπο-

ρούσε να είναι ακόμα και ένα δωμάτιο του σπιτιού μας. Απλός, λιτός, γκριζός και μουντός, χωρίς φως. Μόνο παράθυρα που θυμίζουν ότι κάπου έξω υπάρχει και ένας άλλος κόσμος. Στο πίσω μέρος οι δύο σκουπιδοτενεκέδες. Οι φωτισμοί του Τάσου Ράτζου το ίδιο προσεγμένοι, γκριζοί και αποπνικτικοί, μετατρέπουν τους ανθρώπους σε ανθρώπινες σκιές.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η δουλειά της Αγγελικής Στελλάτου και της Σταυρούλας Σιάμου που επιμελήθηκαν την κίνηση των ηθοποιών. Αργή, σχεδόν μηχανική, μεταφέρει έναν αέρα κόπωσης, απελπισίας αλλά και μια τάση ανησυχίας. Κινήσεις απλές, μικρές, ακριβείς, απόλυτα περιορισμένες στις απαραίτητες.

Οφείλω τέλος να αναφερθώ και στην μετάφραση του Κωστή Σκαλιώρα που χρησιμοποιήθηκε. Μετάφραση δοκιμασμένη, που διατηρεί την ευχέρεια με την οποία και ο Μπέκετ χρησιμοποιεί την γλώσσα και μεταφέρει όλη την ορμή, την βιαιότητα αλλά και την λιτότητα του τρόπου γραφής του.

Ο Β. Θεοδωρόπουλος έχοντας μια εξαιρετική διανομή, τον Μανώλη Μαυροματάκη, τον Χρήστο Στέργιου, τον Πάνο Πανάγου και την Όλγα Δαμάνη, έπαιζε με ένα σίγουρο χαρτί το παιχνίδι του. Στα πρόσωπά τους οι μπεκετικοί ήρωες απέκτησαν την διάσταση που προκύπτει από το ίδιο το έργο. Σκιές που ζουν και τραγανίζουν τα τελευταία ίχνη της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Άνθρωποι που είναι τυχεροί όταν δεν έχουν τίποτα να ελπίσουν πια. Μόνοι καταμεσήs σ' έναν κόσμο που δεν ανταποκρίνεται στην ύπαρξή τους. Ιδιαίτερα θα ήθελα να αναφερθώ στον Μ. Μαυροματάκη τον οποίο θεωρώ από τους πιο αξιόλογους ηθοποιούς του θεάτρου μας. Συνδυάζοντας το ταλέντο, την πολύ δουλειά και την εμπειρία κάθε φορά που βρίσκεται στη σκηνή συντελείται ένα μικρό θαύμα.

Η παράσταση νομίζω πως εξυπηρετεί την επιδίωξη του Μπέκετ που το 1956 γράφει για το *Τέλος του Παιχνιδιού*: «Έγραφα κάτι ακόμα χειρότερο, μάλλον δυσνόητο και ελλειπτικό, βασιζόμενος προπάντων στην δύναμη του κειμένου για να γραντζουνίσω πιο απάνθρωπα από τον Γκοντό»

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Ο Sergey Rachmaninoff γεννιέται το 1873 στο Novgorod της Ρωσίας από γονείς ευγενούς καταγωγής. Μετά τον χωρισμό των γονιών του το 1882 μετακινείται με την μητέρα του στην Αγία Πετρούπολη, όπου παρακολουθεί ευκαιριακά μαθήματα μουσικής μέχρις ότου ο περίφημος δάσκαλος Siloti, εξάδελφος της μητέρας του, της συνιστά να τον στείλει στη Μόσχα για να μελετήσει μουσική με τον Nikolai Sverev με τον οποίο και ολοκληρώνει τις σπουδές του στο Ωδείο της Μόσχας.

Το 1895 σε ηλικία 19 ετών συνθέτει την μονόπρακτη όπερα *Aleko*, τα *Κορμάτια για Πιάνο op. 3* (προπομπό του *Πρελούδιου σε C Minor*), και την *Πρώτη Συμφωνία* του, ενώ το 1898 διευθύνει την *Φαντασία για Ορχήστρα The Rock*, προσκεκλημένος της Philharmonic Society του Λονδίνου. Οντας ήδη ένας από τους μεγαλύτερους βιρτουόζους της εποχής του αναλαμβάνει το 1905 την διεύθυνση της Αυτοκρατορικής Όπερας και το 1909 παρουσιάζει στις Ηνωμένες Πολιτείες το *Τρίτο Κοντσέρτο για Πιάνο* γνωρίζοντας μεγάλη επιτυχία.

Κατά την διάρκεια του πολέμου (1914-8) πραγματοποιεί σειρά εμφανίσεων για φιλανθρωπικούς σκοπούς παίζοντας αποκλειστικά έργα Scriabin με αφορμή τον θάνατο του τελευταίου. Το 1917 εγκαταλείπει την Ρωσία για μία σειρά εμφανίσεων στις σκανδιναβικές χώρες και εγκαθίσταται στο Παρίσι. Περνά το μεγαλύτερο μέρος της υπόλοιπης ζωής του στις Ηνωμένες Πολιτείες και επανέρχεται στην Ευρώπη για περιοδικές εμφανίσεις περνώντας τους θερινούς μήνες σε μία μικρή εξοχική κατοικία στη λίμνη της Λουκέρνης.

Μεταβαγκνερικός ρομαντισμός

Ο Sergey Rachmaninoff πρέπει να θεωρηθεί ως ένας από τους πιο συνεπείς Ρομαντικούς του εικοστού αιώνα. Η υποδοχή της μουσικής του από το κοινό είναι θερμή, αλλά ταυτόχρονα εξαιτίας του έντονα συγκινησιακού χαρακτήρα της προκαλεί αυστηρή και πολλές φορές άδικη κριτική, όπως το αιχμηρό σχόλιο του Stravinsky που χαρακτηρίζει τον συνθέτη ως μία «σκέτη μίζερια ύψους δύο μέτρων και κάτι».

Η σύγκριση με τον σύγχρονο και φίλο του Alexander Scriabin μπορεί να θεωρηθεί εύστοχη, αφού στον σχετικά βραχύ βίο του ο τελευταίος προχωρεί με τόλμη ακόμη και σε φόρμες εξπρεσιονιστικής ατονικότητας, σε αντίθεση με τον Rachmaninoff. Από το περίφημο *Πρελούδιό του σε C Minor* (1892) μέχρι το μεγαλοπρεπές αργό μέρος των *Παραλλαγών σε ένα θέμα του Paganini* (1934) είμαστε μάρτυρες μιας εκτεταμένης μελωδίας και τονικής υποστήριξης που εξασφάλισαν πρωτόγνωρη επιτυχία στο Rachmaninoff.

Οι επικριτές του, που τον κατηγορούν

για έλλειψη προοδευτικού πνεύματος και τραχύτητα, τον βρίσκουν ενδοσκόπο και ελεγειακό αλλά του καταμαρτυρούν μία καλά λουστραρισμένη επιφάνεια χωρίς περιεχόμενο. Αντίθετα, οι υποστηρικτές του τονίζουν ότι διαθέτει δύναμη και αυτοπεποίθηση, που διαφαίνεται τόσο στα σχετικά μεγάλης κλίμακας έργα του, όπως η *Δεύτερη Συμφωνία* του (1906-7) και το *Δεύτερο και Τρίτο Κοντσέρτο για Πιάνο* (1900-01, 1909) όσο και στα μικρότερης διάρκειας έργα, όπως το έντονα εκφραστικό έργο του *Πρελούδια Op. 32* (1910).

Είναι αλήθεια ότι η απήχηση του συνθέτη οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στις ρωσικές καταβολές του και μολονότι εγκατέλειψε την πατρίδα του μετά την επανάσταση του 1917, είναι από τους ελάχιστους προικισμένους συνθέτες που αξιοποίησαν θετικά την παράδοση του Tchaikovsky.

Ο Rachmaninoff διακρίνεται για το έντονο ενδιαφέρον του για το ρωσικό λειτουργικό μέλος που καθιστά το έργο του αστραφτερό και γεμάτο από εκφραστικό πλούτο. Τα λυρικά θέματα του *Δεύτερου Κοντσέρτου για Πιάνο* χα-

ρακτηρίζονται από μία μεταρσιωμένη έκφραση που μπορεί μεν να τείνει εκ πρώτης όψεως προς την φλυαρία, αλλά ολοκληρώνονται επιδέξια αποφεύγοντας τον πλατειασμό. Και θα μπορούσε κανείς βάσιμα να ισχυρισθεί ότι η ένταση και η οικονομία του ρωσικού λειτουργικού μέλους τον βοηθούν να αποφύγει την κακοτοπία του πλατειασμού, ακόμη και στα μεγαλύτερα έργα του.

Είναι αξιοσημείωτο ότι το πιο πολυπαιγμένο κοντσέρτο του, το *Δεύτερο Κοντσέρτο για Πιάνο*, το συνθέτει κατά την διάρκεια μιας τετραετούς καταθλιπτικής περιόδου. Τσακισμένο από την αποτυχία της *Πρώτης Συμφωνίας* του που παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην Αγία Πετρούπολη το 1897 με διευθυντή ορχήστρας τον Glazunov, το πολύπαθο πνεύμα του ανακουφίζεται την άνοιξη του 1900 από τον Nikolai Dahl, ερασιτέχνη τσελίστα και προσωπικό του γιατρό.

Ο Rachmaninoff περνά τώρα στην αντεπίθεση με το περίφημο *Δεύτερο Κοντσέρτο για Πιάνο σε C Minor*, που πρωτοπαρουσιάζεται στην Μόσχα το 1901 με διευθυντή ορχήστρας τον

iloti. Η μαγεία του έγκειται κυρίως στην συγκίνηση παρά στην μελωδία, παρά την επιδεικτική δεξιότητα, το έργο αντανακλά κατά μοναδικό τρόπο την ατμόσφαιρα της εποχής του. Προσπαθεί να παντρεύσει αντιτιθέμενα συναισθήματα τείνοντας προς ένα νέφικτο ιδεώδες ταυτόχρονα με την ίσθηση της έντονης προσωπικής συναισθηματικής φόρτισης. Το τμήμα εγγόρων έχει ως σημείο αναφοράς το *Ιρελούδιο* του σε *C Minor* του 1892, που παιγμένο σε αντίστροφη κλίμακα υμίζει έντονα το πιο πάνω κοντσέρτο. Είναι γεγονός πως ένας έντονος ρωσικός σκεπτικισμός διαπερνά όλο το έργο του Rachmaninoff που συχνά μεταφράζεται σε συνθέσεις επηρεασμένες από την ορθόδοξη λειτουργία. Το κορυφαίο *Εύτερο Κοντσέρτο* του για Πιάνο διαέχεται η περίφημη *Δεύτερη Συμφωνία* σε *E Minor* που παρουσιάζεται για πρώτη φορά το 1908 στην Αγία Πετρούπολη από τον ίδιο τον συνθέτη. Ακολουθεί το εγαλειώδες *Τρίτο Κοντσέρτο* για Πιάνο που παρουσιάζεται για πρώτη φορά στην Ν. Υόρκη το 1909 από τον Walter Damrosch και τον Gustav Mahler. Η νικησιμότητα του έργου το καθιστά το πλέον ολοκληρωμένο κοντσέρτο από πλευράς δομής και σύλληψης και ιθανολογείται από έγκυρους ιστορικούς της μουσικής ότι αντλεί την προέλευση του από ένα μοναστήρι του Κίε-ου.

Όπως και ο Stravinsky, αλλά για μεγαλύτερες χρονικές περιόδους, ο Rachmaninoff καθίσταται ανίκανος μετά τον ξεριζωμό του από την μητέρα πατρίδα. Αναζητεί όπως και ο Stravinsky την λύτρωση στον νεοκλασικισμό. Από το 1917 μέχρι το 1931 το μοναδικό σημαντικό έργο του είναι το *Τέταρτο Κοντσέρτο* για Πιάνο σε *G Minor* που πρωτοπαρουσιάζεται στην Φιλαδέλφεια το 1927. Οι εύθραυστες αρμονίες του και η μη συγκεκαλυμμένη αγωνία του πλέονται γύρω από ένα μοιρολόι που αποτελεί το κύριο θέμα. Το έργο όμως είναι τρομερά περίπλοκο για το αμερικανικό κοινό και γι' αυτόν τον λόγο ο συνθέτης αποσύρει το κοντσέρτο για κραστική αναθεώρηση.

Ο Rachmaninoff επανέρχεται δριμύ-ρος με μία σειρά από *Παραλλαγές* για Πιάνο εμπνευσμένες από την 12η σονά-ρα του Corelli. Οι *Παραλλαγές* γίνονται γκτικές με ενθουσιασμό από το ρωσικό

○ Sergey Rachmaninoff

και το ελβετικό κοινό και του δίνουν την απαιτούμενη πνοή για την μεγαλοφυή σύνθεση της *Ραψωδίας* σε ένα *Θέμα του Paganini* (1934). Η 18η *Παραλλαγή* του είναι η πλέον χορταστική μελωδία του, μια απλόχερη διάχυση συναισθημάτων αγάπης και επιθυμίας. Αν ποτέ η υστεροφημία του επανεκτιμηθεί, οι *Παραλλαγές* θα είναι το τελευταίο έργο του συνθέτη που θα εξαναφρανισθεί από το μουσικό ρεπερτόριο.

Ακολουθεί η *Τρίτη Συμφωνία* του (1936) για την οποία έχει την αίσθηση ότι αποτελεί μια παραχώρηση προς τον μοντερνισμό, πράγμα όμως που περνά απαρατήρητο από την προσοχή των μουσικοκριτικών. Γι' αυτόν τον λόγο δεν έγινε ποτέ δημοφιλής στο κοινό ούτε απέκτησε οπαδούς στους μουσικούς κύκλους.

Όπως οι περισσότεροι βιρτουόζοι ο Rachmaninoff βρίσκει μεγάλη ανακούφιση στην μουσική δωματίου που συνηθίζει να παίζει μόνο με στενούς του φίλους. Λατρεύει την συντροφιά των διανοουμένων και καλλιεργεί με επιμονή την φιλία με καλλιτέχνες όπως οι Fritz Kreisler, Vladimir Horowitz και Arthur Rubinstein. Σ' αυτόν τον χώρο ξεχωρίζουν τα ευχάριστα ελεγειακά τρίο *No 1* σε *G Minor* και *No 2* σε *D Minor Op. 9* (1893) καθώς επίσης και η λυρική *Σονάτα* για Τσέλο και Πιάνο (1901).

Το μεγαλύτερο τμήμα της απaráμιλ-

λης μουσικής του για πιάνο βασίζεται στον Chopin, αρχίζοντας από τις *Παραλλαγές* του στα έργα του τελευταίου *Op. 28/20*, και ακολουθούν οι δύο σειρές *Πρελούδια Op. 23, 32* (1903,1911). Η αποκορύφωση της δημιουργίας του είναι η *Δεύτερη Σονάτα για Πιάνο*, την οποία και απλοποιεί για λιγότερο δεξιότητες βιρτουόζους, στη συνέχεια όμως μετά από την επιμονή και τη μοναδική ερμηνεία της από τον Vladimir Horowitz την διατηρεί στην αρχική της μορφή.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η δεξιότητα του Rachmaninoff ξεχωρίζει για την καθαρότητά της. Ο Rachmaninoff όμως είναι επίσης και ένας ικανότατος διευθυντής ορχήστρας που επί σειρά ετών διατηρεί την διεύθυνση του Αυτοκρατορικού Θεάτρου και των Bolsoy. Επιχειρεί να συνθέσει περισσότερες από οκτώ όπερες ολοκληρώνοντας τις τρεις απ' αυτές - *Aleko, The Miserly Knight and Francesca da Rimini*, που τις παρουσιάζει με επιτυχία για πρώτη φορά στη Μόσχα, και την *Monna Vanna*. Συνθέτει επίσης την καντάτα *Kolokola (The Bells)* που πρωτοπαρουσιάζεται με επιτυχία για πρώτη φορά στην Αγία Πετρούπολη το 1913.

Το εύρος των φιλοδοξιών του Rachmaninoff αποτελεί μία απτή απόδειξη του γεγονότος ότι ο συνθέτης δεν είναι μια προσωπικότητα που εκμαυλίζει τις προτιμήσεις του κοινού ούτε ένας κενόδοξος μουσουργός που περιφέρεται από σκηνή σε σκηνή επιδιώκοντας την υψηλότερη αμοιβή. Πάνω απ' όλα είναι ένας σκεπτόμενος άνθρωπος που διψά για νέες ιδέες και έχει μία πανανθρώπινη προσέγγιση.

Σε πολλά παρεξηγημένος ανήκει στους προπολεμικούς ιδεαλιστές που απλά πιστεύουν ότι η μουσική μπορεί να οδηγήσει σ' έναν καλύτερο κόσμο. Ιστορικά ανήκει μαζί με τους Scriabin, Prokofiev και Stravinsky στην εξαιρετική ουμανιστική αναγέννηση που ισοπεδώνεται από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και διαλύεται από την επανάσταση του 1917. Και μόνο όταν το σοβιετικό καθεστώς αρχίζει να κλυδωνίζεται στα τέλη του αιώνα μας οι ρώσοι μουσουργοί στρέφονται σ' αυτούς τους γίγαντες για τον επανακαθορισμό της χαμένης ταυτότητάς τους.

EYA BAMBOYKOU

Παρωδία γραφής

Ο γενναίος και θαυμαστός κόσμος που μέχρι πρότινος μας έκλεινε το μάτι από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τα κοσμικά περιοδικά, πρόσφατα μας γνέφει από τον κόσμο των συγγραφέων, ο φανταχτερός κόσμος των οποίων σε πολλές περιπτώσεις δεν έχει τίποτα να ζηλέψει από τον κόσμο των πρώτων. Καθώς η λογοτεχνία και η τέχνη εξελίσσονται σταδιακά σε παρωδίες των κόσμων που ξεκίνησαν να στιγματίζουν, ¹ οι συγγραφείς εμφανίζονται αδύναμοι να ξεφύγουν από τα απόλυτα δεδομένα της καθημερινότητας.

«Συνεχίστε όσο σας αρέσει. Εμπιστευτείτε τον εαυτό σας στην ανεξάντλητη φύση του ψιθύρου»

γράφει ο Α. Μπρετόν στο *Πρώτο Μανιφέστο*. Φαίνεται ότι η φύση αυτή του ψιθύρου για την πλειάδα των πνευματικών ανθρώπων έχει λίγη σχέση με τον κόσμο της γραφής και την περιπέτειά της.

Η εξέλιξη της γραφής και η τυποποίησή της στο τελικό καταναλωτικό προϊόν, το βιβλίο, εμφανίζεται να την αποδυναμώνει και να την καθιστά ανεργάτιστη καθώς οι συγγραφείς εκχωρούν με περισσή προθυμία τους εαυτούς τους στη σύνθετη διαπλοκή κοινωνικού-οικονομικού συμφέροντος που χαρακτηρίζει την εποχή μας. Το αρχικό αλλά και αρχέγονο κίνητρο της γραφής που στάθηκε πάντα η ρήξη με μία πραγματικότητα, αίρεται, καθώς οι συγγραφείς όχι απλώς δεν αποστασιοποιούνται αλλά ενστερνίζονται και εγκολπώνονται όλα τα φαινόμενα μίας αβίωτης επιφανειακής ζωής. Με τον θαυμαστό αλλά και μυστηριώδη τρόπο

Η Παυλίνα Νάσιουτζικ είναι διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Ο λαμπρός αναγνώστης Μπεάτους Ρενάνους, συλλέκτης και επιμελητής βιβλίων.

που ο Gogol έχει απαθανατίσει στη φράση «ο συγγραφέας επηρεάζει το έργο και το έργο τον συγγραφέα», το όποιο *fonds* ταλέντου μοιάζει να εξανεμίζεται καθώς αυτοί είτε εξελίσσονται σε «κατ' αποκοπήν» συγγραφείς ² είτε στηρίζουν αμφισβητήσιμης λογοτεχνικής αξίας βιβλία σε εντυπωσιακά, πολυδιαφημιζόμενα ευρήματα.

Η άμετρη και άκριτη αυτή δημοσιότητα δεν αφορά μόνο το συγγραφικό ή πλασματικό εγώ του συγγραφέα αλλά διεισδύει στην ίδια του τη γραφή: οι αμέτρητες απομιμήσεις του αληθινού, τα αντίτυπα της συγκίνησης και οι πιστοί καθρέφτες μίας ζοφερής πραγματικότητας πληθαίνουν ενώ απουσιάζει το πάθος που χαρακτηρίζει τη γνήσια

γραφή.

«Βλέπεις θέλω πολλά

Ίσως τα θέλω όλα

Το σκότος κάθε απέραντης πτώσης

και κάθε ανεβάσματος το λαχταριστό παιχνίδι».

R.M. Rilke

Και ενώ οι υποθέσεις και οι πράξεις προσπαθούν να μιμηθούν το πάθος, η ίδια η γραφή εκδικείται αυτούς που εφαλτήριο και τελικό τους όραμα αποτελεί η κατίσχυση και η πρόσκαιρη εξουσία σε μία εφήμερη καθημερινότητα. Το παραπάνω όμως φαινόμενο δεν περιορίζεται στους συγγραφείς αλλά επεκτείνεται και στους αναγνώστες, καθώς ο κίνδυνος δεν ελλοχεύει πια στην απαγόρευση των βιβλίων, όπως φοβόταν ο Orwell ή στην απροθυμία των ανθρώπων να διαβάζουν, όπως προφήτευε ο Huxley, αλλά στην μετατροπή των βιβλίων σε ανώδυνα προϊόντα ενός ευρύτερου μάρκετινγκ και στην εξομοίωση των αναγνωστών με εκδοχές παθητικών τηλεθεατών. Μ' ένα είδος μυστικής αλλά και φανερής συνωμοσίας μεγάλοι εκδοτικοί οίκοι προωθούν στα συγκροτήματα που οι ίδιοι ελέγχουν τους συγγραφείς τους, συν-συγγραφείς των ιδίων εκδοτικών οίκων παρουσιάζουν και εγκωμιάζουν αλλήλους: στην αγαστή σύμπνοια της «κολλεγιάς» η γραφή δεν ενδιαφέρει κανέναν παρά μόνον τους αλαφροϊσκιωτους. Όσο για τη λογοτεχνία, αυτή απουσιάζει καθώς δεν μπορεί να γίνει κατανοητή ούτε ως «είδος προς εκχώρηση», ούτε ως είδος συναλλαγής αλλά ως οριακή γραμμή εξισορρόπησης μεταξύ φωτός και σκοταδιού.

Η απουσία εσωτερικότητας και λογοτεχνικότητας γίνεται προσπάθεια να καλυφθεί με περίτεχνες εξακολουθητικές υποθέσεις, όπως λ.χ. το θεματικό μοτίβο της αιμομιξίας ενώ πρόσφατα ο

κοσμοπολιτισμός και η σύγχρονη εκδοχή του ιστορικού μυθιστορήματος έρχονται σε πολλές περιπτώσεις να καλύψουν αυτό το κενό. Ο εξωτισμός, η παρουσίαση ιστορικών γεγονότων, η διαρκής παρέλαση ξένων πόλεων και χωρών, αποτελούν σε πολλές περιπτώσεις προσπάθειες συσκότισης της απουσίας μίας αληθινά λογοτεχνικής γραφής.

Αν η λογοτεχνία στηρίζεται στο τρίγωνο πομπός-δέκτης-μήνυμα, η αποχρωματοποίηση και η απάθεια του πομπού και του δέκτη που χαρακτηρίζουν την εποχή μας δεν μπορεί παρά να αφήνουν το αποτύπωμά τους και στο μήνυμα, καθώς το κείμενο δεν είναι δυνατόν να υπάρξει από μόνο του αλλά δανείζεται πάντα λίγη από την αστρόσκονη του συγγραφέα του· μία αστρόσκονη που δεν έχει καμία σχέση με το πλέγμα των δημόσιων σχέσεων που ο κάθε συγγραφέας διατηρεί ούτε με την προβολή μιας persona αλλά στα «μυστηριώδη εργαστήρια του Θεού» (Στ. Τσβάιχ) εκεί που επιτελείται η ίδια η πράξη της δημιουργίας, εκεί που δημιουργός και δημιουργήμα χορεύουν έναν αιώνιο χορό. Ο αιώνιος αυτός χορός, ο οποίος συνδέει με μία νοητή γραμμή το συγγραφέα με όλους τους άλλους δημιουργούς, έχει μικρότερη σχέση με το εδώ και το τώρα και μεγαλύτερη με το αλλού και το άλλοτε. Όταν όμως όλη η ζωή είναι δοσμένη στην αποθέωση του «φρικτού κύκλου της τωρινής στιγμής» (Lorka), τα περιθώρια της λογοτεχνίας να κινηθεί ανάμεσα στα δύο απεριόριστα βασίλεια του Rilke αίρονται (εξαφανίζονται) καθώς η ίδια η γραφή αποθεώνοντας την καθημερινότητα καταλήγει να παρωδεί τον εαυτό της.

Η αγαπημένη του Κάφκα Μίλενα Γεσένκα, εκφράζοντας όχι μόνο τον εαυτό της αλλά και κύκλους της τσεχοσλοβακικής διανόησης γράφει:

«Έτυχε ποτέ να δείτε το πρόσωπο ενός φυλακισμένου πίσω από τα σίδηρα; Ένα πρόσωπο που το κομματιάζουν τα κάγκελα; Τότε καταλαβαίνει κανείς ότι τα παράθυρα είναι εκείνα που οδηγούν στην ελευθερία κι όχι οι πόρτες. Ο κόσμος ξετυλίγεται κάτω από τα παράθυρα. Το παράθυρο βλέπει στον ουρανό.

Ένα πρόσωπο πίσω από ένα καγκελό-ραχτο παράθυρο είναι φοβερότερο από ένα πλάσμα κλειδαμπαρωμένο πί-

σω από μία πόρτα. Γιατί στο παράθυρο σταλάζει κάθε ελπίδα, εκεί σταλάζει το φως, εκεί φανερώνεται η ανατολή του ήλιου, ο ορίζοντας. Στα παράθυρα κατοικούν οι πόθοι και οι προσδοκίες. Πίσω από τις πόρτες υπάρχει μόνο η πραγματικότητα».

Σ' ένα κόσμο που πολλαπλασιάζει τους καθρέφτες της πραγματικότητας ενώ το ιδεατό και το πιθανό πεθαίνει καθημερινά, και ενώ όλα τα μεγάφωνα χαιρετίζουν ανυπόκριτα το θαυμαστό νέο κόσμο του απλού, του ορατού και του εύκολου, το γράμμα της Μίλενα στον Κάφκα ηχεί «σαν μια ηχώ ουρανού κατεστραμμένη», αναζητώντας τη γραμμή της λογοτεχνίας και το νόημα τελικά της ίδιας της ζωής.

Η διαφορά που διαπιστώνει η Μίλενα στο γράμμα της στον Κάφκα αποτελεί μία ιδεατή γραμμή που διαχωρίζει την λογοτεχνία από την αλόγιστη και ανούσια καταγραφή μίας πραγματικότητας. Ένας λόγος υπαινικτικός και αποκρυπτικός, ένας λόγος όπου αυτά που δεν λέγονται βαρύνουν εξίσου σε σημασία με αυτά που λέγονται, αποτελεί πάγιο χαρακτηριστικό του λογοτεχνικού λόγου χωρίς να είναι συνδεδεμένο με καμία σχολή ή τεχνοτροπία. Η ικανότητα να διαφυλάσσονται οι πόθοι και οι προσδοκίες του αναγνώστη αποτελεί χαρακτηριστικό της λογοτεχνικής γραφής, σε μία εποχή όπου τα περισσότερα βιβλία δεν αποτελούν τίποτα άλλο παρά «πόρτες» της πραγματικότητας.

«Ό,τι καλύτερο έχω γράψει είναι θεμελιωμένο πάνω στην ικανότητα να πεθαίνει κανείς ευχαριστημένος» σημειώνει ο Κάφκα, ενώ ο Rilke αναζητά στην γραφή τον ίδιο το δικό του θάνατο (der eigene Tod). Κι ενώ το νήμα του θανάτου ως αέρινο πέπλο διατρέχει όλη την ευρωπαϊκή λογοτεχνία, δημιουργώντας αλλού μια σχέση αναζήτησης, ανίχνευσης και αλλού μια σχέση υπέρβασης, τα βιβλία πολλών σύγχρονων συγγραφέ-

Το γηροκομείο της Μπον του Αντρέ Κερτές.

ων δεν προαναγγέλλουν τίποτα άλλο παρά το θάνατο της ίδιας της γραφής, το θάνατο της ανομολόγητης επιθυμίας που πάνω της στηρίζεται το παιχνίδι της λογοτεχνίας, και τον τελικό θρίαμβο του επιφανειακού, του ανολοκλήρωτου και του φανερού, τον θρίαμβο της πόρτας που φοβόταν η Μίλενα.

ΠΑΥΛΙΝΑ ΝΑΣΙΟΥΤΖΙΚ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Στη σχέση λογοτεχνίας-πραγματικότητας αναφέρεται ο Gogol: «Για ένα πιστό αντίγραφο του ορατού υπάρχουν κι άλλοι συγγραφείς που καμιά φορά είναι τέλεια προικισμένοι με την ικανότητα της περιγραφής. Δεν έχουν όμως την ικανότητα να δημιουργούν. Η ζωή στο δημιούργημα του συγγραφέα πρέπει να κάνει κάποιο βήμα εμπρός και να μπορέσει να ανταποδώσει με τη δική του διδαχή».
2. Tolstoy: «Ο συγγραφέας κινδυνεύει περισσότερο από αυτά που γράφει παρά από αυτά που δεν γράφει».

ΟΙ ΕΝΤΕΚΑ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΒΕΡΓΕΣ

Γκιγιώμ Απολλιναίρ
Μετάφραση: Βασίλης Νικολαΐδης
Εκδόσεις Ερατώ
Αθήνα 2000, σελ. 218

Από τα πλέον κλασικά ερωτικά μυθιστορήματα το *Έντεκα Χιλιάδες Βέργες* του Απολλιναίρ κατορθώνει ακόμη και σήμερα να εκπέμπει με την ίδια ένταση και να προκαλεί το ίδιο κέφι χάρη στα οποία απέκτησε και την φήμη του. Με τρόπο μοναδικό ο συγγραφέας κατορθώνει να σχολιάσει τον παραλογισμό του πολέμου, συγκεκριμένα του ρωσοϊαπωνικού πόλεμου του 1905, μετατρέποντας τον σε ένα εξίσου παράλογο σαδομαζοχιστικό θέατρο. Το βιβλίο, βέβηλο, προσβλητικό και ανόρθοδοξο επιφανειακά, γνώρισε φανατικούς εχθρούς και φίλους, στόχος που μάλλον επεδίωκε συνειδητά και ο ίδιος ο Απολλιναίρ. Στην περίπτωση πάντως που δεν σταθείτε αποκλειστικά στις πραγματικά ευφάνταστες περιγραφές των σαδομαζοχιστικών συννευρέσεών του, θα ανακαλύψετε ένα πνεύμα ανήσυχο και βαθύ που δονείται από τις αναζη-

τήσεις του σε κάθε πεδίο του ερωτικού.

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΣΤΕΡ

Σάντορ Μάραϊ
Μετάφραση: Μάρα Ευθυμίου
Εκδόσεις Ωκεανίδα
Αθήνα 2001, σελ. 200

Δύσκολα συναντάς έναν τέτοιο τεχνίτη της αφήγησης σαν τον Ούγκρο Σάντορ Μάραϊ. Ο άνθρωπος είναι σχολείο από μόνος του και όποιος αμφιβάλλει επειδή δεν έχει διαβάσει τίποτα δικό του, υπενθυμίζω πως κυκλοφορεί ένα ακόμη βιβλίο του στα ελληνικά από τις ίδιες εκδόσεις, *Οι Στάχτες*, ένα κομψοτέχνημα του λόγου. Στη *Κληρονομιά της Έστερ* ασχολείται και πάλι με τον χρόνο ανάγοντάς τον για μια ακόμη φορά σε πρωταγωνιστή, αφού είναι και ο μόνος που καθορίζει την τύχη των ηρώων. Αν φοβάστε να διαβάσετε Ντοστογιέφσκι, δεν γνωρίζετε

τον Μπροχ ή θεωρείτε υπερβολικά περίπλοκο τον Μούζιλ και είναι ν' αγοράσετε ένα βιβλίο λογοτεχνίας, δοκιμάστε αυτό. Μπορεί να σας βοηθήσει σχεδόν εξίσου αποτελεσματικά στην αναγνώριση των

σκουπιδιών που κοντεύουν να πνίξουν την πραγματική λογοτεχνία.

ΣΤΟ ΜΑΤΙ ΤΟΥ ΚΑΘΡΕΦΤΗ

Ζαν-Πιέρ Βερνάν,
Φρανσουάζ Φροντιζί-Ντυκρού
Μετάφραση: Βάσω Μέντζου
Επιμέλεια: Παντελής Μπουκάλας
Εκδόσεις Ολκός
Αθήνα 2001, σελ. 284

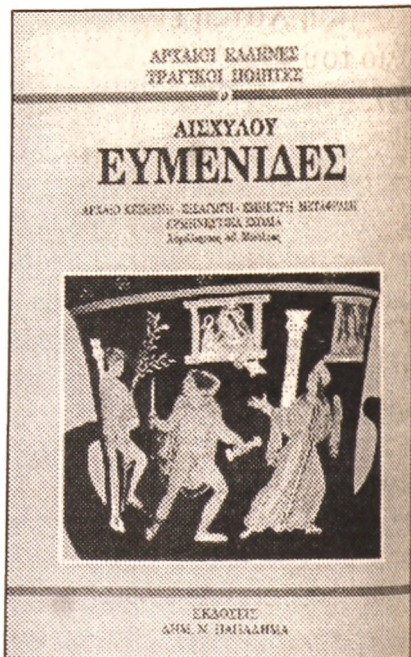

Ιδιόμορφη μελέτη για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο μέσα από τις αντιλήψεις αιώνων για τους καθρέπτες. Με όπλο ένα πλουσιότατο φιλολογικό και εικαστικό υλικό εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο οι άνδρες αντιλαμβάνονταν τον εαυτό τους, τους άλλους άνδρες αλλά και τις γυναίκες τους. Και είναι γνωστό πως οι γυναίκες που γνωρίζουμε μέσα από τις πηγές αποτελούν δημιουργήματα ανδρών, καθώς αυτές, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις, δεν είχαν δικαίωμα λόγου. Με υπομονή και γνώση, σελίδα με τη σελίδα, διερευνάται ένα συλλογικό φαντασιακό που χάνεται βέβαια στους αιώνες αλλά δεν πρέπει να

ξεχνάμε πως επηρέασε βαθύτατα το δικό μας πολιτισμικό σύμπαν.

ΕΥΜΕΝΙΑΔΕΣ

Αισχύλος
Εισαγωγή, Έμμετρη μετάφραση, Ερμηνευτικά σχόλια: Χαράλαμπος Α. Μπάλας
Εκδόσεις Παπαδήμας
Αθήνα 2001, σελ. 148
Στο σύμπαν της *Ορέστειας* του Αισχύλου όλα μοιάζουν να συμπλέκονται σε μια διαρκή αναζήτηση αιτιών, κινήτρων, ανθρώπινων και θεϊκών συμπεριφορών και αντιλήψεων που απορρέουν από μία και μόνο ευθύνη απολύτως κρίσιμη σε ολόκληρο το έργο του μεγάλου τραγωδού, την απόδοση δικαιοσύνης. Στο πρώτο μέρος (*Αγαμέμνων*) το χάος που αφήνουν πίσω τους η προδοσία και η συζυγοκτονία προσδιορίζει το μέγεθος του ηθικού διλήμματος. Στο δεύτερο μέρος (*Χοηφόροι*) η μητροκτονία μεταθέτει μεν ως προς τα πρόσωπα το δίλημμα, απαιτεί ωστόσο εξίσου επιτακτικά την εξεύρεση μιας λύσης.

Ως άνθρωπος της εποχής του ο Αισχύλος δεν θα μπορούσε να αφήσει ανολοκλήρωτο τον κόσμο του αφήνο-

ντάς τον χωρίς θεούς. Γι' αυτό και στο τρίτο μέρος (*Ευμενίδες*) είναι η σειρά των θεών να εμπλακούν και να αναλάβουν όσα η ανθρώπινη φύση αδυνατεί να αντιμετωπίσει. Καλή η δουλειά του Μπάλτα· είναι βέβαιο πως δεν θ' αργήσει να εκτιμηθεί.

491 ΔΕΛΤΙΑ (1930-1975) ΓΙΑ ΤΟΝ ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΤΖΗ

Νίκος Γουλανδρής
εκδ. Μαύρη Λίστα
Αθήνα 2001

Καρπός εικοσαετούς έρευνας του Νίκου Γουλανδρή αλλά και αφοσίωσης στην πνευματική κληρονομιά του Δημήτρη Χατζή είναι το βιβλίο του *491 δελτία (1930-1975) για τον Δημήτρη Χατζή*. Τα δελτία είναι μια συλλογή πρωτογενούς υλικού για την ζωή και το έργο ενός από τους σημαντικότερους νεοέλληνες συγγραφείς της μεταπολεμικής περιόδου. Η συγκέντρωση του υλικού, ένας ερευνητικός άθλος του Νίκου Γουλανδρή, δίνει και το στίγμα των ποικίλων διαδρομών και περιπετειών ζωής του Χατζή: Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας στην Αθήνα, Εθνική Βιβλιοθήκη και Εθνικά Αρχαία της Ουγγα-

ρίας, το αρχείο του Συλλόγου Πολιτικών Προσφύγων της Ελλάδας στην Ουγγαρία, ο φάκελος της οικογένειας Γεωργίου Δ. Χατζή κ.ά. Δημόσιος και ιδιωτικός βίος, ποικιλία δραστηριοτήτων αλλά κυρίως εμμονή στην αναζήτηση του «πολιτικού και πνευματικού-ιδεολογικού χώρου της αριστεράς» και στην διερεύνηση του «νέου ελληνισμού» είναι τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας και των ενδιαφερόντων του Δημήτρη Χατζή που αναδεικνύονται μέσα από τα 491 δελτία.

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΣΟΥΣΑΝΙ Salomon Malka

Μετάφραση: Στέφανος Ροζάνης - Ρεβέκκα Πεσσάν
Εκδόσεις Ίνδικτος
Αθήνα 2000, σελ. 270

Ο κύριος Σουσάνι είναι ένας κρίκος στην αλυσίδα των βιβλικών προσώπων που τα καλύπτει ο θρύλος και τα επιβάλλει στο πνεύμα του φιλοσόφου η εξαιρετική παρουσία τους. Ο Στέφανος Ροζάνης προϊδεάζοντας μας για το τι θα επακολουθήσει γράφει στον πρόλογο: «Αν ο Πλάτωνας είχε

πράγματι την ανάγκη του Σωκράτη για να θεμελιώσει την ρητορική και τους τρο-

πισμούς των ιδεών του, ποια ανάγκη είχαν ο Λεβινάς, ο Wiesel και ο Manitu να επιβάλλουν τον Σουσάνι ή πάντως ν' αφήσουν να πλανιέται πίσω από την δική τους ρητορική και τους δικούς τους τροπισμούς η σκοτεινή και αμφισβητούμενη μορφή κάποιου Σουσάνι;»

ΕΡΥΘΡΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΑΝ

Μελέτες για την αρχαία ελληνική Κεραμική
Brian A. Sparkes

Μετάφραση: Δέσποινα Τσιαφάκη
Εκδόσεις Παπαδήμα
Αθήνα 2000, σελ. 214

Τις κυριότερες φάσεις της ελληνικής κεραμικής παραγωγής διακοσμημένης αλλά και αδιακόσμητης εξετάζει στην μελέτη του αυτή ο συγγραφέας ο οποίος είναι καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Σαουθάμπτον κι έχει γράψει αρκετά έργα για την αρχαία ελληνική τέχνη. Το βιβλίο αποτελείται από έξι κεφάλαια. Στην εισαγωγή διατρέχεται περιληπτικά η ιστορία της ελληνικής κεραμικής. Ακολουθεί η ιστορία της ανάπτυξης του ενδιαφέροντος για τα ελληνικά αγγεία και η περιγραφή των χρηστικών τους ιδιοτήτων. Παρουσιάζεται ο κό-

σμος των δημιουργών τους και συζητιούνται, τέλος, θέματα και σκέψεις που υπήρξαν αντικείμενο πρόσφατης κριτικής και ενδιαφέροντος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΑΙ ΙΗΣΟΥΣ

Ann Μπωντάρ

Μετάφραση: Μιχάλης Κατσιμήτης

Εκδόσεις Φιλήστωρ
Αθήνα 2000, σελ. 278

Δύο μορφές-σύμβολα που ήρθαν σε ρήξη με την εποχή τους αν και η διαφωνία τους συνοδευόταν πάντα από τον σεβασμό των νόμων και οι προκλήσεις τους δεν αποτελούσαν ανοιχτή ανταρσία. Αντιφατικοί και παράδοξοι δάσκαλοι, ο Σωκράτης και ο Ιησούς δεν σταματούν διά μέσου των αιώνων να μας προβληματίζουν. Ο ένας ονομάζεται Υιός του Θεού, Μεσσίας και Σωτήρας του κόσμου. Ο άλλος διακηρύσσει ότι δεν γνωρίζει τίποτε και ότι δεν έχει κανέναν μαθητή. Η συγγραφέας καλλιεργεί την θρησκευτολογική και φιλοσοφική προσέγγιση μέσα από την μελέτη της ιστορίας και των πηγών και την έρευνα των μύθων, προπάντων όμως μέσα από έναν προσωπικό στοχασμό που αψηφά όλα τα ταμπού.

«Ξαναδιάβασε λίγες σελίδες του βιβλίου με τη σκέψη ότι ολόκληρο το βιβλίο είναι μια Μεταφορά (Τίνος πράγματος Μεταφορά είναι Ολόκληρο Το Βιβλίο;)». Ο Ευγένιος Αρανίτης στο βιβλίο του *Ψο Τυπογράφος. Ο Ελύτης για παιδιά & ερωτευμένους* (με σχέδια της Ελένης και του Δημήτρη Καλοκύρη, εκδ. Πατάκη, 2000) ξαναγράφει ένα ποίημα του Ελύτη, το «Λακωνικόν» από τις *Έξι και μια τύψεις για τον ουρανό*, κάνοντάς μας κοινωνούς του «κόσμου» του Ελύτη αλλά και του δικού του. Ένα βιβλίο γοητευτικό με τον τρόπο του Αρανίτη, που διεγείρει την παιδικότητά μας, αναπτύσσει το ρεμβασμό και μας οδηγεί στην ουσία του ποιητικού. Όποιος ονειρεύεται το θαύμα είναι και ο μόνος που μπορεί να το δει... Έτσι κι εδώ ο χρόνος γίνεται ποίημα και η φύση γίνεται ο τόπος του αγαθού.

Οδυσσέας Ελύτης. Ο ποιητής και οι ελληνικές πολιτισμικές αξίες (εισαγωγή-επιμέλεια: **Ερατοσθένης Καψωμένος**, εκδ. Γκοβόστη, 2000): Οι 45 ανακοινώσεις, τα πρακτικά του Συνεδρίου που οργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων στην Κω το 1994, προσφέρουν ποικίλες προσεγγίσεις βασισμένες στην συστηματική ενασχόληση με το έργο του ποιητή. Εκτός από τις πολιτισμικές αξίες στο έργο του Ελύτη στην παρούσα έκδοση αναδεικνύονται θέματα όπως οι διακειμενικές σχέσεις της ποίησης του Ελύτη με την ελληνική παράδοση, σχολιάζονται

ΒΙΒΛΙΟ ΚΡΙΤΙΚΗ

Για τον ποιητή Μάρκο Μέσκο

Μάρκος Μέσκος

Ψιλόβροχο

Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 2000

Ο Μάρκος Μέσκος (Έδεσσα, 1935) εμφανίζεται στα γράμματά μας με την συλλογή *Πριν από το θάνατο* (Θεσσαλονίκη, 1958) κομίζοντας μια ποίηση γεμάτη μακεδονική ύπαιθρο, φρεσκάδα, και δύναμη στοιχειακή. Θα αποζητήσει ένα προφίλ στον Καρυωτάκη και θα ενισχύσει το «έρμα» του συμμετέχοντας στην παρέα που εκδίδει το περιοδικό *Σημειώσεις*, ψάχνοντας το δικό του πρόσωπο, που το συγκροτεί οριστικά στην συλλογή *Άλογα στον Ιππόδρομο* (1973), φθάνοντας σε μιά «ποίηση-ρυθμό». Όχι σαν τον αγχωτικό των σουρρεαλιστών ή την ρυθμική των μεγάλων οραμάτων και της διάψευσής τους, ούτε, ακόμα, σαν τον αχό του δημοτικού τραγουδιού σε κάποια βορειότερη εκδοχή της *Αμοργού* ή έστω σαν τον λαϊκότροπο άλλων ομηλίκων του: είναι ο ρυθμός-ανάσα του παιδιού από τα κερασώρια των Βοδενών, που κάνει συνεχώς την διαδρομή Έδεσσα-Αθήνα και Έδεσσα-Θεσσαλονίκη, πάντα μετ' επιστροφής. Στα *Άλογα στον Ιππόδρομο*, οι ρυθμοί και η εικονοποιία της υπαίθρου, της μακεδονίτικης ενδοχώρας, συναντούν γόνιμα την συζήτηση περί ποίησης, τον προβληματισμό για το δύσκολο παρόν της, για τους όρους ύπαρξής της, ενσωματώνουν αθόρυβα και υπόρρητα το ιδίωμα της ποίησης ποιητικής. Επακολούθησαν πέντε συλλογές, με τις οποίες ο ποιητής, ανοίγοντας την ποίησή του στα διλήμματα και τις περιπέτειες της περιόδου, βρέθηκε με δυο φωνές που έβγαιναν από το ίδιο στόμα, αλλά διαφορετικά στρώματα και ευαισθησίες ανακαλούσαν, από άλλες παλλόμενες χορδές προέρχονταν και άλλους ήχους παρήγαγαν. Έτσι, ποιήματα «ομαλά», δηλαδή με τις δυο φωνές σε πλήρη αρμονία, συνυπήρχαν με ποιήματα τραχειά, κάποτε και σχισμένα στη μέση, με ενεργό το ρήγμα ανάμεσα στην ποίηση που ανέβλυζε αβίαστα πλημμυρίζοντας την τυπωμένη σελίδα και τον περί ποιήσεως λόγο, που όσο προχωρούσε την συ-

γκρότησή του, ενέτεινε την αυτονόμησή του από το κατακτημένο ύφος, διαμόρφωνε ένα δεύτερο, επάλληλο προφίλ, κατέλειπε μιά θαμπή εικόνα, διανοητικά ιμπρεσιονιστική. Στην τελευταία ποιητική συλλογή του Μέσκου *Χαιρετισμοί* (1995) αυτή η πόλωση έφθασε στις ακρότατες συνέπειές της, οι δυο φωνές εξωθήθηκαν στα όρια των συχνοτήτων τους, ο ποιητής εγκατεστημένος ανάμεσά τους χτυπιόταν στη δίνη τους: από τη μιά οι σειρήνες με το τραγούδι τους που βασάνιζε την ποιητική του συνείδηση και από την άλλη οι βαριές ανάσες της μνήμης που δονούσαν το σώμα του. Τώρα όμως έφθασε η στιγμή και αυτός ο κύκλος να κλείσει, σ' ένα καινούργιο επίπεδο, οι δυο φωνές να συνθέσουν και πάλι ήχο ενιαίο, η σύμπτωσή τους να δημιουργήσει τόπο στέρεο και ανθεκτικό, ένα ισχυρότατο έργο σύγχρονης ποίησης.

Κοίταξα τα φρύδια σου· βαθιά τα μάτια σου·

τα μαύρα σου μαλλιά και το πικρό σου στόμα -

αν ανταμώσουμε ξανά θα σε γνωρίσω πάλι.

Υπάρχουν ποιητές προβλέψιμοι, που πάντα γράφουν ωραία και αναμενόμενα ποιήματα, που προσθέτουν σελίδες στην «τρέχουσα» ποίηση της κάθε εποχής. Υπάρχουν και όσοι με «σίγουρα βήματα» οικοδομούν την ποιητική τους ή άλλοι που αρκούνται και εφησυχάζουν στην θαλπωρή μιας πρώτης ή μιας ενδιάμεσης καλής εντύπωσης. Υπάρχουν όμως και αυτοί που εφ' όρου ζωής ταλαιπωρούνται με ερωτήματα πρωτογενή και θεμελιώδη, που ως μόνο δεδομένο έχουν την απόλυτη, προσωπική εμπλοκή τους στην ποίησης τα διακυβεύματα. Κάποτε προλαβαίνουν το στοίχημα του χρόνου, έστω και λίγο πριν την τελική γραμμή, όπως ο συμπορευόμενος του Μέσκου και απο την άποψη που συζητάμε ομόζυγος Βύρων Λεοντάρης, ο οποίος ακόμα και αν «ωριμάζει» ως ποιητής μόλις με την τελευταία του συλλογή (*Εν γη αλμυρά*, 1996), γίνεται όμως έτσι δραστικά, και, αν θέλετε, «οριστικά» ποιητής. Με το *Ψιλόβροχο* ο Μέσκος δείχνει πως έχει το κουράγιο, δηλαδή την ισχυρή ποιητική προσωπικότητα, για δεύτερη φορά να αρθεί πά-

ω από το ίδιο του το έργο, να δαμάσει την ορρά του, τις εσωγενείς και εξωγενείς δυνάμεις αδρανείας, τις πιέσεις του συρμού αλλά και το παράπονο του «ανυπεράσπιστου ποιηματος». Αυτός είναι και ο λόγος, δηλαδή η απαραίτητη συνθήκη, για να προκύψει μια ποιητική συλλογή εξαιρετική, που όχι μόνο εχωρίζει από τον κανόνα αλλά και τον αναμορφώνει. Που επικυρώνει και (μόνο αν... ή...) δικαιώνει μια ποιητική διαδρομή, πουσήμαντη και διδακτική.

Δεν είναι η μνήμη. Σκιά και φως

σιωπή πολύγλωσση και αγκαλιά μονάχα.

Ογδονταένα άτιτλα ποιήματα, αριθμημένα
ε λατινικούς χαρακτήρες, δημιουργούν ένα

φάσμα χειροτεχνημένο και μεστό. Παρ' ότι ολιγόστιχα, δεν ερωτοτροπούν ούτε στιγμή με την αισθητική του «μικρού», με την δια του μινιμαλισμού ή της αποσπασματικότητας υπεκφυγή του δημιουργού από την υποχρέωσή του να είναι πάντα πρωτότυπος και εξελισσόμενος. Τα ποιήματά του είναι πλήρη, με ποικιλία ρυθμών και εστιάσεων, πολιορκούν το μεγάλο, από κάθε πλευρά και κάθε όψη, εγκαθίστανται για να μείνουν.

Τα δέντρα που ψέλλισαν ψέματα ξεράθηκαν·

άλλα είναι τ' άλαλα τα δύσπιστα και τα
φαρμακωμένα.

Κώστας Βούλγαρης

Ξαναφτιάχνοντας τον κόσμο... ή το σοσιαλιστικό όραμα του Ουάιλντ

Όσκαρ Ουάιλντ

Η Ψυχή του Ανθρώπου στον Σοσιαλισμό

κδ. Στοχαστής, Αθήνα 2000

Oscar Wilde: «Η Ηθική δε με βοηθάει. Γεννήθηκα αντινομιστής. Είμαι ένας από κείνους που είναι πλασμένοι για την εξαίρεση και όχι για τον νόμο» Ο κατεξοχήν παρίας της λογοτεχνίας, ο αντικομοφορμιστής που εσήκωσε θύελλα αντιδράσεων στην πουριτανική λονδρέζικη κοινωνία σε σημείο που α φυλακιστεί, θεωρείται πλέον εξέχουσα ροσωπικότητα του 19ου αιώνα. Καθιερώθηκε για την καθαρά λογοτεχνική του προσφορά, ωστόσο, το δοκιμιακό του έργο είναι εξίσου αξιόλογο· ανακινεί σημαντικά διαχρονικά θεωρητικά ζητήματα και βρίθκει εύστοχων παρατηρήσεων αποκαλύπτοντας την κριτική ιευσδυτικότητα του συγγραφέα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον από την σκοπιά αυτή παρουσιάζει Η Ψυχή του Ανθρώπου στον Σοσιαλισμό που εξετάζει το ζήτημα του σοσιαλισμού.

Ο συγγραφέας σ' αυτό το καθαρά ουτοπικό είμενο οραματίζεται μέσα από την ανάπλαση της κοινωνίας έναν αντιαυταρχικό σοσιασμό που απελευθερώνει την ανθρώπινη ατομότητα, επιτρέπει την αβίαστη έκφραση της ροσωπικότητας και αναδεικνύει αυτό που ο ίδιος αποκαλεί «έσω εαυτός». Αναφέρεται σε μια ιδεατή κοινωνία όπου κάθε μέλος της είναι απαλλαγμένο από όλες τις μορφές εξαναγκασμού κι όπου η ατομικότητα του κάθε ανθρώπου μπορεί «ν' αναπτύσσεται φυσικά και αλλά όπως ένα λουλούδι ή ένα δέντρο».

Ο σοσιαλισμός του είναι βαθιά επηρεασμένος από το αρχαίο ελληνικό πνεύμα. Κατ' εικόνα και ομοίωση της αθηναϊκής δημοκρα-

τίας όπου οι απαλλαγμένοι από τη χειρωνακτική εργασία πολίτες μπορούσαν να ασχολούνται με το πνεύμα τους, στον κόσμο του Ουάιλντ η τεχνολογία εκτελεί την «περιττή» εργασία και τα άτομα επιδίδονται σε δημιουργικές ενασχολήσεις. Όταν φαντασιώνει, άλλωστε, τις μηχανές στην υπηρεσία του ανθρώπου να εκτελούν την κοπιαστική και δυσάρεστη για τον άνθρωπο εργασία, έχει σαφώς επηρεαστεί από τις θέσεις του Αριστοτέλη. Επιστέγασμα αποτελεί η φράση που κλείνει το δοκίμιο «ο νέος Ατομικισμός είναι ο νέος Ελληνισμός».

Η συμβολή του συγκεκριμένου δοκιμίου έγκειται στο ότι περιβάλλει την καταγραφή του σοσιαλιστικού οράματος με παντός τύπου οξυδερκείς επισημάνσεις. Άξιο απορίας πώς, ήδη από το 1891 που πρωτοδημοσιεύτηκε, δηλαδή πολύ πριν την εφαρμογή του σταλινικού μοντέλου, κάνει λόγο για Βιομαχανικές Τυρρανίες κι επιμένει ότι ο αυταρχισμός καταργεί τον σοσιαλισμό. Σαν να απευθύνεται στο σήμερα εξάλλου διαβλέπει ότι «ο άνθρωπος θα σκοτώσει τον εαυτό του από την πολλή δουλειά για να εξασφαλίσει ιδιοκτησία». Κατά τα άλλα ασκεί κριτική στον θεσμό της ατομικής ιδιοκτησίας και θέτει ερωτήματα για την τέχνη, την δημοσιογραφία και τον χριστιανισμό. Κατεφέρει σε 60 σελίδες να απαντήσει τεκμηριωμένα σε τόσα διαχρονικά ζητήματα.

Ο Τζωρτζ Μπέρναρ-Σω είχε κάποτε αναφερθεί σε ένα θεατρικό έργο του μεγάλου ιρλανδού συγγραφέα: «το έργο του Όσκαρ Ουάιλντ είναι επικίνδυνο, γιατί έχει τη δυνατότητα να κάνει τους κριτικούς ανιαρούς... Αυτός παίζει με τα πάντα».

Έστω κι αν κανείς δεν συμφωνεί με όλες

προβλήματα ποιητικής και συζητείται η πρόσληψη του ποιητικού του έργου στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Προτείνουμε να διαβάσετε το αφιέρωμα στην σύγχρονη ισπανική πεζογραφία που περιλαμβάνεται στην πλούσια και ενδιαφέρουσα ύλη του τχ. 52 (Σεπτ. - Δεκ. 2000) του λογοτεχνικού και καλλιτεχνικού περιοδικού *Εντευκτήριο*. Το προτείνουμε όχι μόνο για ενημερωτικούς λόγους, αλλά γιατί πιστεύουμε πως είναι ανάγκη να στρέψουμε το ενδιαφέρον μας προς γραμματείες που ανθίστανται στην αγγλόφωνη επιβολή έτσι όπως διαμορφώνεται στις μέρες μας. Τα κείμενα επιλέγονται και μεταφράζονται από την **Μαρία Καλφούντζου** και μας προσφέρουν μια, ενδεικτική έστω, πρόγευση της σύγχρονης πεζογραφίας της Ισπανίας.

Ρωτώντας... φτάνεις στο Περιοδικό Λόγου και Τέχνης των Πολιτών, Ιμβρίων και Τενεδίων *Η Δεξαμενή* (παράρτημα της *Καθ' ημάς Ανατολής*, Δημ. Σούτσου 46, τηλ. 64.30.680). Στο τχ. 8 (Δεκ. 2000) διαβάζουμε ποιήματα και διηγήματα αντιπροσωπευτικά ενός ιδιαίτερου κλίματος, ένα αφιέρωμα στον **Μενέλαο Μαυρίδη** (1910-2000) και ένα απόσπασμα από το μυθιστόρημα του **Αχμέτ Γιορουλμάζ**, *Η ζωή στο Αϊβαλί*.

Στην περιοδική έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Εθνολογίας *Εθνολογία* τ. 6-7 (1998-99) βρίσκει κανείς μια συστηματική παρουσίαση ειδικών θεμάτων που απαιτούν

αντίστοιχα ειδικά ενδιαφέροντα. Ωστόσο και ο φιλοπερίεργος αναγνώστης μπορεί να ανακαλύψει ερεθιστικά θέματα που αγγίζουν πλευρές του πολιτισμού μας: Θέματα όπως, λ.χ., αυτό της Ελένης Ψυχογιού «Νανουρίσματα-ταχταρίσματα: Λειτουργίες του λόγου στην τελετουργία της γέννησης» ή των **Ελευθερίας Ανδρεαδάκη και Άννας Αποστολίδου** «Ανθρωπολογία και λογοτεχνία: Το παράδειγμα της Φόνισσας του Παπαδιαμάντη». Αλλά και θέματα που μπορούν να υποκινήσουν νέα ενδιαφέροντα, όπως τα όσα γράφει για τους έλληνες Βλάχους ο **Ελευθέριος Π. Αλεξάκης** ή το άρθρο των **Λεωνίδα Εμπειρίκου και Γιώργου Μαυρομμάτη** για την εθνοτική ταυτότητα και την παραδοσιακή μουσική στους μουσουλμάνους της ελληνικής Θράκης.

Το μέτρο της κραυγής μας, καταθέτει στην πρόσφατη ποιητική συλλογή του ο **Νίκος Φωκάς** (εκδ. Ύψιλον, 2000): «ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ Μεσοκαλόκαιρο χωρίς ακροατές / Συντονισμένους στα τζίτζικια ή τα βατράχια του, / Με την αιώνια παιδικότητα, χωρίς παιδιά, / Να ζει από μόνη της στον κόσμο, στείρα / Ή με παιδιά και πάλι κάποιους από μας / Πιστούς της πάντα δέκτες να τη συλλαμβάνουν / Σε μια στιγμιαία παροδική επαφή / Σε μιαν ελάχιστη στιγμή συντονισμού μαζί της / Μέσα στο κάμα του μεσημεριού / Ή τα μεσάνυχτα κάτω απ' τον έναστρο ουρανό!». ο χαρτοκόπτης

τις θέσεις του δημιουργού, δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι το κείμενο διακρίνεται για τον απέριτο λόγο του, το σκωπτικό πνεύμα και την διορατική ματιά του συγγραφέα. Βέβαια το όραμά του, ουδόλως ρεαλιστικό, μπορεί από κάποιους να χαρακτηριστεί

απλοϊκό ή αφελές. Ο Όσκαρ Ουάιλντ θα απαντούσε ότι «ένας χάρτης του κόσμου που δεν περιλαμβάνει την Ουτοπία δεν αξίζει ούτε για να του ρίξει κανείς μια ματιά».

Αθανασία Κοντοχρήστου

Εκδόσεις ποιότητας

Χρειάζεται μεράκι αλλά και τόλμη για να αναλάβει ένας εκδότης τό ρίσκο ποιητικών εκδόσεων, ιδιαίτερα όταν δεν είναι μεγάλη εκδοτική επιχείρηση. Κι αυτό εν προκειμένω αφορά την σειρά έργων κλασικής λογοτεχνίας των εκδόσεων Σμίλη, έργων που όρισμένα τους έχουν ήδη εκδοθεί στα ελληνικά, και μάλιστα περισσότερες από μία φορές, αλλά τώρα πρόκειται για εκδόσεις υψηλής ποιότητας και επιμέλειας, καλαίσθητες και χωρίς κιτσατες πολυτέλειες, όπου τό κείμενο συνοδεύεται από επάρκεια στοιχείων σχετικά με τό έργο, τόν συγγραφέα και τήν εποχή του – και σέ τιμές προσιτές.

Έτσι, λ.χ. *Τό πορτραίτο του Ντόριαν Γκρέυ* του Όσκαρ Ουάιλντ, σέ προσεγμένη μετάφραση και επιμέλεια του Δ. Κίκιζα, περιλαμβάνει: εκτός από τό ολιγοσέλιδο αλλά ουσιώδες *Σημείωμα* του μεταφραστή, πλούσιον υπομνηματισμό (126 πραγματολογικά και διευκρινιστικά σχόλια)· τίς αντιπροσωπευτικότερες κριτικές που υποδέχτηκαν τό βιβλίο καθώς και τίς απαντήσεις και ανταπαντήσεις του συγγραφέα, μαζί με τόν πρόλογό του στην δεύτερη έκδοση,

όμοίως υπομνηματισμένα· απόσπασμα τών πρακτικών τής δίκης του (τόν διάλογο με τόν συνήγορο υπερασπίσεως του αντιδίκου του)· έργοβιογραφία και χρονολόγιο έποχής, επιλογή βιβλιογραφίας, φωτογραφικά ντοκουμέντα, καθώς και τό περίφημο «Συμπέρασμα» (από τό βιβλίο του Ουώλτερ Παίηντερ για τήν Αναγέννηση) που είχε γίνει ή βίβλος του αισθητισμού, στόν όποϊον έγγράφεται αναδραστικά και τό ουαϊλδικό έργο. Τό όλον συμπληρώνει, με μία πιο σύγχρονη ματιά, τό έκτεταμένο δοκίμιο τής Τζούς Κάρολ Όουτς και τό επίμετρο τής Σώτης Τριανταφύλλου.

Πρόκειται για πληρότητα εκδόσεων που χαρακτηρίζει και όλα τά μέχρι στιγμής εκδοθέντα κλασικά μυθιστορήματα: *Τζέην Έυρ* τής Σ. Μπροντέ, *Ύπερηφάνεια και προκατάληψη*, *Πειθώ και Λογική και ευαισθησία* τής Τζέην Όστεν. Καί τό πιο ένθαρρυντικό είναι πώς ή ανταπόκριση του αναγνωστικού κοινού φαίνεται να δικαιώνει τήν πρόθεση του εκδότη να τό θεωρήσει ώρμιο αποδέκτη εκδόσεων υψηλής ποιότητας.

Γ.Μ.Κ.

Γιά την Μικρά Ασία

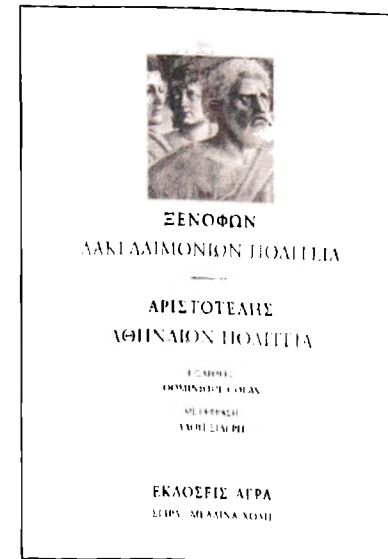
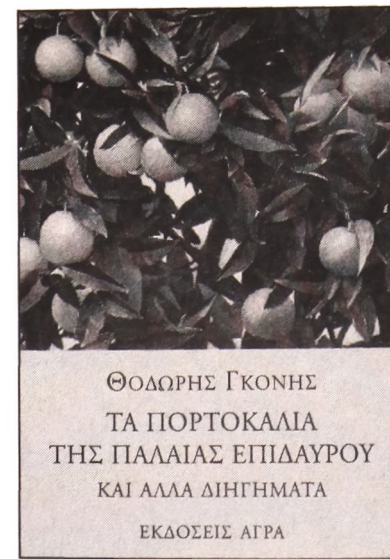
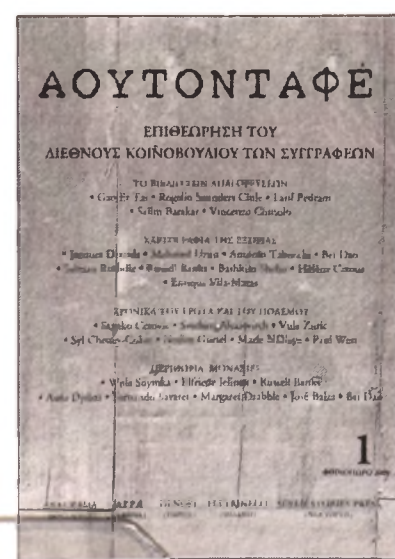
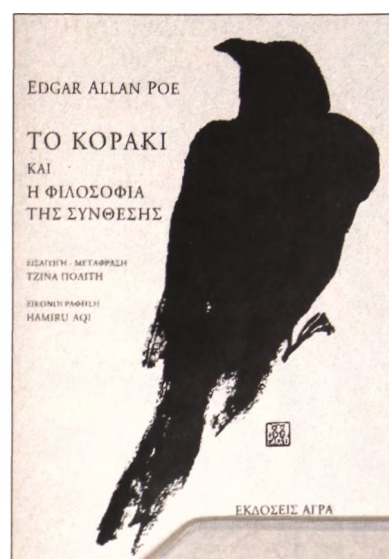
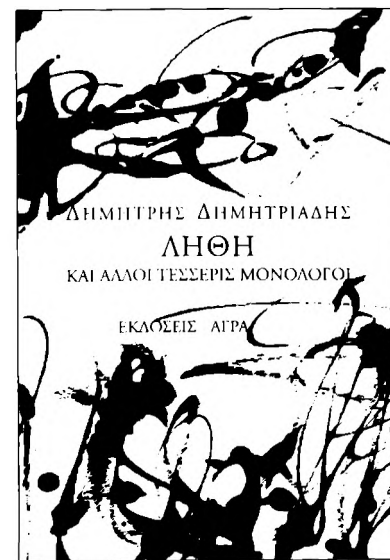
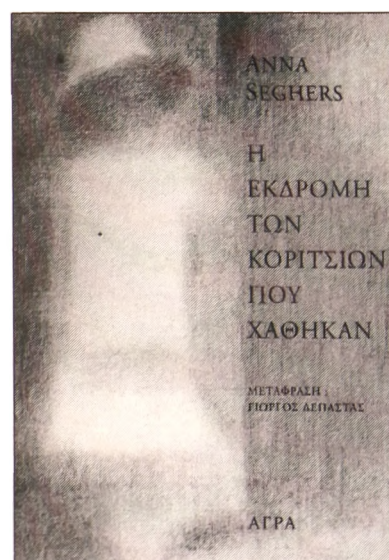
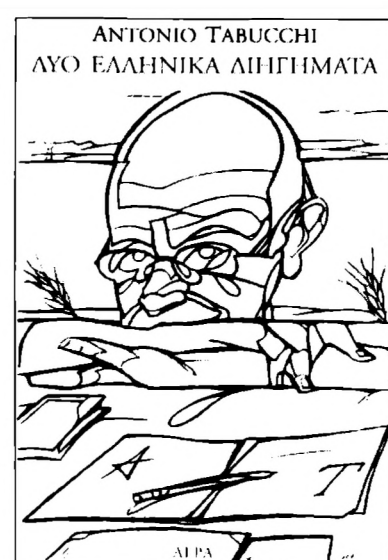
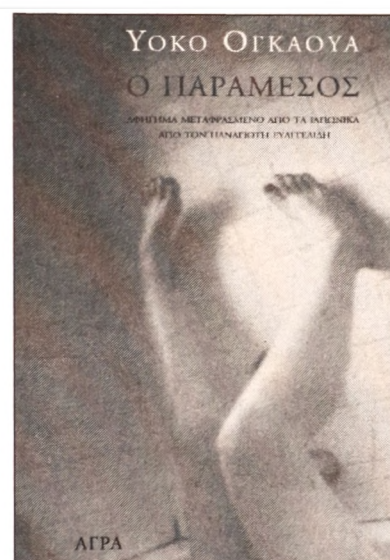
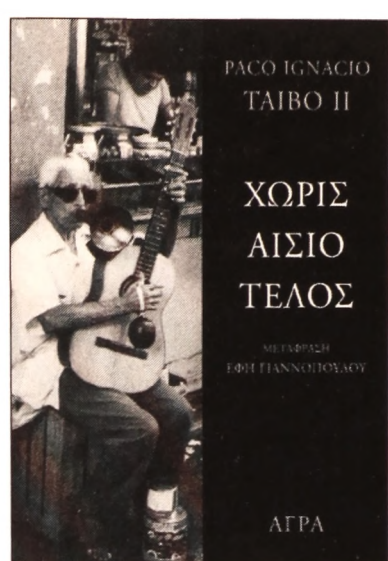
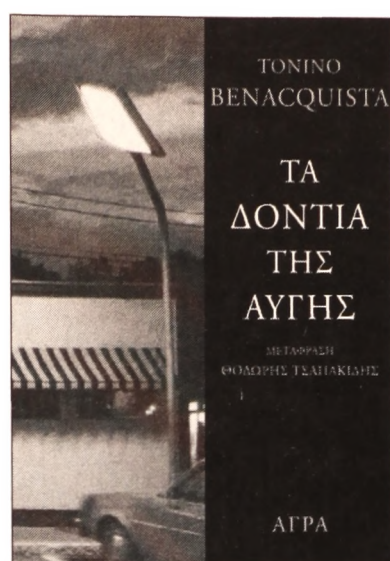
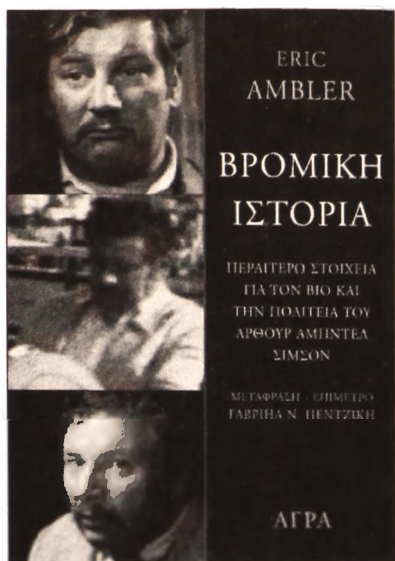
Έργο που πρωτοδημοσιεύτηκε ήδη το 1964 η *Μικρασιατική Καταστροφή* γίνεται εύκολα αναγνωρίσιμη σε όποιον νιώθει έστω και λίγο εξοικιωμένος με τον συγγραφέα του Νίκο Ψυρούκη. Έναν από τους ελάχιστους συνεπείς στην υλιστική-διαλεκτική αντίληψη για την ιστορία βάσει της οποίας έχουν γραφτεί όλα τα βιβλία του. Συνέπεια αξιοζήλευτη, αν σκεφτεί κανείς την εποχή μας, που όχι μόνο γίνεται κατανοητή αλλά μοιάζει και είναι ικανή να κερδίσει τον σεβασμό αναγνωστών που δεν ασπάζονται το ιδεολογικό βάθρο (όπως τυγχάνει να συμβαίνει με τον γράφο-ντα) από το οποίο εκκινεί τις μελέτες του ο συγγραφέας. Έτσι πέρα από τις όποιες διαφοonίες μπορεί να έχει κανείς με την μεθοδολογία που ακολουθείται, θα ήταν τουλάχιστον ανέντιμο να μην αναγνωρίσει τον επιστημονικό εξοπλισμό του Ψυρούκη και την τιμιότητα

των προθέσεών του. Εν ολίγοις και μόνο η καίρια επισημάνσή του σχετικά με τον σημαίνοντα ρόλο που έπαιξε το διαμορφωμένο από την σχετικά πρόσφατη απελευθέρωσή του συλλογικό φαντασιακό του ελληνικού λαού εκείνη την άτυχη περίοδο, θα αρκούσε για να θεωρηθεί η εργασία του σημαντική. Κλείνοντας πάντως ας μου επιτρέψει ο συγγραφέας να διαφωνήσω με την παραδοχή του ότι η ουσία δεν μπορεί να υπάρξει έξω από τα αντικειμενικά φαινόμενα, αλλά μέσα τους και συνεπώς αποτελεί την κύρια γενική ιδιότητά τους, την προσδιοριστική νομοτέλειά τους. Λόγω έλλειψης χώρου ας μου συγχωρεθεί αντί επιχειρημάτων να αρκεστώ σε δύο παραπομπές: στο έργο του Αριστοτέλη *Περί Ψυχής* και στην *Γραφειοκρατική Κοινωνία* του Καστοριάδη.

Κωνσταντίνος Νούλας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Ο Υ Ν 5 3 0 Τ Ο Μ Ο Ι

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

45 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΑΤΩΝ

33 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

53 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

17 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΟΜΗΡΟΣ

12 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 46, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 38.44.458-38.40.524, FAX: 33.03.098

e-mail: kaktos@otenet.gr <http://www.kaktos.com>